

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในบทนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ตอนที่ 2 วิวัฒนาการของระบบสังคมเกษตร

ตอนที่ 3 ลักษณะฟาร์ม- คริวเรือน

ตอนที่ 4 การจำแนกประเภทระบบการทำฟาร์ม

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

1. สภาพพื้นที่ในระดับอำเภอ

อำเภอบางแก้วตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดพัทลุงอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 34 กิโลเมตร ทิศเหนือจดอำเภอเขาชัยสน ทิศใต้จดอำเภอบาบอนและอำเภอปากพะยูน ทิศตะวันออกจดทะเลสาบสงขลา และทิศตะวันตกจดอำเภอเขาชัยสนและอำเภอตะโหมด มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบต่ำลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก แบ่งการปกครองเป็น 3 ตำบล ประกอบด้วยตำบลโคกคัก ตำบลท่ามะเตี๋ย และตำบลนาปะขอ มี 32 หมู่บ้าน (สำนักงานเกษตรอำเภอบางแก้ว, 2547)

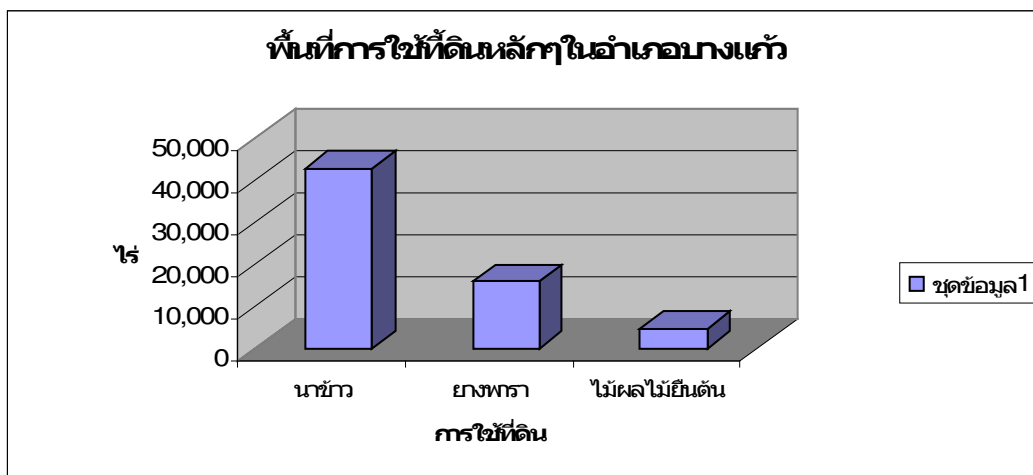
ภูมิอากาศของอำเภอบางแก้วมีมรสุมประจำปีพัดผ่านคือ มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ โดยมรสุมนี้จะพัดพาเอาไอน้ำจากอ่าวไทยและมหาสมุทรอินเดียมาตกเป็นฝนในบริเวณต่างๆ จากสถิติข้อมูลอุตุวิทยามหาวิทยาลัย 16 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525-2541 พบว่า อุณหภูมิเฉลี่ย 28.05 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุด 37.3 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุด 18.00 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 154 วัน ปริมาณน้ำระเหยเฉลี่ยวันละ 4.3 มิลลิเมตร ขณะที่ปริมาณแสงแดดเฉลี่ยวันละ 6.5 มิลลิเมตร แบ่งฤดูกาลออกเป็น 3 ฤดูกาลคือ (1) ฤดูร้อนมาก เป็นช่วงที่มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน มีปริมาณน้ำฝนประมาณร้อยละ 60 ของจำนวนฝนตกตลอดปี และมักมีน้ำท่วมบริเวณที่ลุ่มต่ำ โดยเฉพาะเดือนตุลาคมถึงธันวาคม (2) ฤดูชื้น เป็นช่วงที่มีฝนตกเพียงพอที่จะทำนาได้แต่ต้องอาศัยน้ำชลประทานเข้าช่วย ในช่วงนี้เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนสิงหาคม (3) ฤดูแล้ง ช่วงนี้ต่อจากฤดูร้อนมากไปจนถึงประมาณต้นเดือนเมษายน ในช่วงนี้มีอัตราการระเหยของน้ำสูงกว่าปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมา จึงทำให้พื้นดินอยู่ในสภาพแห้งแล้ง (สำนักงานเกษตรอำเภอบางแก้ว, 2547)

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอบางแก้วคือ คลองท่ามะเตี๋ย มีความยาวประมาณ 42 กิโลเมตรต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาบรรทัด ไหลผ่านอำเภอตะโหมด อำเภอบางแก้ว และไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาที่บ้านปากพล อำเภอบางแก้ว นอกจากนี้เป็นคลองสายสั้น ๆ เช่น คลองปากพะเนียดและคลองปากพล

ในขณะเดียวกันก็มีระบบชลประทานขนาดใหญ่ คือโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าเขียด โดยมีประตูระบายน้ำหลักตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลโคกสัก อำเภอบางแก้ว ซึ่งโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าเขียด เป็นโครงการชลประทานขนาดใหญ่ที่ได้ก่อสร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตร การอุปโภคบริโภคของประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอบางแก้ว อำเภอบางขัน อำเภอตะโหมด อำเภอป่าบอน และอำเภอปากพะยูน มีการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2507 และเริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2509 กระทั่งปี พ.ศ. 2514 จึงสร้างแล้วเสร็จสามารถระบายน้ำเข้าสู่พื้นที่เกษตรได้ ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 121,527 ไร่ ลักษณะโครงการชลประทานจะไม่มีอ่างเก็บน้ำ แต่อาศัยน้ำจากคลองธรรมชาติโดยการสร้างฝายทดน้ำสูง 3 เมตร ยาว 45.50 เมตร ปริมาณน้ำผ่านสูงสุด 550 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ระดับสันฝาย + 22.000 รทก. เป็นแนวกั้นกักเก็บน้ำเพื่อผันเข้าสู่คลองส่งน้ำ มีระบบส่งน้ำประกอบด้วยคลองส่งน้ำสายใหญ่และสายซอยจำนวน 8 สาย รวมความยาว 89.6 กิโลเมตร มีอาคารประกอบรวมทั้งสิ้น 564 แห่ง ลักษณะของคลองส่งน้ำก่อสร้างด้วยซีเมนต์ โดยมีคลองส่งน้ำสายใหญ่ 2 สาย คือ คลองส่งน้ำสายใหญ่ที่ 1 เข้าสู่อำเภอบางแก้ว อำเภอตะโหมด อำเภอป่าบอน และอำเภอปากพะยูน โดยคลองส่งน้ำสายใหญ่ที่ 1 มีความยาว 17.50 กิโลเมตร มีคลองซอย 1 ด้านซ้ายยาว 3.3 กิโลเมตร คลองซอย 2 ด้านซ้ายยาว 17.10 กิโลเมตร คลองซอย 3 ด้านซ้ายยาว 3.3 กิโลเมตร และคลองซอย 4 ยาว 5 กิโลเมตร ขณะที่คลองสายใหญ่ที่ 2 ยาว 18.60 กิโลเมตร เข้าสู่พื้นที่อำเภอบางขัน โดยแยกเป็น 2 สายซอย มีคลองซอย 1 ด้านซ้ายยาว 6.10 กิโลเมตร และคลองซอย 2 ด้านซ้ายยาว 5.90 กิโลเมตร ส่วนระบบการระบายน้ำใช้คลองธรรมชาติ เช่น คลองท่ามะเตี๋ย คลองปากพะเนียด และคลองปากพล (สำนักงานชลประทานที่ 16 กรมชลประทาน, 2547)

อย่างไรก็ดีโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าเขียด มีปัญหาที่สำคัญคือปริมาณน้ำต้นทุนไม่เพียงพอ เนื่องจากหัวงานของโครงการเป็นประเภทฝายไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ มีหน้าที่เพียงทดน้ำสู่คลองส่งน้ำเท่านั้น ทำให้มีปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งของบางปีและการกระจายน้ำเข้าสู่แปลงเพาะปลูกของเกษตรกรทำได้ไม่ทั่วถึง เนื่องจากคูส่งน้ำมีระดับต่ำกว่าพื้นที่นา การระบายน้ำสู่ที่นาของเกษตรกรทำได้ยาก และในพื้นที่ปลายน้ำมักประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอ

ส่วนด้านลักษณะดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน อำเภอบางแก้ว มีพืชเพาะปลูกที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว 42,777 ไร่ ยางพารา 16,010 ไร่ ไม้ผลและไม้ยืนต้น 4,712 ไร่ นอกนั้นเป็นพืชผัก เช่นแตงกวา ถั่วฝักยาว ถั่วเขียว ถั่วลิสง (สำนักงานเกษตรอำเภอบางแก้ว, 2547)

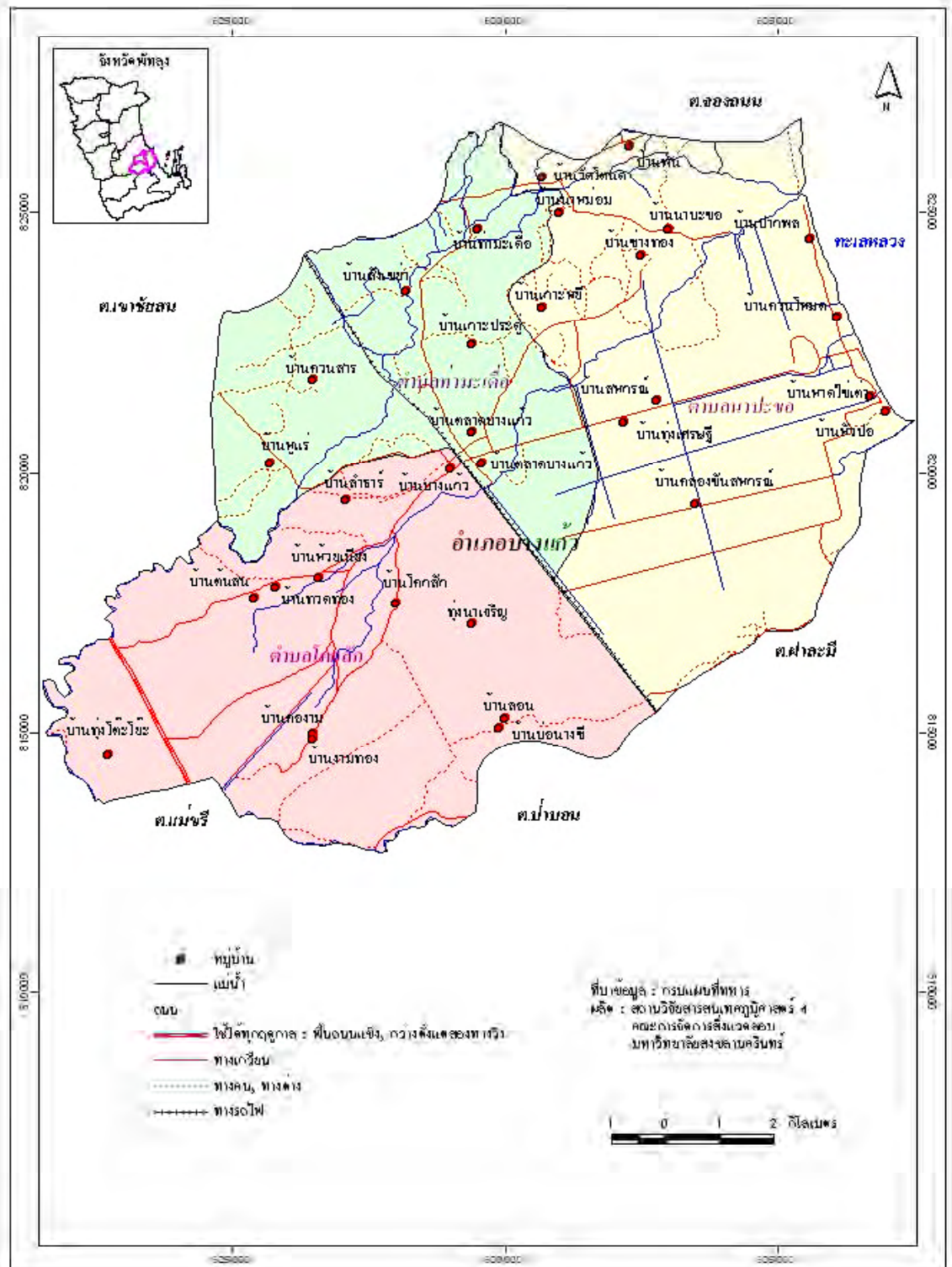
ภาพประกอบ 2 แผนภูมิแสดงการใช้ที่ดินหลักๆ ในอำเภอบางแก้ว
ที่มา : สำนักงานเกษตรบางแก้ว, 2547

1.1 ลักษณะดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

1.1.1 ดินบริเวณที่ลอนลูกคลื่น มีความลาดชันร้อยละ 0-3 ดินลึก-ลึกมาก ลักษณะดินบนเป็นดินร่วนหยาบ ขณะที่ดินล่างเป็นดินร่วนละเอียดและร่วนหยาบ ดินประเภทนี้เกิดจากการทับถมของตะกอนบนที่ราบตะกอนลำน้ำ หรือบริเวณที่ราบระหว่างหุบเขา มีปัญหาการชะล้างของดินมาก ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ pH 4.0-5.0 ลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนใหญ่จะปลูกยางพารา ไม้ผลผสม เช่น เงาะ ทุเรียน ลองกอง และมีการทำนาในที่ราบที่สามารถทำนาได้และ

1.1.2 ดินบริเวณที่ราบทำนา ลักษณะดินชั้นบนเป็นดินร่วนปนทราย ส่วนดินล่างเป็นดินเหนียว ดินประเภทนี้เกิดจากการทับถมของตะกอนที่ราบตะกอนลำน้ำ ดินลึก-ลึกมาก มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ-ปานกลาง การระบายน้ำเร็ว ความลาดชันร้อยละ 0-1 pH 4.5-5.5 การใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนใหญ่จะใช้เป็นพื้นที่สำหรับการทำนาปีหรือนาปรังและปลูกพืชผักหลังนา เช่น มะเขือ พริก แตงกวา ข้าวโพด เป็นต้น นอกจากนั้นเป็นที่อยู่อาศัยและศูนย์กลางการค้าของอำเภอ

1.1.3 ดินบริเวณที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล ลักษณะดินบริเวณนี้มีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย ดินลึก-ลึกมาก มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ การระบายน้ำเร็ว มีปัญหาการท่วมขังของน้ำเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับทะเลสาบสงขลา ในบางปีที่มีน้ำทะเลหนุนในช่วงฤดูฝนจะทำให้เกิดน้ำท่วมขัง ส่งผลให้ไม่สามารถใช้พื้นที่ทำการเกษตรได้ พื้นที่บริเวณนี้สามารถทำนาได้เฉพาะนาปีอย่างเดียว นอกจากนั้นจะมีการปลูกไม้ผลผสมโดยการขุดคูยกร่อง ส่วนบริเวณชายฝั่งจะเป็นที่ตั้งบ้านเรือนและสวนมะพร้าว

ภาพประกอบ 3 แผนที่อำเภอบางแก้ว
ที่มา: กรมแผนที่ทหาร, 2547

2 ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านที่ศึกษาระบบการทำฟาร์ม

2.1 สภาพและการใช้พื้นที่ (ดูภาพประกอบหน้า 53)

หมู่ที่ 4 บ้านนาปะขอ สามารถแบ่งสภาพพื้นที่ได้เป็น 3 เขต (1) เขตพื้นที่ตอนส่วนใหญ่มีการใช้พื้นที่ทำสวนยางพารา (2) เขตพื้นที่ราบ มีการใช้สำหรับทำนาปีและสวนยางพารา (3) เขตที่ราบลุ่มใช้ทำนาปีและนาปรัง เนื่องจากสามารถใช้น้ำจากชลประทานได้บางส่วน ส่วนการใช้น้ำสำหรับการเกษตร ในพื้นที่มีคลองชลประทานไหลผ่านสามสายเป็นคลองส่งน้ำคอนกรีต 2 สาย และคลองส่งน้ำดิน 1 สาย คลองส่งน้ำคอนกรีตได้ทำการก่อสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2510 สายแรกไหลผ่านหมู่ที่ 5, 4, 2 ในปัจจุบันเกษตรกรสามารถนำน้ำมาใช้เพื่อทำนาปรังได้บ้างแต่ไม่มากนัก เนื่องจากคลองส่งน้ำมีระดับลึกกว่าพื้นที่โดยทั่วไป ทำให้การส่งน้ำเข้าแปลงนาทำได้ยาก ส่วนคูเหมืองดินที่เชื่อมต่อกับคลองคอนกรีตเข้าสู่แปลงนาใช้ประโยชน์ได้น้อยมาก เพราะมีสภาพตื้นเขินจนแทบระบายน้ำไม่ได้ หากปีไหนฝนตกน้อยหรือมีการซ่อมแซมคลองส่งน้ำยิ่งทำให้การใช้น้ำเพื่อทำนาปรังแทบทำไม่ได้เลย ส่วนคลองส่งน้ำอีกสายหนึ่งไหลผ่านกลางหมู่บ้าน โดยปลายคลองส่งน้ำไปสิ้นสุดภายในหมู่บ้าน คลองส่งน้ำสายนี้ประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอเช่นกัน แต่ยังมีพื้นที่ส่วนหนึ่งบริเวณปากคลองส่งน้ำประมาณ 30 ไร่สามารถทำนาปรังได้ สาเหตุที่ทำให้เหลือพื้นที่ทำนาปรังในบริเวณนี้น้อย เนื่องจากคลองส่งน้ำสายนี้เพิ่งมีน้ำเหลือใช้ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ช่วงก่อนหน้านี้นี้ได้มีการปรับพื้นที่นาเป็นสวนยางพาราจำนวนมาก

นอกจากนั้นยังมีคลองธรรมชาติไหลผ่าน ซึ่งในอดีตคลองเหล่านี้เป็นที่อาศัยของสัตว์น้ำที่มีอย่างชุกชุม เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน และสามารถนำน้ำมาใช้ในการทำการเกษตรได้อย่างสะดวก แต่หลังจากที่มีการขุดลอกคลองให้มีความลึกมากขึ้น ทำให้น้ำมาใช้ทำได้ยากต้องใช้เครื่องสูบน้ำที่มีแรงดันสูง เนื่องจากระดับน้ำในลำคลองอยู่ต่ำกว่าที่นามาก และทำให้สัตว์น้ำเริ่มลดน้อยลง นอกจากนั้นการขุดลอกคลองยังได้ทำลายพืชพรรณไม้ธรรมชาติ ที่มีอยู่ตามลำคลองซึ่งเป็นปราการสำคัญในการทำให้น้ำไหลลงสู่ทะเลสาบช้าง และเป็นที่วางไข่หรือพักอาศัยของสัตว์น้ำ แต่จากการที่ได้ทำลายพืชพรรณไม้เหล่านี้ ทำให้ปัจจุบันเมื่อมีฝนตกลงมาน้ำจะไหลลงสู่ทะเลสาบอย่างรวดเร็ว ถึงแม้ว่าจะมีการแก้ปัญหาโดยการสร้างสระกักเก็บน้ำขนาดเล็กไว้บริเวณพื้นที่ปลายคลองก็ไม่สามารถช่วยได้มากนัก เนื่องจากไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้เพราะประตูกั้นน้ำชำรุดทำให้น้ำไหลลงสู่ทะเลสาบโดยสูญเปล่า น้ำที่เหลืออยู่สามารถใช้ประโยชน์ได้บ้างสำหรับให้โคตี๋มกิน และจากปัญหาเรื่องนี้ ทำให้ในปัจจุบันมักจะมีความขัดแย้งในการใช้น้ำเกิดขึ้นเป็นประจำระหว่างเกษตรกรที่อยู่ต้นน้ำและเกษตรกรที่อยู่ปลายน้ำ เนื่องจากเกษตรกรที่อยู่ต้นน้ำมักจะปิดกั้นทางน้ำเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ก่อน ทำให้เกษตรกรที่อยู่ปลายน้ำไม่มีน้ำใช้ จึงได้รวมสมัครพรรคพวกเปิดที่กั้นทางเดินน้ำที่เกษตรกรที่อยู่ต้นน้ำได้ทำไว้ ส่งผลให้เกิดการกระทบกระทั่งกันบ้างแต่ไม่รุนแรงมากนัก

การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ผ่านมาได้ส่งผลเสียต่อพื้นที่หลายประการ เช่นการขุดคลองริมทะเลสาบเพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วม กลับทำให้พื้นที่นาริมทะเลสาบมีปัญหาน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี เนื่องจากในช่วงฤดูฝนจะมีน้ำจากพื้นที่ด้านบนไหลลงสู่ทะเลสาบ ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันที่มีน้ำทะเลหนุนขึ้นมา ทำให้พื้นที่นาบริเวณนี้เกิดปัญหาน้ำท่วม ส่งผลให้เกษตรกรที่ทำนาในพื้นที่บริเวณนี้ได้รับความเสียหายเป็นประจำ และผลกระทบอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นกับชาวนาในบริเวณนี้อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนพื้นที่นาเป็นสวนยางพารา คือยางพาราที่ปลูกในบางพื้นที่ได้ขวางกั้นทางเดินของน้ำตามธรรมชาติ ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมหรือขาดน้ำ นอกจากนี้ยังทำให้ชาวนาที่อยู่ติดกับสวนยางพาราเหล่านี้ได้รับผลผลิตไม่เต็มที่ เนื่องจากได้รับปริมาณแสงแดดไม่เพียงพอ และเมื่อยางพาราสามารถเปิดกรีดได้คร้วเรือนยังจำเป็นต้องแบ่งแรงงานส่วนหนึ่งไปทำการกรีดยาง ทำให้เหลือแรงงานหรือเวลาในการทำงานน้อยลง

หมู่ที่ 5 บ้านช่างทอง สามารถจำแนกพื้นที่ได้เป็น 3 เขต ดังนี้คือ (1) เขตพื้นที่ราบลุ่มเป็นพื้นที่บริเวณกลางหมู่บ้าน นิยมทำนาปีและนาปรัง เนื่องจากสามารถใช้น้ำชลประทานได้ดี โดยพื้นที่บริเวณนี้มีประมาณ 200 ไร่ แต่มีพื้นที่ไม่ถึงครึ่งของจำนวนพื้นที่นาทั้งหมดที่ใช้ทำนาปรัง เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้มักประสบปัญหาน้ำท่วมหากฝนตกหนักติดต่อกันหลายวัน (2) เขตพื้นที่ราบ เป็นพื้นที่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกของหมู่บ้าน โดยทางทิศเหนือติดกับ หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 4 ส่วนทางทิศตะวันออกติดกับ หมู่ที่ 12 และหมู่ที่ 6 เขตพื้นที่ราบแห่งนี้ยังสามารถพบเห็นการทำนามากพอสมควร ส่วนใหญ่จะนิยมทำนาปี เนื่องจากถึงแม้ว่าบริเวณนี้จะมีระบบชลประทานครอบคลุมพื้นที่มากพอสมควร แต่ก็ประสบปัญหาไม่สามารถใช้น้ำจากคลองชลประทานได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากพื้นที่อยู่ปลายน้ำมีน้ำไม่เพียงพอ ส่วนพื้นที่ราบทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านไม่มีระบบชลประทานผ่านต้องอาศัยน้ำฝนในการทำนาเป็นหลัก แต่ปัจจุบันฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลส่งผลให้พื้นที่ในบริเวณนี้ทำนาไม่ค่อยได้ผล จึงมีการปล่อยพื้นที่ให้เป็นนาร้างหรือใช้สำหรับการเลี้ยงวัว และแนวโน้มน่าจะมีการเปลี่ยนพื้นที่ไปปลูกยางพาราสูงกว่าบริเวณอื่นของหมู่บ้าน (3) เขตพื้นที่ดอน หรือที่โคก พื้นที่เหล่านี้ส่วนใหญ่จะอยู่ริมถนน เป็นพื้นที่ที่นิยมตั้งบ้านเรือนรวมทั้งมีการปลูกยางพาราจำนวนมาก ส่วนใหญ่ยางพาราสามารถกรีดได้แล้ว พื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศใต้ติดกับ หมู่ที่ 13 และทิศตะวันตกติดกับอำเภอเขาชัยสน โดยเฉพาะทิศตะวันตกของหมู่บ้านจะพบเห็นการปลูกยางพาราหนาแน่นมาก

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันหมู่บ้านช่างทองกำลังประสบปัญหาคล้ายพื้นที่หมู่บ้านอื่น ๆ คือขาดน้ำในการทำนา แม้จะมีระบบชลประทานครอบคลุมแต่การใช้น้ำเพื่อการเกษตรก็ไม่เพียงพอ เนื่องจากพื้นที่อยู่ปลายน้ำชลประทาน รวมทั้งมีการซ่อมคลองชลประทานเป็นประจำทุกปี ทำให้การปล่อยน้ำเพื่อการเกษตรโดยเฉพาะนาปรังเกิดความล่าช้า ส่วนคูเหมืองดินตื้นเขินเนื่องจากการปรับพื้นที่เพื่อทำนาและปลูกยางพารา นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีปัญหาน้ำท่วม เป็นผลกระทบที่เกิดจากการก่อสร้างยกระดับถนน และการสร้างทางเข้าบ้านของเกษตรกร

ที่ตั้งบ้านเรือนริมถนนโดยการถมคุระบายน้ำ ซึ่งการปลูกสร้างบ้านเรือนสองข้างถนนมีเพิ่มมากขึ้นช่วงประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุทำให้น้ำท่วมหมู่บ้านเป็นประจำเกือบทุกปี ส่งผลให้พืชผักสวนครัวที่ปลูกไว้บริเวณบ้านได้รับความเสียหาย และดินขาดความอุดมสมบูรณ์จากการชะล้างของน้ำ

หมู่ที่ 8 บ้านสหกรณ์ สามารถแบ่งพื้นที่ได้เป็น 4 เขต ได้แก่ (1) เขตพื้นที่นาลุ่ม เป็นพื้นที่อยู่ทางทิศเหนือของคลองส่งน้ำ เป็นพื้นที่ต่ำสุดมีการทำนาปีและนาปรัง และปลูกพืชหลังนา จำพวก พริก และถั่วลิสง (2) เขตพื้นที่การปลูกยางเป็นหลัก มีการปลูกยางพาราเป็นแนวยาว พื้นที่บริเวณนี้อยู่ทางทิศใต้ของคลองส่งน้ำ (3) เขตพื้นที่การปลูกยางร่วมกับการทำนา พื้นที่ส่วนนี้อยู่ทางทิศใต้ของเขตการปลูกยางเป็นหลัก มีการใช้พื้นที่ในการทำนาและปลูกยาง โดยจะพบเห็นพื้นที่ปลูกยางพาราสลับกับพื้นที่ทำนาอยู่ทั่วไป (4) เขตพื้นที่นาร้างกับยางพารา เป็นพื้นที่โดยรอบฟาร์มตัวอย่างทั้งทางทิศเหนือและทางทิศใต้ มีการใช้พื้นที่บริเวณนี้สำหรับการเลี้ยงโคและปลูกยางพารา แต่ยางพาราที่ปลูกไม่ไม่ค่อยเจริญเติบโตเท่าที่ควร เนื่องจากในช่วงหน้าฝนจะมีน้ำท่วมซึ่งเป็นประจำ นอกจากนี้ในบริเวณนี้ยังมีการใช้พื้นที่ปลูกแตงโมบ้างเล็กน้อย โดยจะปลูกในช่วงเดือนมกราคม-มีนาคม ซึ่งใช้เวลาปลูกประมาณ 3 เดือนจึงสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้

ส่วนระบบชลประทาน ในพื้นที่หมู่ที่ 8 มีระบบชลประทานครอบคลุมมากกว่าสองหมู่บ้านที่ผ่านมา เนื่องจากพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ที่รัฐทำการจัดสรรให้กับเกษตรกร จึงได้รับการพัฒนามากกว่าพื้นที่อื่นๆ โดยได้มีการขุดเหมืองขอยจำนวนมากเพื่อระบายน้ำเข้าสู่ที่นาของเกษตรกร อย่างไรก็ตามการขุดเหมืองขอยเหล่านี้ ส่งผลทำให้น้ำที่ปล่อยมาจากด้านบนไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำและแหล่งน้ำด้านล่างอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้พื้นที่บางส่วนในบริเวณนี้ไม่สามารถนำน้ำจากระบบชลประทานมาใช้ประโยชน์ได้ ต้องอาศัยน้ำฝนในการทำนาเป็นหลัก แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความต้องการที่จะทำนาปีและนาปรังโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและหากเหลือจึงจะขาย ทั้งนี้เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัว และนำผลผลิตที่เหลือจากการทำนา คือฟางข้าวไว้เป็นอาหารโค เนื่องจากส่วนใหญ่เกษตรกรในพื้นที่มีการเลี้ยงโคกันเกือบทุกครัวเรือน เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งในการที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ยังคงนิยมทำนามากกว่าที่จะเปลี่ยนสภาพพื้นที่ไปปลูกพืชชนิดอื่นเช่น ยางพารา เนื่องจากยางพาราเป็นพืชที่ต้องใช้เงินลงทุนสูงในช่วงแรก และใช้เวลานานกว่าจะสามารถให้ผลผลิตได้ ดังนั้นสำหรับเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีเงินทุนและพื้นที่ถือครองน้อย พวกเขาจึงคิดว่าการทำนอยังเป็นทางเลือกที่ดีแก่พวกเขาในขณะนี้

สำหรับการใช้พื้นที่การเกษตรในหมู่บ้านที่ศึกษา เปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่นๆ ของตำบลนาปะขอได้แสดงในตาราง (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 สถานภาพการเกษตรตำบลนาปะขอ ปี 2546 อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

รายการ	หน่วย	ม.1	ม.2	ม.3	ม.4	ม.5	ม.6	ม.7	ม.8	ม.9	ม.10	ม.11	ม.12	ม.13	รวม
พื้นที่ทั้งหมด	ไร่	2,637	863	1,780	3,145	2,687	1,907	950	6,250	2,445	2,950	3,345	1,945	2,150	33,589
พื้นที่การเกษตร	ไร่	2,575	821	1,750	2,987	2,467	1,421	883	5,808	2,276	2,495	1,569	2,250	1,920	29,291
ครัวเรือนทั้งหมด	ครัวเรือน	270	43	94	148	152	117	57	157	187	65	135	83	146	1,654
ครัวเรือนเกษตรกร	ครัวเรือน	179	38	82	137	145	115	52	154	160	62	106	80	145	1,455
ประชากร	คน	1,621	251	450	850	1,125	796	278	729	1,220	336	650	355	634	9,295
ข้าวนาปี	ราย/ไร่	158/2,042	35/703	82/1,490	137/2,581	152/1,880	105/1,052	52/603	157/5,213	81/1,950	57/2,237	60/1,200	82/815	140/1,294	1,298/23,060
ข้าวนาปรัง	ราย/ไร่	-	36/420	-	69/350	72/390	35/250	42/470	-	-	-	-	37/220	-	291/2,100
ยางพารา	ราย/ไร่	7/65	8/20	21/192	23/128	78/302	41/250	18/230	57/302	8/150	15/220	10/80	17/160	37/203	340/2,302
ไม้ผล	ราย/ไร่	136/300	73/25	38/76	110/192	54/43	62/54	43/45	130/108	58/56	84/81	68/130	79/470	72/114	2,054/1,694
พืชผัก	ราย/ไร่	37/25	28/20	25/36	56/37	48/40	27/12	29/25	42/54	24/18	26/30	22/13	25/15	29/13	418/338
พืชไร่	ราย/ไร่	40/64	18/25	52/191	57/210	22/38	27/32	20/42	65/320	12/16	28/95	38/27	52/210	15/35	446/1,305
ไร่นาสวนผสม	ราย/ไร่	32/163	12/21	8/31	53/265	17/90	12/60	7/11	12/62	26/46	2/12	12/82	42/230	10/25	245/1,078
เกษตรทฤษฎีใหม่	ราย/ไร่	-	-	-	-	-	1/15	-	-	-	-	-	-	-	1/15
กลุ่มเกษตรกร	กลุ่ม ราย	2/67	-	-	-	-	1/32	1/29	2/76	-	-	-	-	-	6/204
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	กลุ่ม ราย	1/29	1/32	1/23	1/44	1/33	-	1/25	1/74	1/35	1/81	1/14	1/39	1/61	12/490
กลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียน	กลุ่ม ราย	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1/30	-	-	1/30
กลุ่มออมทรัพย์	กลุ่ม ราย	-	-	1/35	1/53	1/25	-	1/57	1/72	1/35	1/93	1/11	1/44	-	9/425

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอบางแก้ว, 2547

2.2 การทำนา

สำหรับการทำนา ทั้ง 3 หมู่บ้านที่ศึกษาในด้านวิธีการแล้วไม่มีความแตกต่างกันมากนัก จะมีแตกต่างกันบ้างก็เนื่องจากสภาพพื้นที่และความครอบคลุมของระบบชลประทาน แต่ส่วนใหญ่แล้วประสบปัญหาในการทำนาที่คล้ายกันคือปัญหาเรื่องน้ำ และแรงงาน ส่งผลทำให้ในทุกหมู่บ้านมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่นาไปทำการปลูกยางพารามากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่ที่ 8 พบเห็นยางพาราเริ่มปลูกจำนวนมาก การทำนาในหมู่บ้านที่ศึกษาทั้ง 3 หมู่บ้านสามารถอธิบายได้ดังนี้

หมู่ที่ 4 พื้นที่ส่วนใหญ่สามารถทำนาปีได้ครั้งเดียว โดยหลังจากทำนาเสร็จก็จะปล่อยโคลงเลี้ยง ส่วนในบริเวณพื้นที่ลุ่มจะมีการทำนาปรังบ้างเนื่องจากสามารถนำน้ำจากคลองชลประทานมาใช้ได้ เกษตรกรจะทำนาเพื่อบริโภคในครัวเรือนและเพื่อจำหน่าย การทำนาของเกษตรกรจะมีความแตกต่างกันบ้างในด้านของพันธุ์ข้าว วิธีการทำและการเก็บเกี่ยว ทั้งนี้เป็นเพราะเงื่อนไขข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ทั้งด้านแรงงาน สภาพพื้นที่ และความสามารถในการใช้น้ำ ปัจจุบันมีการนำพันธุ์ข้าวอายุสั้นมาปลูกมากขึ้น โดยการหว่านน้ำตม ส่วนการเก็บเกี่ยวผลผลิต นิยมการจ้างรถเก็บเกี่ยวมากกว่าแรงงานคน นอกจากในพื้นที่ลุ่มหรือพื้นที่ที่น้ำท่วมขังที่รถไม่สามารถลงได้ก็จะจ้างแรงงานคน ซึ่งการจ้างรถเก็บเกี่ยวได้เริ่มมีเข้ามาในหมู่บ้านเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้วแต่ยังไม่ได้รับความนิยมมากนัก ต่อมาในช่วง 3-4 ปีหลัง เกษตรกรนิยมจ้างเก็บเกี่ยวทั้งนาปีและนาปรังกันแทบทุกครัวเรือน เนื่องจากสะดวกและประหยัดเวลา

สำหรับปัญหาในการทำนานอกจากฝนไม่ตกตามฤดูกาล และระบบชลประทานไม่มีประสิทธิภาพแล้ว ยังมีปัญหาสืบเนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมีติดต่อกันเป็นเวลานาน ทำให้ดินเสื่อมแข็งและเหนียวมากขึ้น การไถเตรียมดินทำได้ยาก หากไม่ใส่ปุ๋ยต้นข้าวจะไม่ค่อยเจริญเติบโต ส่งผลให้การทำนาในปัจจุบันมีต้นทุนสูงมาก เกษตรกรบางรายเริ่มเปลี่ยนที่นาไปปลูกยางพาราหรือเลิกทำนาและหันไปเป็นแรงงานรับจ้างนอกภาคการเกษตร ทางรัฐเริ่มตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ จึงได้มีการรณรงค์ส่งเสริมให้เกษตรกรหันกลับมาให้ความสำคัญกับการทำนา โดยในปี พ.ศ. 2547 ทางจังหวัดพัทลุงจึงได้เน้นยุทธศาสตร์ข้าว มีการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง โดยการแจกพันธุ์ข้าวเล็บนก และข้าวอายุเฉียง ให้แก่เกษตรกรเป็นพันธุ์สำหรับการเพาะปลูก ด้วยหวังว่าเกษตรกรจะให้ความสำคัญกับการทำนา มากกว่าหันไปประกอบอาชีพอย่างอื่น แต่เกษตรกรกลับมีความเห็นว่าในอนาคตหากทำนาไม่ได้ผลก็จะเปลี่ยนที่นาไปปลูกยางพารา จะเหลือที่นาไว้ทำเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือน หรืออาจเลิกทำนาและหันมาซื้อข้าวกิน

ส่วนการทำนาปรังหากปีใดที่มีน้ำสมบูรณ์เกษตรกรก็จะทำกันอย่างพร้อมเพรียง แต่หากปีใดขาดน้ำก็จะพร้อมใจกันไม่ทำเช่นกันเพราะต้องใช้น้ำร่วมกัน และการทำนาพร้อม ๆ กันในพื้นที่บริเวณเดียวกันยังเป็นการลดความเสี่ยงจากการทำลายของโรคและแมลงศัตรูข้าวได้อีกด้วย

หมู่ที่ 5 ปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่ยังทำนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก โดยให้เหตุผลว่าการทำนาในปัจจุบันมีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น จึงไม่คุ้มกับการลงทุนทำนาเพื่อขายผลผลิต และอีกประการหนึ่งคือขาดแรงงานในครัวเรือนที่จะทำนา เนื่องจากปัจจุบันคนในวัยหนุ่มสาวไม่นิยมทำนา แรงงานที่ยังทำนามักเป็นเกษตรกรในวัยกลางคนหรือวัยสูงอายุเสียเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่าบางครัวเรือนจะมีสมาชิกอาศัยอยู่ในครอบครัวหลายคน แต่วัยแรงงานที่สามารถทำการเกษตรได้อย่างเต็มที่นั้นมีน้อยมาก ส่วนใหญ่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน ส่วนวัยหนุ่มสาวมักนิยมออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น งานราชการ งานเอกชน งานก่อสร้าง และงานโรงงานในตัวเมืองขนาดใหญ่ และสงขลา โดยให้เหตุผลว่ามีรายได้ที่แน่นอนกว่าการทำเกษตรโดยเฉพาะการทำนา

พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกในปัจจุบันหากเป็นนาปี นิยมปลูกข้าวเล็บนก เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและราบลุ่ม ข้าวเล็บนกสามารถให้ผลผลิตดี ข้าวชนิดนี้มีน้ำหนักและราคาดีด้วย ส่วนข้าวนาปีที่ปลูกรองลงมาซึ่งมีจำนวนน้อยมาก คือข้าวสังข์หยด เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมเท่าที่ควร และเหตุผลอีกประการหนึ่งคือข้าวชนิดนี้มีรวงเล็กและมีน้ำหนักเบา ถึงแม้จะมีราคาดีก็ไม่นิยมปลูก ครัวเรือนที่ปลูกข้าวสังข์หยดนิยมปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน ส่วนนาปรังมีการทำน้อยมากเนื่องจากมีปัญหาการใช้น้ำ โดยเกษตรกรจะนิยมปลูกข้าวขาวเบา (ข้าวขาวมาเลย์) และข้าวหอมประทุม โดยจะปลูกในพื้นที่ที่สามารถใช้น้ำชลประทานได้ดี วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่เพื่อขายผลผลิต และนิยมขายผลผลิตหลังจากที่จ้างเก็บเกี่ยวเสร็จ โดยจะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่นา เหตุผลที่ต้องรับขายเพราะข้าวนาปรังหากตากและเก็บไว้นานจะทำให้น้ำหนักเบา เมล็ดข้าวจะปนเป็นผงแป้ง และถึงแม้จะเก็บไว้นานราคาก็ไม่สูงมากนัก

หมู่ที่ 8 เดิมเกษตรกรทำนาปีโดยใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมือง ซึ่งใช้เวลาปลูกจนกระทั่งสามารถเก็บเกี่ยวได้ประมาณ 6 เดือน ต่อมาในช่วงหลังเมื่อมีระบบชลประทานเข้ามาในพื้นที่และได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ เกษตรกรจึงได้หันมาทำนาปรังหลังจากนาปี โดยในการทำนาปรังจะใช้พันธุ์ข้าวอายุสั้นเช่น ข้าวหอมมะลิ หรือหอมประทุม ซึ่งใช้เวลาปลูกเพียง 3 เดือนจึงสามารถเก็บเกี่ยวได้ การปลูกข้าวหอมมะลิที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนหนึ่งมีผลมาจากการส่งเสริมของรัฐให้เกษตรกรในพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิเมื่อประมาณ 25 ปีที่แล้ว โดยในขณะนั้นหน่วยงานของรัฐ โดยทางเกษตรอำเภอทำการแจกพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกร แต่มีเงื่อนไขว่าเกษตรกรต้องขายผลผลิตที่ได้กลับคืนให้กับทางเกษตรอำเภอ แต่หลังจากโครงการนี้ดำเนินมาได้ประมาณ 4 ปี ก็ประสบปัญหา เนื่องจากเมื่อเกษตรกรขายข้าวไปแล้วได้รับเงินล่าช้าเป็นเวลาประมาณ 3 เดือน หลังจากขายข้าวจึงจะได้รับเงิน เกษตรกรบางส่วนจึงนำผลผลิตที่ได้ไปขายให้แก่พ่อค้าคนกลาง ส่งผลให้เกษตรกรขาดความเชื่อมั่นในโครงการทำให้โครงการนี้ได้ล้มเลิกไปในที่สุด ปัญหาการทำนาปัจจุบันการทำนาในพื้นที่แห่งนี้ก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ๆ ในอำเภอบางแก้ว คือมีปัญหาเรื่องน้ำ สภาพดิน แรงงาน ผลผลิตต่อไร่ต่ำ การระบาดของศัตรูข้าวโดยเฉพาะหนูนาก

2.3 การทำสวนยาง

หมู่ที่ 4 เริ่มมีการทำสวนยางเมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้ว โดยปลูกในที่สูงหรือที่ดอน ซึ่งเป็นพื้นที่ป่ากร้าง ต่อมา 10 ปีหลังจึงได้มีการนำต้นยางมาปลูกในที่นาใกล้บ้าน ในพื้นที่ทำนาไม่ได้ผล แต่ยังไม่แพร่หลายมากนัก เนื่องจากยางพารายังไม่ได้เป็นพืชเศรษฐกิจหลักในขณะนั้น กระทั่งช่วง 10 ปีที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน ได้มีการปลูกยางพาราอย่างแพร่หลายในพื้นที่นา โดยการไถยกร่องในพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง และขุดคูยกร่องในพื้นที่ลุ่มที่น้ำท่วมถึง ปัจจุบันจึงสามารถพบเห็นการปลูกยางพาราในที่นากลางทุ่งนากันมากขึ้น แต่การปลูกส่วนใหญ่เกษตรกรใช้ต้นทุนของตนเอง เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ยังไม่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐ สาเหตุที่เกษตรกรหันมาทำสวนยางพาราเพราะมีตลาดรองรับแน่นอน ผลตอบแทนสูง ใช้แรงงานน้อย ประกอบกับในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ราคาข้าวตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และต้องใช้แรงงานในครัวเรือนมาก ในขณะที่การทำสวนยางสามารถทำคนเดียวได้ โดยในช่วงที่ต้นยางยังไม่สามารถเปิดกรีด แรงงานในครัวเรือนบางส่วนสามารถออกไปทำงานนอกบ้านได้ และในช่วงที่ยางเปิดกรีดได้ ถึงแม้จะไม่มีแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรก็สามารถจ้างแรงงานจากภายนอกได้ ซึ่งการปลูกยางพาราเมื่อคิดในระยะยาวก็มีต้นทุนน้อยกว่าปลูกพืชอื่น และสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงมากกว่า อีกทั้งต้นยางเป็นพืชที่มีความทนทานต่อสภาพน้ำท่วมและฝนแล้งได้ดี การดูแลจัดการง่ายกว่าพืชชนิดอื่น ทำให้พื้นดินมีความร่วนซุย นอกจากนั้นยังสามารถตัดหญ้าธรรมชาติที่ขึ้นในสวนยางพาราหรือปลูกหญ้าตามริมสวนยางเพื่อใช้เป็นอาหารสัตว์ได้อีกด้วย นอกจากนี้การทำสวนยางยังทำให้ราคาประเมินของที่ดินเพิ่มสูงขึ้นสามารถกู้เงินหรือขายดินได้ราคาสูงขึ้น

ปัจจุบันเกษตรกรบางรายที่ทำไร่นาสวนผสมไม่ได้ผล จะนำต้นยางพารามาปลูกทั้งการปลูกแทนไม้ผลบนแปลงยกร่อง และปลูกยางแซมไม้ผล โดยเกษตรกรหลายรายมีความคิดว่าหากสุขภาพไม่แข็งแรงทำนาไม่ไหว ก็จะเปลี่ยนที่นามาเป็นสวนยางพารา แต่ต้องให้บุตรหลานได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพราะในอนาคตจะยกที่ดินให้แก่พวกเขา โดยตนเองจะเป็นเพียงคนจัดการดูแลให้ แต่ในขณะเดียวกันครัวเรือนที่ลูกๆ อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน กลับมีความคิดว่าจะยังไม่ปลูกยางพาราในขณะนี้ เนื่องจากมีภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมาก หากลงทุนทำสวนยางพาราก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายในช่วงเริ่มต้นสูง และใช้เวลาหลายปีกว่าจะคืนทุน ดังนั้นหากลูกยังเรียนไม่จบก็จะไม่ปลูกยางพารา

หมู่ที่ 5 ในปัจจุบันสามารถพบเห็นมีการปลูกยางพาราบริเวณสองข้างทางและบริเวณพื้นที่ราบน้ำท่วมขังเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาได้มีการปลูกกันมากจากการพูดคุยสอบถามเกษตรกรพบว่าแนวโน้มในอนาคตจะมีการปรับเปลี่ยนที่นาที่เหลืออยู่ไปปลูกยางพาราอีกจำนวนมากเช่นกัน โดยเกษตรกรให้เหตุผลว่ารายได้ดีกว่าการทำนา และการดูแลรักษาไม่ลำบาก และเหตุผลอีกประการหนึ่งคือการขาดแรงงานในครัวเรือน ยางพาราจึงเป็นทางเลือกที่สามารถตอบสนองข้อจำกัดนี้ได้ เนื่องจากการปลูกยางพาราไม่ต้องใช้แรงงานจำนวน

มากเช่นการทำนา ส่วนในครัวเรือนที่ลูกหลานออกไปทำงานนอกบ้านมีรายได้ประจํานิยมเปลี่ยนที่นาซึ่งได้รับมรดกจากพ่อแม่เป็นสวนยางเช่นกัน โดยให้เหตุผลว่าดีกว่าปล่อยที่นาให้ร้างไว้

หมู่ที่ 8 ถึงแม้ว่าจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้ปลูกยางพารา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่มีความเหมาะสม แต่เกษตรกรกลับเห็นว่าการปลูกยางน่าจะทำได้ดีกว่าการทำนา และจากการที่ได้เห็นเพื่อนบ้านในบริเวณนี้ปลูกยางพารามาก่อนซึ่งสามารถให้ผลผลิตที่ดี รวมทั้งการจัดการไม่ยุ่งยาก ประกอบกับแรงงานในพื้นที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่เป็นจำนวนมาก เช่น งานโรงงาน งานรับจ้าง งานก่อสร้าง และการรับราชการ ทำให้มีเวลาในการทำเกษตรน้อย เกษตรกรเหล่านี้จึงมีความคิดว่าการปลูกยางพาราจึงน่าจะมีความเหมาะสมมากที่สุด ทำให้ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน จึงมีการปรับพื้นที่นาปลูกยางพารามากขึ้น

2.4 การทำไร่นาสวนผสม

หมู่ที่ 4 การทำไร่นาสวนผสมเกิดจากการส่งเสริมของรัฐเมื่อปี พ.ศ. 2538 โดยในขณะนั้นรัฐได้จัดสรรแปลงไร่นาสวนผสมให้กับเกษตรกรรายละ 5 ไร่ จำนวนทั้งสิ้น 153 ราย เดิมพื้นที่บริเวณนี้เกษตรกรมีการใช้พื้นที่เพื่อการทำนา ต่อมาเมื่อทางรัฐได้มีโครงการไร่นาสวนผสมเกษตรกรจึงได้คืนที่ดินให้แก่รัฐเพื่อจัดสรรเป็นแปลงไร่นาสวนผสม โดยรัฐช่วยลงทุนขุดคูยกร่องให้และแจกพันธุ์ไม้บางส่วน ในแปลงไร่นาสวนผสมนอกจากมีการปลูกไม้ผลแล้วยังมีการแบ่งพื้นที่เป็นที่ทำนาและที่อยู่อาศัย โดยในช่วงแรกเกษตรกรให้ความเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี มีทั้งการปลูกผัก ผลไม้ ทำนา และเลี้ยงปลาในร่องแปลง แต่เมื่อมีผลผลิตออกมาแล้ว โดยเฉพาะไม้ผลไม่มีตลาดรองรับ ประกอบกับช่วงหลังมีปัญหาการขาดน้ำ ส่งผลทำให้ในปัจจุบันเกษตรกรบางส่วนได้ใช้พื้นที่สำหรับทำนามาทำการปลูกหญ้าแทน

หมู่ที่ 5 การทำไร่นาสวนผสม ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐเช่นกัน เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรพื้นที่ไร่นาสวนผสมเหล่านี้ ไม่นิยมการเลี้ยงปลาในร่องสวน รวมทั้งไม่มีการจัดการที่ดี จึงไม่ค่อยได้รับผล สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรไม่ดูแลเอาใจใส่อย่างเต็มที่ นอกจากปัญหาอุปสรรคเรื่องน้ำก็เนื่องจากอยู่ไกลบ้าน และโครงการนี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากความต้องการของเกษตรกร รวมทั้งการส่งเสริมของทางราชการก็ทำไม่ครบวงจรไม่ต่อเนื่อง เช่นการแนะนำให้ปลูกไม้ผลแต่เมื่อมีผลผลิตออกมาไม่มีแหล่งขาย หากจะเอาไปขายที่ตลาดก็มีราคาถูกลงมากเกษตรกรบางรายจึงต้องปล่อยให้ผลไม้วางหล่นไปเอง เกษตรกรหลายท่านให้ความเห็นว่าหากมีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน การทำไร่นาสวนผสมน่าจะเป็นกิจกรรมหนึ่งสร้างรายได้ให้ครอบครัวได้ดีพอสมควร

สำหรับในพื้นที่หมู่ที่ 8 พบเห็นการทำไร่นาสวนผสมบ้าง แต่มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับสองหมู่บ้านที่ผ่านมา เนื่องจากเกษตรกรต้องลงทุนเอง จึงมีการทำเฉพาะเกษตรกรที่มีเงินทุนเท่านั้น เนื่องจากการลงทุนครั้งแรกมีค่าใช้จ่ายสูง โดยการทำไม่ได้ทำในรูปแบบของไร่นาสวนผสมเต็มรูปแบบ เพียงแต่มีการขุดคูยกร่อง และเลี้ยงปลาในร่องสวนบ้าง เพื่อใช้

สำหรับการบริโภคในครัวเรือนหากเหลือก็จะนำออกไปขาย ในหมู่บ้านหรือตลาดบางแก้ว ส่วนบนโคกที่ยกร่อง มักจะปลูกไม้ผล เช่น มะม่วงเบา ขนุน และกล้วย

2.5. สวนผสมแบบไม่ยกร่อง และ การปลูกผักสวนครัว

ทั้งสามหมู่บ้านมีการทำในลักษณะรูปแบบเดียวกัน โดยส่วนใหญ่จะปลูกในบริเวณบ้านแบบผสมผสานคละกันไปด้วยไม้ผลหลายชนิด มีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน เช่น มะพร้าว หมาง มะม่วง ขนุน เป็นส่วนมาก จะมีบางครัวเรือนที่มีการปลูกทุเรียน เงาะ และมังคุด ซึ่งมีจำนวนน้อยราย

ส่วนผักสวนครัวที่นิยมปลูกมี พริก มะเขือ ตะไคร้ และมะกรูด มะนาว ซึ่งสองชนิดหลังมีการปลูกกันน้อยมาก และการปลูกพืชผักสวนครัวเหล่านี้ ส่วนใหญ่พอเพียงสำหรับการบริโภคในครัวเรือน แต่มีบางครัวเรือนที่ไม่นิยมปลูกพืชผักสวนครัว เนื่องจากบริเวณบ้านจะมีน้ำท่วมในทุกปี ทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์การปลูกจึงไม่ค่อยได้ผล และพืชผักที่ปลูกไว้จะตายต่อน้ำท่วมเป็นประจำทุกปีเช่นกัน

2.6 การเลี้ยงสัตว์

ส่วนใหญ่เกษตรกรนิยม เลี้ยงวัว และไก่พื้นเมือง โดยในการเลี้ยงวัวมีวัตถุประสงค์เพื่อขายเป็นหลัก ซึ่งจะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงบ้าน ส่วนจะมีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองนิยมเลี้ยงกันเกือบทุกครัวเรือน แต่เป็นการเลี้ยงเพื่อการบริโภคหากเหลือจึงขายบ้าง โดยมักจะขายให้กับเพื่อนบ้านหรือคนในละแวกใกล้เคียงในหมู่บ้าน ส่วนการเลี้ยงไก่ขุนหรือไก่มันมีการเลี้ยงกันบ้างในพื้นที่หมู่ 8 และหมู่ 5 แต่มีจำนวนครัวเรือนที่เลี้ยงน้อยมาก โดยมีการเลี้ยงเป็นรายใหญ่ในหมู่ที่ 5 ประมาณ 300 ตัว และจะนำไปขายด้วยตนเองที่โรงงานในอำเภอหาดใหญ่ สำหรับสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ เช่นหมู และเป็ด มีการเลี้ยงน้อยมาก

ในพื้นที่หมู่ 4 เกษตรกรนิยมเลี้ยงโคพื้นเมือง แต่ในในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมาได้เริ่มมีการนำโคเนื้อลูกผสมเข้ามาเลี้ยง โดยใช้พ่อพันธุ์ชาโลเลย์ผสมกับแม่พันธุ์พื้นเมือง เนื่องจากโคลูกที่ได้มีการเจริญเติบโตเร็ว กินอาหารไม่เลือก และมีราคาไม่ต่างกับโคพื้นเมืองมากนัก ประกอบกับโคพื้นเมืองที่นำมาเป็นพ่อพันธุ์หาได้ยากขึ้น และในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา ราคาโคเนื้อเพิ่มสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรหันมาเลี้ยงโคเนื้อกันมากขึ้น แต่ปัจจุบันเกษตรกรก็ต้องประสบปัญหากับความจำกัดของพื้นที่เลี้ยงที่มีน้อยลง เพราะมีการนำที่นาไปปลูกยางกันมากขึ้น ทำให้การเลี้ยงโคเนื้อทำได้ยากขึ้น เนื่องจากหากมีโคหลุดออกไปกินต้นยางอ่อน ก็จะต้องถูกปรับต้นละ 500 บาท ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงมาก

การเลี้ยงในปัจจุบันจึงนิยมผูกมัดในพื้นที่ของตนเอง หากพื้นที่ของตนเองมีน้อยจำเป็นต้องเช่าที่ของเพื่อนบ้าน บางครัวเรือนมีการทำแปลงปลูกหญ้า หรือออกไปตัดหญ้าจากภายนอกมาให้โคกิน จะสามารถปล่อยได้บ้างก็ในช่วงหลังจากเสร็จฤดูทำนาเท่านั้น แต่การปล่อยโคไปเลี้ยงก็ไม่สามารถทำได้อย่างสะดวกเช่นที่ผ่านมา เนื่องจากถึงแม้จะมีพื้นที่นาร้างมากก็มักจะให้เช่าหรือเจ้าของหวงห้าม โดยหากเจ้าของที่นาไม่ยินยอมก็ไม่สามารถปล่อยโคเข้าไป

เลี้ยงได้ โดยในพื้นที่ที่เจ้าของหวงห้ามเหล่านี้จะมีการทำเครื่องหมายติดไว้ หรือเรียกว่า “ปักกำ” เพื่อให้ได้รู้โดยทั่วกัน ปัญหาการขาดแคลนหญ้าและพื้นที่เลี้ยง ทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องสำรองฟางแห้งไว้ให้โคกินในช่วงฤดูฝน หรือออกไปตัดหญ้าในสวนยาง ตามคันนา ในแปลงไร่นาสวนผสม หรือตามขอบคูคลองเป็นต้น แต่ในปัจจุบันหากจะตัดหญ้าในที่ดินของเพื่อนบ้าน จะต้องขออนุญาตจากเจ้าของที่ดินก่อน

เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในช่วง 2-3 ปี ที่ผ่านมาเกษตรกรในพื้นที่จึงได้เริ่มมีการปลูกหญ้าเลี้ยงโค โดยเป็นผลมาจากการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐ และการที่ได้เห็นเกษตรกรในหมู่บ้านใกล้เคียงปลูกหญ้าแล้วได้ผลดี เกษตรกรในหมู่บ้านจึงได้ปลูกตามบ้าง ปัจจุบันจึงพบเห็นการปลูกหญ้าอยู่ทั่วไป เช่นตามริมสวนยาง คันนา ในแปลงไร่นาสวนผสม ริมขอบคูคลอง และพื้นที่นา โดยหากปลูกในพื้นที่นาจะปลูกคร้วเรือนละ 1-2 ไร่ เกษตรกรหลายรายมีความคิดที่จะเพิ่มจำนวนโคให้มากขึ้นในอนาคต เนื่องจากทำนาไม่ค่อยได้ผล ขณะที่การเลี้ยงโคมีรายได้ดี ส่วนเกษตรกรที่มีเงินทุนแต่ไม่มีเวลาเลี้ยงก็จะจ้างเพื่อนบ้านเลี้ยงโดยการแบ่งครึ่งผลผลิต เช่น มีข้อสัญญาว่าเมื่อมีการขายลูกโคที่คลอดออกมาระหว่างที่ผู้รับจ้างเลี้ยงดูแลรักษาอยู่ หากขายต้องแบ่งรายได้ระหว่างเจ้าของกับผู้รับจ้างเลี้ยงเท่า ๆ กัน และหากไม่ขายผู้เลี้ยงอาจจะได้รับลูกโคตอบแทน หรืออาจจะมีการกำหนดอื่นใดตามที่ได้ตกลงกัน

ส่วนการเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่น ๆ เกษตรกรจะนิยมเลี้ยงไก่พื้นเมืองเนื่องจากไม่ต้องดูแลรักษามาก สามารถปล่อยให้หากินตามธรรมชาติได้ และนิยมเลี้ยงไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน

หมู่ที่ 5 ปัจจุบันนิยมเลี้ยงโคเช่นกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขายผลผลิต ส่วนใหญ่จะเป็นโคพื้นเมือง เนื่องจากเจริญเติบโตดี และต้านทานโรคมมากกว่าโคชนิดอื่น พันธุ์โคที่เลี้ยงอยู่ในปัจจุบันจะเป็นพันธุ์พื้นเมืองที่ได้รับมาจากพ่อแม่ตอนแต่งงาน โดยจะใช้เป็นแม่พันธุ์เรื่อยมาหากแม่พันธุ์ตัวไหนอายุมากก็จะขายออกไป โดยเลี้ยงลูกโคไว้เป็นแม่พันธุ์ต่อไป ส่วนการขายผลผลิตนิยมขายพ่อค้าที่มารับซื้อถึงบ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าที่ซื้อไปเพื่อฆ่าเหละขาย ซึ่งจะเข้ามาซื้อโคในพื้นที่เกือบทุกวัน เกษตรกรให้ความเห็นว่า การเลี้ยงโคเป็นการลงทุนน้อย แต่ให้ผลกำไรสูง และไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องโรคและราคา จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นิยมเลี้ยงกันเกือบทุกครัวเรือน

ส่วนการเลี้ยงไก่เกือบทั้งหมดที่เลี้ยงจะเป็นไก่พันธุ์พื้นเมือง มีการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ นิยมเลี้ยงเพื่อการบริโภคในครัวเรือน หากมีการขายก็จะขายระหว่างเพื่อนบ้านด้วยกัน จะมีบางครัวเรือนเท่านั้นที่เลี้ยงเป็นไก่มันเพื่อส่งขายที่โรงงานในหาดใหญ่ ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีเพียงรายเดียวที่เลี้ยงไก่มันเป็นจำนวนมาก ประมาณ 300 ตัว จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงไก่โดยวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน จะขายบ้างก็เพียงจำนวนเล็กน้อย ส่วนการเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่น ๆ เช่นการเลี้ยงเป็ดและหมูมีจำนวนน้อยมาก เป็ดที่พบเห็นการเลี้ยงที่มีอยู่บ้างก็คือ เป็ดเปิดเทศ ส่วนหมูก็เป็นพันธุ์ลาสไวท์

ในพื้นที่หมู่ที่ 8 มีการเลี้ยงโคเป็นจำนวนมากเช่นกัน แต่ในพื้นที่แห่งนี้มีปัญหาเรื่อง พื้นที่เลี้ยงและแปลงหญ้ามากกว่าในพื้นที่ หมู่ 4 และหมู่ 5 เนื่องจากมีการปรับเป็นพื้นที่นาไปปลูกยางพาราเป็นจำนวนมาก ทำให้เหลือพื้นที่เลี้ยงโคน้อย การปล่อยให้โคหากินตามธรรมชาติแทบจะทำได้ เนื่องจากพื้นที่นาร้างหรือพื้นที่ว่างเปล่าจะมีการเช่าอยู่ก่อนแล้ว โดยเกษตรกรเพื่อการเลี้ยงโคแทบทั้งสิ้น และอีกประการหนึ่งหากปล่อยให้โคหากินตามธรรมชาติก็กลัวว่าโคจะไปกินหรือทำลายยางพาราของเพื่อนบ้านที่ปลูกไว้ ซึ่งต้องเสียค่าปรับสูง ดังนั้นการแก้ปัญหาในเบื้องต้นของเกษตรกรที่มีการเลี้ยงโค โดยจะเลี้ยงด้วยการผูกล้าม ตัดหญ้าให้กินเสริมในตอนเย็น หากมีพื้นที่ของตนเองก็จะทำการปลูกแปลงหญ้า หรือเช่าพื้นที่นาร้างของเพื่อนบ้านเพื่อทำแปลงหญ้าหรือปล่อยโคเลี้ยง ที่ผ่านมาถึงแม้ว่าทางจังหวัดได้มีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงโคให้แก่เกษตรกร โดยจะให้เงินกู้เพื่อซื้อแม่พันธุ์จำนวนคนละไม่เกิน 100,000 บาท แต่มีเงื่อนไขว่าเกษตรกรต้องทำแปลงหญ้า ทำให้เกษตรกรบางรายที่อยากเข้าร่วมโครงการไม่สามารถทำได้ เนื่องจากมีที่ดินไม่เพียงพอต่อการทำแปลงหญ้า และบางคนมีที่ดินอยู่ในพื้นที่ทุ่งครองชีพ ซึ่งเป็นที่สงวนไม่มีเอกสารสิทธิ์ทำให้ไม่สามารถนำที่ดินไปทำแปลงหญ้าเข้าร่วมโครงการได้เช่นกัน

3. เขตนิเวศเกษตร

จากข้อมูลทุติยภูมิ ลักษณะดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน โอกาสการได้รับชลน้ำประทาน และการสำรวจเส้นทางตัดผ่านภูมิประเทศ ทั้งการเดินทางด้วยเท้า และรถยนต์ โดยใช้เส้นทางตัดผ่านในตำบลนาปะขอ อำเภอบางแก้ว ทางทิศตะวันตกมายังทิศตะวันออก สามารถจำแนกเขตนิเวศเกษตรได้เป็น 3 เขต (ภาพประกอบ 4 และ 5) คือ

เขตนิเวศเกษตรที่ 1 ลักษณะพื้นที่เป็นที่ลาดลอนลูกคลื่น มีบริเวณที่เป็นควนเขาสลับกับที่ราบทำนา ความลาดชันร้อยละ 1-3 ลักษณะดินบนเป็นดินร่วนหยาบ ขณะที่ดินล่างเป็นดินร่วนละเอียด การระบายน้ำดี มีปัญหาการชะล้างของดิน ดินลึกมากและมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ pH 4.0-5.0 และการใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นการทำสวนยางพาราและการปลูกไม้ผล สลับการทำนาในพื้นที่ราบที่สามารถทำนาได้ การทำสวนยางจะอยู่บริเวณที่เป็นดอนหรือที่สูง พันธุ์ยางที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ RRIM 600 เนื่องจากเป็นพันธุ์ที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐ และเกษตรกรเองก็เห็นว่าเป็นพันธุ์ที่ทนแล้งและให้ผลผลิตสูงกว่าพันธุ์อื่นๆ เจ้าของสวนยางส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรรายย่อย ลักษณะการกรีดยางจะเป็นกรีดยาง 3 วัน หยุด 1 วัน และมีเกษตรกรบางรายที่ทำกรีดทุกวันที่ยกรีดได้ เพราะต้องการรายได้มาเลี้ยงครอบครัว มีการปลูกไม้ผลบริเวณรอบๆ บ้าน และมีบางสวนที่ปลูกผสมในสวนยาง ลักษณะการปลูกไม้ผลจะเป็นการปลูกแบบผสมหรือสวนผสมและไม่ได้มุ่งหวังกำไร แต่เป็นการปลูกเพื่อบริโภคที่เหลือจึงขายมากกว่าการปลูกเพื่อการค้า ส่วนการทำนาจะทำบริเวณที่ราบ พันธุ์ข้าวที่ใช้ในการทำนาปีเป็น

พันธุ์ข้าวหนัก เช่น ข้าวขาวมาเลย์ หัวนา เล็บนก ส่วนการทำนาปรังจะใช้พันธุ์ข้าวเบา เช่น หอมประทุม ชัยนาท กข. และมีการปลูกพืชผักหลังการทำนา เช่น แตงกวา มะเขือ

ปัญหาที่สำคัญในพื้นที่เขตนี้คือ ขาดน้ำในช่วงฤดูแล้ง การระบาดของหนูมาก ทำให้ผลผลิตข้าวต่อไร่น้อยลงจนไม่คุ้มทุน การชะล้างของดินที่สูง โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นควน เขา บริเวณที่มีการปลูกยางและไม้ผล

เขตนิเวศเกษตรที่ 2 เป็นที่ราบกว้างในอดีตสามารถทำนาได้ทั้งนาปีและนาปรัง เนื่องจากมีโอกาสได้รับน้ำชลประทานสูง แต่ปัจจุบันทำนาปรังได้น้อยเนื่องจากปัญหาการขาดน้ำ การใช้น้ำไม่สามารถทำได้เต็มที่เช่นที่ผ่านมา เนื่องจากน้ำต้นทุนมีน้อย และเหมืองดินที่ต่อเชื่อมกับคลองชลประทานก็มีสภาพตื้นเขินจนแทบจะระบายน้ำไม่ได้ ส่วนลักษณะดินในพื้นที่บริเวณนี้จะมีดินชั้นบนเป็นดินร่วน ดินล่างเป็นดินเหนียว ดินลึก-ลึกมาก มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง การระบายน้ำเร็ว ความลาดชันร้อยละ 0-3 ขณะที่ pH 4.5-5.5 ดังนั้นการใช้ประโยชน์พื้นที่จึงเป็นการทำนาเป็นหลักและเป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน พันธุ์ข้าวที่ใช้ในการทำนาปีเป็นพันธุ์ข้าวหนัก เล็บนก สังข์หยด ข้าวอ้ายเจียง หรือข้าวขาวมาเลย์ ขณะที่การทำนาปรังจะใช้พันธุ์ข้าวเบา เช่น หอมประทุม ชัยนาท มีการปลูกพืชหลังนาปีบ้าง เช่น แตงกวา มะเขือพริก ทั้งนี้การปลูกพืชผักมักเป็นการปลูกตามความต้องการของตลาด โดยจะมีแม่ค้าเข้ามาบอก ว่าควรปลูกพืชผักอะไร และจะเป็นผู้ลงทุนให้ก่อน เกษตรกรจึงเพียงแต่มีพื้นที่ปลูกและลงแรงเอาใจใส่ดูแลเอง จากนั้นเมื่อได้ผลผลิตแล้วแม่ค้าจะหักค่าต้นทุนที่ลงไป ส่วนที่เหลือจากนี้จึงเป็นรายได้ของเกษตรกร แต่ทั้งนี้แม่ค้าจะไม่ประกันราคาพืชผักโดยจะใช้ราคาของตลาดตอนนั้นเป็นเกณฑ์ในการซื้อ

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์พื้นที่ในเขตนี้มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงคือ การเปลี่ยนพื้นที่บางส่วนจากที่ดินนามาเป็นไร่นาสวนผสมตามการสนับสนุนของรัฐ โดยมีการขุดคูยกร่องปลูกไม้ผล เช่น กระท้อน มะพร้าว เงาะ ขนุน โดยเกษตรกรจำนวนหนึ่งได้รับการช่วยด้านงบประมาณในการขุดคูยกร่องจากโครงการของรัฐ และเกษตรกรบางส่วนใช้เงินทุนของตนเอง นอกจากนี้มีการเปลี่ยนพื้นที่นาปลูกยางพารา โดยการไถยกร่องในพื้นที่นาดอน และขุดคูยกร่องในพื้นที่นาลึก ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วมที่เกิดเป็นประจำ ในการปลูกยางพาราเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นที่ราบไม่เหมาะสมกับการปลูกยาง

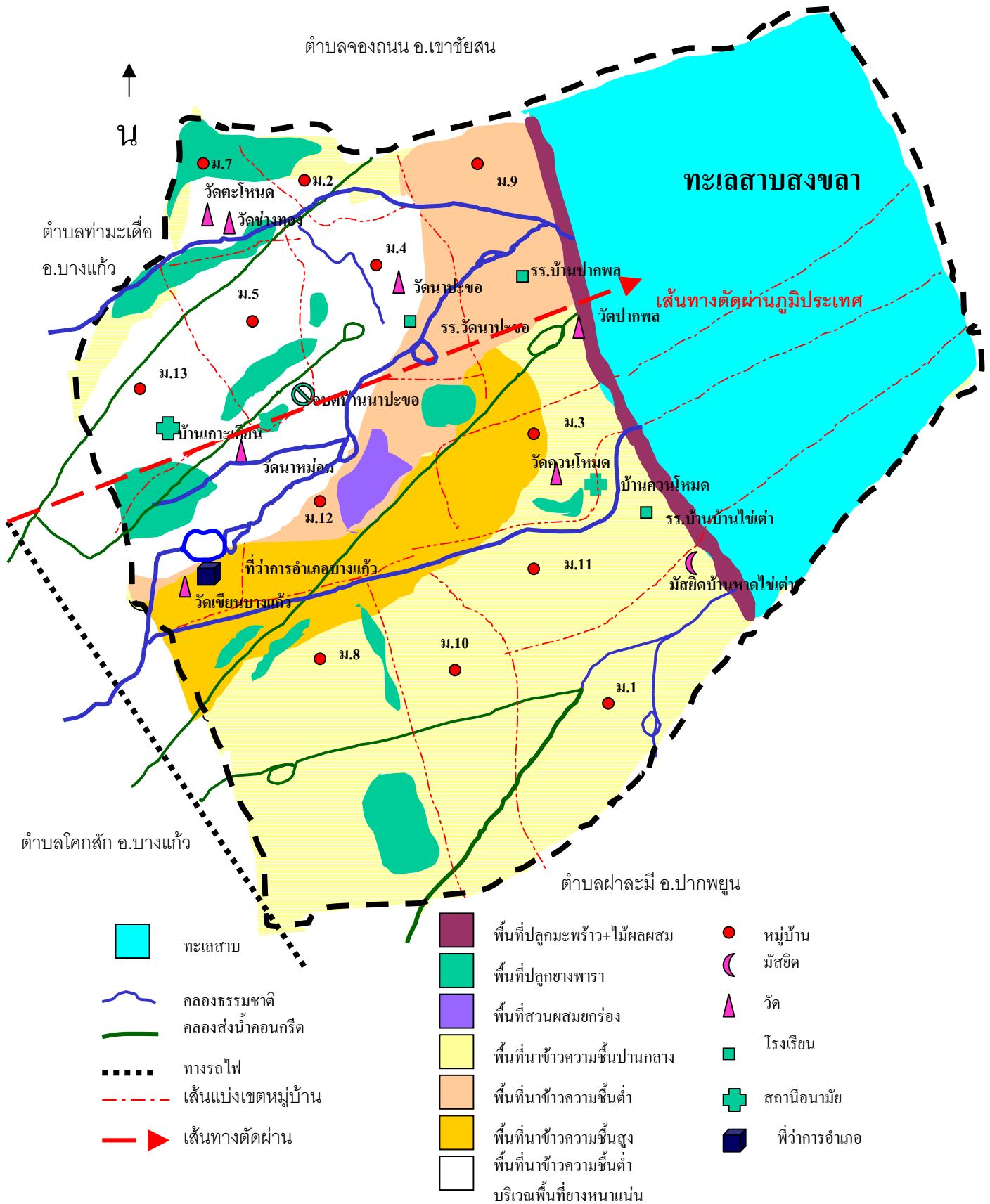
ปัญหาในพื้นที่เขตนี้คือ น้ำสำหรับทำการเกษตรในช่วงฤดูแล้งเหลือน้อย และการระบาดของหนูรุนแรงในช่วงที่ผ่านมา จนทำลายข้าวเสียหายมาก เกษตรกรบางรายถูกหนูทำลายข้าวร้อยละ 50-80 ของพื้นที่ปลูกข้าว จากการสัมภาษณ์พบว่ากรณีที่หนูมีปริมาณมากขึ้นสาเหตุหนึ่งอาจมาจากการที่ในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนพื้นที่นาบางส่วนเป็นปลูกยาง และในสวนยางนี้เองเป็นที่อยู่ของหนูและไม่สามารถกำจัดได้ เนื่องจากในอดีตสภาพพื้นที่เป็นที่นาทำให้เกษตรกรสามารถจุดไฟเผาได้ แต่ปัจจุบันมีพื้นที่ยางปลูกอยู่กระจัดกระจาย เกษตรกรจึง

ไม่กล้าจุดไฟเผาที่นาเหมือนในอดีต เพราะกลัวว่าไฟจะไหม้สวนยาง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การเพิ่มพื้นที่ปลูกยางเป็นสาเหตุหนึ่งของการที่ปริมาณหนูนามากขึ้น นอกจากนั้นปัญหาที่สำคัญในพื้นที่เขตนี้ก็คือ การขาดน้ำในฤดูการทำนาปรัง และการระบายน้ำจากคลองชลประทานสู่ที่นาของเกษตรกรทำได้ยาก เนื่องจากคลองชลประทานอยู่ลึกกว่าที่นาของเกษตรกร ทำให้การระบายน้ำเข้าที่นาต้องใช้แรงอัดมาก และในช่วงระยะหลังน้ำชลประทานมีไม่เพียงพอกับการทำนาปรัง

เขตนิเวศเกษตรที่ 3 เป็นเขตนิเวศเกษตรที่มีความแตกต่างจากเขตนิเวศเกษตรอื่นคือ เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมขังเป็นประจำทุกปี ลักษณะดินลึกมากมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินชั้นบนเป็นดินร่วนละเอียด ส่วนดินล่างเป็นดินเหนียว การระบายน้ำเร็ว ความลาดชันร้อยละ 0-3 pH 4.0-5.0 โอกาสได้รับชลประทานต่ำในช่วงฤดูแล้ง และมีน้ำท่วมขังในช่วงหน้าฝน เนื่องจากเป็นพื้นที่รับน้ำที่จะระบายลงสู่ทะเลสาบ และหากปีใดมีน้ำการทอนเสริมของน้ำทะเลก็จะทำให้น้ำท่วมขังนานขึ้น

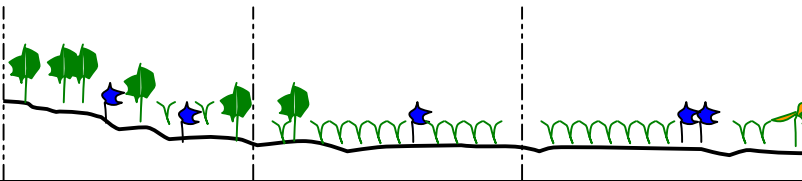
ด้วยสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม การใช้ประโยชน์พื้นที่จึงเป็นการทำนาเป็นหลัก แต่สามารถทำนาปีได้ครั้งเดียว ส่วนการทำนาปรังสามารถทำได้เล็กน้อย เนื่องจากอยู่ปลายน้ำชลประทานและบางพื้นที่ก็ไม่มีคลองชลประทานผ่าน พันธุ์ข้าวที่ใช้ทำนาปีจึงเป็นพันธุ์ข้าวหนัก เช่น ข้าวเล็บนก ข้าวขาวมาเลย์ หั่วนา และนอกจากทำนาปีแล้วยังมีการใช้พื้นที่บางส่วนทำไร่นาสวนผสมเช่นเดียวกับในเขตนิเวศเกษตรอื่นๆ แต่เพิ่งเริ่มทำ 1-3 ปี ผลผลิตที่ได้จึงยังไม่เต็มที่

ปัญหาที่พื้นที่เขตนี้ประสบเป็นประจำเกือบทุกปี คือน้ำท่วม และขาดน้ำในช่วงหน้าแล้ง ทั้งการอุปโภคบริโภคและทำการเกษตร รวมทั้งปัญหาหนูกัดกินข้าวทำให้ผลผลิตที่ได้น้อยลง การทำนาจึงทำเพียงเพื่อบริโภคในครอบครัวเท่านั้น ดังนั้นสภาพการณ์ที่ปรากฏจึงมีการลดพื้นที่ทำนาลง กลายเป็นพื้นที่นาร้างเป็นจำนวนมาก

ภาพประกอบ 4 ข้อมูลการใช้ที่ดินของตำบลนาปะขอ ปี พ.ศ. 2547

ที่มา : ดัดแปลงจากข้อมูลแผนที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลนาปะขอ ภาพถ่ายดาวเทียม และการสังเกต

ลักษณะ	เขตนิเวศเกษตรที่ 1	เขตนิเวศเกษตรที่ 2	เขตนิเวศเกษตรที่ 3
ความลึกของดิน	ลึกมาก	ลึก-ลึกมาก	ลึกมาก
การระบายน้ำ	ดี	เลว	เลว
ความอุดมสมบูรณ์ของดิน	ต่ำ	ปานกลาง-ต่ำ	ต่ำ
ความลาดชัน (ร้อยละ)	1-3	0-3	0-1
PH	4.0-5.0	4.5-5.5	4.5-5.0
โครงสร้าง/ลักษณะดิน			
ดินบน (0-30 cm)	ร่วนหยาบ	ร่วนปนทราย	ร่วนละเอียด
ดินล่าง (30-100 cm)	ร่วนละเอียด	ร่วนเหนียวปนทราย	ดินเหนียว
โอกาสได้รับน้ำชลประทาน	สูง	ปานกลาง	ต่ำ
ระบบการเกษตร	นา+ยางพารา+ไม้ผล + ผัก	นา+เลี้ยงสัตว์	นา+ประมง+ไม้ผล+ เลี้ยงสัตว์
ลักษณะทางสังคมบางประการ	เป็นชุมชนที่เพิ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน มีการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มบ้านส่วนใหญ่เป็นชุมชนไทยพุทธ	เป็นชุมชนดั้งเดิมที่เป็นศูนย์กลางการค้าขายในอดีตจนถึงปัจจุบันมีการผสมผสานระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีน	ส่วนใหญ่เป็นชุมชนมุสลิมที่เพิ่งย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้ไม่นาน
ปัญหาและอุปสรรค	ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ การชะล้างของดินสูง	สภาพดินเริ่มเสื่อมโทรม ขาดน้ำสำหรับการทำนาปรัง	ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ น้ำท่วมขังขาดน้ำสำหรับการเกษตรในช่วงหน้าแล้ง

ภาพประกอบ 5 แนวตัดขวางพื้นที่ (Transect line) ตำบลนาปะขอ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดินและจากการเดินสำรวจพื้นที่โดยผู้วิจัย

ตอนที่ 2 วิวัฒนาการของระบบสังคมเกษตร

การศึกษาวิวัฒนาการของสังคมเกษตรในส่วนนี้ เป็นการศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถแบ่งยุคของระบบสังคมเกษตรตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น ได้เป็น 4 ยุค ในช่วงแรกเป็นการอธิบายถึงระบบสังคมเกษตรที่เกิดขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2463 ซึ่งเป็นยุคของระบบการผลิตเพื่อยังชีพภายใต้ภายใต้อารยธรรมบรรณาการ (tributary) ที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน เป็นการอธิบายถึงสภาพสังคมไทยโดยรวมทางด้านวิวัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และระบบการผลิต ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งได้ส่งผลต่อระบบสังคมเกษตรในพื้นที่ด้วยเช่นกัน

ในยุคหลัง ๆ จึงได้นำปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษามากล่าวถึง ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการประมวลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาโดยการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่ออธิบายให้เห็นวิวัฒนาการที่เชื่อมโยงกันในระดับสังคมไทยกับพื้นที่ศึกษา โดยได้ทำการแบ่งวิวัฒนาการของสังคมเกษตรในช่วงนี้ออกเป็น 3 ยุค ยุคแรกเป็นยุคของการเริ่มเปิดสังคมไทยสู่การเป็นสังคมที่ผลิตเพื่อการขาย ต่อมาเป็นยุคของการเข้าร่วมทางการตลาดอย่างเข้มข้น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของทุนภายนอกในระบบการผลิตของคนในท้องถิ่น ส่วนยุคสุดท้ายเป็นยุคแห่งการปรับตัวเพื่อแสวงหาทางเลือกในการดำรงชีพของเกษตรกร

1. ระบบสังคมเกษตรยุคเศรษฐกิจแบบยังชีพภายใต้ระบบศักดินา ก่อนปี พ.ศ. 2463

1.1 ระบบสังคมเกษตรในประเทศไทยและภาคกลาง : ความสัมพันธ์ทางการผลิตในสังคมศักดินา และการควบคุมโดยรัฐ

ชุมชนดั้งเดิมของไทยมีวิวัฒนาการผ่านระบบศักดินามาตั้งแต่อาณาจักรสุโขทัย ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 1760-1981 โดยมีชุมชนใหญ่ซึ่งได้แก่รัฐหรือพระเจ้าแผ่นดินเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด ส่วนชุมชนหมู่บ้านขนาดเล็กรวมทั้งที่ดินที่ใช้ประโยชน์ทำกินและไม่ได้ใช้ประโยชน์ตกอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของอำนาจรัฐ ส่งผลให้ชาวบ้านทั่วไปไม่มีสิทธิในที่ดินเหล่านั้น ซึ่งการที่รัฐเป็นผู้ควบคุมการใช้ประโยชน์ทำกินในที่ดินของบุคคลต่าง ๆ และการที่กรรมสิทธิ์ในที่ดินทั้งหมดตกเป็นของรัฐ เป็นวิธีการในการควบคุมพลังแรงงานและภาษีที่ดินในระบบศักดินา ลักษณะของชุมชนหมู่บ้านมีการผลิตเพื่อการยังชีพรวมไปกับการส่งมอบส่วนเกิน (surplus) เป็นบรรณาการให้กับรัฐ การควบคุมได้กระทำผ่านชนชั้นศักดินา ซึ่งคนกลุ่มนี้ได้แก่ข้าราชการขุนนาง หรือบุคคลที่รัฐแต่งตั้ง โดยผู้ควบคุมทำหน้าที่เก็บส่วนเกินผลผลิต ที่ได้จากการใช้แรงงานของคนในระดับล่าง คือพวกที่มีสถานะเป็นไพร่และทาส เพื่อส่งเข้าสู่ส่วนกลาง ส่งผลทำให้ในระบบศักดินา มีลักษณะของชนชั้นที่มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนตามฐานะทางสังคม โดยผู้ที่มีฐานะเป็นไพร่หรือทาสทำหน้าที่เป็นผู้ผลิต และเป็นพลังแรงงานคอยค้ำจุนการผลิต

อาหารเพื่อคนในสังคมทั้งหมด และการจัดการแรงงานเหล่านี้ถูกควบคุมอย่างสมบูรณ์โดยพระเจ้าแผ่นดิน ในระบบนี้จึงทำให้รัฐสามารถควบคุม และเก็บเกี่ยวผลผลิตส่วนเกินได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด โดยที่ชนชั้นไพร่ไม่มีข้อโต้แย้งหรือหลีกเลี่ยงได้ เป็นระบบที่ทำให้รัฐมีรายได้ที่เกิดจากการใช้แรงงานของพลเมืองชั้นล่าง โดยการบังคับไม่มีเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์ หมายความว่าไพร่จำเป็นจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการให้ผลผลิตหรือใช้แรงงานแก่ชนชั้นปกครอง ซึ่งเป็นผู้ที่ถืออำนาจรัฐและใช้อำนาจในการควบคุมแทนพระเจ้าแผ่นดิน รวมทั้งเป็นเจ้าของผลผลิตส่วนเกินที่เกิดจากชุมชน และยังทำการควบคุมการค้าอย่างใกล้ชิด จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าในช่วงสมัยอยุธยาที่ผู้ชายทุกคนที่มีอายุระหว่าง 18-70 ปีจะต้องถูกเกณฑ์แรงงานเป็นเวลา 6 เดือน ในปี และลดลงมาเหลือ 4 เดือน ในปี พ.ศ. 2328 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2353 จึงลดมาเป็น 3 เดือน หากไพร่คนใดไม่ต้องการถูกเกณฑ์แรงงานจะต้องจ่ายเป็นภาษีแทนในรูปผลผลิตหรือเงิน และนอกจากนี้แล้วไพร่ยังถูกใช้แรงงานทำงานให้กับขุนนาง โดยเป็นการใช้แรงงานฟรี รวมทั้งในยามสงครามยังต้องถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารด้วย (ธิดา สารยา, 2544 : 49-63)

จึงกล่าวได้ว่าโดยสรุปได้ว่าระบบนี้เป็นระบบที่ดึงเอาส่วนเกินผลผลิต และควบคุมแรงงานในสังคมไทยก่อนยุคทุนนิยม ดังนั้นถ้าหน่วยของศักดินาเป็นไร่ ความหมายก็คือหน่วยของการควบคุมแรงงานงานนั่นเอง ความสามารถในการใช้พื้นที่ในช่วงเวลานี้จึงขึ้นอยู่กับจำนวนแรงงานในครัวเรือนเป็นสำคัญ โดยชาวนาสามารถใช้ที่ดินได้มากกว่าที่รัฐกำหนดได้หากมีแรงงานเพียงพอ แต่เนื่องจากชาวนาจำเป็นต้องทำงานให้กับรัฐเป็นเวลาหลายเดือนในหนึ่งปี ดังนั้นแรงงานในครัวเรือนจึงไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถทำการขยายพื้นที่เพื่อทำการผลิตจำนวนมากได้ ส่งผลให้การผลิตจึงเป็นการผลิตเพื่อการยังชีพ นอกจากนั้นในระบบศักดินายังเป็นการบั่นทอนการเติบโตของผลิตภาพ และลดจำนวนแรงงานที่จำเป็นในการทำเกษตรของชาวนา ซึ่งมีผลต่อเนื่องในการก่อให้เกิดความจำกัดของการสะสมทุน ที่พึงได้จากส่วนเกินผลผลิตของชนชั้นชาวนา ในทางตรงกันข้ามผลผลิตส่วนเกินที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวนา ทำให้ชนชั้นปกครองสามารถสะสมทุนได้มากขึ้น ในระบบนี้มีการแบ่งแรงงานและการแลกเปลี่ยนภายในชุมชนเกิดขึ้นน้อยมาก คนในชุมชนต้องพึ่งพาตนเองเป็นอย่างสูง มีการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นด้วยตัวเอง ไม่มีการแบ่งแรงงานอย่างชัดเจนในด้านของความชำนาญ เช่นการแบ่งเป็นช่างฝีมือหรือช่างอาชีพ มีเพียงการแบ่งงานกันระหว่างเพศชายและหญิง โดยงานที่ต้องใช้กำลังมากมักจะทำโดยผู้ชายซึ่งมีร่างกายที่แข็งแรงกว่า ส่วนงานที่อาศัยความประณีตและเป็นงานที่ละเอียดอ่อนผู้หญิงเป็นคนทำ

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าในสมัยนี้ระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิต การใช้แรงงานการใช้ที่ดิน จะถูกควบคุมโดยคนของรัฐหรือขุนนาง แต่ไม่ได้หมายความว่าสังคมชาวนาจะหยุดอยู่กับที่ได้มีการพัฒนาขึ้น ยังมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เนื่องจากถึงแม้จะถูกควบคุมจากอำนาจรัฐ แต่การควบคุมก็เป็นไปได้ไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในบางพื้นที่ซึ่งอยู่ในชุมชนห่างไกล ทำให้คนในชุมชนเหล่านี้สามารถพัฒนาตนเองขึ้นมาได้ แต่การกระทำของชนชั้นปกครอง

ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของชานา โดยมีวิวัฒนาการผ่านรูปแบบขั้นต่ำคือ การเป็นทาสเนื่องจากหนี้สิน ซึ่ง Pallegoix (1975 : 235) ได้ทำการศึกษาเศรษฐกิจสังคมไทยในอดีตพบว่า “จำนวนทาสที่เกิดจากหนี้สินหรือเกิดจากสงครามมีประมาณหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งหมดในสมัยรัชกาลที่ห้า”

เนื่องจากในระบบศักดินาการผลิตในหมู่บ้านชุมชนเป็นไปเพื่อการยังชีพ ไม่ได้มีการขายโดยผู้ผลิตหรือคนในชุมชนเอง การถ่ายเทผลผลิตกระทำในรูปแบบของการส่งส่วยหรือการบรรณาการสู่ชนชั้นปกครอง ระบบนี้กินระยะเวลาานานมาก ทำให้ชานาต้องทำการผลิตเพียงเพื่อการบริโภคในแต่ละปี ไม่มีโอกาสสะสมทุนจากส่วนเกินผลผลิตที่เกิดจากการใช้แรงงานของตนเอง ซึ่งต้องตกเป็นของรัฐทั้งหมด กระทั่งระบบของการแลกเปลี่ยนได้เข้ามาในปี พ.ศ. 2398 ภายหลังกาลงนามในสนธิสัญญาบาวริงและสนธิสัญญาฉบับอื่น ๆ กับหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศในแถบยุโรป ซึ่งหลังจากสนธิสัญญาต่างๆ เหล่านั้น ทำให้การค้าของประเทศไทยซึ่งเคยเป็นแบบเอกสิทธิ์โดยรัฐผูกขาดเพียงอย่างเดียว ได้เริ่มเข้ามาสู่การแลกเปลี่ยนแบบเสรี และส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจการค้าข้าวของไทยเริ่มเติบโตอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากประเทศยุโรปต้องการข้าวนำไปเลี้ยงประชากรในประเทศอาณานิคมของตนเอง ซึ่งอยู่ในแถบเอเชียที่เน้นการผลิตน้ำตาล หรือวัตถุดิบขั้นแรกอื่นๆ เช่นดีบุก เป็นต้น ส่งผลให้มีการขยายพื้นที่การทำนาเพิ่มขึ้น โดยพื้นที่การทำนาทั้งประเทศไทยเพิ่มขึ้นจาก 5.8 ล้านไร่ในปี พ.ศ. 2413 เป็น 9.2 ล้านไร่ในปี พ.ศ. 2448 และการส่งออกข้าวก็ได้เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ทำให้ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ข้าวจึงเป็นสินค้าส่งออกอันดับหนึ่งของไทย โดยในปี พ.ศ. 2423 การส่งออกข้าวอยู่ในสัดส่วนร้อยละ 5 ของผลผลิตข้าวทั้งหมดของประเทศ และต่อมาในปี พ.ศ. 2450 ครึ่งหนึ่งของผลผลิตข้าวในประเทศไทยได้ถูกส่งออกไปยังต่างประเทศ อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคกลางเป็นหลัก โดย Zimmerman (1931 : 157-164) ได้สรุปว่าในปี พ.ศ. 2473 มีเพียงภาคเดียวของไทยที่ผลิตเพื่อขายคือภาคกลาง ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ยังคงเป็นระบบเศรษฐกิจเพื่อยังชีพ

ข้อสรุปนี้แสดงให้เห็นว่าในระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว หมู่บ้านในภาคกลางถูกชักนำเข้าร่วมกับเศรษฐกิจแบบทุนนิยมผ่านการค้าขายข้าว แต่การเติบโตของผลผลิตเพื่อการค้าในภาคกลางเกิดจากการขยายพื้นที่ Takeshi (1978) ไม่ได้เกิดจากการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพ ซึ่งการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ทำนาเกิดจากการทาสที่ถูกปลดปล่อย ซึ่งเกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2417 จนกระทั่งมีการเลิกทาสโดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2448 ซึ่งเป็นสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงครองราชย์ ทำให้ทาสเหล่านี้มีสิทธิในการทำกินมากขึ้น อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าทาสเหล่านี้จะได้รับการปลดปล่อยแล้วแต่ยังไม่ได้รับเสรีภาพและมีอิสระในการทำมาหากินอย่างเต็มที่ เนื่องจากยังต้องตกอยู่ภายใต้การอิทธิพลของเจ้านายเดิมอยู่ และเจ้านายเหล่านี้ยังได้อาศัยทาสที่ได้ปลดปล่อยไปแล้วให้ทำการบุกเบิกขยายพื้นที่ให้แก่ตนเองอีกด้วย เมื่อมีการเลิกทาสก็เป็นกรยกเลิกระบบการเกณฑ์

แรงงานด้วยเช่นกัน ซึ่งเดิมการเกณฑ์แรงงานก็เป็นการส่งส่วยประเภทหนึ่ง ถึงแม้ส่วยไม่ได้อยู่ในรูปแรงงานแล้ว แต่กลับถูกแทนที่โดยการจ่ายเป็นเงินแทน แสดงว่าแม้มีการเลิกระบบทาส แต่ชาวนาก็ไม่ได้มีเสรีภาพอย่างแท้จริง ในขณะที่เดียวกันระบบนี้ทำให้ชาวนามั่งคั่งค่อยๆ เข้าสู่ระบบทุนนิยมมากขึ้น ถึงแม้ในช่วงนี้ระบบการควบคุมที่ดินโดยรัฐถูกยกเลิกแล้ว แต่การผลิตเพื่อขายในช่วงดังกล่าวมีเฉพาะแต่ข้าวเท่านั้น เนื่องจากการใช้พื้นที่ปลูกพืชชนิดอื่นยังไม่แพร่หลายและยังไม่เป็นที่ต้องการของตลาดในสมัยนี้ ถึงแม้จะมีการปลูกพืชชนิดอื่นบ้างก็มักจะเป็นเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเสียมากกว่า

การเกิดขึ้นของการผลิตข้าวเพื่อการค้าในที่ราบภาคกลางของประเทศ ได้ก่อให้เกิดชนชั้นใหม่ในสังคม โดยพ่อค้าชาวจีนเริ่มเข้ามาสู่หมู่บ้านต่างๆ ในชนบทมากขึ้นเพื่อเข้าไปทำการค้า ซึ่งก่อนหน้านี้คนจีนมีสถานะเป็นกึ่งข้าราชการ มีสถานภาพสูงกว่าไพร่ และคนจีนบางส่วนเป็นตัวแทนรัฐในการเก็บภาษีอากร ทำให้สามารถเดินทางได้โดยเสรี รวมทั้งสามารถทำงานเข้ากันได้กับขุนนางต่างๆ ได้ดี อีกทั้งยังเป็นพ่อค้าและนักเดินเรือที่มีความชำนาญ จึงทำให้คนจีนมีสิทธิในการทำการค้าทุกอย่าง แต่ในช่วงเวลานั้นคนจีนยังไม่มีหลักแหล่งที่อยู่อย่างถาวร จะพบมากบริเวณพื้นที่ที่มีการทำนาเป็นหลัก และคนจีนเหล่านี้สามารถสร้างหลักปักรากฐานได้อย่างรวดเร็วกว่าคนไทยที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน เนื่องจากสามารถสะสมทุนที่ได้จากส่วนแบ่งในการเก็บภาษี จากการที่เป็นตัวแทนของรัฐ มาใช้ในการทำการค้าได้ ประกอบกับคนจีนเหล่านี้มีความสามารถในการทำการค้า จึงทำให้มีฐานะดีกว่าคนไทยโดยส่วนใหญ่ นอกจากนั้นแล้วพ่อค้าชาวจีนเหล่านี้ยังทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและชุมชน ในการนำผลผลิตไปขายยังตลาดโลก จากการที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศเติบโตขึ้น จึงทำให้เกิดการสะสมทุนของคนจีนในประเทศไทย ในช่วง ศตวรรษที่ 19 และ 20 เป็นจำนวนมาก โดยที่เงินเหล่านี้ไม่ได้มาจากเมืองจีนเลย แต่เป็นเงินที่เกิดขึ้นจากการทำการค้าของคนจีนในประเทศไทยทั้งสิ้น

กล่าวได้ว่าระบบทุนนิยมที่เข้ามาในหมู่บ้านชุมชนในประเทศไทย ได้เกิดขึ้นพร้อมกับการเข้ามาทำการค้าของคนจีนโดยการร่วมมือกับชนชั้นปกครองของไทย ในการดึงเอาผลผลิตส่วนเกินกระจายสู่ตลาดภายนอก ไม่ได้เข้ามาโดยการการแทรกแซงทางเศรษฐกิจ สังคม ส่งผลทำให้การเข้ามาของทุนนิยมในประเทศไทย มีความแตกต่างกับประเทศอาณานิคมอื่นๆ ที่ระบบทุนนิยมเข้าไปเนื่องจากการเข้าไปทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดใหญ่ของเจ้าอาณานิคมในประเทศนั้นๆ อย่างไรก็ตามถึงแม้ระบบเศรษฐกิจเริ่มเข้าสู่ระบบทุนนิยม และมีการส่งออกข้าวมากขึ้น แต่ชาวนากลับไม่ได้รับผลดีจากการเข้ามาของระบบทุนนิยมมากนัก ยิ่งทำให้พวกเขาเริ่มเป็นหนี้สิน เนื่องจากต้องพึ่งพาตลาดภายนอกในการซื้อหาปัจจัยการผลิตมากขึ้น มีการกู้ยืมเงินจากพ่อค้าชาวจีนและเจ้านาย เพื่อนำมาใช้ในการซื้อหาปัจจัยการผลิต ดังนั้นตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ชาวนาในภาคกลางเริ่มสูญเสียที่ดิน เนื่องจากรายได้จากการขายข้าวไม่เพียงพอกับการใช้หนี้ เพราะนอกจากใช้เงินในการซื้อหาปัจจัยการผลิตแล้ว ชาวนาก็เริ่มมีการใช้เงินซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย และใช้จ่ายในกิจกรรมอื่นๆ มากขึ้น ประกอบกับในบางปีเกิดภัยธรรมชาติ

เช่น การเกิดภาวะฝนแล้ง น้ำท่วมและโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ทำให้ชาวนาจะต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น เงินที่ได้มาจึงไม่เพียงพอต่อการยังชีพ มีความจำเป็นต้องยืมเงินพ่อค้าหรือชาวนาร่ำรวย ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูงมาก บางครั้งจึงจำเป็นต้องขายข้าวในราคาต่ำเพื่อจ่ายค่าเช่าที่ดิน ค่าภาษีและดอกเบี้ย หากไม่สามารถหาเงินมาใช้หนี้ได้ที่ดินหรือทรัพย์สินที่ค้ำประกันไว้จะตกเป็นของเจ้าหนี้ที่ให้ยืมเงิน

ในพื้นที่ชนบทที่ระบบการค้าขายเข้าถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคกลาง ได้เกิดชนชั้นกลางขึ้นพร้อมกับการหมดไปของระบบศักดินา คนชั้นกลางเหล่านี้ประกอบด้วยคน 3 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นพ่อค้าชาวจีนที่ได้รับที่ดินจากชาวนาที่ไม่สามารถจ่ายคืนเงินกู้ได้ กลุ่มที่สองเป็นขุนนางข้าราชการเจ้าของที่ดินที่ได้รับจัดสรรจากพระมหากษัตริย์ หรือจากการจับจองพื้นที่ในช่วงก่อนหน้านั้น กลุ่มที่สามเป็นเกษตรกรรายย่อยที่สามารถสะสมที่ดินจากการเก็บออมเงินได้หรือจากการที่มีพ่อแม่เป็นข้าราชการมอบที่ดินให้ กลุ่มคนเหล่านี้จะไม่ได้ทำเกษตรด้วยตนเองแต่จะใช้ทุนที่สะสมไว้ทำการค้านอกชุมชนหมู่บ้าน ดังนั้นวิถีการผลิตในชนบทจึงไม่แตกต่างกันไปกับก่อนหน้านั้น ผลผลิตส่วนเกินไม่ได้เกิดจากการเพิ่มขึ้นของผลผลิตภาพ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมในชนบทมีจำกัด เนื่องจากไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคนิคเท่าใดนัก ทุนนิยมจึงไม่สามารถทำลายชุมชนหมู่บ้านได้ เพียงแต่ทำให้เกิดชาวนาไร้ที่ดินขึ้นในหมู่บ้านจำนวนหนึ่งเท่านั้น

1.2 ระบบสังคมเกษตรในภาคใต้ : การคงอยู่ของเศรษฐกิจแบบยังชีพของชาวนาหลังจากการเปิดประเทศเพื่อการค้า

ในช่วงที่เกิดการผลิตเพื่อการค้าขึ้นในภาคกลาง พื้นที่ทางภาคใต้ยังคงเป็นเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพ (Zimmerman, 1931) ถึงแม้ว่าก่อนสนธิสัญญาบาวริงภาคใต้จะได้มีการทำการค้าเกิดขึ้นแล้วก็ตาม แต่เกิดขึ้นในรูปแบบเอกสิทธิ์ของรัฐ สินค้าส่งออกของภาคใต้ที่สำคัญในสมัยนั้นได้แก่ดีบุก ริงนกนางแอ่น ผลผลิตจากป่าไม้ งามช้าง หนังสัตว์ เป็นต้น ต่อมาเมื่อความต้องการดีบุกมีมากเนื่องจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ส่งผลให้ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา การทำเหมืองแร่เกิดขึ้นจำนวนมากในประเทศไทย โดยเจ้าของเหมืองแร่ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการและคนจีนที่ร่ำรวยจากการทำการค้า ส่วนคนไทยซึ่งเป็นคนท้องถิ่นเป็นได้เพียงแรงงานจ้างในเหมืองแร่เท่านั้น แต่แรงงานที่มีอยู่ในท้องถิ่นก็ไม่เพียงพอ ทำให้มีแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านหลั่งไหลเข้ามา โดยมีข้าราชการเป็นตัวกลางในการนำแรงงานเหล่านี้เข้ามา และในยุคนี้ได้มีการเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากของปริมาณทุน รวมทั้งการเกิดชุมชนคนจีนในภาคใต้จำนวนมาก การลงทุนเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ดีบุกมีความสำคัญมากขึ้น กระทั่งในปลายรัชกาลที่ 3 ช่วง พ.ศ 2367-2394 เป็นช่วงสำคัญของการเปลี่ยนแปลงปริมาณและวิธีการผลิต รวมทั้งบทบาทของชาวต่างชาติในการผลิตดีบุก โดยในปี พ.ศ 2450 ได้มีการนำเทคโนโลยีจากตะวันตกมาใช้ในเหมืองแร่เพื่อเพิ่มผลผลิต ทำให้สามารถผลิตดีบุกเพิ่มขึ้นได้มาก

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าการผลิตดีบุกในพื้นที่ภาคใต้ของไทยได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศ เนื่องจากประเทศไทยในขณะนั้นไม่ได้ใช้โลหะเป็นวัตถุดิบมากนัก และการผลิตดีบุกไม่ได้เกิดขึ้นในระดับชุมชนหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามผลจากการที่ดีบุกมีความสำคัญและสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศจำนวนมาก ตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมาจึงเกิดเมืองที่ทำการผลิตดีบุกมากในภาคใต้ฝั่งตะวันตก ขณะเดียวกันที่ชุมชนภาคใต้ฝั่งตะวันออกและพื้นที่ชนบทของภาคใต้ฝั่งตะวันตกยังคงมีสภาพเหมือนเดิม แต่ในช่วงระยะเวลาต่อมาเมื่อเกิดการตกต่ำของราคาดีบุกที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2444 ทำให้เกิดปัญหาทางการเงินในพื้นที่ภาคใต้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับข้าราชการ ขุนนาง และชาวจีนที่ทำการกิจการเหมืองแร่

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ได้เกิดพืชทางการค้าชนิดใหม่ขึ้นในพื้นที่ภาคใต้ เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดตรังสมัยนั้น (พระยารัษฎานุประดิษฐ์) ได้นำเข้ายางพาราจากประเทศมาเลเซียมาปลูกเป็นครั้งแรกและต้นแรกในประเทศไทย หลังจากนั้นการปลูกยางพาราก็เริ่มมีการปลูกมากขึ้นในพื้นที่ซึ่งไม่สามารถทำนาได้ โดยผู้ที่ทำการปลูกในช่วงแรกมักจะเป็นพ่อค้าชาวจีนและข้าราชการ ซึ่งคนกลุ่มนี้มีเงินทุนสะสมอยู่ก่อนแล้ว จึงสามารถดำเนินการปลูกได้เร็วกว่าชาวบ้านซึ่งมีอาชีพหลักในการทำนา แต่พื้นที่การปลูกก็ยังไม่ขยายมากนัก ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองเริ่มมีการส่งออกยางพาราไปยังต่างประเทศ โดยมีมูลค่าการส่งออกใน พ.ศ. 2467 เพียงร้อยละ 0.8 และในปี พ.ศ. 2477 เพิ่มขึ้นอีกเล็กน้อย โดยมีมูลค่าส่งออกเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น ส่วนพื้นที่การปลูกยางได้ขยายเพิ่มมากขึ้น โดยเมื่อ ปี พ.ศ. 2463 มีพื้นที่ปลูกยางพารา 150,000 ไร่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2472 ได้เพิ่มเป็น 375,000 ไร่ ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวชาวสวนยางพารายังเป็นข้าราชการและพ่อค้าชาวจีน โดยชาวบ้านเริ่มปลูกยางหลังจากคนสองกลุ่มแรกหลายปี และปลูกในพื้นที่ต่อครัวเรือนไม่มากนัก ส่วนจำนวนผู้ปลูกยางพบว่าในปี พ.ศ. 2487 มีผู้ปลูกยางจำนวน 87,780 ราย เฉลี่ยพื้นที่การปลูกรายละ 14.7 ไร่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2493 มีผู้ปลูกยางจำนวน 91,477 ราย โดยมีพื้นที่ปลูกยางต่ำกว่า 50 ไร่ (โดยเฉลี่ย 15 ไร่) จำนวน 241 ราย และที่มีพื้นที่ปลูกยางเกิน 250 ไร่ (เฉลี่ย 64.7 ไร่) (Ingram, 1971)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเจ้าของสวนยางพารารายใหญ่ในประเทศไทยในสมัยนั้นมีน้อยรวมทั้งอิทธิพลของชาวตะวันตกในการทำสวนยางในประเทศไทยก็น้อยเช่นกัน พื้นที่สวนยางพาราส่วนใหญ่จึงอยู่ในมือของข้าราชการและคนจีน โดยพื้นที่เพาะปลูกต่อครัวเรือนที่มากกว่า 50 ไร่จะเป็นของคนจีนเสียเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงร้อยละ 7 เท่านั้นของคนจีนที่มีการทำสวนยางพาราน้อยกว่า 50 ไร่ ซึ่งต่างจากชาวสวนยางพาราที่เป็นคนไทยที่ส่วนใหญ่มิมีพื้นที่น้อยกว่า 50 ไร่ มีพื้นที่เฉลี่ย 14 ไร่

การส่งออกยางพาราเริ่มมีมากขึ้นตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2463-2467 เป็นต้นมา และเพิ่มขึ้นตามลำดับ การค้ายางพาราไปต่างประเทศส่วนใหญ่ขนส่งโดยทางทะเล ส่งผลให้ในยุคนี้ระบบการค้าในภาคใต้มีความสำคัญมาก เพราะนอกจากจะส่งออกยางพาราไปขายต่างประเทศได้แล้ว ยังสามารถส่งออกดีบุกซึ่งเป็นวัตถุดิบอีกชนิดหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ

ของประเทศเช่นกัน แต่ในขณะเดียวกันการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยก็เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว พบว่าในภาคใต้เริ่มใช้เงินในการแลกเปลี่ยนซื้อสินค้ากับต่างประเทศ โดยเฉพาะเขตที่มีการทำเกษตรเพื่อขาย ซึ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการส่งออกยางและดีบุกไม่ได้มีผลเสียในด้านเดียว แต่ได้มีส่วนสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นผู้ส่งออกวัตถุดิบที่สำคัญประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียในขณะนั้น และเศรษฐกิจของประเทศในช่วงนั้นได้พึ่งพาอยู่กับการผลิตวัตถุดิบเพื่อการส่งออกเป็นสำคัญ ทำให้มีรายได้เข้าประเทศมากพอสมควร โดยผลผลิตทั้งสองอย่างสามารถเชื่อมโยงกับความต้องการของตลาดต่างประเทศได้เป็นอย่างดี ส่วนใหญ่ส่งไปขายประเทศตะวันตก ซึ่งในการส่งออกไปต่างประเทศนั้นมีมาเลเซียและสิงคโปร์เป็นตัวกลางทางการตลาดที่สำคัญ

1.3 ระบบสังคมเกษตรในพื้นที่บางแก้ว : จากระบบแผ้วถางและเผาสู่ระบบจุดลากอาศัยอุปกรณ์เบา

ถึงแม้ว่าการผลิตเพื่อขายเกิดขึ้นในพื้นที่ภาคใต้มานานแล้ว จากการส่งออกดีบุก และยางพาราซึ่งส่วนใหญ่ผลิตอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ฝั่งตะวันตก แต่มีผลกระทบน้อยมากกับชาวนาในภาคใต้ฝั่งตะวันออกที่ยังคงดำรงชีพภายใต้เศรษฐกิจแบบยังชีพ โดยเฉพาะในพื้นที่รอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีการทำนาเป็นหลัก วิธีการผลิตทางการเกษตรของชาวนาบริเวณนี้ไม่แตกต่างไปจากก่อนที่จะมีการเปิดประเทศ การผลิตเพียงเพื่อการยังชีพและเก็บหาของป่าขายให้กับคนในเมือง รายได้ที่เกิดจากการขายของป่าเพียงเพื่อใช้สำหรับเสียวภาชี ซื้อสินค้าดำรงชีพพื้นฐาน และใช้กิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม ส่วนการค้าขายในสมัยนั้นมี 2 รูปแบบ โดยที่รูปแบบแรกจะมีพ่อค้าในเมืองเข้าไปซื้อสินค้าโดยตรงในหมู่บ้าน ส่วนรูปแบบที่สองชาวนาจะนำสินค้าไปขายให้แก่พ่อค้าในเมือง สินค้าส่วนใหญ่เป็นข้าวเปลือกหรือของป่าที่หาได้ ซึ่งสินค้าเหล่านี้เป็นส่วนเกินผลผลิตที่เหลือจากการใช้เพื่อการยังชีพ และหลังจากว่างงานในฤดูกาลทำนาจะทำงานฝีมือด้วยตนเองมีทั้งการปั่นด้ายและทอผ้าเองเพื่อใช้ในครัวเรือน รวมทั้งกิจกรรมอื่นจำพวกของใช้ในครัวเรือน ซึ่งกิจกรรมบางอย่างได้สูญหายไปจากชุมชนแล้วเช่นกิจกรรมการทอผ้าที่ได้สูญหายไปจากชุมชนหมู่บ้านหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

จากการศึกษาของศรีสุนทร ช่วงสกุล (2542) คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ พ.ศ 2542 ซึ่งอ้างถึงโดย สุทธิญา ทองรักษ์ (2546) ได้ระบุว่าการตั้งชุมชนบางแก้วมีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 15 หรือสมัยอาณาจักรศรีวิชัย โดยมีการตั้งชุมชนครั้งแรกในพื้นที่ตำบลนาปะขอ ซึ่งบริเวณพื้นที่เก่าแก่เหล่านี้ได้แก่บริเวณหมู่ที่ 1,2,4,5 และ 9 ในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลำคลองไหลผ่าน โดยการตั้งถิ่นฐานได้มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ในบางครั้งเมื่อเกิดภัยธรรมชาติหรือมีโรคระบาดทำให้ผู้คนล้มตายเป็นการอพยพออกไป เป็นสาเหตุให้พื้นที่ร้างผู้คนในบางช่วงเวลา หลังจากนั้นเมื่อเข้าสู่ภาวะปกติก็ได้กลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานอีก โดยมีหลักฐานทางโบราณสถานรวมทั้งเรื่องเล่าต่างๆเป็นตัวบ่งบอก และจากหลักฐานที่พบยังสามารถ

แสดงให้เห็นถึงศิลปะในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-19 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการบุกเบิกที่นาในตำบลนาปะขอในช่วงนั้นด้วย

ส่วนการควบคุมจากรัฐนั้นมีลักษณะคล้ายในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยในสมัยนั้น คือไม่ค่อยได้รับการช่วยเหลือจากรัฐมากนัก รัฐมีเพียงแต่ดึงส่วนเกินผลผลิตออกจากภาคเกษตร ด้วยการที่ชาวบ้านต้องจ่ายอม โดยกระทำผ่านกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านที่เป็นตัวแทนรัฐในขณะนั้น

1.3.1 การใช้ประโยชน์ของพื้นที่และเขตนิเวศ ในสมัยนั้นมักจะมีการตั้งถิ่นฐานบริเวณแหล่งน้ำ หรือแม่น้ำลำคลอง เพื่อสามารถใช้น้ำสำหรับอุปโภคบริโภคในครัวเรือนและการทำงาน รวมทั้งการคมนาคมไปมาหาสู่ซึ่งกันและกันเนื่องจากต้องใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก ส่วนการตั้งบ้านเรือนจะอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม โดยจะแบ่งพื้นที่เป็นเขตต่างๆตามลักษณะของพื้นที่และการใช้ประโยชน์ เช่นพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำนา พื้นที่เลี้ยงสัตว์ พื้นที่ปลูกพืชไร่ และพื้นที่ป่าหยาบแน่น พื้นที่อยู่อาศัยมักจะอยู่บริเวณที่ดอนของหมู่บ้านเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่โดยทั่วไป แต่อาจมีน้ำท่วมในบางปีที่ฝนตกหนัก พื้นที่บริเวณนี้จะเป็นที่ตั้งบ้านเรือนและปลูกพืชสวนครัว ผสมผสานทั้งที่เป็นพืชยืนต้นและพืชล้มลุก เพื่อการบริโภคในครัวเรือนไว้รอบๆ บ้าน ลักษณะตัวบ้านสร้างขึ้นบนเสาสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม บริเวณบ้านโดยทั่วไปไม่มีรั้วกัน พื้นที่ใต้ถุนบ้านจะใช้เป็นคอกวัว-ควาย และจะมียุ้งฉางไว้เก็บข้าวเปลือกในพื้นที่ส่วนนี้ด้วย ในภาษาท้องถิ่นอาจจะเรียกว่า “เรือนซ้า”หรือ“ห้องซ้า” โดยอาจจะทำอยู่ติดกับตัวบ้านที่อยู่อาศัย หรือแยกออกไปต่างหากตามแต่ความสะดวกของเจ้าบ้าน พื้นที่การเลี้ยงสัตว์ เป็นพื้นที่ทุ่งหญ้าที่น้ำท่วมถึงในฤดูฝน ใช้สำหรับเลี้ยงวัวควาย โดยในช่วงของการทำนาจะมีการนำวัวไปผูกล่ามให้กินหญ้าในบริเวณนี้และตอนเข้าคอกในตอนเย็น ส่วนในช่วงที่ไม่มีการทำนาจะทำการปล่อยให้ วัว ควายหากินเอง และหากมีพื้นที่นาอยู่ใกล้กับพื้นที่บริเวณนี้จะมีการทำรั้วกันหรือปลูกต้นไม้เป็นรั้วล้อมรอบ เพื่อป้องกัน วัว ควาย ออกไปทำลายข้าวที่ปลูก แต่กรณีที่สถานที่ทำนาอยู่ไกลจากพื้นที่บริเวณนี้ก็ไม่ต้องมีการล้อมรั้ว โดยทั่วไปแล้วพื้นที่ทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ในบริเวณนี้จะเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะแก่การทำนา พื้นที่การทำนา จะเป็นบริเวณเขตที่ราบซึ่งเหมาะแก่การทำนา โดยจะทำการแบ่งนาออกเป็นแปลงๆ หรือที่เรียกว่าการจัดทำเป็นกระทงนา เพื่อให้ง่ายแก่การเก็บกักน้ำ บางพื้นที่อาจจะขุดดินเป็นคันนาเพื่อการเก็บกักน้ำหรือป้องกันน้ำท่วมแปลงนา ซึ่งคันนาที่ขุดไว้สามารถใช้เป็นทางเดินและแนวบอกอาณาเขตได้อย่างดีได้อีกด้วย ส่วนในช่วงฤดูฝนพื้นที่บริเวณนี้อาจจะมีน้ำท่วมในบางพื้นที่ การระบายน้ำออกจึงต้องมีการขุดเป็นร่องหรือคลองระบายน้ำให้น้ำไหลได้สะดวก และในช่วงเวลานั้นยังไม่มีมีการจัดการน้ำขนาดใหญ่เช่นการทำเขื่อนหรือทำนบกั้นแม่น้ำลำคลอง พื้นที่นาในบริเวณนี้จึงอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ส่วนการเลือกพันธุ์ข้าวสำหรับเพาะปลูกจะมีการใช้พันธุ์ข้าวแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ โดยในพื้นที่นาลุ่มจะใช้พันธุ์ข้าวหนักส่วนพื้นที่นาดอนจะใช้พันธุ์ข้าวเบา เขตพื้นที่ต่อมาเป็นที่ดอนหรือที่สูง โดยพื้นที่ในบริเวณนี้จะทำการปลูกพืชไร่โดยใช้เทคนิคแบบแผ้วถางและเผา

มีการใช้พื้นที่แบบหมุนเวียนในบริเวณที่ประชากรยังไม่หนาแน่นมากนัก จะทำการขยายพื้นที่ไปเรื่อยๆตามที่ได้จับจองไว้ ซึ่งต่อมาพื้นที่เหล่านี้ได้ถูกแทนที่ด้วยการปลูกยางพารา ส่วนพื้นที่แหล่งสุดท้ายที่ชุมชนใช้ประโยชน์คือพื้นที่เขตป่าหนาแน่น พื้นที่ส่วนนี้จะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และเป็นพื้นที่สำหรับการหาของป่าของคนในชุมชน ซึ่งจะอยู่ห่างไกลจากชุมชน แต่ปัจจุบันพื้นที่ป่าเหล่านี้ถูกเข้าไปแทนที่โดยกิจกรรมการเกษตรต่างๆ โดยเฉพาะการปลูกยางพารา

1.3.2 กรรมสิทธิ์และการครอบครองที่ดิน ก่อนปี พ.ศ.2486 พื้นที่ราบตอนกลางของอำเภอ ซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณหมู่ที่ 1,8 และ 10 ในปัจจุบัน มีพื้นที่รวมกันประมาณ 11,000 ไร่ พื้นที่บริเวณนี้ใช้ทำนาไม่มากนัก รวมทั้งไม่มีการตั้งบ้านเรือนในพื้นที่เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเสม็ด และในช่วงหลังเมื่อมีพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดินเพื่อการครองชีพขึ้นในปี พ.ศ. 2486 จึงได้มีผู้คนจำนวนหนึ่งจากอำเภอระโนด อำเภอสทิงพระ และอำเภอสิงหนคร เข้ามาขอรับการจัดสรรพื้นที่ในบริเวณนี้ ซึ่งได้รับการจัดสรรที่ดินครัวเรือนละ 31 ไร่ 1 งาน โดยทางภาครัฐได้มีการจัดผังที่ดินที่สามารถเชื่อมถึงกันได้เป็นอย่างดี และต่อมาในปี พ.ศ 2497 เมื่อรัฐออกพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายที่ดิน จึงได้มีการกำหนดให้มีการแจ้งการครอบครองที่ดินเพื่อออกหนังสือครอบครองที่ดิน ส.ค. 1 ให้แทนใบเหยียบย่ำเดิม ซึ่งเป็นใบอนุญาตให้จับจองที่ดินเพื่อทำประโยชน์ชั่วคราวมีอายุ 1 ปี

1.3.3 ระบบการผลิตทางการเกษตร โดยทั่วไปตั้งอยู่บนพื้นฐานของการผลิตเพื่อยังชีพ อาจจะมีการขายผลผลิตส่วนเกินบ้างเพื่อใช้จ่ายเป็นค่าภาษี และแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น เช่นอุปกรณ์ในการทำนา หรือสิ่งของเครื่องใช้ที่ไม่สามารถทำการผลิตด้วยตนเองได้ และในยามว่างจากการทำนาแต่ละครัวเรือนจะทำการผลิตสิ่งของเครื่องใช้ด้วยตนเอง จำพวกอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนหรืออุปกรณ์ในการจับสัตว์น้ำ ที่ทำจากไม้ไผ่หรือต้นกระจูดที่มีมากในหมู่บ้าน การผลิตหลักที่สำคัญในสมัยนั้นคือการทำนาที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก โดยมีพื้นที่นาข้าวที่ได้รับน้ำฝนอย่างเดียวยุทธประมาณร้อยละ 50 ส่วนพื้นที่นาอีกครั้งได้รับทั้งน้ำฝนและน้ำจากเหมืองที่ขุดโดยชาวบ้านเอง ในบางพื้นที่มีการเอาดินหรือไม้มาวางทางน้ำธรรมชาติเป็นชลประทานขนาดเล็กอย่างง่าย ๆ เพื่อนำน้ำเข้าสู่แปลงนา ในการทำนามีการแบ่งพื้นที่ในการปลูกข้าวตามลักษณะของพื้นที่ โดยมีกระบวนการขั้นตอนในการทำนาดังนี้

1.3.3.1 การเตรียมดินเพื่อปลูกข้าวจะเริ่มในช่วงหน้าฝน ประมาณ “เดือนหก” หรือเดือนพฤษภาคม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กรณีตามสภาพพื้นที่ ในกรณีที่เป็นพื้นที่ต่ำน้ำท่วมขังและมีหญ้าหนาแน่น “นาลึก” มีการเตรียมดินด้วยการใช้ควายเหยียบย่ำแล้วปล่อยให้หญ้าเปื่อยก่อนที่จะปลูกข้าว ส่วนในบริเวณที่สูงน้ำไม่ท่วมขัง “นาดอน” ดินในบริเวณนี้จะร่วนกว่านาลึก การเตรียมดินจะใช้วัวคู่ลากคันไถโดยมีผานไถเหล็กพลิกหน้าดิน การไถอาจจะใช้วัว 1 หรือ 2 คู่ ขึ้นอยู่กับแรงงานของครอบครัว หากไถด้วยวัวคู่เดียวเวลาไถ “1 เช้า” คือเวลาประมาณ 4 ชั่วโมงในช่วงเช้าสามารถไถได้ประมาณ 1 ไร่ ในการไถนาจะทำ 3 ครั้ง คือทำการ

ไถตะเมื่อเริ่มเข้าฤดูฝนเป็นการไถพลิกหน้าดิน และกำจัดวัชพืช แต่ในการไถในครั้งแรกว่าวัชพืชอาจไม่ตายทั้งหมด และดินก็ยังเป็นก้อนใหญ่ยังไม่อาจหว่านเมล็ดข้าวได้ จากนั้นจึงทำการไถแปรให้เพื่อให้ดินร่วนซุยและเป็นการกำจัดวัชพืชซ้ำอีกครั้งให้เหลือน้อยที่สุด ต่อมาเมื่อฝนตกมาอีกครั้งจึงหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวแล้วทำการไถกลบหรือไถหว่าน โดยในการไถทั้งสามครั้งใช้เวลาประมาณ 10 ชั่วโมงต่อ 1 ไร่ ซึ่งในการไถในครั้งที่ 2 และ 3 จะใช้เวลาไม่มากเหมือนครั้งแรก เนื่องจากหน้าดินถูกไถพลิกในครั้งแรกแล้วทำให้ไถได้ง่ายและเร็วขึ้น

สำหรับการใช้ควายเวียนเหยียบย่ำนั้นจะใช้เวลาในช่วงเช้าเช่นเดียวกับการไถวัว เนื่องจากไม่ต้องการให้สัตว์เหนื่อยเกินไปส่วนในช่วงเวลาเย็นจะปล่อยให้กินหญ้า การปรับพื้นที่โดยวิธีนี้หากใช้ควาย 2-3 ตัว จะต้องใช้เวลา 8-15 ชั่วโมงต่อพื้นที่ 1 ไร่ และหลังจากใช้ควายเวียนเสร็จแล้วสามารถทำการหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวหรือนำต้นกล้ามาปักดำได้เลย

การปลูกข้าว เมื่อทำการเตรียมดินเสร็จสิ้นแล้วก็จะทำการปลูกข้าว ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 วิธี โดยวิธีแรกเป็นการหว่านแห้งในบริเวณพื้นที่นาดอนครอบครัวแปลงนาแล้วจึงกลบเมล็ดข้าวที่หว่านด้วยไถหรือคราด การปลูกข้าวด้วยวิธีนี้ครอบคลุมเนื้อที่ประมาณร้อยละ 80 ของเนื้อที่นาทั้งหมด ส่วนวิธีที่ 2 คือ การแทงสักแล้วหยอดเมล็ดข้าวลงไป วิธีนี้ใช้ในกรณีที่ดินแห้งแข็งหรือในพื้นที่ที่ไม่อาจไถปรับพื้นที่ได้ เช่นในพื้นที่เพิงบุกเบิกที่ยังไม่ได้ขุดต่อไม่ออก หรือในพื้นที่ที่มีการปลูกพืชชนิดอื่นอยู่ก่อนแล้วและต้องการปลูกข้าวเสริมลงไป ส่วนวิธีที่ 3 เรียกว่าการหว่านโรยคลองโดยใช้คนไถนา 1 คน และอีก 1 คน จะโรยเมล็ดข้าวตามหลังรอยไถ โดยจะโรยเมล็ดข้าว 1 คลอง เว้น 1 คลอง แต่ละ “คลองไถ” ห่างกัน 5-6 นิ้ว ซึ่งเมล็ดข้าวที่นำมาหว่านทั้ง 3 วิธีต้องนำเอาเมล็ดข้าวเปลือกมาทำการคัดเลือกเป็นอย่างดีเพื่อใช้ทำพันธุ์ จากนั้นจึงนำมาคลุกกับปุ๋ยมูลค่างควาหรือที่เรียกว่าปุ๋ยมายาเขา ซึ่งการคลุกเคล้ากับมูลค่างควาหรือปุ๋ยมายาเขามีวิธีการดังนี้ โดยนำดินมายาเขาที่ทำกรร่อนจนเป็นผงละเอียดแล้วคลุกกับเมล็ดข้าว จากนั้นจึงประพรมน้ำให้เปียกแล้วนำไปคลุกกับขี้เถ้าอีกครั้งเพื่อไม่ให้ปุ๋ยมูลค่างควาเกาะติดเมล็ดข้าวแน่นเกินไป และในขั้นตอนสุดท้ายจะนำไปตากให้แห้งเพื่อเตรียมนำไปปลูกยังพื้นที่ที่ได้เตรียมไว้ต่อไป สำหรับปริมาณการใช้เมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูก ในการหว่านแห้งใช้ปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าวจำนวน 3 กก สำหรับพื้นที่นา 1 ไร่ เนื่องจากต้องเผื่อความเสียหายที่อาจเกิดจากนกหรือหนูมากินก่อนที่ข้าวจะงอก ส่วนการหว่านโรยคลองหรือหว่านตามร่องไถจะใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจำนวน 2 กก. สำหรับพื้นที่นา 1 ไร่ และวิธีการนี้ได้หายไปจากพื้นที่เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้ว ส่วนวิธีการปลูกวิธีที่สี่เป็นการปักดำในบริเวณพื้นที่ที่ใช้ควายเวียน โดยนำต้นกล้าที่ได้จากการหว่านเมล็ดในแปลงที่เตรียมไว้ที่มีขนาดความสูงประมาณ 1 ฟุต มาปักดำในพื้นที่ส่วนนี้ ซึ่งก่อนที่จะทำการปักดำต้องต้นกล้าที่ถอนมาทำการตัดปลายใบและนำโคนต้นกล้าจุ่มกับปุ๋ยมายาเขา โดยนำมายาเขาที่เตรียมไว้ละลายน้ำและนำโคนต้นกล้างจุ่มลงไป และที่สำคัญคือต้องตัดปลายใบของต้นกล้าออกเล็กน้อยก่อนนำไปปักดำ

การเก็บเกี่ยว จะทำในช่วงหน้าแล้งโดยการใช้ “แกระ” ตัดข้าวที่สุรวง เมื่อได้ขนาดตามที่ต้องการแล้วนำมามัดเป็น“เสียง”แล้วจึงจะนำไปเก็บไว้ในยุ้งฉาง การเก็บเกี่ยว 1 ไร่ ใช้เวลาประมาณ 40 ชั่วโมง หรือประมาณ 4-5 วันทำงานของคน 1 คน โดย 1 คนจะเก็บข้าวได้ประมาณ 20 เสียงต่อวัน ถ้าหากเก็บคนเดียวในพื้นที่ 2 ไร่ ใช้เวลาเก็บประมาณ 10 วัน พันธุ์ข้าว ได้จากการคัดเลือกโดยใช้พันธุ์ของตนเอง แต่กรณีที่ผลผลิตตกต่ำเนื่องจากการถูกน้ำท่วมหรือแห้งแล้งก็อาจมีการยืมหรือขอเมล็ดพันธุ์จากเพื่อนบ้าน เกษตรกรจะทราบด้วยตัวของเขาเองว่าจะใช้พันธุ์อะไร พันธุ์หนักหรือเบา ขึ้นอยู่กับภูมิประเทศและภูมิอากาศ เช่น ข้าวเบาจะใช้ในบริเวณที่ลุ่ม หรือดินปนทรายเล็กน้อย ส่วนข้าวหนักจะใช้ในบริเวณนาลุ่มมากและดินเหนียว

1.3.3.2 การทำไร่ มีการทำไร่ทั้งไร่หมุนเวียนและขยายพื้นที่โดยไร่หมุนเวียน ซึ่งขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของประชากรในแถบนั้น การทำไร่หมุนเวียนจะนิยมทำในเขตพื้นที่ใกล้ภูเขาฝั่งตะวันตกที่มีการตั้งถิ่นฐานในระยะหลัง มีการแบ่งสรรพื้นที่โดย “นายบ้าน” แต่ละครัวเรือนจะมีเนื้อที่ 0.5-5 ไร่ จะใช้แรงงานในครัวเรือนในทุกขั้นตอนของการทำไร่ ในขั้นแรกจะเริ่มทำการปรับพื้นที่ด้วยการตัดต้นไม้ หากเป็นต้นไม้ขนาดเล็กจะตัดโคนทั้งหมด ส่วนต้นไม้ใหญ่จะตัดเฉพาะกิ่งโดยเว้นลำต้นไว้ไม่ตัดถึงโคนเลยทีเดียว เนื่องจากต้องการให้ต้นไม้สามารถเจริญเติบโตได้อีกในปีต่อไปช่วงที่ปล่อยพื้นที่ว่างเว้นไว้ จากนั้นจึงเผาและเคลียร์พื้นที่ อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับทำไร่มี ขวาน จอบ มีดพรวน โดยในขณะนั้น 1 ครัวเรือน สามารถทำได้สูงสุด 5 ไร่ การทำไร่จะเริ่มทำในช่วงต้นฤดูฝนมีวิธีการปลูกด้วยวิธีหยอดเมล็ด โดยปลูกร่วมกับพืชอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด พริก มันเทศ ถั่วหรั่ง ยาสูบ กล้าย ฝ้าย การปลูกจะแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่และความนิยมของคนในแต่ละท้องถิ่น โดยจะใช้พื้นที่ในการปลูกพืชระบบนี้อยู่ประมาณ 2 ปี หลังจากนั้นพื้นที่บริเวณนี้จะถูกละทิ้งว่างเว้นไว้ และจะไปแผ้วถางทำไร่ในพื้นที่อื่นที่มีความอุดมสมบูรณ์หรือในพื้นที่เดิมที่เคยทำไร่ที่ได้ปล่อยว่างไว้หลายปี แต่ก็ยังคงเก็บผลผลิตจำพวกกล้วยและพืชหัวในพื้นที่เดิมอีกต่อไป

1.3.3.3 การเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่จะเลี้ยงวัว-ควาย เพื่อไว้ใช้งาน โดยหลังจากหมดฤดูทำนาจะปล่อยให้หากินตามธรรมชาติและตอนเช้าคอกในตอนเย็น หรือบางครั้งวัวหรือควายจะปล่อยให้หากินกลางทุ่งและไปดูเป็นบางครั้ง ส่วนในช่วงการทำนาจะทำการผูกล้ามเพื่อไม่ให้ไปทำลายข้าวที่ปลูกไว้

1.3.4 การบำรุงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน ในการผลิตข้าวของปุ๋ยในดินนานอกจากจะได้รับปุ๋ยโดยธรรมชาติแล้วยังได้รับจากการนำเอา มูลวัว ควาย ที่ได้จากคอกที่บ้านไปใส่โดยการตักใส่กระสอบที่ทำจากกระจูด มีวิธีการขนย้ายโดยผู้หญิงจะทำการทูนบนหัว ส่วนผู้ชายนิยมหาบด้วยบ่าซึ่งสามารถขนย้ายได้ครั้งละมากกว่าผู้หญิง ต่อมาทำการขนย้ายด้วยอุปกรณ์เทียมควายหรือวัว ที่เรียกว่า “हनวน” โดยการนำไม้ยาวประมาณ 3 เมตร จำนวนสองท่อนใช้ส่วนโคนเป็นฐานและส่วนปลายสำหรับวัวหรือควายลาก และทำเป็นที่สำหรับบรรทุกของ

ด้านบนโดยนิยมใช้ไม้ไผ่เนื่องจากมีความอ่อนตัวเมื่อบรรทุกหนัก และมีผิวลื่นทำให้สัตว์ที่ลากไม่เสียแรงมาก การใส่ปุ๋ยในที่นานิยมใส่ไร่ละประมาณ 5-10 กระสอบจุด โดยเกษตรกรจะใส่ในทุกแปลงนา ไม่ว่าจะเป็นนาหว่านหรือนาดำ ส่วนบริเวณพื้นที่ทำไร่มักไม่มีการบำรุงรักษาดินเป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากพืชที่เพาะปลูกจะได้ปุ๋ยจากการสะสมของมวลชีวภาพอันหลากหลายในช่วงระยะเวลาที่เว้นว่างไว้ไม่ได้ทำไร้อื่น ส่วนการกำจัดวัชพืชใช้วิธีการถอนหญ้า แต่ไม่ได้เป็นงานสำคัญในระบบการทำนาและทำไร่ในขณะนั้น

1.3.5 ผลผลิตของระบบ จากการสอบถามไม่สามารถให้รายละเอียดได้ในแง่ปริมาณ อย่างไรก็ตามพอประมาณได้จากการจดจำของชาวบ้านในเรื่องของความต้องการอาหารในครัวเรือน ซึ่งมีส่วนที่แสดงให้เห็นถึงปริมาณความต้องการใช้ประโยชน์จากพืชเพาะปลูกหลายชนิดรวมทั้งความต้องการสัตว์น้ำที่ได้รับจากการทำประมงในแม่น้ำลำคลองและในทะเลสาบ โดยผลผลิตข้าวต่อไร่ในขณะนั้นมีประมาณ 200-400 กก./ไร่ เฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 300 กก./ไร่ ส่วนข้าวไร่ได้ประมาณ 100-250 กก./ไร่ เฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 200 กก./ไร่ โดยทั่วไปแล้วเกษตรกรจะทำนาในเนื้อที่ ประมาณ 5ไร่ และจะได้ข้าวประมาณ 1,500 กก. ซึ่งเพียงพอสำหรับครัวเรือนซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วจะบริโภคข้าวคนละ 200 กก. ข้าวเปลือก และผลผลิตส่วนเกินจะนำไปแลกเปลี่ยนกับผลผลิตอื่นที่ไม่สามารถผลิตเองได้เช่น เกล็ด และสินค้าอื่น ๆ หรือใช้ในเรื่องของการแต่งงาน งานบุญ ส่วนพืชชนิดอื่น ๆ ไม่สามารถประมาณการได้เนื่องจากมีการปลูกเพียงเพื่อการบริโภค

1.3.6 ค่าใช้จ่าย ส่วนใหญ่ค่าใช้จ่ายที่มีความจำเป็นในสมัยนั้น เป็นค่าใช้จ่ายในลักษณะของค่าธรรมเนียมหรือภาษี เช่น ค่าการศึกษาในปี พ.ศ. 2463 ต้องจ่ายเป็นเงินจำนวน 4 บาท สำหรับผู้ชายอายุ 16-80 ปี จากการศึกษาที่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหรือภาษีเหล่านี้ทำให้เกษตรกรจะต้องหารายได้เพิ่ม โดยการหาของป่าขายสำหรับผู้เฝ้าที่อยู่เขตป่าทางตะวันตกของพื้นที่ และทำนาเพิ่มสำหรับผู้เฝ้าที่อยู่ทางตะวันออกของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ในบริเวณนี้เป็นพื้นที่ซึ่งเหมาะกับการทำนา โดยครัวเรือนเกษตรกรจะทำนาเพิ่มขึ้นเล็กน้อยประมาณ 1 ไร่ นำผลผลิตส่วนเกินขายเพื่อจ่ายค่าธรรมเนียมหรือภาษี ซึ่งก็เพียงพอเนื่องจากราคาข้าวสมัยนั้นตกประมาณเกวียนละ 15 บาท ในขณะที่ต้องใช้จ่ายไปในเรื่องของภาษี เช่นภาษีที่ดินในอัตราไร่ละ 25 สตางค์

1.3.7 แรงงานและการจ้างงาน แรงงานหลัก ๆ ที่ใช้ในการทำนาประกอบด้วยแรงงานในครอบครัวเป็นหลัก แต่ในกรณีที่ในช่วงมีงานมาก (peak of labor) เช่น การเก็บข้าว การขุดลอกคลองตอนต้นฤดูการทำนา เป็นต้น จะมีการช่วยเหลือกันที่เรียกว่าการชอมมือหรือการลงแขก ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้อง โดยเจ้าบ้านหรือเจ้าของที่ดินจะจัดหาข้าวปลาอาหารเลี้ยง และจะมีการช่วยเหลือแรงงานตอบแทนในภายหลังหากเพื่อนบ้านที่มาช่วยเหลือต้องการ อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือระหว่างเพื่อนบ้านด้วยกันไม่อาจทำได้อย่างเต็มที่หากมีผลผลิตออกพร้อมกัน จึงจำเป็นต้องมีการจ้างแรงงานบ้าง โดยในพื้นที่ศึกษาพบว่าเมื่อ

ประมาณปี พ.ศ. 2470 เริ่มมีระบบการจ้างแรงงานในการทำนา โดยการจ้างคนจีนและแรงงานนอกอำเภอในการเก็บข้าว มีการจ้างครั้งละ 10-20 คน คิดค่าจ้างเป็นเงินในอัตราร้อยเลียงละประมาณ 10-11 บาท ขึ้นอยู่กับเลียงใหญ่หรือเลียงเล็ก

1.3.8 การขายข้าว ในยุคนั้นการขายมี 2 รูปแบบ โดยในรูปแบบแรกเป็นการขายในระดับชาวนา ซึ่งมีวิธีการขาย 2 วิธี ตามแต่ความสะดวกของแต่ละครัวเรือน วิธีแรกจะขายให้เจ้าแก่ที่มารับซื้อถึงที่แบบเหมาทั้งหมด ส่วนวิธีที่สองเป็นการขายแบบนวดใส่ “ปอด” แล้วนำไปขายให้แก่เจ้าแก่ที่รับซื้อข้าว หรือนำไปขายให้กับโรงสีของคนจีนบริเวณใกล้ทางรถไฟ ส่วนรูปแบบที่สองเป็นการขายของพ่อค้าคนจีน ซึ่งหลังจากรับซื้อแล้วและรวบรวมข้าวได้จำนวนพอสมควรแล้วจะมีการนำข้าวไปขายยังพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีวิธีการขนส่งอยู่ 2 วิธี วิธีแรกโดยการนำข้าวลงเรือล่องไปตามแม่น้ำเข้าสู่ทะเลสาบเพื่อไปขายในแถบแถบสงขลา และวิธีที่สองทำการขนส่งโดยทางรถไฟเพื่อนำไปขายยังจังหวัดใกล้เคียงคือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส หรืออาจส่งไปขายยังกรุงเทพฯด้วยเช่นกัน ดังนั้นพ่อค้าเหล่านี้จึงนิยมตั้งโรงสีและบริษัทค้าข้าวอยู่ใกล้ทางรถไฟเพื่อความสะดวกในการขนส่ง พบว่าในพื้นที่บางแก้วได้เริ่มมีก่อตั้งบริษัทเพื่อทำการค้าข้าวขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2471 และในปี พ.ศ. 2493 จึงได้แพร่ขยายมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของคนเชื้อสายจีน เนื่องจากคนจีนนิยมทำการค้า รวมทั้งการมีประสบการณ์ทางการค้าที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน จึงทำให้คนเหล่านี้ได้เปรียบในด้านการค้ามากกว่าคนไทย ต่อมาเมื่อความต้องการข้าวของประเทศเพื่อนบ้านเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. 2488 ข้าวของบางแก้วจึงถูกส่งขายประเทศในแถบอินโดจีน การขยายตัวของการค้าข้าวได้ส่งผลให้รัฐเริ่มมีการส่งเสริมการเกษตรเป็นอย่างมากตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยในปี พ.ศ. 2490 ทางราชการมีการส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักจากมูลสัตว์ โดยเฉพาะมูลโคและกระบือ เพื่อใช้แทนมูลค่างจากภูเขาซึ่งมีจำนวนที่ลดลง

1.3.9 ความสัมพันธ์ทางการผลิตและการแลกเปลี่ยนของสังคม ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ทางการผลิตที่สำคัญในระดับหมู่บ้านของพื้นที่ศึกษา และการจัดองค์กรทางการเกษตร รวมทั้งการบริหารในสังคมไทยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2398 ซึ่งจัดอยู่ในระบบศักดินา จนกระทั่งเมื่อมีการเปิดประเทศหลังการทำสัญญาบาวริง จึงได้ก่อให้เกิดเสรีทางการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะการขยายตัวของการค้าข้าว ส่งผลให้มีขยายพื้นที่ปลูกข้าวมากในประเทศไทย แต่ก็ไม่มีผลกระทบต่อชุมชนหมู่บ้านในเขตจังหวัดพัทลุงซึ่งเป็นพื้นที่ห่างไกลจากการปกครองของเมืองหลวงมากนัก เนื่องจากยังมีระบบศักดินาหลงเหลืออยู่ โดยระบบศักดินาเพิ่งจะหมดไปจากพื้นที่จังหวัดพัทลุงเมื่อปี พ.ศ. 2463

ซึ่งภายใต้ระบบนี้ถ้าพูดถึงในระดับชุมชนแล้วประกอบไปด้วย นายบ้านมีหน้าที่เก็บส่วยจาก “ไพร่” หรือชาวบ้านทั่วๆ ไปส่งให้แก่รัฐ หากปีใดผลผลิตได้รับความเสียหายเนื่องจากความแห้งแล้งหรือน้ำท่วม จนกระทั่งเป็นผลทำให้ชาวบ้านไม่สามารถส่งส่วยได้ ผู้ที่มีสถานะเป็นไพร่ก็จะกลายเป็นทาสต้องใช้แรงงานแทนจำนวนเงินที่จะต้องเสีย แต่ในพื้นที่ภาคใต้ก็มีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมในภาคกลาง เนื่องจากภาคใต้เป็นพื้นที่ห่างไกล

จากการควบคุมของรัฐและการควบคุมก็ทำได้ไม่ทั่วถึงมากนัก ชาวบ้านจึงมีอิสระเสรีในการดำเนินชีวิตมากกว่า โดยในยุคนี้ไพร่มีหน้าที่ในการส่งส่วย อาจจะเป็นข้าว 50 กก./ไร่ หรือผลผลิตจากป่า ซึ่งนอกจากต้องส่งส่วยและถูกเกณฑ์แรงงาน ผู้ชายยังต้องมีหน้าที่เป็นทหารยามศึกสงคราม และยังต้องทำงานให้แก่นายซึ่งก็หมายถึงเจ้าเมืองในขณะนั้นโดยเป็นการใช้แรงงานฟรี ไม่มีค่าตอบแทน ในพื้นที่ภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดพัทลุงในขณะนั้นการควบคุมของเจ้าเมืองที่มีต่อชาวบ้านมีความรุนแรงและมีความเข้มงวดมาก ส่งผลให้การค้าขายข้าวในระดับชาวบ้านไม่เกิดขึ้น โดยระบบการค้าถูกผูกขาดโดยผู้ควบคุมที่นำส่วยซึ่งเก็บได้จากชาวบ้านไปขาย ซึ่งเป็นการค้าในระดับบนของผู้ที่มีอำนาจในสังคมขณะนั้น โดยราษฎรเป็นเพียงผู้ส่งส่วยให้เท่านั้น เมื่อคนในระดับชาวบ้านที่มีฐานะเป็นไพร่ หรือทาสและไม่มีโอกาสทำการค้าขาย การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันจึงเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้สามารถมีสิ่งของจำเป็นที่ตนเองไม่สามารถทำการผลิตได้ไว้ใช้สอยในครัวเรือน โดยในระดับแรกจะมีการแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน หมู่บ้าน หลังจากนั้นมีการขยายออกไปยังต่างหมู่บ้าน ชุมชน ที่มีลักษณะนิเวศน์ต่างกัน เช่น การแลกเปลี่ยนข้าวกับเกลือ หรือปลากับผลไม้ หรือข้าวกับผลผลิตจากป่า เป็นต้น

2. สังคมเกษตรยุคของการเริ่มเปิดสังคมไทยสู่การเป็นสังคมที่ผลิตเพื่อการขาย ปี พ.ศ. 2463-2510

ในช่วงนี้ระบบนิเวศในพื้นที่บางแก้ว โดยเฉพาะตำบลนาปะขอยังมีความอุดมสมบูรณ์สูง สามารถผลิตข้าวขายยังแถบจังหวัดในพื้นที่ใกล้เคียงและส่งออกขายต่างประเทศในบางส่วน ทำให้ข้าวของบางแก้วมีชื่อเสียงมากในช่วงเวลานั้น อีกทั้งในท้องถิ่นชุมชนยังมีความอุดมสมบูรณ์ สมกับคำกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว” หากต้องการอาหารอุปโภคสามารถออกไปหาในท้องทุ่งชั้วประเดี๋ยวกก็ได้ปลามากิน ไม่จำเป็นต้องมีการเพาะเลี้ยง แต่ต้องมีการสร้างเครื่องมือซึ่งเป็นอุปกรณ์ทำมาหากินให้เป็น เช่น สุ่ม ไซ โพงพาง เป็นต้น เพื่อนำเครื่องใช้เครื่องมือพื้นบ้านเหล่านี้ในการ “เก็บเกี่ยว” ผลประโยชน์จากธรรมชาติ ส่วนสภาพดินมีความสมบูรณ์ทั้งในเชิงโครงสร้างดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ประกอบกับการใช้พื้นที่ที่ไม่มีการผลิตซ้ำจนเกินพอดี ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินไม่เสื่อมสลายไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งการที่ชาวนามีความเอาใจใส่ในการดูแลรักษา เช่น การใช้มูลสัตว์และปุ๋ยหมักเขาซึ่งยังมีมาก บำรุงดิน ทำให้ช่วงฤดูแล้งชาวนาก็ยังสามารถไถนาได้เพราะดินร่วนซุยดี การปลูกข้าวได้ผลดีทุกครั้ง ส่วนการทำนาก็ยังเป็นแบบเดิม ๆ คืออาศัยแรงงานคนและสัตว์เช่นเดิม โดยมีการเลี้ยงวัวควายไว้ใช้แรงงานไถนา และผลผลิตส่วนเกินที่ได้ เช่น ลูกวัว ควาย ยังสามารถขายได้ แต่การขายมิใช่ทำเพื่อแสวงหากำไร เป็นเพียงการระบายส่วนเกินที่ผลิตได้ออกไปบ้างเท่านั้น ในขณะเดียวกันช่วงเวลานี้ต้นทุนทางการผลิตต่ำมากจนอาจกล่าวได้ว่าไม่มีต้นทุนเลย เนื่องจากในการผลิตมีการใช้ปัจจัยจากภายนอกน้อย ถึงแม้จะมีบ้างก็เป็นอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น ผานไถ เป็นต้น ซึ่งหากเทียบกับยุคสมัยนี้คงเทียบได้กับระบบเศรษฐกิจพอเพียง

ในขณะที่ในพื้นที่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ประชากรยังมีน้อย และคนส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นญาติพี่น้องกัน ทำให้สามารถพบเห็นการแบ่งปันและการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ตลอดเวลา มีทั้งการแบ่งปันข้าวปลาอาหาร ช่วยเหลือแรงงาน เช่นหากต้องการทำเหมืองน้ำสำหรับการทำนาจะมีการออกปากขอแรง หรือเอามือเอาแรงกัน โดยมีการเลี้ยงอาหารเป็นการตอบแทนน้ำใจหรือช่วยเหลือตอบแทนในภายหลัง ทำให้รายจ่ายในครัวเรือนสมัยนั้นน้อย ส่งผลให้ชาวบ้านไม่มีหนี้สินหรือแม้จะมีก็ไม่มากนัก แต่ในขณะเดียวกันที่ความสัมพันธ์ของชาวบ้านมีสูง ความสัมพันธ์เชื่อมแน่นต่อเจ้าหน้าที่ทางราชการกลับมีน้อย มีคำกล่าวที่ว่า “โจรขึ้นบ้านดีกว่านายขึ้นบ้าน” เนื่องจากโจรในสมัยนั้นหากเข้าไปพึ่งพาอาศัยหรือขอความช่วยเหลือจากบ้านใดแล้วจะไม่ทำร้ายเจ้าของบ้าน รวมทั้งจะปกป้องดูแลให้ในภายหลัง ส่วนการเข้าไปขอของเจ้าหน้าที่รัฐนอกจากไม่ช่วยเหลือแล้วยังสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านอีก บางครั้งก็ใช้อำนาจข่มเหงชาวบ้าน

2.1 การพัฒนาการคมนาคม

หลังจากมีทางรถไฟตัดผ่านจากกรุงเทพมหานครไปถึงประเทศมาเลเซีย ในปี พ.ศ. 2463 ทำให้การค้ามีความสะดวกมากขึ้น ทั้งในระดับตำบล หมู่บ้าน และมีการขยายตัวไปยังจังหวัดใกล้เคียงมากขึ้น นอกจากนี้ในพื้นที่ที่มีทางรถไฟตัดผ่าน ได้ก่อให้เกิดการขยายตัวชุมชนชาวจีนอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลมาจากความสะดวกของการคมนาคม และนโยบายป้องกันการเข้ามามีอิทธิพลของชนชาติยุโรปของภาครัฐ ได้มีส่วนส่งเสริมให้ชาวจีนเข้ามาในพื้นที่มากยิ่งขึ้น โดยชาวจีนเหล่านี้จะตั้งหลักแหล่งทำการค้าและทำการเกษตรในพื้นที่ใกล้ทางรถไฟ และคนเหล่านี้ยังได้มีการนำเงินมาใช้แลกเปลี่ยน ในระบบเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านมากขึ้น ทำให้พื้นที่รอบๆ สถานีรถไฟในอำเภอบางแก้วในช่วงนั้นส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนคนจีน นอกจากทำการค้าแล้วคนจีนบางส่วนก็ทำการเกษตรโดยเฉพาะการทำนา ซึ่งการทำนาของคนจีนนั้นจะทำในพื้นที่ขนาดใหญ่กว่าชาวบ้านทั่วไป มีการใช้เครื่องทุ่นแรงที่สามารถซื้อหาได้จากเงินทุนสะสมในช่วงที่ผ่านมา เช่นการนำรถแทรกเตอร์ที่มีประสิทธิภาพสูงในการไถปรับพื้นที่ ซึ่งสามารถทำได้อย่างรวดเร็วกว่าการใช้แรงงานคนและสัตว์มาก แต่อย่างไรก็ตามการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ของคนจีนได้มีการจ้างแรงงานคนไทยและคนจีนด้วยเช่นกัน ในกิจกรรมที่ไม่สามารถใช้เครื่องจักรทำได้ เช่น การปักดำกล้า การถอนกล้าเป็นต้น ซึ่งได้ก่อให้เกิดการใช้เงินขึ้นในระดับสังคมชนบท ส่งผลให้ชาวชนบทเริ่มยกระดับผลผลิตข้าวเพื่อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าบริโภคอื่นๆ ที่นำเข้ามาโดยพ่อค้าชาวจีน ทำให้การผลิตซึ่งเป็นงานหัตถกรรมที่ทำเพื่อใช้ในครัวเรือน เริ่มถูกละเลยไปจนกระทั่งงานหัตถกรรมบางอย่างได้สูญหายไปเป็นที่สุด เช่นการทอเสื่อใช้เอง ได้เริ่มหายไปและไม่สามารถพบเห็นอีกเลยหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2

ถึงแม้ว่าหลังการสร้างทางรถไฟเสร็จสิ้นลง จะส่งผลต่อการคมนาคมและการค้าขายได้แพร่กระจายตัวเข้าสู่ชุมชนชนบทในพื้นที่ที่ศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะข้าวเริ่มเป็นสินค้าส่งออกสำคัญในช่วงนี้ แต่มีผลกระทบอีกด้านหนึ่งได้เกิดขึ้นกับชาวนาเช่นกัน เนื่องจากรัฐได้มี

นโยบายเชิงบังคับให้ราษฎรทำนาด้วยพื้นที่อย่างน้อยที่สุดครอบครัวละ 10 ไร่ ซึ่งเป็นนโยบายที่รัฐต้องการเพิ่มรายได้ เพื่อทดแทนให้แก่พ่อค้านายทุนที่ต้องเสียค่าบริการค่าขนส่งและภาษีในการส่งออกข้าว โดยที่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดมาจากการกระทำของชาวนา แต่เป็นผลจากการดำเนินการค้าของพ่อค้าชาวจีนและเจ้านายระดับบน แต่นโยบายนี้ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าเมืองและพ่อค้าชาวจีนในภาคใต้ที่ตนเองเริ่มนำเข้าและส่งออกข้าวไปขายนอกท้องถิ่นเป็นอย่างดี

ต่อมาในปี พ.ศ.2478 เมื่อรัฐบาลในขณะนั้นได้เริ่มกระหน่ำถึงการขยายตัวของชุมชนชาวจีน และกลัวว่าคนจีนจะครอบครองพื้นที่มากเกินไปจนกระทั่งอาจจะทำให้ลูกหลานคนไทยในอนาคตไม่มีที่ทำกิน จึงได้ออกนโยบายชาตินิยมห้ามการซื้อและครอบครองที่ดินของชาวจีนในพื้นที่ขนาดใหญ่ ทำให้คนจีนส่วนหนึ่งเลิกทำการเกษตรหันมาทำการค้าเพียงอย่างเดียว และบางส่วนเริ่มอพยพออกไปปักหลักทำการค้าอยู่ตามหัวเมืองหรือชุมชน ส่งผลให้คนไทยบางส่วนที่อยู่ในพื้นที่เข้ามาทำการจับจองพื้นที่แทนคนจีนที่ได้อพยพออกไป

กระบวนการที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อที่ผ่านมา ได้แก่การพัฒนาในเรื่องการคมนาคม การใช้จ่ายเงิน พัฒนาการของกลุ่มชนชั้นพ่อค้าและนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้ก่อให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่ทำการเกษตรต่อครัวเรือน โดยมุ่งผลิตข้าวเพื่อขายมากขึ้น จะเห็นว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2463 ถึง พ.ศ. 2503 ครัวเรือนในชนบทขยายที่ดินโดยเข้าไปจับจองพื้นที่ทำการเกษตรจนถึงระดับแรงงานในครอบครัวสามารถทำได้ คือประมาณ 20 ไร่ต่อแรงงานในวัยทำงาน 1 คู่ คือสามีและภรรยา หรือ 10 ไร่ต่อเกษตรกรในวัยทำงาน 1 คน ซึ่งการขยายตัวของพื้นที่นาทำให้พื้นที่เลี้ยงสัตว์ลดน้อยลง ส่งผลทำให้ปุ๋ยคอกที่ได้จากสัตว์ก็ลดน้อยลงไปด้วยเช่นกัน จึงได้มีการนำ “ปุ๋ยมายาเขา” ซึ่งเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ในภูเขาในท้องถิ่นมาใช้ทดแทน ทำให้ยังคงสามารถรักษาระดับผลผลิตต่อไร่ได้ในระดับดี และการขนส่งผลผลิตได้เปลี่ยนจาก เกวียน หนวน และมาใช้รถเข็นในบริเวณที่ระบบเศรษฐกิจการเงินเข้ามาถึงก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใกล้ๆ กับทางรถไฟ ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้พื้นที่บริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์เริ่มหายากเนื่องจากการจับจองมาก ส่งผลให้ชาวนาบางส่วนที่มีพื้นที่ถือครองน้อยจำเป็นต้องทำการเช่าที่นาจากเพื่อนบ้าน ซึ่งสามารถพบเห็นการเช่าพื้นที่ทำนาได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2473 เป็นต้นมา โดยเป็นการเช่าจากผู้ที่ได้จับจองไว้ก่อนแล้วซึ่งเป็นผู้ที่จับจองที่ดินรายใหญ่ เช่นผู้นำท้องถิ่น ผู้ใหญ่ กำนัน และคนจีนที่ร่ำรวย

2.2 วิวัฒนาการของชุมชนชาวจีน

การเกิดขึ้นของชุมชนชาวจีนในพื้นที่บางแก้ว มีสาเหตุหลักอยู่ 2 ประการคือ ประการแรกเกิดจากนโยบายของรัฐที่ได้ให้ความสำคัญกับคนจีนมาก โดยเกิดขึ้นมาตั้งแต่ระบบศักดินายังไม่ล่มสลาย จนกระทั่งมาถึงการมีนโยบายป้องกันการเข้ามาของคนในชนชาติยุโรป นโยบายเหล่านี้ได้ส่งเสริมให้ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในพื้นที่ทั้งสิ้น และสาเหตุอีกประการหนึ่งคือ เมื่อการสร้างทางรถไฟจากเมืองหลวงมายังหัวเมืองทางภาคใต้เสร็จสิ้นลงทำให้

การคมนาคมสะดวกขึ้น ส่งผลให้คนจีนเข้ามาในพื้นที่ เพื่อทำการเกษตร และการค้าขายมากขึ้นเช่นกัน

โดยในปี พ.ศ. 2467 ได้มีคณะชาวจีนซึ่งมีผู้นำที่สำคัญประมาณ 5 คน และผู้ติดตามจำนวนมากอพยพเข้ามาในพื้นที่บางแก้วเพื่อขอใช้ประโยชน์พื้นที่ ซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากนายตำบลในขณะนั้นเป็นอย่างดี มีการแนะนำให้ไปขอตราจองจากกระทรวงที่กรุงเทพฯ ทำให้สามารถได้ครอบครองและใช้ประโยชน์พื้นที่นับพันไร่ มีอาณาเขตตั้งแต่ทางรถไฟจนถึงหาดไข่เต่า โดยมีการใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ในการทำนา เนื่องจากมีเครื่องมือเครื่องจักรทันสมัยกว่าชาวนาในพื้นที่ซึ่งเป็นคนไทยในขณะนั้น มีการแบ่งแปลงนาเป็นผืนขนาดใหญ่แปลงละประมาณ 100 ไร่ รวมทั้งมีการมีการจัดการระบบน้ำเพื่อการเกษตรเป็นอย่างดี โดยการขุดคลองสร้างทำนบกั้นน้ำ และมีการสร้างกังสีใหญ่ขึ้น 3 หลัง เพื่อเป็นที่ยู้อาศัยของผู้นำ โดยมีกังสีเล็ก ๆ อีกมากมายอยู่บริเวณรอบ ๆ มีครัวเรือนชาวจีนทั้งหมดประมาณ 500 ครัวเรือน ซึ่งพื้นที่เหล่านี้อยู่บริเวณหมู่ที่ 3,4 และ 6 ของตำบลนาปะขอในปัจจุบัน การที่ชาวจีนสามารถครอบครองพื้นที่ได้จำนวนมาก รวมทั้งมีการจัดระบบชลประทานขึ้นมาใหม่ซึ่งบางส่วนได้ไปขวางทางน้ำเดิม และเปลี่ยนเส้นทางไหลของน้ำโดยไม่มีความขัดแย้งกับชาวนาพื้นเมืองที่อาศัยอยู่เดิม เนื่องจากชาวนาเหล่านี้อาศัยน้ำฝนในการทำนาเสียเป็นส่วนใหญ่ และทางรัฐก็ให้การสนับสนุนอนุญาตให้ทำเนื่องจากต้องการภาษีจากการทำนา ส่วนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อคนจีนเข้ามาคือ มีการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก รวมทั้งเครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัย แต่ยังคงอยู่ในระดับของชาวจีนเท่านั้น ไม่ได้แพร่หลายเข้าสู่สังคมชาวนาที่เป็นคนไทย โดยชาวนาเหล่านี้ที่อยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกันก็ยังมีวิธีการทำนาแบบเดิม อาศัยการใช้แรงงานสัตว์และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ปัจจัยการผลิตที่คนจีนนำเข้ามาในช่วงนั้นได้แก่การใช้รถไถ 3 จาน คราดเหล็ก และเทคนิคการทำนาแบบโรยเมล็ดพันธุ์ข้าวเป็นแถวเป็นแนว ส่วนการปรับปรุงดินก็มีการใช้มูลค่างควาที่อยู่ในถ้ำภูเขาบริเวณใกล้เคียง ซึ่งส่วนใหญ่จะนำมาจากเขาชัยสนเนื่องจากอยู่ไม่ไกลมากนัก

ช่วงปี พ.ศ.2483-2484 คนจีนบางส่วนได้เริ่มขยับขยายอพยพออกนอกพื้นที่ เนื่องจากในช่วงนั้นราคาข้าวตกต่ำอันเกิดจากภาวะสงคราม และรัฐมีพระราชบัญญัติไม่ให้คนต่างด้าวถือครองที่ดินเกินกำหนด รวมทั้งปัญหาภายในบริษัทและคนในปกครองของคนจีนเอง และในขณะนั้นการค้าข้าวประสบกับภาวะขาดทุน และเกิดการฟ้องร้องกันขึ้นระหว่างคนในบริษัทด้วยกันเองในการฟ้องร้องครั้งนี้ตระกูลลำชาเป็นฝ่ายชนะคดี ทำให้ที่ดินซึ่งเป็นของคนจีนที่เข้ามาบุกเบิกในช่วงแรกตกเป็นของคนในตระกูลลำชา และในช่วงที่คนจีนอพยพออกไปพื้นที่บางส่วนถูกคนไทยเข้าไปครอบครองแทน โดยได้ทำการขอใบเหยียบย่ำจากอำเภอ แต่พื้นที่เหล่านี้บางส่วนยังเป็นพื้นที่ของบริษัทตระกูลลำชา ทางบริษัทได้กระหน่ำถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง จึงหาวิธีการที่จะรักษากรมสิทธิ์ในที่ดินของตนไว้ด้วยการเปิดให้มีการเช่าที่ดิน โดยมีกำนันเป็นผู้เช่ารายใหญ่ และนำพื้นที่เหล่านี้ไปให้ชาวนาพื้นเมืองเช่าช่วงทำนาอีกทอดหนึ่ง ส่วนบริเวณพื้นที่ที่ชาวบ้านได้เข้าไปใช้ประโยชน์ และขอใบเหยียบย่ำไว้แล้วซึ่งทับซ้อนสิทธิของ

บริษัท ทางบริษัทได้ให้ชาวบ้านยื่นใบเหยียบย่ำให้แก่บริษัท แต่หากชาวบ้านยังมีความต้องการใช้พื้นที่เหล่านี้ จะต้องจ่ายค่าตอบแทนในการใช้พื้นที่ให้แก่ทางบริษัทในอัตราแปลงละ 20-30 บาท ส่งผลให้ในช่วงนั้นเกิดความแตกต่างของขนาดการถือครองพื้นที่ทางการเกษตร โดยขึ้นอยู่กับจำนวนของแรงงานที่สามารถทำได้และการเป็นตัวแทนของรัฐในการรับมอบอำนาจในการควบคุมที่ดินได้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2499 ทางกลุ่มบริษัทล่าช้าได้ขายพื้นที่ให้รัฐเพื่อจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรโดยดำเนินงานในรูปของสหกรณ์ มีการจัดสรรให้เกษตรกรครัวเรือนละ 30 ไร่ ให้ผ่อนชำระ 10 ปี เป็นเงินทั้งสิ้น 9,900 บาท พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่บางส่วนของหมู่ที่ 3,6,8,10,11 ของตำบลนาปะขอ และพื้นที่บางส่วนในบริเวณเดียวกันนี้ซึ่งเป็นที่ดินเชื่อมต่อกับสหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน บางแก้อย่างคงเป็นกรรมสิทธิ์ของบริษัทล่าช้า แต่ปัจจุบันมีเกษตรกรประมาณ 500 ครัวเรือนใช้ประโยชน์ทำกินในพื้นที่เหล่านี้

2.3 การเข้ามาของยางพารา

ถึงแม้ว่ายางพาราจะเข้ามาใน จ.พัทลุง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2463 แต่ยังไม่ได้รับความนิยมนื่องจากต้องใช้เงินทุนในการดำเนินการสูง จึงจำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะข้าราชการและคนจีนที่สามารถสะสมทุนได้ ทั้งจากการทำการค้าและเงินเดือนราชการ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีพื้นที่ปลูกยางมากกว่า 50 ไร่ เนื่องจากมีเงินทุนเพียงพอที่จะสามารถจ้างแรงงานได้ในทุกกิจกรรม ตั้งแต่การหักร้างถางพง ปรับพื้นที่ ดูแลรักษา กำจัดวัชพืชในช่วง 6-7 ปีแรกได้ และการกรีดยาง แต่การกรีดยางและทำแผ่นยางมักจะมีการจ้างแรงงานคนจีนด้วยตนเอง เนื่องจากคนงานชาวจีนเหล่านี้ส่วนหนึ่งเคยเป็นลูกจ้างสวนยางในประเทศมาเลเซีย จึงความรู้ในการกรีดยางและทำแผ่นเป็นอย่างดี โดยคนงานจีนเหล่านี้ทำการกรีดยางแบบแบ่งครึ่งผลผลิตกับเจ้าของสวน ทำให้สามารถเก็บสะสมเงินจนกระทั่งสามารถซื้อที่ดินเป็นของตนเองเพื่อปลูกยางพาราได้ในช่วงหลัง

ส่วนการปลูกยางพาราของเกษตรกรที่ทำนาอยู่ในพื้นราบซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทย ได้มีขึ้นหลังจากกลุ่มข้าราชการและพ่อค้าหลายปี โดยการปลูกยางพาราของคนกลุ่มนี้ในช่วงแรกเริ่มจากการเข้าไปจับจองพื้นที่ป่าทางตะวันตก เนื่องจากประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้เหลือพื้นที่ถือครองและพื้นที่ทำนาแต่ละครัวเรือนน้อย จึงก่อให้เกิดก้าวใหม่ของการเคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่แห่งใหม่ โดยเกษตรกรที่มีดินน้อยบางส่วนได้ทำการอพยพเข้าไปในเขตป่าทางตะวันตก หรือตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดพัทลุงเพื่อทำการจับจองพื้นที่และหักร้างถางพง จากนั้นจึงทำการปลูกพืชไร่ในลักษณะของการทำไร่หมุนเวียน ส่วนเกษตรกรบางรายจะปลูกยางแซมหลังจากเลิกทำไร่ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาเป็นเจ้าของที่ดินในส่วนที่เขาได้ปลูกพืชไร่ไปแล้ว ต่อมาในช่วงหลังยางพารามีราคาสูงขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เกษตรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เหล่านี้จึงได้เริ่มปลูกยางพาราอย่างจริงจังแทนพืชไร่ที่ปลูกอยู่เดิม เขตพื้นที่ทำไร่เลื่อนลอยจึงได้ถูกเปลี่ยนมาเป็นการทำการเกษตรอยู่กับที่โดยการปลูกยางพารา และเป็นสาเหตุให้เกษตรกรบางส่วน

ทำการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เหล่านี้อย่างถาวรโดยมีรายได้หลักจากการทำสวนยางพารา ส่งผลให้มีการครอบครองพื้นที่แบบเอกสิทธิ์บุคคลมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากการเข้ามาแทนที่ของยางพาราเพื่อการค้า

สำหรับในพื้นที่บางแก้ว การปลูกยางพาราในระดับเกษตรกรรายย่อยเริ่มจริงจังหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่นกัน เนื่องจากถึงแม้ว่ายางพาราจะได้ปลูกบ้างแล้วก่อนหน้านั้น แต่ระหว่างที่เกิดสงคราม และญี่ปุ่นบุกเข้าเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2485-2488 ทำให้การพัฒนาของยางพาราในระดับชาวบ้านหยุดชะงักลง เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกและมีการก่อสร้างถนนสายพัทลุง-ตรัง ในปี พ.ศ. 2484 รวมทั้งถนนสายพัทลุง-รัตภูมิ ในปี พ.ศ. 2488 ทำให้การค้าขายและการเคลื่อนย้ายของประชากรเป็นไปได้ง่ายขึ้น เริ่มมีผู้คนอพยพเข้ามาในพื้นที่โดยนำวัวควายสัตว์เลี้ยงมาด้วย และซื้อหาที่ดินจากผู้ที่ไม่ได้อยู่ก่อนด้วยราคาถูก หรือไม่ก็เข้าไปหักร้างถางพงใหม่ ซึ่งการซื้อหาที่ดินเป็นเพียงเพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่าเป็นการเปลี่ยนเจ้าของที่ดินเท่านั้น ราคาที่ดินในขณะนั้นจึงไม่ได้มีความสำคัญมากนัก และสำหรับผู้ที่เข้ามาทำการบุกเบิกพื้นที่ใหม่ จะทำการกำหนดเขตการถือครองโดยการหักร้างเป็นบริเวณกว้างๆ ในพื้นที่ของตนเอง และบริเวณรอบจะเว้นต้นไม้ไว้เพื่อเป็นแนวเขต หรือไม่ก็ปลูกพืชพิเศษเพื่อแสดงให้เห็นว่าพื้นที่นี้มีเจ้าของแล้ว ซึ่งการจับจองพื้นที่ในช่วงนี้สามารถทำได้ครอบคลุมละประมาณ 20-50 ไร่ และจะขยายการทำนาไปเรื่อยๆ หากมีแรงงานเพียงพอ ทุกครัวเรือนมีที่ดินอยู่อย่างน้อย 2 ประเภท คือที่อยู่อาศัยซึ่งแยกอยู่ต่างหากประมาณ 3-5 ไร่ และพื้นที่ทำการเกษตร โดยมีขั้นตอนในการทำเกษตรดังนี้ คือปลูกข้าวไร่ใน 1-2 ปีแรก สร้างคันนาในปีที่ 3 บริเวณที่ซึ่งน้ำท่วมถึง ส่วนบริเวณน้ำท่วมไม่ถึงหรือเป็นที่สูงจะปลูกยางพาราหลังจากปลูกพืชไร่ ในปีต่อๆ มาก็จะหักร้างถางพงบริเวณพื้นที่อื่นที่เหลืออยู่ โดยทำเพิ่มได้ประมาณครัวเรือนละ 3-5 ไร่ต่อปี โดยพื้นที่การเพาะปลูกในแต่ละครัวเรือนขึ้นอยู่กับประเภทของดินที่มี ซึ่งพื้นที่การทำนาและยางพาราจะไม่เท่าเทียมกันในเกษตรกรแต่ละราย รวมทั้งมีการเลี้ยงวัว-ควาย เพื่อนำมูลที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการบำรุงดิน ซึ่งในแต่ละครัวเรือนจะเลี้ยงไว้ประมาณ 4-10 ตัว

ในช่วงนี้ยางพาราได้เข้าไปเสริมในระบบการผลิตได้อย่างดี เพราะปฏิทินการทำงานจะเสริมกันระหว่างข้าวและยางพารา และแยกปลูกในดินที่มีลักษณะต่างกัน ข้าวเป็นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนขณะนั้น ในขณะที่ยางพารามุ่งหวังเพื่อการค้า อย่างไรก็ตามการผลิตยางพาราของเกษตรกรรายย่อย มีการบำรุงรักษาน้อยกว่าของข้าราชการและพ่อค้าชาวจีน เนื่องจากพวกเขายังคงให้ความสำคัญกับการทำนามากกว่าการทำสวนยาง จึงมีการใช้แรงงานในสวนยางน้อย โดยจะทำการกำจัดวัชพืชบ้างในช่วงที่ว่างเว้นจากการทำนา และหลังจากที่ยางสามารถเปิดกรีดได้แล้วก็จะแบ่งแรงงานส่วนหนึ่งไปกรีดยาง แต่ใช้แรงงานและเวลาไม่มากนัก เนื่องจากจำนวนต้นของยางพาราต่อไร่มีน้อย ประมาณ 30-40 ต้นต่อไร่ และในช่วงของการทำนา งานในสวนยางก็จะถูกละทิ้ง รวมทั้งหากปีใดที่ราคายางตกต่ำก็จะไม่ทำการกรีดหรือดูแลรักษาเลย โดยปล่อยให้ร้างเอาไว้ แต่หากปีใดที่ยางราคาดีก็จะมาดูแลรักษาและเปิดกรีดอีก

การที่เกษตรกรรายย่อยในขณะนั้น ไม่ให้ความสำคัญกับส่วนยางพารา เนื่องจากยางไม่ได้เป็นพืชที่ทำรายได้หลักให้เกษตรกรเช่นกรณีของชาว อีกประการหนึ่งการปลูกยางก็เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของพื้นที่ และไม่ต้องการปล่อยพื้นที่ให้กร้างว่างเปล่า เช่นปลูกยางในพื้นที่ที่ทานาไม่ค่อยได้ผล ในช่วงนี้แรงงานในครอบครัวจึงให้ความสำคัญกับการทำนาเท่านั้น

ถึงแม้ว่าในบางพื้นที่เช่นพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกจะมีการขยายตัวของพื้นที่การปลูกยางพารา ซึ่งเป็นการเข้าไปแทนที่ของพื้นที่ป่า แต่การรวมศูนย์จำนวนมากของที่ดินยังไม่เกิดขึ้นในช่วงนี้ เนื่องจากป่าในขณะนั้นยังมีมาก และการทำงานยังเป็นระบบการผลิตหลัก การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเทคโนโลยีการผลิตที่สำคัญๆในเรื่องยางพาราระดับชาวบ้านยังไม่มี แม้ว่าจะมีการทำสวนยางขนาดใหญ่ในพื้นที่ ในช่วงปี พ.ศ. 2493 ก็ตาม แต่การผลิตขนาดใหญ่ที่เรียกว่าเป็น “estate” ไม่สามารถพบเห็นได้แบบในประเทศมาเลเซียที่สวนยางถูกพัฒนาโดยประเทศแม่อย่างเช่น ประเทศอังกฤษ เป็นต้น

โดยสรุปแล้วการผลิตยางพาราในช่วงนั้นสามารถกล่าวได้ดังนี้คือ มีการปลูกจำนวน 40 ถึง 100 ต้นต่อไร่ เป็นการปลูกจากเมล็ด ต้นทุนเมล็ดพันธุ์อาจไม่มีเลยหากหามาจากในท้องถิ่นหรือพื้นที่ใกล้เคียง แต่หากซื้อหามาจากประเทศมาเลเซียจะต้องจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ไร่ละ 4-10 บาทส่วนอุปกรณ์สำหรับกรีด เก็บเกี่ยว และ แปรรูปยาง สำหรับผู้ที่มีสวนขนาดเล็ก 2-5 ไร่ อาจมีการเช่าจากสวนขนาดใหญ่ใกล้เคียง หรือเป็นเจ้าของเอง โดยในปี พ.ศ. 2495 สามารถประมาณได้ว่า เครื่องมือต่างๆ ต่อฟาร์ม มีราคารวมทั้งหมดประมาณ 2,000 บาท (Ingrame J.C., 1970) และจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุทำให้ทราบว่า เกษตรกรรายย่อยที่ใช้แรงงานในครอบครัว สามารถทำสวนยางพาราได้ประมาณ 10 ไร่ สำหรับแรงงานวัยทำงาน 2 คน โดยปราศจากการจ้างแรงงานจากภายนอก

ในปี พ.ศ. 2493 ยังไม่มีการใช้ปุ๋ยในระบบการทำสวนยางพารา ผลผลิตที่ได้โดยเฉลี่ยประมาณ 60 กก./ไร่ ถ้าหากเทียบราคายางพาราในปี พ.ศ. 2494 ซึ่งเป็นช่วงที่ยางพารามีกำไรมากกว่าข้าวมาก จากการศึกษาคร่าวๆ พอจะทราบว่าราคายางแผ่นในช่วงนี้ประมาณ 7.50 บาท/กก. ซึ่งในพื้นที่แต่ละไร่สามารถทำเงินได้ 450 บาท ในขณะที่ถ้าทำนาสามารถมีผลผลิตมากกว่า 30 กก./ไร่ และราคาข้าว 75 สตางค์ต่อกก. หรือได้ 225 บาทต่อไร่ ในระยะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อันเป็นช่วงที่ราคายางกลับสูงขึ้นอีกครั้ง ทำให้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วของของการปลูกยางพาราในพื้นที่ศึกษา และพื้นที่อื่นในภาคใต้ของประเทศไทย

2.4 สภาพพื้นที่และการใช้ประโยชน์

สภาพพื้นที่ในช่วงแรกของยุคนี้บริเวณทางฝั่งตะวันตกเป็นพื้นที่ป่าที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์และไม่มีคนหรือชุมชนเข้าไปตั้งถิ่นฐาน ส่วนพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกซึ่งเป็นพื้นที่ราบกว้างใหญ่และมีลักษณะลาดเอียงลงไปทางทะเลสาบ เป็นพื้นที่สำหรับทำการเกษตรและทุ่งหญ้าขนาดใหญ่ รวมทั้งเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของชาวบ้าน โดยมีศูนย์กลางการค้าและชุมชนอยู่บริเวณ

สถานีรถไฟบางแก้ว ส่วนการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่สามารถแบ่งได้ดังนี้ (1) พื้นที่ป่าเป็นที่ส่วนรวมของชุมชนมีการใช้ประโยชน์ในการหาของป่าและตัดไม้เพื่อทำบ้าน แต่มีการใช้ประโยชน์น้อย (2) พื้นที่ชุมชนและตลาดอยู่บริเวณสถานีรถไฟซึ่งเป็นศูนย์กลางตลาดที่สำคัญ (3) พื้นที่ทำการเกษตร เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของทั้งหมด มีการใช้พื้นที่ทำนาและเป็นทุ่งหญ้าสาธารณะเลี้ยงวัวควาย ของชาวบ้าน โดยมีการแบ่งใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน และหากพื้นที่เลี้ยงสัตว์อยู่ใกล้กับพื้นที่นาจะมีการทำรั้วกัน ซึ่งเรียกว่า “รั้วยา” ในการสร้างรั้วกันชาวบ้านจะช่วยกันตัดไม้มาปักกันแบ่งพื้นที่เพื่อป้องกันวัว ควาย ไปทำลายข้าวในนา ซึ่งการกำหนดว่าควรแบ่งพื้นที่หรือกำหนดเขตรั้วแค่นี้จะเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านโดยลูกบ้านทุกคนจะเชื่อฟัง หากชาวบ้านคนใดไม่เชื่อฟังจะถูกลงโทษโดยการจับส่งตำรวจ หรือ “ถูกแจง” แต่ในช่วงเวลานี้ไม่มีใครกล้าขัดขืนหรือทำการไต่ฝืนคำสั่งของผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านกลัวตำรวจมาก

2.5 การผลิตทางการเกษตร

ลักษณะการผลิตทางการเกษตรเป็นการเกษตรที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ซึ่งทำเพื่อบริโภคในครัวเรือนโดยใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก การเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ การทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของทุกครัวเรือน นอกจากนั้นมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัวหรือควายเพื่อใช้งานและการปลูกพืชผักสวนครัวบริเวณบ้านเพื่อใช้บริโภค

2.5.1 การทำนา จัดได้ว่าเป็นอาชีพที่สำคัญและสอดคล้องกับลักษณะสภาพพื้นที่และลักษณะวิถีชีวิตของชุมชนชาวไทยที่เน้นความเรียบง่ายและความพอเพียง ลักษณะการทำนาจึงสะท้อนออกมาในลักษณะการทำแต่พอแรงหรือทำเพื่อบริโภคในครอบครัวเท่านั้น ในการทำนาจะมีการแบ่งพื้นที่นาเป็นแปลงหรือ “บั้ง” มีขนาดแตกต่างกันออกไป โดยในแต่ละแปลงจะมีการขุดดินยกเป็นคันนาหรือหัวนากันไว้ ที่ต้องมีการแบ่งที่นาออกเป็นบั้งนั้นเพราะว่าลักษณะพื้นที่มีความลาดชันแตกต่างกัน ซึ่งหากไม่ยกคันดินกันจะเป็นการยากในการควบคุมน้ำ เพราะน้ำจะขังบริเวณที่ลุ่มเท่านั้น ส่งผลให้ข้าวเจริญเติบโตไม่สม่ำเสมอ นอกจากนั้นการแบ่งพื้นที่นาเป็นบั้งขนาดเล็กยังทำให้การทำงานทั้งการไถและการเก็บเกี่ยวทำได้สะดวกมากขึ้น ในการทำนาแต่ละปีจะมีช่วงระยะเวลาการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนของการทำนาที่แตกต่างกันตามสภาพพื้นที่นา ปริมาณน้ำฝน ระยะเวลาที่ฝนตก และพันธุ์ข้าวที่เลือกใช้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การเตรียมดิน ประมาณเดือนพฤษภาคม “เดือนหก” ซึ่งเป็นช่วงที่เหมาะสมในการเริ่มทำนา ชาวบ้านเรียกว่าเป็นช่วงที่ “ฝนให้หยาม” เป็นช่วงที่ดินอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการไถนา คือดินร่วนไม่แข็ง โดยในการไถเตรียมดินจะใช้ วัวคู่ หรือควาย ลากคันไถที่มีพาดไถทำด้วยเหล็กที่สามารถไถได้ลึกประมาณ 3 นิ้ว และส่วนใหญ่จะทำการไถทั้งหมด 3 ครั้ง โดยครั้งแรกจะเป็นการไถตะเพื่อพลิกหน้าดิน จากนั้นจึงทำการไถแปรโดยไถตัดรอยไถเดิมเพื่อกำจัดหญ้าและวัชพืชแล้วจึงไถหว่านต่อไป โดยในการแรกไถวันแรกจะเลือกวันที่เป็นมงคล ซึ่งนิยมวันอาทิตย์เนื่องจากเชื่อว่าวันอาทิตย์เป็นวันร้อนทำให้หญ้าตาย (วิมล คำศรีและไพรินทร์ รุยแก้ว, 2544) การแรกไถวันแรกจะใช้เวลาเพียงสั้น ๆ และไถเพียงบางส่วนในพื้นที่ แต่จะไถเต็มที่ในวันถัดไป

ในการไถทั้งสามครั้งการไถตะหนับว่าเป็นการไถที่ต้องใช้เวลามากที่สุด โดยพื้นที่ 1 ไร่ ต้องใช้เวลาไถประมาณ 2 “ฮาย” หรือ 2 ครั้งวัน และหลังจากไถตะเสร็จแล้วก็จะปล่อยทิ้งไว้ประมาณ 7 วัน แล้วจึงทำการไถแปรเพื่อพลิกหน้าดิน โดยไถตัดขวางรอยไถเดิมทั้งยังเป็นกำจัดหญ้าและวัชพืชซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ในการไถแปรพื้นที่ 1 ไร่ จะใช้เวลาเพียงประมาณ 1 ฮาย หรือครึ่งวัน ส่วนการไถว่านจะทำต่อเมื่อฝนเริ่มตกลงมาอีกครั้ง เป็นการไถเพื่อทำร่องสำหรับหว่านเมล็ดข้าวลงไป และหลังจากนั้นอาจมีการไถกลบอีกครั้งหรือไม่ก็ได้

การเลือกพันธุ์ข้าว โดยพันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกส่วนใหญ่เป็นข้าวเจ้า ในขณะที่ข้าวเหนียวมีการปลูกน้อยมากเนื่องจากไม่นิยมบริโภค หากจะทำการปลูกบ้างก็เพื่อใช้ทำขนมในเทศกาลต่าง ๆ ดังนั้นในการคัดเลือกพันธุ์ข้าวจะมีการเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ปริมาณน้ำฝนและฤดูกาล โดยมีหลักในการพิจารณา คือ ในพื้นที่นาดอนจะเลือกใช้พันธุ์ข้าวเบา เช่น ข้าวนางพญา ข้าวยาโค ขณะที่พื้นที่นาลิกจะเลือกข้าวพันธุ์หนัก เช่น ข้าวไข่มด ข้าวยาไทร และหากปีใดฝนให้หยามปกติคือฝนตกต้องตามฤดูกาล ในพื้นที่นาดอนก็จะเลือกพันธุ์ข้าวเบา ส่วนนาลิกจะเลือกพันธุ์ข้าวหนัก แต่หากปีใดฝนให้ “หยามล่า” คือฝนตกช้า ในพื้นที่นาดอนจะไม่สามารถทำนาได้เนื่องจากไม่มีน้ำ ส่วนพื้นที่นาลิกชาวบ้านจะเลือกพันธุ์ข้าวเบา เพราะมีวงจรการผลิตสั้นสามารถให้ผลผลิตได้ทันฤดูกาล ซึ่งหากเลือกใช้พันธุ์ข้าวหนักที่มีวงจรการผลิตยาวจะทำให้ข้าวขาดน้ำและไม่ได้รับผลผลิตเต็มที่ จะเห็นว่าการคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกในสภาพพื้นที่ต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับปริมาณน้ำฝนและสภาพพื้นที่ เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งหากเลือกพันธุ์ข้าวไม่ถูกตามสภาพพื้นที่และฤดูกาล เช่น เลือกพันธุ์ข้าวหนักปลูกในพื้นที่นาดอนจะทำให้ข้าวเป็น “ม้าน” คือ เมล็ดข้าวลีบเนื่องจากขาดน้ำ และหากนำพันธุ์ข้าวเบาปลูกในพื้นที่นาลิกจะทำให้ข้าวสุกในช่วงน้ำมากทำให้เก็บเกี่ยวได้ยาก

การหว่านข้าว จะเริ่มประมาณเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม (เดือนเจ็ด-แปด) ซึ่งเป็นช่วงที่ฝนเริ่มตกมาก โดยจะทำการหว่านเมื่อเห็นว่าดินที่ไถไว้ชุ่มน้ำดีแล้ว ซึ่งในการหว่านส่วนใหญ่จะใช้วิธีการหว่านแห้งโรยตามรอยไถ ดังนั้นเพื่อให้เมล็ดข้าวที่หว่านออกและสมบูรณ์มากที่สุด ก่อนที่จะทำการหว่านต้องนำเมล็ดพันธุ์ข้าวใส่ลงในกะละมังคลุกกับปุ๋ยมูลสัตว์หรือปุ๋ยคอก (มูลค่างควา) ที่สามารถหาได้จากถ้าเขาชัยสน ซึ่งอาจหามาเองหรือซื้อจากผู้ที่นำมาขายในราคาปีบละ 2 บาท หรือจ้างขนด้วยเกวียนราคา 200 บาทต่อเกวียน โดยใช้มือทำการคลุกเคล้าจนกระทั่งเมล็ดข้าวกับปุ๋ยคอกผสมกันเป็นเนื้อเดียวกัน ให้มีขนาดเท่าเมล็ดข้าวโหด จากนั้นจึงนำไปคลุกกับขี้เถ้า และทิ้งไว้ 1 คืนจึงสามารถนำไปหว่านได้ หรือหากไม่คลุกกับปุ๋ยคอกก็อาจนำไปแช่น้ำไว้ 1 คืน แล้วนำไปหว่านได้เช่นกัน สำหรับปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ใช้ในการหว่านนั้นประมาณ 1 ปีบ หรือประมาณ 13 กก.ต่อพื้นที่ 1 ไร่ และเมื่อหว่านเสร็จแล้วก็รอให้ฝนตกเพื่อให้ข้าวงอกต่อไป

การดูแลรักษา ในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม (เดือนแปด-เก้า) ซึ่งเป็นช่วงที่ข้าวจะเริ่มงอก ชาวบ้านจะต้องคอยดูแลระดับน้ำในแปลงนา เนื่องจากช่วงนี้ข้าวที่หว่านไว้

เจริญเติบโตประมาณ 4-5 นิ้ว จึงต้องดูแลปริมาณน้ำในนาให้เหมาะสม และคอยตรวจตราตักแต่งคันนาอย่าให้น้ำรั่วหรือน้ำท่วมแปลงนามาก รวมทั้งคอยกำจัดแมลงศัตรูพืช เช่น ปู หนู และวัชพืชต่างๆ และอาจมีการบำรุงดินโดยใช้มูลสัตว์ จำพวกวัว ควาย หรือมูลค้างคาวบ้าง แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยใส่เนื่องจากดินมีความสมบูรณ์ดีอยู่แล้ว ต่อมาเมื่อข้าวตั้งท้องเริ่มออกรวงก็ต้องคอยดูแลรักษาหรือหนุ่ที่จะมากัดกินเมล็ดข้าว หากมีนกกลางกัดกินเมล็ดข้าวมากในช่วงที่ตั้งท้องหรือรวงยังอ่อนๆ โดยเฉพาะนกกระจิบหรือนกกระจาบ ที่ชอบคุ้ยน้ำเลี้ยงในเมล็ดข้าว หรือ “นํ้านมข้าว” จะทำให้รวงข้าวที่ได้ตอนสุกไม่สมบูรณ์ ที่เรียกว่า “ข้าวลีบ” คือจะไม่มีเมล็ดข้าวด้านใน

การเก็บเกี่ยวข้าว ประมาณเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม เป็นฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านจะมีการเก็บข้าวด้วย “แกระ” แล้วนำมัดเป็นเลียงแต่ละเลียงหนักประมาณ 1-2 กก. ในการเก็บด้วยแกระ จะใช้แกระเก็บข้าวด้วยมือเดียวรวบรวงข้าวประมาณ 3-5 รวง แล้วจึงนำมาเก็บไว้อีกมือข้างหนึ่ง ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนได้ข้าว 2 กำมือ จึงทำการมัดเป็นเลียงโดยการตัดต้นข้าว “ซังข้าว” นำมาใช้แทนเชือกมัด โดยในพื้นที่ 1 ไร่จะได้ข้าวประมาณ 30-40 เลียง

การเก็บรักษาข้าว เมื่อเก็บข้าวแล้วจะมีการขนเลียงข้าวไปเก็บไว้ที่เรือนข้าวซึ่งสร้างไว้ในบริเวณบ้าน โดยเรือนข้าวจะไม่กั้นฝาผนังเพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก บริเวณพื้นจะปูด้วยไม้และมีการเว้นช่องว่างไว้เพื่อให้อากาศถ่ายเทเช่นกัน และก่อนที่จะนำข้าวมาวางจะต้องนำเสื่อมาปูไว้บนพื้นอีกชั้นหนึ่งเพื่อกันเมล็ดข้าวหลุดร่วงลงไป ในการเก็บรักษาข้าวจะนำข้าวเป็นเลียงมาวางซ้อนทับเป็นชั้นๆจนกว่าจะเต็มพื้นที่

การนวดข้าว ในการนวดข้าวนั้นจะทำการปรับพื้นดินให้เรียบหรือบางครัวเรือนอาจจะนำเสื่อมาปูรองไว้อีกชั้นหนึ่ง จากนั้นจึงขนเลียงข้าวมากองเรียงรายไว้โดยการทยอยเลียงขึ้น แล้วนำวัวหรือควายมาเดินเหยียบไปมาจนเมล็ดข้าวหลุดออกจากรวง หากเมล็ดข้าวหลุดจากรวงไม่หมดจึงจะใช้คนนวดด้วยเท้าต่อ ซึ่งวิธีการนี้นิยมนวดครั้งละมาก ๆ เช่นเพื่อขาย เป็นต้น ซึ่งการนวดเพื่อขายนั้นหลังจากนวดเสร็จแล้วจะใส่กระสอบหรือนำไปขายทันทีโดยไม่ต้องทำการตากแดด ส่วนการนวดเพื่อใช้สำหรับรับประทานจะนิยมนวดด้วยเท้าคน และหลังจากนวดเสร็จแล้วจะต้องนำไปตากแดดเพื่อลดความชื้นก่อนที่จะนำไปสีที่โรงสี เนื่องจากหากไม่ได้ตากแดดจะทำให้เมล็ดข้าวที่ได้จากการสีมีขนาดเล็กและแตกเป็นท่อนเล็ก ๆ ได้ง่าย อย่างไรก็ตามการนวดข้าวของชาวบ้านเพื่อบริโภคนั้น จะนวดในปริมาณที่เพียงพอสำหรับการบริโภค 3-4 วันเท่านั้น เนื่องจากหากจำนวนมากและทิ้งไว้หลาย ๆ วัน จะทำให้รสชาติไม่น่ากิน

2.5.2 การเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้แรงงาน โดยเฉพาะการเลี้ยงวัวที่มีเกือบทุกครัวเรือน บางครัวเรือนอาจมีคู่เดียวหรือสองคู่เพื่อใช้ไถนา แต่บางครัวเรือนเลี้ยงเป็นฝูงประมาณฝูงละ 100 ตัวก็มี และมีการสร้างคอกหรือโรงเรือนอย่างง่าย ๆ ให้พักหลบแดดหลบฝน โดยการตัดไม้ล้อมเป็นคอกและอาจมีการทำหลังคากันฝนให้บ้าง โดยที่คอกวัวเหล่านี้จะอยู่ในบริเวณบ้าน หรือบางครัวเรือนจะใช้ใต้ถุนบ้านเป็นคอกวัว ในการเลี้ยงชาวบ้านจะปล่อยให้หากินตามธรรมชาติหรือทุ่งนาหลังการเก็บเกี่ยว หรือบริเวณทุ่งหญ้าที่กั้นไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์

และบางรายอาจจะนำวัวไปผูกมัดไว้กับต้นไม้หรือกอหญ้าในตอนเช้า จากนั้นประมาณเที่ยงวัน จึงไปดูอีกครั้งเพื่อนำวัวไปกินน้ำและย้ายไปยังที่ใหม่ที่มีหญ้าสมบูรณ์กว่า ส่วนบางคนอาจจะปล่อยให้กินหญ้าตอนเช้าแล้วจึงไปต้อนกลับตอนเย็น ซึ่งชาวบ้านไม่ต้องนั่งเฝ้าป้องกันวัวโดนขโมย เนื่องจากจะเป็นที่รู้จักกันในชุมชนว่าวัวเหล่านี้เป็นของใคร ส่วนการเลี้ยงสัตว์อื่นๆ เช่น ไก่บ้านจะมีการเลี้ยงไม่มากนักบริเวณบ้าน โดยใช้ใต้ถุนบ้านเป็นคอกสำหรับเลี้ยง ซึ่งในการเลี้ยงสัตว์ชาวบ้านนิยมทำคอกเลี้ยงไว้บริเวณบ้านมากที่สุดหรือเลี้ยงไว้ใต้ถุนบ้าน เนื่องจากมีความสะดวกในการดูแลรักษา

2.6 ความสัมพันธ์ทางการผลิตและการแลกเปลี่ยน

2.6.1..ความสัมพันธ์กับรัฐ ความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนทางการค้าเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงหลังจากการทำสัญญาเบริง (พ.ศ. 2398) กับต่างประเทศ แต่การค้าระดับชาวบ้านไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก เนื่องจากการค้ายังถูกควบคุมอย่างใกล้ชิดจากขุนนางชั้นผู้ใหญ่ผ่านหน่วยงานของรัฐ คือ กรมพระคลังสินค้า ลักษณะการผูกขาดดังกล่าวเป็นผลให้ระบบเศรษฐกิจไทยเป็นแบบเลี้ยงตนเอง คือไม่ได้ทำการผลิตเพื่อขาย แต่เป็นการผลิตเพื่อใช้ในหมู่บ้านชุมชน ส่งผลให้การค้าขายจำกัดอยู่ในวงแคบส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนของต่อของ การใช้เงินยังไม่แพร่หลาย (สุวิทย์ ไพทยวัฒน์, 2521 : 77) ในพื้นที่ศึกษาการค้ายังไม่มีการกระทบต่อชาวบ้านมากนัก กระทั่งการสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ไปถึงชายแดนภาคใต้ และต่อไปถึงปีนัง ในปี พ.ศ. 2465 แล้วเสร็จ รวมทั้งนโยบายแอบแฝงที่รัฐให้ชาวจีนสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี (สมยศ ทุงหว่า, 2543 : 10) ส่งผลให้การค้าขายเริ่มเข้าสู่พื้นที่ โดยเฉพาะการค้าข้าวมีการขยายตัวมาก ซึ่งเกิดจากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้าและทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ของคนจีน โดยเฉพาะกลุ่มของนายปักจิ้น แซ่จิ้น ที่ได้อพยพเข้ามาจับจองที่ดินทำนาและจัดตั้งบริษัทขึ้นในปี พ.ศ. 2472 โดยชาวจีนเหล่านี้ได้เข้าร่วมหุ้นกันกว่า 1,000 คน ได้ทำการขอตราจากรัฐเพื่อใช้พื้นที่ทำนาในรูปแบบของบริษัทจำนวนประมาณ 4,000 ไร่ นำรถแทรกเตอร์มาใช้ในการเตรียมดิน และขุดคุ้ยน้ำจากคลองบางแก้วมาใช้ในพื้นที่นาของบริษัท ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้น้ำของเกษตรกรโดยทั่วไปเป็นอย่างมาก แต่ไม่มีการร้องเรียนแต่อย่างใด เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากรัฐ อย่างไรก็ตามการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ของคนจีน มีความจำเป็นต้องจ้างแรงงานในบางกิจกรรม เช่น การจ้างคนไทยในพื้นที่เก็บข้าว เนื่องจากมีพื้นที่นามากลำพังคนจีนเองไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้ไม่ทัน และในขณะเดียวกันทางบริษัทก็ได้มีการตั้งโรงสีข้าว ชื่อว่าโรงสีปากพลการเกษตร เพื่อทำการรับซื้อผลผลิตข้าวในพื้นที่สีส่งขายยังพื้นที่ใกล้เคียง เช่น สงขลาหรือหาดใหญ่ โดยขนส่งทางรถไฟหรือทางเรือ และยังสามารถสร้างถนนเชื่อมระหว่างตลาดกลางบางแก้วกับพื้นที่ริมทะเลสาบเพื่อใช้เป็นเส้นทางในการขนส่งข้าว ส่งผลให้สองฝั่งของถนนเส้นนี้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานและที่นาของชาวจีนทั้งสิ้น ดังนั้นจึงเรียกถนนสายนี้ว่าถนนจีน

ต่อมาเมื่อทางรัฐบาลไทยโดยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้จำกัดขอบเขตการครอบครองที่ดินของชาวจีน โดยห้ามทำนาบนพื้นที่ขนาดใหญ่ให้มีพื้นที่เกษตรกรรมได้ไม่เกิน 25 ไร่

ส่งผลให้คนจีนส่วนหนึ่งอพยพออกไป ประกอบกับในช่วงหลังเมื่อต้องประสบกับปัญหาภัยแล้ง ทำให้การผลิตข้าวเริ่มลดลง เหตุการณ์เหล่านี้ได้ส่งผลให้การขยายตัวของการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ลดลงอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2480 เมื่อเกิดสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับจีน ทำให้การค้าข้าวเริ่มซบเซาอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากทางญี่ปุ่นได้เข้ามากว้านซื้อข้าวผ่านทางบริษัทชาวไทยที่รัฐได้จัดตั้งขึ้น และในปี พ.ศ. 2484 เมื่อทางญี่ปุ่นได้ยกพลบุกขึ้นฝั่งของประเทศไทยจึงบังคับให้ไทยขายข้าวให้ญี่ปุ่นอย่างเดียวจนกว่าสงครามจะสิ้นสุด ส่งผลทำให้พ่อค้าข้าวและโรงสีมีรายได้ลดลงเป็นอย่างมากเพราะไม่สามารถส่งออกข้าวได้โดยตรงต้องทำผ่านหน่วยงานของรัฐ และต่อมาเมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลงทางรัฐบาลไทยยังต้องส่งข้าวให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตรเพื่อเป็นค่าทำขวัญ โดยในปี พ.ศ. 2489 รัฐได้ประกาศผูกขาดการค้าข้าวเพื่อป้องกันการกักตุนข้าวในประเทศ และควบคุมปริมาณการส่งออกข้าวตามสัญญา ส่งผลให้การค้าข้าวในพื้นที่ซบเซาลงอย่างหนักไปอีก เนื่องจากโรงสีข้าวที่เคยผลิตข้าวได้จำนวนมากและมีรายได้หลักจากการส่งข้าวไปขายต่างประเทศผ่านทางเรือและรถไฟต้องมาค้าข้าวผ่านทางรัฐเพียงอย่างเดียว ทำให้รายได้ลดลงเป็นอย่างมาก จนกระทั่งโรงสีส่วนใหญ่อยู่ไม่ได้ จึงจำเป็นต้องทยอยปิดกิจการลงเป็นอันมาก

2.6.2 ระบบตลาดและการแลกเปลี่ยนสินค้า ในยุคนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือตลาดสินค้าจำเป็นที่ชาวบ้านไม่สามารถหาและทำเองได้ โดยตลาดแบบนี้จะมีศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยนอยู่ที่ตลาดบางแก้วเรียกว่าตลาดในเมือง ขณะอีกตลาดหนึ่งจะเป็นตลาดของชาวบ้านที่ไม่มีการใช้เงินเป็นตัวกลางในการซื้อขาย แต่เป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าต่อสินค้าโดยตรง ทั้งการแลกเปลี่ยนระหว่างชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกันหรือต่างหมู่บ้านกัน เรียกว่า ตลาดนัดหรือตลาดบ้าน และในการแลกเปลี่ยนบางครั้งจะมีพ่อค้าชาวจีนจัดหาของจากต่างพื้นที่ ซึ่งคนชุมชนไม่สามารถหาหรือผลิตได้มาให้ทำการแลกเปลี่ยนด้วย เช่นการแลกข้าวกับ กะปิ หรือเกลือ โดยพ่อค้าชาวจีนนำสิ่งของเหล่านี้มาจากแถบจังหวัดสงขลา โดยการบรรทุกใส่มาทางเรือและจะจอดเรือที่ปากคลองประมาณ 2-3 วัน เพื่อให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนสินค้า จากนั้นจึงล่องเรือไปที่อื่นต่อ โดยมีอัตราส่วนในการแลกเปลี่ยนดังนี้ คือ 2 ข้าวกับ 1 เกลือ หรือ 2 ข้าวกับ 1 กะปิ โดยใช้เครื่องมือในการตวงที่เรียกว่า “แรง” ที่ทำจากกะลามะพร้าวผ่าซีกเป็นเกณฑ์ในการตวงวัดสินค้า ส่วนการแลกเปลี่ยนของคนในชุมชนอีกลักษณะหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไป เป็นการแลกเปลี่ยนกันด้วยน้ำใจ เช่นครอบครัวใดหาปลาหรือล่าสัตว์ได้มากก็จะนำมาแกงแล้วแจกจ่ายให้เพื่อนบ้านใกล้เคียงได้รับประทาน โดยที่การแลกเปลี่ยนแบบนี้จะไม่มีการกำหนดปริมาณที่แน่นอน แต่เป็นการแสดงความมีน้ำใจต่อกัน และลักษณะการแลกเปลี่ยนแบบนี้ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกน้อยมาก

2.6.3 การใช้แรงงาน ในยุคนี้เน้นการใช้แรงงานครอบครัวเป็นหลัก ทั้งการเกษตรและกิจกรรมอื่น ๆ โดยมีการแบ่งแรงงานระหว่างเพศชายและหญิงค่อนข้างชัดเจน ส่วนใหญ่ผู้ชายจะทำงานที่เสี่ยงภัยและใช้กำลังมาก เช่น ขุดดิน ไถนา หาบข้าว ในขณะที่ผู้หญิงทำงานในครัวเรือนหรืองานที่ไม่ต้องใช้กำลังมาก เช่นการหว่านข้าว เก็บเกี่ยวข้าว ส่วนเด็ก ๆ จะทำงาน

ตามคำสั่งของพ่อแม่ และในช่วงที่ว่างเว้นจากการทำนาผู้ชายจะทำการปรับพื้นที่ หรือถางป่า เพื่อทำการจับจองเป็นเจ้าของ ทั้งนี้การแบ่งแรงงานเป็นไปตามคำกล่าวของชาวบ้านที่ว่า “ผู้ชายเป็นช่างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช่างเท้าหลัง” การตัดสินใจทุกอย่างจะขึ้นอยู่กับผู้ชาย

ส่วนการแลกเปลี่ยนแรงงานในช่วงนี้จะปรากฏในลักษณะการออกปากหรือการลงแขก โดยชาวบ้านที่ต้งบ้านเรือนอยู่บริเวณเดียวกันจะมีการช่วยเหลือกันในกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่สามารถทำคนเดียวได้ ตั้งแต่การช่วยกันขุดตอไม้ขนาดใหญ่เพื่อปรับพื้นที่ หรือการไถนาโดยจะช่วยกันหมุนเวียนไถนาของสมาชิกในกลุ่มจนเสร็จทั้งหมด เนื่องจากการทำนาในช่วงนี้ต้องอาศัยน้ำฝน ดังนั้นเมื่อฝนตกแล้วจึงมีความจำเป็นต้องการไถนาให้ทัน ซึ่งหากต่างคนต่างไถของตนเองอาจไม่ทันฤดูกาลเพาะปลูก การช่วยเหลือกันจึงเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว และยังสามารถเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนให้แน่นแฟ้นมากขึ้นได้อีกด้วย ในการออกปากขอแรงเพื่อนบ้านแต่ละครั้งผู้ที่ทำการออกปากจะต้องทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาช่วยทำงานเป็นการตอบแทน และต้องไปช่วยเหลือแรงงานเป็นการตอบแทนในภายหลัง การออกปากขอแรงช่วยเหลือกันในลักษณะนี้จึงเป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจซึ่งกันและกันของชาวบ้านในชุมชนมากกว่าการคำนึงถึงค่าตอบแทนที่จะได้รับ และเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวก็จะมี การช่วยเหลือกันอีกครั้ง โดยหากข้าวในนาของครอบครัวใดสุกก่อนก็จะมีคนอื่น ๆ มาช่วยเก็บ โดยที่เจ้าของต้องทำอาหารเลี้ยงและใช้แรงงานคืนเช่นกัน แต่ในกรณีที่ข้าวสุกพร้อมกันต่างคนต่างก็ต้องเก็บข้าวของตนเอง แต่ถ้าหากข้าวของเพื่อนบ้านคนใดสุกมากจนเก็บไม่ทันจริงๆ เพื่อนบ้านก็จะมาช่วยเก็บ แต่อาจจะไม่สามารถช่วยได้จนเสร็จ จะช่วยเพียงบางส่วนอาจเป็นเวลา 2-3 วันในพื้นที่ข้าวสุกเต็มที่แล้วเท่านั้น เพราะต้องกลับไปเก็บข้าวของตนเองด้วย

2.7 วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นบางประการ

ในช่วงนี้ยังมีวิถีการผลิตที่เรียบง่ายพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก มีวิถีการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาต่างๆ ที่ปรากฏออกมา จึงมีความสอดคล้องกับความเชื่อมั่นในศาสนาอย่างผสมกลมกลืนกันยากที่จะแยกออกจากกันได้ ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีในอดีตมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

2.7.1 การทำนา โดยก่อนที่จะมีการเริ่มไถนาจะต้องมีการหว่านทำการแรกไถ คือวันที่ จะทำการไถครั้งแรก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นศิริมงคลกับเจ้าบ้าน และให้การไถนาเป็นไปด้วยดี จากนั้นเมื่อไถเสร็จแล้ว ในการหว่านก็จะต้องมีการแรกหว่านเพื่อความเป็นศิริมงคลด้วยเช่นเดียวกัน โดยวิถีชีวิตของชาวบ้านจะสัมพันธ์กับการทำนาตลอดเวลา เช่นว่าเมื่อถึงเวลาเตรียมดินไถนาจะต้องมีการทำหว่านก่อนไถเพื่อตกแต่งดินนาให้เรียบร้อยไม่ให้เกิดกรุงรัง โดยใช้จอบเป็นเครื่องมือ จากนั้นเมื่อถึงเวลาฝนให้หยามและดินชุ่มชื้นดีแล้วก็ทำการแรกไถนาในบั้งที่ได้ทำหว่านไว้ ในครั้งแรกจะเป็นการไถตะเพื่อพลิกหน้าดินด้วยวัวคู่หรือควายแล้วแต่ความสะดวกของแต่ละครัวเรือน และในระหว่างที่กำลังไถนาอยู่นั้นเด็ก ๆ จะคอยเดินตามรอยไถ เพื่อคอยจับปลา ปู ต่างๆ ที่ขึ้นมากับน้ำตอนฝนตกเพื่อนำไปใช้ประกอบอาหารในตอนเย็น ซึ่งในช่วงนี้ใน

ท้องทุ่งนาจะอุดมไปด้วยนานาสัตว์ไม่ว่าจะเป็น ปลา ปู หอย ซึ่งเป็นไปตามคำที่ว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว หลังจากไถเสร็จแล้วจะปล่อยทิ้งไว้ประมาณ 7 วันจึงมาทำการไถแปรอีกครั้ง และเมื่อฝนเริ่มตกจะทำการไถและหว่านเมล็ดข้าวตามลงไป

หลังจากหว่านข้าวเสร็จแล้วจะเป็นช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ชาวบ้านต่างก็เริ่มหันหน้าเข้าวัดซึ่งมีกิจกรรมการทำบุญและการแสดงต่างๆ มากมาย หนุ่มสาวมักจะใช้เวลาในช่วงนี้ในการพบปะหาคู่ครอง จากนั้นประมาณเดือนสิบสองซึ่งเป็นช่วงที่ฝนตกหนัก และข้าวในนากำลังเติบโตท้องทุ่งนาเขียวขจีไปด้วยต้นข้าว มีสัตว์น้ำชุกชุม น้ำเจิ่งนองไปทั่วทั้งท้องทุ่ง ชาวบ้านจะออกไปตามทุ่งนา และบริเวณห้วยหนองต่างๆ เพื่อหาปลาที่มีอยู่มากมาย อุปกรณ์ที่ใช้จะมีส้อมและจมวกเป็นอุปกรณ์สำคัญ หรือมีการวางเบ็ด“ธงเบ็ด”ซึ่งเป็นการจับปลาโดยการนำไม้ไผ่มาเหลาให้กลมให้มีความยาวพอประมาณ เหลาให้ด้านหนึ่งของไม้ให้สามารถโค้งงอเพื่อเกี่ยวเบ็ด ขณะที่อีกด้านหนึ่งตัดปลายให้แหลมเพื่อปักกับพื้นดิน จากนั้นนำสายในล่อนที่ปลายหนึ่งผูกติดกับตาเบ็ดมาผูกกับคันเบ็ดด้านที่โค้งงอ ระหว่างกลางของคันเบ็ดจะผูกเชือกไว้ช่วงหนึ่งเพื่อเป็นที่เกี่ยวเบ็ด วิธีการวางเบ็ด โดยทำการเกี่ยวเหยื่อที่เบ็ดแล้วนำไปปักลงบริเวณคันนาที่มีปลาชุกชุม ให้เหยื่ออยู่บริเวณผิวน้ำเพื่อเป็นที่สนใจของปลาที่จะมากินเหยื่อ จากนั้นหมั่นคอยเดินตรวจดูว่าปลาติดเบ็ดหรือไม่ ประมาณ 1-2 ชั่วโมงต่อครั้ง

หลังจากนั้นประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงที่ข้าวในนากำลังจะสุก ชาวบ้านจะเก็บข้าวที่เป็นข้าวเหนียนำมาคั่วด้วยกระทะขนาดใหญ่จนเมล็ดข้าวร้อน แล้วนำมาตำด้วยครกจนเปลือกข้าวแยกออกจากกัน จากนั้นนำข้าวที่ตำเสร็จแล้วมาใส่ในกระด้งเพื่อคัดเลือกเปลือกข้าวหรือที่เรียกว่ากากข้าวอันเป็นส่วนเปลือกออกไป แล้วจึงนำข้าวที่ได้คลุกกับมะพร้าวและน้ำตาลทราย ซึ่งทั้งหมดนี้เรียกว่า “การทำข้าวเม่า” นั่นเอง โดยมีการรวมกลุ่มกันทำหลายๆ คน และนำไปให้ผู้สูงอายุที่เป็นที่เคารพนับถือรับประทาน ซึ่งเป็นการแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณของผู้สูงอายุที่ได้เลี้ยงดูมาตลอด ประกอบกับในช่วงนี้เป็นช่วงที่น้ำในนากำลังจะแห้ง ชาวบ้านจะออกไปตามทุ่งนาเพื่อหาปลาที่ติดอยู่ตามแอ่งน้ำในนา ซึ่ง เรียกว่า “ปลาคลัก” คือปลาที่ติดอยู่ในนาในช่วงที่น้ำกำลังแห้ง โดยปลาส่วนใหญ่จะเป็นลูกปลานขนาดเล็ก เช่น ปลาหมอ ปลาช่อน แต่ทั้งนี้ถึงแม้จะเป็นปลาที่มีขนาดเล็กก็เพียงพอกับการนำมาประกอบอาหารในหนึ่งมื้อ ส่วนหนองน้ำที่ยังมีน้ำอยู่มาก ชาวบ้านจะรวมกลุ่มกัน “วิดหนอง” คือการนำน้ำออกจากหนองเพื่อจับปลาที่มีอยู่ในหนอง โดยการใช้โพงพางหรือถังน้ำในการตักน้ำออกไป หลังจากทีน้ำในหนองแห้งพวกผู้ใหญ่ที่มีความชำนาญลงไปจับปลาใหญ่ก่อน จากนั้นจึงอนุญาตให้เด็กๆ ลงไปจับได้ ซึ่งในการวิดหนองน้ำขนาดใหญ่จะมีการลงหุ้นปันส่วนกันระหว่างชาวบ้านที่ช่วยกันทำ โดยแบ่งปลาที่จับได้ออกเป็นส่วนตามจำนวนหุ้น และรอบ ๆ หนองน้ำจะมีชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะมามุงดูกันจำนวนมาก

ต่อมาเมื่อข้าวสุกเต็มสามารถที่จะทำการเก็บเกี่ยวได้แล้ว จะมีการทำพิธีที่เรียกว่า “การทำขวัญข้าว” เป็นพิธีการที่ต้องทำก่อนการเก็บข้าวอย่างจริงจัง โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้

ได้ผลผลิตดีในปีต่อไป อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมนี้ประกอบไปด้วยอ้อยและด้าย 3 สี โดยเริ่มจากการรวบกอข้าวประมาณ 2-3 กอ แล้วนำด้าย 3 สีมัดรวมกับอ้อยที่เตรียมไว้ และบริกรรมคาถาตามความเชื่อ เมื่อทำขวัญข้าวเสร็จแล้วก็จะทำการเก็บข้าวได้อย่างเต็มที่โดยเก็บเกี่ยวข้าวส่วนอื่นๆ จนหมด จากนั้นจึงจะสามารถทำการเก็บเกี่ยวข้าวที่ได้ทำขวัญไว้ ดังนั้นในอดีตจะไม่มีคำถามว่าเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จหรือยัง แต่จะมีการถามว่าได้เก็บขวัญข้าวหรือยัง ซึ่งถ้าหากมีการเก็บขวัญข้าวแล้วแสดงว่าเก็บข้าวหมดแล้วนั่นเอง และหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จจะมีเทศกาลแห่งการรื่นเริงอีกครั้งเพื่อผ่อนคลายจากความเหนื่อยล้าที่มีมาตลอดปี เช่น เทศกาลสงกรานต์ และในช่วงนี้จะมีการละเล่นมากมาย รวมทั้งยังเป็นฤดูกาลเล่นว้าวของเด็กๆ เนื่องจากในช่วงท่องเที่ยวจะโล่งเตียนและมีลมแรงเหมาะกับการเล่นว้าว โดยเด็กๆ จะมีการทำว้าว ไปวางแข่งกันตามทุ่งนาที่ได้มีการเก็บเกี่ยวเรียบร้อยแล้ว

2.7.2 การหาคู่ครอง ลักษณะทางสังคมที่เป็นแบบเฉพาะอีกอย่าง นั่นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาวที่รักชอบกันซึ่งเรียกว่าเป็น “โตะหนัง” กัน นั่นคือ คนที่เป็นคู่หมั้นกันนั่นเอง โดยระหว่างครอบครัวคนที่เป็นโตะหนังกันนั้นจะมีการฝากสื่อถึงกัน เช่นหากอยู่ในช่วงการทำนา เมื่อข้าวในนาทางฝ่ายหญิงสามารถเก็บเกี่ยวได้แล้วก็จะฝากสื่อไปยังฝ่ายชายที่เป็นโตะหนังให้รับรู้ ทางฝ่ายชายก็จะทำการออกปากชวนบ้านในหมู่บ้านของตนให้ไปช่วยเก็บข้าวฝ่ายหญิงเพื่อแสดงถึงบารมีของฝ่ายชาย หากมีคนไปช่วยมากถึงขนาดที่ต้องมีการล้มวัวทำเป็นอาหารเลี้ยงหลายตัวหรือมีของกินมากก็แสดงว่าฝ่ายชายนั้นมีบารมีมาก และยังเป็นการแสดงถึงความจริงใจที่มีต่อฝ่ายหญิงที่เป็นโตะหนังกันด้วย อย่างไรก็ตามลักษณะการแสดงออกทางสังคมระหว่างคนที่เป็นโตะหนังด้วยกัน ต้องได้รับการยอมรับจากครอบครัวของทั้งสองฝ่าย เนื่องจากช่วงนี้คนหนุ่มสาวไม่สามารถหาคู่ครองโดยปราศจากการยอมรับของครอบครัวได้ เพราะโดยทั่วไปแล้วทางครอบครัวจะเป็นผู้หาคู่ครองให้โดยดูตามความเหมาะสม โดยเฉพาะความเหมาะสมด้านฐานะเป็นสำคัญ ดังนั้นในกรณีที่หนุ่มสาวชอบพอกัน แต่มีฐานะไม่เหมาะสมกันก็ไม่อาจแต่งงานกันได้เพราะครอบครัวไม่ยอม ซึ่งลักษณะแบบนี้เป็นลักษณะการคลุมถุงชนนั่นเอง

2.7.3 การสร้างบ้านเรือน ลักษณะบ้านเรือนในภาคใต้จะมีการสร้างเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวมีชานบ้าน ใต้ถุนสูง หลังคาเป็นทรงแหลมสูง การสร้างบ้านเรือนตามลักษณะดังกล่าวนี้มีเหตุผลในตัวของมันนั่นคือ การสร้างบ้านที่ยกสูงประมาณเมตรกว่าๆ ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วมและหลีกเลี่ยงจากสัตว์บางชนิด เช่น ตะขาบที่มีมากในช่วงฤดูฝน และยังเป็นการสะดวกในการเคลื่อนย้ายอีกด้วย โดยเสาบ้านจะเป็นเสาที่ทำมาจากแกนไม้ เช่น ไม้หลุมพอง ตะเคียน เป็นต้น และจะวางบนเป็นก้อนหินเพราะหากนำเสาลงฝังในดินโดยตรงจะทำให้เสายุ่งเร็ว แต่หากจำเป็นต้องปักเสาไม้ลงดินโดยตรง จะต้องมีการหล่อเสาเพื่อเสริมความคงทนของเสาไม้ โดยการนำปูนที่ชาวบ้านใช้กินกับหมากมาหมักแล้วนำดินตายนกลายเป็นที่มีลักษณะเป็นเส้นใยเป็นเมือกมาทิ่มแล้วคลุกเคล้ากับปูนที่หมักไว้ จากนั้นนำมาหล่อล้อมรอบเสาที่ปักลงดิน โดยใส่ก้อนหินลงไปด้วยแล้วปล่อยให้แข็งตัวก็สามารถที่จะเสริมความคงทนให้เสาไม้ได้เป็นอย่างดี

ส่วนการต่อไม้ เช่นคานหรือการสร้างเป็นหน้าจั่วต่างๆ ตรงรอยต่อจะใช้การเจาะแล้วใส่ไม้ “ลิ้ม” เข้าไปซึ่งจะทำให้ไม้ต่อกันได้ตียิ่งนักเนื่องจากไม้ที่ลิ้มเข้าไปจะไม่หลุดหรือถอนออกมาต่างจากการใช้ตะปูที่อาจมีการหลุดหรือถอนออกมาได้ ส่วนลักษณะการสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านที่มีการยกพื้นให้สูงนั้น เนื่องจากพื้นที่ใต้ถุนบ้านสามารถใช้เป็นที่พักผ่อนและเป็นที่รับแขกโดยตรง โดยจะมีแคร่ที่ทำด้วยไม้ไผ่วางไว้ให้แขกนั่ง รวมทั้งวางน้ำดื่มและผลไม้ เช่น กล้วยไว้คอยบริการ หรือบางครั้งเรือนอาจจะใช้ใต้ถุนบ้านทำเป็นคอกวัวไปด้วยในตัว

3. ระบบสังคมเกษตรยุคของการเข้าร่วมทางการตลาดอย่างเข้มข้น และการมีส่วนร่วมของทุนภายนอกในระบบการผลิตของคนในท้องถิ่น ช่วงปี พ.ศ.2510-2540

สังคมเกษตรในช่วงนี้เป็นช่วงที่มีความทันสมัย เนื่องจากความเจริญได้เข้ามาสู่ชุมชนมากขึ้น และหากพิจารณาในระดับประเทศแล้วยุคนี้เป็นยุคที่ต้องการนำประเทศไปสู่ความทันสมัย ซึ่งได้เริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 โดยรัฐบาลในขณะนั้นได้จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนและคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเพื่อศึกษาและหาแนวทางการพัฒนาประเทศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2502 ทางทีมที่ปรึกษานาการโลกจึงได้ตีพิมพ์รายงานเรื่องโครงการพัฒนาของรัฐสำหรับการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งรายงานฉบับนี้ได้กลายเป็นแนวทางพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2504-2509) และแผนพัฒนาฉบับอื่นๆ อีกมากมาย โดยในรายงานชิ้นนี้ทางทีมที่ปรึกษานาการโลกได้วิจารณ์วิธีการบริหารจัดการเศรษฐกิจของรัฐว่าไม่มีประสิทธิภาพหลายประเด็น และได้เสนอให้รัฐบาลยุบหรือขายรัฐวิสาหกิจให้เอกชน รวมทั้งรัฐต้องทำแผนพัฒนาขยายระบบราชการให้ใหญ่โตและมีประสิทธิภาพ โดยให้รัฐกู้เงินจากต่างประเทศเพื่อนำมาลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เชื้อเพลิง หนน ไฟฟ้า นอกจากนี้ในสาขาเกษตรยังได้แนะนำว่าผลผลิตข้าวจะเพิ่มขึ้นได้มาก หากมีการวางแผนพัฒนาระบบชลประทานให้มีความทันสมัย และใช้เทคนิคสมัยใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ (วิทยากร เชียงกูล, 2527) ด้วยเหตุนี้การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาจึงถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้การชี้แนะของคณะผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกโดยเฉพาะจากธนาคารโลก

นับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ประเทศไทยจึงได้ดำเนินการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย โดยเริ่มการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั้งการสร้างเขื่อน พัฒนาระบบชลประทาน เส้นทางคมนาคม โดยอาศัยความช่วยเหลือในรูปแบบเงินกู้ระยะยาวจากต่างประเทศ แต่ในช่วงแรกการพัฒนากระจุกอยู่บริเวณที่ลุ่มน้ำภาคกลางเป็นหลัก ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ภาคกลางอยู่ใกล้เคียงกับศูนย์กลางอำนาจรัฐ คือกรุงเทพฯ ขณะที่ภาคใต้อยู่ค่อนข้างห่างไกลและเส้นทางคมนาคมยังไม่สะดวก ทำให้พื้นที่บริเวณนี้และพื้นที่ห่างไกลอื่นๆ ได้รับการพัฒนาช้ากว่าภาคกลาง ในพื้นที่ศึกษาเช่นเดียวกันที่ได้รับการพัฒนาช้ามาก ซึ่งอาจเป็นเพราะพื้นที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางของการพัฒนามาก ในช่วงแรกจึงไม่ได้รับอทธิพลการพัฒนาสมัยใหม่มากนัก แต่กระนั้นกระแสการพัฒนาสู่ความทันสมัยก็เข้ามาสู่พื้นที่ศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการเปลี่ยนทางเศรษฐกิจสังคมในระดับประเทศ และได้เริ่มส่งผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษาอย่างชัดเจนขึ้นประมาณช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 โดยในช่วงนี้ได้มีโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญเกิดขึ้นในพื้นที่ได้แก่ โครงการสร้างระบบชลประทานเพื่อประโยชน์ทางการเกษตร และตามมาด้วยการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง ปุ๋ย-เคมี สารเคมีกำจัดวัชพืช และการใช้เครื่องจักรขนาดเล็ก โดยในช่วงแรกของหัวข้อนี้ขอกกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงหลัก ๆ ก่อนดังนี้

3.1 วิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตในแต่ละช่วงเวลา

การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษาในยุคนี้มีหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐเกือบทั้งสิ้น และได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่เป็นอย่างมาก บางเหตุการณ์ได้ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนระบบการผลิตหรือยกเลิกการผลิตไปเลย เช่นการเข้ามาของระบบการทำนาปรังที่มีขึ้นหลังจากมีการสร้างระบบชลประทานเข้าถึง และมีการเลิกทำนาในพื้นที่ที่น้ำท่วมหรือขาดน้ำที่เกิดจากการสร้างถนนหรือขุดลอกคูคลอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนเส้นทางไหลของน้ำ รวมทั้งทำให้บางพื้นที่เกิดน้ำท่วมและบางพื้นที่ขาดน้ำ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เริ่มมีขึ้น หลังจากระบบชลประทานสร้างแล้วเสร็จในปี 2514 เริ่มมีการทำนาปรังในพื้นที่ ต่อมาปี พ.ศ. 2517 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นยุคที่น้ำมันขาดแคลน เศรษฐกิจของประเทศอยู่ในภาวะฝืดเคือง รัฐบาลในขณะนั้น ซึ่งมี มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ เป็นนายกรัฐมนตรี มีนโยบายที่จะกระจายรายได้ไปสู่พื้นที่ชนบท หรือที่เรียกว่า “โครงการเงินผัน”โดยมีการสร้างถนนและขุดลอก หนอง คลอง บึง ต่างๆ ด้วยการจ้างแรงงานชาวบ้านในพื้นที่ จากนโยบายของรัฐในครั้งนั้น ทำให้ในพื้นที่มีถนนเกิดขึ้นหลายสาย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเส้นทางไหลของน้ำ เนื่องจากการสร้างถนนขวางกั้นคูคลองและทางน้ำเดิม ทำให้พื้นที่บริเวณที่ลุ่มจมน้ำ ในทางกลับกันหากสร้างถนนในบริเวณพื้นที่ลุ่มจะทำให้พื้นที่สูงเกิดความแห้งแล้งเนื่องจากขาดน้ำ การเปลี่ยนทางเดินของน้ำดังกล่าวมีผลทำให้พื้นที่ ม.9 ของตำบลนาปะขอ เกิดน้ำทะเลหนุนและน้ำท่วมหนักเกือบทุกปี ส่งผลให้ชาวในนาได้รับความเสียหายเป็นประจำทุกปีเช่นกัน

นอกจากการใช้เงินผันสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานจะทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนทางด้านกายภาพแล้ว ยังมีผลต่อความสัมพันธ์ในชุมชนทำให้การพึ่งพาช่วยเหลือกันเริ่มลดลง เนื่องจากการจ้างงานได้กลายเป็นค่านิยมส่วนหนึ่งของสังคม ที่เห็นได้ชัดคือในอดีตก่อนฤดูทำนาจะมีการช่วยกันแต่งเหมือง คูคลอง เพื่อนำน้ำเข้าไปใช้ในที่นาได้อย่างสะดวก แต่พอมีระบบเงินผันเข้ามา ก็เริ่มมีการจ้างแทนการช่วยเหลือกันอย่างที่เคยมีในอดีต แต่การทำงานของแรงงานจ้างก็ไม่มีคุณภาพ เนื่องจากมีความเกียจคร้านและต้องการที่จะได้เงินมาก จึงพยายามทำงานให้เสร็จเร็วและให้ได้ปริมาณมาก ส่งผลทำให้งานที่ออกมาไม่ดี และถึงแม้ว่าในช่วงหลังจะหมดยุคเงินผันแล้ว แต่ค่านิยมในการจ้างงานในพื้นที่กลับเพิ่มมากขึ้น ทั้งในกิจกรรมทางการเกษตรหรือกิจกรรมอื่น ๆ หากไม่จ้างแรงงานคนก็จ้างเครื่องจักรแทน โดยมีโครงการเงินผันเป็นต้นแบบ

ทำให้เกิดการจ้างแทนการออกปากเอาแรงกัน ในขณะที่เดียวกันช่วงนี้บางพื้นที่เริ่มเปลี่ยนจากพื้นที่นามาเป็นสวนยาง เนื่องจากขาดแคลนแรงงาน เพราะคนในวัยทำงานซึ่งเป็นคนหนุ่มสาวที่เคยเป็นแรงงานในการทำนาเริ่มอพยพเข้าสู่เมืองไปทำงานรับจ้างในโรงงาน หรือทำงานก่อสร้าง สาเหตุที่ทำให้คนในชุมชนมีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานในเมือง เนื่องจากความเจริญเริ่มเข้ามา และส่งผลทำให้ค่าใช้จ่ายในครอบครัวเพิ่มตามไปด้วย การทำนาเพื่อขายข้าวไม่สามารถสร้างรายได้ที่เพียงพออีกต่อไป และประกอบกับการทำนาเริ่มมีปัญหาอุปสรรค เช่นดินเริ่มขาดความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากมีการผลิตซ้ำติดต่อกันมาหลายปี น้ำท่วมหรือแห้งแล้งในบางปี ในขณะที่ต้นทุนการทำนากลับเพิ่มขึ้น จากสาเหตุดังกล่าวคนในวัยหนุ่มสาวจึงเห็นว่าการเข้าไปทำงานรับจ้างในเมืองจึงน่าจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าการทำนาเพียงอย่างเดียว

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2520 เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างเห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งคือ เมื่อทางสหกรณ์โดยความร่วมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตรได้นำอุปกรณ์เครื่องมือการผลิตสมัยใหม่ และปัจจัยการผลิต เช่นปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืชเข้ามาจำหน่ายแก่เกษตรกรในพื้นที่ และมีเงื่อนไขบางอย่างที่ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนและต้องตกอยู่ในภาวะจำยอมคือ หากเกษตรกรคนใดต้องการกู้เงินจากสหกรณ์ก็ต้องซื้อปุ๋ยด้วย ซึ่งเกษตรกรที่เป็นสมาชิกบางคนในสมัยนั้นมีความเดือดร้อนเรื่องเงิน แต่ยังไม่มีความต้องการใช้ปุ๋ยก็ต้องจำยอมซื้อปุ๋ยเคมีมาใช้เพื่อจะสามารถกู้เงินได้ ทำให้การแพร่ขยายของการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีต่างๆเป็นไปอย่างรวดเร็ว ต่อมาในระยะหลังเมื่อทาง ธกส.เห็นว่าทางสหกรณ์ดำเนินการไปได้ด้วยดีจึงลดการช่วยเหลือ โดยหันมาทำการค้าแข่งกับสหกรณ์และบิษสหกรณ์ ด้วยการคิดอัตราดอกเบี้ยที่ให้แก่สหกรณ์ในอัตราร้อยละ 9 และจากการที่สหกรณ์ต้องเสียอัตราดอกเบี้ยแก่ให้แก่ ธกส ในอัตราที่สูง ส่งผลให้สหกรณ์ต้องมาปล่อยกู้แก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกในอัตราดอกเบี้ยที่สูงถึงร้อยละ 12.5 ต่อปี ทำให้เกษตรกรได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก

จากการดำเนินการดังกล่าวของทางสหกรณ์และ ธกส. ที่ผ่านมา ส่งผลให้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาการใช้ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ปัจจัยการผลิตอื่นๆ เริ่มแพร่หลายเข้าสู่ในพื้นที่มาก ระบบนิเวศที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์เริ่มเสื่อมโทรมลง สัตว์น้ำที่เคยมีอยู่อย่างชุกชุมในแหล่งน้ำธรรมชาติเริ่มหายไปและหายากขึ้น ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ในช่วงหลังต้องมีการใช้ปุ๋ยในอัตราที่เพิ่มขึ้นในทุกปี นอกจากนั้นแมลงศัตรูข้าวได้เข้ามาในพื้นที่และทำลายผลผลิตมากขึ้นเนื่องจากความหลากหลายธรรมชาติลดลง และในช่วงนี้เช่นกันที่เริ่มมีการใช้รถไถเดินตามแทนแรงงานวัวควายในบางครอบครัว

หลังจากที่ได้ขยายปัจจัยการผลิตแข่งกับทางสหกรณ์จนประสบความสำเร็จแล้ว ในปี พ.ศ. 2521 ธกส. จึงได้เข้ามาดำเนินการออกสินเชื่อให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ โดยในระยะแรกผู้ที่กู้ยืมทำตามวัตถุประสงค์ที่ได้แจ้งไว้กับธนาคารเป็นอย่างดี แต่ในช่วงหลัง ๆ มีการนำเงินที่กู้มาใช้ผิดวัตถุประสงค์ เช่น นำไปจ้างไถนา หวานข้าว ดำนา ใส่ปุ๋ย โดยทุกระบวนการจะมีการจ้างทั้งสิ้น ทั้ง ๆ ที่สามารถใช้แรงงานในครอบครัวได้ นอกจากนั้นยังนำเงินกู้เหล่านี้ไป

ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จำพวกเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่นทีวี ตู้เย็น เป็นต้น เนื่องจากในช่วงนี้ได้มีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน โดยไฟฟ้าเข้ามาในพื้นที่เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2527 และเข้ามาในพื้นที่หมู่ 13 เป็นพื้นที่แรกของตำบลนาปะขอ ส่งผลให้เกษตรกรในพื้นที่เริ่มเป็นหนี้มากขึ้น

จึงกล่าวได้ว่าการปล่อยสินเชื่อให้เกษตรกรของ ธกส โดยที่ไม่มีความเข้มงวดมากนักแทนที่จะทำให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กลับทำให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่แย่แย่ง ส่งผลให้ต้องดิ้นรนขวนขวายเพื่อหารายได้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อจ่ายหนี้และใช้จ่ายในครอบครัว มีการเลิกทำนาและปล่อยพื้นที่ให้เป็นนาร้างเนื่องจากปัญหาต่างๆ และต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เนื่องจากการทำนาก็ไม่อาจสร้างรายได้เพียงพอกับการใช้หนี้ แรงงานบางส่วนจึงต้องออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร หรือบางรายก็เลี้ยงวัวขายเป็นรายได้เสริม แต่อย่างไรก็ตามหนี้สินกลับไม่ลดลงมากนัก เนื่องจากค่าใช้จ่ายด้านอื่นๆ ก็สูงตามไปด้วย ในปัจจุบันยังมีเกษตรกรบางรายที่ไม่สามารถปลดเปลื้องหนี้สินได้หมด และถึงแม้ในช่วงหลังๆ รัฐบาลจะได้เข้ามาช่วยเหลือบ้าง เช่นการให้เงินทุนแก่เกษตรกรเพื่อใช้สำหรับหมุนเวียน หรือโครงการพักชำระหนี้เพื่อช่วยลดภาระการจ่ายหนี้สินให้เกษตรกร โดยการยืดระยะเวลาในการจ่ายหนี้ให้ แต่จากหลายๆ โครงการที่รัฐให้สนับสนุนช่วยเหลือ แต่ไม่มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถทำให้เกษตรกรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากนัก เงินที่กู้มายังปลดเปลื้องไม่หมดและภาระหนี้สินใหม่ก็เพิ่มเข้ามาอีก ช้ำร้ายเมื่อครบกำหนดพักชำระหนี้แล้วเกษตรกรบางรายยังไม่รู้เลยว่าจะหาเงินจากที่ไหนมาชำระหนี้คืนให้แก่ ธกส

และในช่วงที่มีการผลิตอย่างเข้มข้นนี้เช่นกัน การทำประมงในทะเลสาบสงขลา เริ่มมีการใช้อวนตาถี่ประมาณ 2-3 เซนติเมตร และเครื่องมือทำลายล้างชนิดต่างๆ ในการจับสัตว์น้ำ ทำให้ปลาและสัตว์น้ำในท้องทะเลถูกทำลายอย่างหนัก รวมทั้งการทำลายเต่ากระอัน (เต่ากระอัน เป็นชื่อเต่าทะเลชนิดหนึ่ง) ซึ่งก่อนหน้ามีเต่ากระอันจำนวนมาก สามารถพบเห็นได้ในพื้นที่ริมชายหาดในช่วงฤดูการวางไข่ โดยเฉพาะในพื้นที่ บริเวณ หมู่ที่ 1 ของตำบลนาปะขอ สามารถพบเห็นได้มากที่สุด แต่หลังจากมีการใช้เครื่องมือทำประมงเหล่านี้ โดยการกระทำโดยเรือประมงของคนในพื้นที่และเรือประมงจากต่างถิ่น รวมทั้งการทำประมงในพื้นที่ทะเลสาบในบริเวณพื้นที่อื่นๆ ที่มีการใช้เครื่องมือทำประมงแบบทำลายล้างเช่นกัน ส่งผลให้ในปัจจุบันสัตว์น้ำในทะเลสาบลดลงเป็นอย่างมาก บางชนิดเริ่มสูญพันธุ์ เช่น เต่ากระอันที่ลดจำนวนลงเรื่อยๆ จนกระทั่งไม่สามารถพบเห็นได้อีกในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ยังได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนชาวประมงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ริมทะเลสาบอย่างมาก เนื่องจากคนเหล่านี้มีอาชีพหลักคือการทำประมง แต่หลังจากสัตว์น้ำถูกทำลายไปมากในช่วงที่ผ่านมา ทำให้การทำประมงเริ่มลำบากขึ้น รายได้จากการทำอาชีพประมงไม่พอเลี้ยงครอบครัว ส่งผลให้ในช่วงหลัง ประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา คนในชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนอาชีพโดยการเข้าไปทำงานโรงงานที่อยู่แถบจังหวัดสงขลา เพื่อหารายได้มาใช้จ่ายในครอบครัวแทนอาชีพการทำประมงเพียงอย่างเดียว

ในปี พ.ศ. 2531 เมื่อมีการขุดลอกคูคลองในพื้นที่ เช่น คลองท่าเขียดและแหล่งน้ำอื่นๆ ยิ่งส่งผลให้สัตว์น้ำสูญพันธุ์มากขึ้นไปอีก โดยเฉพาะสัตว์น้ำที่อยู่ในแหล่งน้ำธรรมชาติเหล่านี้ เนื่องจากการขุดลอกคูคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติได้ทำลายระบบนิเวศที่มีอยู่เดิม รวมทั้งการเปลี่ยนเส้นทางไหลของน้ำ และทำให้ในบางพื้นที่น้ำลดลงจนถึงกับแห้งขอด สัตว์น้ำอาศัยอยู่ไม่ได้บางส่วนก็ตายลง หรือลดจำนวนลงเรื่อยๆ ส่งผลให้ชาวบ้านหาสัตว์น้ำได้ยากขึ้น

เมื่อการทำมาหากินในพื้นที่เริ่มฝืดเคือง การทำนาไม่ค่อยได้ผลเนื่องจากปัญหาต่างๆ นานับประการ ประกอบกับแรงงานในวัยหนุ่มสาวไม่นิยมทำนา มุ่งหน้าเข้าหางานทำในเมืองมากขึ้น แรงงานในพื้นที่จึงเริ่มขาดแคลน ที่นาถูกปล่อยทิ้งร้างจำนวนมาก ทำให้ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2535 การปลูกยางพาราจึงเป็นพืชที่ได้รับความนิยมที่จะทำการปลูกเชิงพาณิชย์มากขึ้น เนื่องจากไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานในการดูแลรักษามากนัก และเกษตรกรบางกลุ่มที่มีทุนรอนอยู่บ้างแล้วจึงได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่มาทำการปลูกยางพารา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขายเป็นรายได้แทนรายได้จากการทำนา ซึ่งแตกต่างกับการปลูกยางพาราที่มีมาก่อนแล้วในช่วงก่อนหน้านี้นี้ ที่มีวัตถุประสงค์ในการปลูกเพื่อไม่ให้ที่ดินว่างเปล่าและส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ดอนซึ่งไม่สามารถทำนาได้ผลดี มิได้มุ่งหวังเพื่อเป็นรายได้หลักให้แก่ครอบครัวดังเช่นที่เกิดขึ้นในช่วงหลัง ยางพาราจึงได้กลายเป็นพืชทางเลือกให้แก่เกษตรกรในพื้นที่แทนการทำนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ในปี พ.ศ. 2537 ทางจังหวัดพัทลุงได้เริ่มรณรงค์การทำไร่นาสวนผสมเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่เกษตรกรในพื้นที่มากขึ้น มีการจัดสรรที่ดินทำกินแก่เกษตรกรจำนวน 153 ราย ไร่ละ 5 ไร่ เพื่อทำไร่นาสวนผสมในหมู่ที่ 12 โครงการนี้เกิดจากการที่ นายสมพงษ์ ศรียะพันธ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงในขณะนั้น ได้ออกเยี่ยมเยียนราษฎรตามโครงการ “เดินดิน กินไต่ปลา แก้ปัญหาพัทลุง” ณ วัดนาปะขอ กิ่งอำเภอบางแก้ว เมื่อปี พ.ศ. 2533 และมีโอกาสสำรวจสภาพพื้นที่ดินสาธารณะประโยชน์ “ทุ่งค่ายจำ” พบว่าเป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ มีราษฎรเข้าครอบครองและทำประโยชน์มากบ้างน้อยบ้าง โดยส่วนใหญ่จะทำนาแต่ไม่ได้ผลมากนักเนื่องจากขาดแคลนน้ำ จึงมีความคิดว่าสภาพพื้นที่เหมาะสมที่จะจัดสรรให้ราษฎรที่มีฐานะยากจน ได้เข้าอยู่อาศัยทำกินในลักษณะเกษตรผสมผสาน จึงได้จัดทำโครงการหมู่บ้านพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมเพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนจังหวัดพัทลุง หรือ “โครงการหมู่บ้านทุ่งเศรษฐกิจ” ขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว โดยขออนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย เพื่อใช้ประโยชน์จากที่ดินสาธารณะประโยชน์ “ทุ่งค่ายจำ” เนื้อที่ประมาณ 1,064-2-55 ไร่ เพื่อดำเนินโครงการหลังจากกระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติในหลักการ ทางจังหวัดพัทลุงจึงได้ใช้งบประมาณจากโครงการพัฒนาจังหวัด ซึ่งเป็นงบสนับสนุนส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น ปี 2535 มาปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและจัดรูปที่ดิน โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ

(1) ที่ดินสำหรับราษฎรอยู่อาศัยและทำกิน จำนวน 765 ไร่ โดยนำรูปแบบและแนวทางของโครงการทฤษฎีใหม่ตามพระราชดำริ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ มีการจัดสรรพื้นที่ให้ราษฎรครอบครัวละ 5 ไร่ รวม 153 แปลง ในแต่ละแปลงประกอบด้วยที่อยู่อาศัย 0.5 ไร่ พื้นที่สำหรับทำนา 2 ไร่ พื้นที่ทำสวน 2.5 ไร่ มีร่องสวนขนาดกว้าง 2.5 เมตร ลึก 1 เมตร ใช้เป็นแนวเขตแต่ละแปลง และสำหรับเลี้ยงปลา โดยมีระบบสาธารณูปการ คือ ถนนและระบบคลองส่งน้ำเชื่อมต่อจากคลองชลประทานถึงแปลงต่าง ๆ

(2) ที่ดินสำหรับใช้ในการสร้างสนามกีฬา สถานีอนามัย ตลาดกลางเพื่อการเกษตร ที่ ทำการหมู่บ้าน ที่ปลูกป่าชุมชน และบริการสาธารณสุขอื่น ๆ จำนวนประมาณ 300 ไร่ จากนั้นได้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกราษฎรเข้าทำกินตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จำนวน 153 ราย และได้ฝึกอบรบความเกี่ยวกับการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม ให้การสนับสนุนพันธุ์พืชชนิดต่าง ๆ รวมทั้งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน บริการสาธารณสุขให้แก่หมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง โดยปัจจุบันพื้นที่ “โครงการหมู่บ้านทุ่งเศรษฐี” เป็นหนึ่งในสามกลุ่มของหมู่บ้านเศรษฐี หมู่ที่ 12 ต.นาปะขอ อำเภอบางแก้ว

ภายหลัง นายอำนาย สงวนสาม มาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงคนต่อมา ได้ให้ความสำคัญต่อโครงการหมู่บ้านทุ่งเศรษฐีเป็นอย่างมาก และให้เปลี่ยนชื่อเป็นโครงการหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติทุ่งเศรษฐี โดยมอบนโยบายให้อำเภอบางแก้วร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดผลดีแก่ท้องถิ่นมากที่สุด โดยให้ดำเนินการใน 3 ส่วนหลัก ๆ คือ

(1) ดำเนินการขออนุญาตที่ดินสาธารณประโยชน์ “ทุ่งค่ายจ่า” ซึ่งเป็นที่ตั้งของโครงการฯ เพื่อให้ อบต. นาปะขอ ได้นำไปจัดหาผลประโยชน์ โดยการให้ผู้อยู่อาศัยและทำกินอยู่แล้วทำสัญญาเช่าในอัตราที่ต่ำ ทั้งนี้เพื่อให้การครอบครองที่ดินของราษฎรเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย และมีระเบียบ กฎเกณฑ์ที่ชัดเจน และเพื่อให้ อบต. มีรายได้นำมาพัฒนาหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง โดยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของกระทรวงมหาดไทย

(2) ให้ใช้หลักการราษฎร-รัฐร่วมใจประสานการพัฒนาหมู่บ้านทุ่งเศรษฐีให้เป็นหมู่บ้าน ตัวอย่าง ในการขยายผลการดำเนินงานโครงการฟาร์มตัวอย่าง ตามพระราชดำริ จังหวัดพัทลุงไปสู่หมู่บ้าน ชุมชนใกล้เคียงอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งเป็นกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

(3) นำนโยบาย “บ้านเมืองน่าอยู่เขตชุมชนธรรม” ไปแปลงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในส่วนของพัฒนาสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิต รวมทั้งการพิจารณาความเป็นไปได้ในการนำนโยบาย “แปลงสินทรัพย์เป็นทุน” มาปฏิบัติ

จากนโยบายดังกล่าว อำเภอบางแก้ว จึงได้ร่วมกับ อบต. นาปะขอ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชามหมู่บ้าน ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติงาน สำหรับการพัฒนาหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติทุ่งเศรษฐี ตามความจำเป็นของราษฎร ภายใต้หลักการ “ราษฎร-รัฐ ร่วมใจพัฒนา

“ให้บ้านเมืองน่าอยู่” โดยจังหวัดพัทลุงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะที่ปรึกษา และคณะกรรมการสนับสนุนการดำเนินโครงการฯ เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2546 และในห้วงเวลาประมาณ 1 ปี หลังจากนั้น ภายใต้แผนพัฒนาดังกล่าว ได้สร้างความตื่นตัวให้กับราษฎร และนำมาสู่การพัฒนาพื้นที่ในหลายๆ ด้าน โดยกิจกรรมสำคัญในการดำเนินงานในระยะแรก ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้ปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ในอนาคตมี 3 ด้านดังนี้

(1) การพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารการพัฒนาหมู่บ้าน โดยสร้างความเข้มแข็งให้แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน นำระบบเขตบ้านมาใช้ มีการบริหารงานติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง โดยจัดให้มีการประชุมประจำเดือน วันพัฒนาประจำเดือน การจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านและใกล้เกลี่ยกรณีพิพาทของราษฎร โดยให้มีส่วนประสานการพัฒนาหมู่บ้านเป็นศูนย์กลางในการบริหารการพัฒนา และมีศาลาเขตบ้านสำหรับเป็นที่พบปะสังสรรค์และปรึกษาหารือขึ้นในแต่ละเขตบ้าน เป็นต้น

(2) การพัฒนาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านและคุณภาพชีวิต โดยการพัฒนาพื้นที่บริเวณโครงการประมงหมู่บ้านและศูนย์ประสานการพัฒนาหมู่บ้าน ให้เป็นอุทยานทุ่งเศรษฐกิจประกอบด้วย การจัดทำสวนหย่อม สวนสมุนไพร การขุดลอกสระน้ำ การปรับปรุงภูมิทัศน์ ลานส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน การปลูกบัวในสระ ปลูกไม้ดอกตระกูลดาหลาและหญ้าแฝกรอบสระน้ำ จัดสร้างศาลาริมน้ำ รวมทั้งการสร้างสะพานเชื่อมจุดเพื่อเป็นจุดชมวิวิทิวทัศน์ ซึ่งคาดว่าเมื่อดำเนินการสำเร็จลงสามารถเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจให้แก่คนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

(3) การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ โดยมีกิจกรรมการส่งเสริมในหลายๆ ด้าน เช่นการส่งเสริมการเลี้ยงปลาในบ่อและร่องสวน การทดลองเลี้ยงปลาในกระชัง การปล่อยพันธุ์ปลา และกักก้ามกรามในสระน้ำตามโครงการประมงหมู่บ้าน และการจัดทำโรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูปแบบพื้นบ้านฯ การส่งเสริมการเลี้ยงไก่ค้อล่อน ไก่พื้นเมือง สุกร และโคพื้นเมือง การส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ การฝึกอบรมการผลิตปุ๋ยชีวภาพแห้ง และผลิตภัณฑ์สมุนไพร การสาธิตการทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์น้ำ การส่งเสริมการปลูกไม้ดอก การจัดทำสวนป่าชุมชน การส่งเสริมการผลิตน้ำผลไม้และน้ำสมุนไพร การปลูกพืชบำรุงดิน การส่งเสริมการปลูกพืชหมุนเวียน การทดลองโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเชิญบริษัทนำเที่ยว นักท่องเที่ยว นักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และสื่อมวลชนมาเยี่ยมชมและให้คำปรึกษาแนะนำ ซึ่งคาดว่าหากโครงการที่วางไว้ทั้งหมดสำเร็จลุล่วงลง จะทำให้เกษตรกรในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและจะสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ต่อมาในปี พ.ศ.2539 เมื่อรัฐบาลได้กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นบริหารงานด้วยตนเอง โดยจัดตั้งในรูปขององค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะถนนขึ้นจำนวนหลายสาย ทั้งที่ดำเนินการก่อสร้างถนนสายใหม่ และปรับปรุงยกระดับถนนสายเดิมที่มีอยู่จำนวนมาก ทำให้ในบางพื้นที่มีน้ำท่วมในเกือบทุกปี เช่นในหมู่ที่ 5

บ้านช่างทอง ตำบลนาปะขอ เกษตรกรได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก พืชผักสวนครัวที่ปลูกไว้รอบบริเวณบ้านได้รับความเสียหาย ส่งผลให้บางครอบครัวถึงกับไม่คิดจะปลูกผักสวนครัวเพื่อใช้สำหรับบริโภคอีกเลย เนื่องจากประสบกับปัญหาน้ำท่วมในช่วงหน้าฝนทุกปี

การพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ไซ่ว่าจะมีผลกระทบในทางลบเพียงด้านเดียว ส่วนดีก็มีด้วยเช่นกัน เช่นการสร้างถนนหนทางทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น การขนส่งผลผลิตทางการเกษตรทำได้สะดวก ทั้งการนำไปขายด้วยตนเองที่ตลาด และการเข้ามารับซื้อผลผลิตของพ่อค้าในพื้นที่ ซึ่งในการพัฒนาหากคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในชุมชน และให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะทำให้การพัฒนานั้นประสบความสำเร็จ ทั้งทางด้านวัตถุและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนซึ่งอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ

ผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตลอดช่วงที่ผ่านมา ทำให้ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ชาวนาในพื้นที่ส่วนหนึ่งเลิกอาชีพทำนา ทำให้พื้นที่นากลายเป็นนาร้างจำนวนมาก สามารถพบเห็นได้โดยทั่ว โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณชายทะเล บริเวณหมู่ที่ 1, 3, 9, 11 ของตำบลนาปะขอมีพื้นที่นาร้างทั้งสิ้นประมาณ 3,000 ไร่ คงเหลือพื้นที่ซึ่งยังคงทำนาปีอยู่ประมาณ 500 ไร่ สาเหตุหลักนอกจากปัญหาต้นทุน และแรงงาน ยังเกิดจากปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี เนื่องจากในช่วงหน้าฝนน้ำจะท่วมเพราะถนนขวางกั้นทางน้ำ ส่วนในช่วงหน้าแล้งกลับมีความแห้งแล้งเป็นอย่างมากเนื่องจากอยู่ปลายน้ำชลประทาน ส่งผลให้ในปัจจุบันมีการนำพื้นที่บริเวณนี้และพื้นที่อื่นๆ ของอำเภอบางแก้ว ที่เป็นมีสภาพเป็นนาร้างสำหรับเลี้ยงสัตว์ ปลูกแตงโม และปลูกยางพารา สำหรับผู้ที่พอจะมีทุนอยู่บ้าง

3.2 การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

เมื่อปี พ.ศ. 2507 ทางรัฐโดยกรมชลประทานได้ส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจสภาพพื้นที่เพื่อตรวจสอบจำนวนและปริมาณน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ และสภาพปัญหาการทำนาในพื้นที่ศึกษา พบว่าในพื้นที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติแต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากไม่มีแหล่งเก็บกักน้ำไว้ใช้สำหรับการเกษตรในฤดูแล้งได้ ทำให้การทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่ทำได้เพียงนาอาศัยน้ำฝนเท่านั้น ด้วยเหตุดังกล่าวทางรัฐบาลโดยกรมชลประทานจึงได้ทำการออกแบบและดำเนินการก่อสร้างระบบชลประทานขึ้นในพื้นที่ โดยเริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2509 มีลักษณะเป็นฝายทดน้ำจากคลองธรรมชาติ มีคลองส่งน้ำคอนกรีตและประตูเปิดปิดควบคุมน้ำเข้าสู่แปลงนาเกษตรกร ทั้งนี้วัตถุประสงค์ของการสร้างระบบชลประทานก็เพื่อใช้น้ำในการเกษตร โดยใช้แรงงานชาวบ้านในพื้นที่เป็นหลัก และในปี พ.ศ. 2513 การก่อสร้างก็ได้แล้วเสร็จบางส่วน สามารถส่งน้ำสู่พื้นที่เกษตรในพื้นที่อำเภอบางแก้วและอำเภอใกล้เคียงได้ในบางพื้นที่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 การสร้างระบบชลประทานก็ได้ดำเนินการเสร็จสมบูรณ์ ทำให้สามารถส่งน้ำได้ครอบคลุมพื้นที่ในอำเภอบางแก้ว และอำเภอใกล้เคียงรวมเป็นพื้นที่ทั้งหมด 103,298 ไร่ โดยในการก่อสร้างครั้งนี้ใช้งบประมาณทั้งสิ้นเป็นเงินจำนวนเงิน 96 ล้านบาท การจัดการน้ำและการตัดสินใจเปิดปิดน้ำขึ้นอยู่กับหัวหน้าสถานีเพียงคนเดียว การเปิดน้ำจะแบ่งเป็น 3 ช่วง

โดยช่วงแรกประมาณเดือนกันยายน ช่วงที่สองประมาณเดือนมกราคม และช่วงสุดท้ายประมาณเดือนมีนาคม แต่อย่างไรก็ตามการเปิดปิดคลองส่งน้ำชลประทาน ก็ขึ้นอยู่กับความต้องการน้ำของเกษตรกรในพื้นที่ด้วยเช่นกัน โดยหากเกษตรกรต้องการใช้น้ำในช่วงเวลาใดก็สามารถบอกกล่าวให้ทางชลประทานเปิดน้ำได้ แต่ทั้งนี้ทางชลประทานต้องพิจารณาก่อนเช่นกันว่าปริมาณน้ำเพียงพอหรือไม่ ถึงแม้ระบบชลประทานจะสร้างแล้วเสร็จและครอบคลุมพื้นที่บริเวณกว้างในอำเภอบางแก้ว แต่การใช้น้ำทางการเกษตรก็ไม่เกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ เนื่องจากประสบปัญหาหลายประการดังนี้ ประการแรก ระดับคลองส่งน้ำอยู่ต่ำกว่าระดับพื้นที่นาซึ่งเป็นการสร้างที่ผิดระบบ คือคลองส่งน้ำลึกกว่านามากและคลองส่งน้ำมีความกว้างเพียง 2 เมตร ความยาว 18 - 20 เมตร ทำให้พื้นที่ตอนปลายมีน้ำไม่พอ ประการที่สอง น้ำต้นทุนมีน้อยเนื่องจากไม่มีอ่างเก็บน้ำด้านบน ทำให้ขาดน้ำต้นทุนที่จะใช้ในการทำนา ประการที่สาม มีการซ่อมแซมคลองระบายน้ำเกือบทุกปี แต่ไม่ได้มีการประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ชลประทานกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถวางแผนการปลูกพืชที่เหมาะสม ซึ่งหากมีการวางแผนและประสานงานกันอย่างดีระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านผู้ใช้น้ำ ในบางพื้นที่ยังสามารถทำนาปรังได้

พื้นที่รับน้ำ

คลองส่งน้ำสายหลัก 1 และ 2

ภาพประกอบ 6 พื้นที่หัวงานของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่าเขียด

ถ่ายภาพโดย นายวีระชาติ เงินถาวร 23 ธันวาคม 2548

3.3 เครื่องจักรขนาดเล็ก

เริ่มมีการนำเครื่องจักรขนาดเล็กใช้ในการเตรียมดินทำนาในจังหวัดพัทลุง ประมาณ ปีพ.ศ. 2490 (สมยศ ทุงหว่า, 2538 : 55) แต่ในพื้นที่ศึกษาพบว่ามีกรเริ่มใช้รถไถเดินตามเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2510 ในหมู่คนจีนที่ยังคงทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมาจึงเริ่มมีการใช้แพร่หลายมากขึ้นในกลุ่มเกษตรกรชาวไทย จนอาจกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่ทำนาเกือบทุกครัวเรือนมีรถไถเดินตามใช้ โดยเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกษตรกรใช้รถไถเดินตามแทนแรงงานสัตว์ เนื่องจากการใช้แรงงานสัตว์ทำได้ในพื้นที่จำกัด และใช้เวลามาก ไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่จะทำนาจำนวนมากในพื้นที่ขนาดใหญ่ได้ อย่างไรก็ตามการได้มาซึ่งรถไถเดินตามของเกษตรกร มีความแตกต่างกันตามลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม โดยเกษตรกรที่มีเงินทุนมากสามารถซื้อในรูปของเงินสดได้ แต่จัดเป็นเกษตรกรส่วนน้อยในพื้นที่ ขณะที่เกษตรกรส่วนใหญ่ที่เป็นเกษตรกรรายย่อย ซึ่งไม่มีเงินทุนที่เป็นเงินสดเพียงพอ จำเป็นต้องกู้เงินจากสถาบันการเงินของรัฐ โดยการนำโฉนดที่ดินมาเป็นหลักประกันเงินกู้ เพื่อนำเงินมาดาวน์รถไถ และค่อยผ่อนคืนเงินกู้ในตอนหลัง

3.4 การส่งเสริมเทคโนโลยีสมัยใหม่

ในปี พ.ศ. 2494 ได้มีการก่อตั้งศูนย์วิจัยพันธุ์ข้าวขึ้นที่จังหวัดพัทลุงเพื่อทำการรวบรวมและพัฒนาพันธุ์ข้าว โดยมีการปรับปรุงพันธุ์ให้เหมาะสมและสามารถให้ผลผลิตสูงสำหรับท้องถิ่น พร้อมทั้งแนะนำเทคนิคที่เหมาะสมในการปลูกและดูแลรักษา รวมทั้งได้ทำการส่งเสริมให้เกษตรกรใช้พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง หรือเรียกว่า”พันธุ์ส่งเสริม” เช่น พันธุ์ กข 7 กข 13 นางพญา 32 และแก่นจันทร์ เพื่อทดแทนพันธุ์ข้าวพื้นเมืองเดิม เช่นพันธุ์ห้วยนา หรือพันธุ์ยาไทรที่เกษตรกรใช้อยู่ โดยในกระบวนการส่งเสริมได้มีการจัดเจ้าหน้าที่ส่งเสริม หรือเจ้าหน้าที่เกษตรมาให้คำแนะนำส่งเสริมแก่เกษตรกรถึงในพื้นที่ ซึ่งกระบวนการส่งเสริมและพัฒนากษตรในช่วงนี้ อยู่ภายใต้ฐานคิดที่ว่าเกษตรกรเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ในการพัฒนาการเกษตร ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของนักพัฒนาที่จะให้การส่งเสริมแนะนำให้ความรู้แก่เกษตรกร ด้วยเหตุนี้กระบวนการส่งเสริมและพัฒนา จึงมีลักษณะที่เจ้าหน้าที่เป็นผู้นำความรู้และเทคโนโลยีไปสู่เกษตรกร มีทั้งการจัดทำแปลงสาธิตการปลูกข้าวพันธุ์ใหม่ โดยมีเจ้าหน้าที่คอยแนะนำวิธีการและเทคนิคการปลูกข้าวพันธุ์ใหม่ การใส่ปุ๋ยเคมี การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชให้แก่เกษตรกร และเมื่อข้าวในนาแปลงสาธิตให้ผลผลิต ปรากฏว่าสามารถให้ผลผลิตสูงกว่าการทำนาแบบเดิมมาก ส่งผลทางจิตวิทยาทำให้เกษตรกรในพื้นที่เกือบทั้งหมดหันมาใช้ข้าวพันธุ์ส่งเสริม จากการประมาณเปรียบเทียบการใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองจะให้ผลผลิตต่อไร่ประมาณ 20-30 ถึงต่อไร่ ขณะที่ข้าวพันธุ์ส่งเสริมสามารถให้ผลผลิตเฉลี่ยถึงประมาณ 50-60 ถึงต่อไร่ ซึ่งแตกต่างกันมาก นอกจากนั้นข้าวพันธุ์ส่งเสริมยังมีราคาขายสูงและเป็นที่ต้องการของตลาด อย่างไรก็ตามการที่เกษตรกรใช้พันธุ์ข้าวส่งเสริม จึงมีความจำเป็นต้องใส่ปุ๋ยเคมีและใช้สารเคมีปราบวัชพืชประกอบกันด้วย เพราะพันธุ์ข้าวเหล่านี้ต้องการแร่ธาตุอาหารมากกว่าพันธุ์พื้นเมือง มีความ

ด้านทานต่อโรคและแมลงต่ำ การใส่ปุ๋ยเคมีและใช้สารเคมีจึงมีความจำเป็น อีกทั้งเกษตรกรเองก็ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่รัฐในการใส่ปุ๋ยว่าจะใส่ช่วงไหนในปริมาณเท่าไร และควรใส่ปุ๋ยสูตรอะไร การใส่ปุ๋ยเคมีจึงเป็นสิ่งที่เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ยุ่งยากและให้ผลตอบแทนสูง รวมทั้งเห็นผลในเวลารวดเร็ว จึงมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกันอย่างแพร่หลาย

3.5 การบริการสินเชื่อเพื่อการเกษตร

รัฐได้มีการตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรขึ้นมาในปี พ.ศ. 2510 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อบริการสินเชื่อแก่เกษตรกรรายย่อย ที่ขาดแคลนเงินทุนในการลงทุนปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ แต่มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 25 เท่านั้นที่ได้รับสินเชื่อจาก ธ.ก.ส. (สมยศ ทุงหว่า, 2538 : 60) ขณะที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงต้องอาศัยเงินกู้นอกระบบ ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ทั้งนี้ปัญหาที่สำคัญของเกษตรกรในการใช้บริการสินเชื่อของ ธ.ก.ส. คือ สินเชื่อระยะสั้นและระยะปานกลางมีจำกัด และมีการคัดเลือกบริการเฉพาะผู้ที่มีความสามารถส่งคืนได้ ซึ่งเป็นเกษตรกรรายใหญ่ที่เป็นคนส่วนน้อยในพื้นที่ ในพื้นที่ศึกษาระบบสินเชื่อได้เข้ามาพร้อมๆ กับการเข้ามาของปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ ซึ่งเป็นนโยบายແບບແຜ່งที่รัฐต้องการพัฒนาประเทศ โดยการเน้นการผลิตเพื่อขาย ทำให้ชาวนาเริ่มเป็นหนี้สิน แต่ในช่วงแรกยังสามารถชำระหนี้ที่กู้ยืมมาได้เนื่องจากการผลิตยังได้ผลดี ต่อมาในช่วงหลังเมื่อการผลิตประสบปัญหาในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติ ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ราคาข้าวลดลง และผลผลิตได้น้อยเนื่องจากความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สามารถชำระหนี้ที่กู้มาได้ ส่งผลให้ภาวะหนี้สินเพิ่มมากขึ้นจากหนี้เก่า หนี้ใหม่ และจากดอกเบี้ยที่สะสมทุกปี

3.6 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบสังคมเกษตร

จากการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาของรัฐด้านต่างๆ ข้างต้น มีวัตถุประสงค์สำคัญในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่ และเป็นการสนองตอบตามแผนพัฒนาในระดับประเทศ อย่างไรก็ตามบทบาทของรัฐในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ได้ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมเกษตรในหลายด้านที่สำคัญ ๆ ดังนี้

3.6.1 สภาพพื้นที่และการใช้ประโยชน์ หลังจากที่สามารถใช้น้ำจากคลองชลประทานได้ สภาพพื้นที่ที่เคยว่างเปล่า หรือเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์กลายเป็นทุ่งนากว้างใหญ่ พื้นที่นาที่เคยทำได้ครั้งเดียวกลายเป็นพื้นที่นาที่เขียวขจีตลอดปี ท้องทุ่งนากว้างสุดลูกหูลูกตา มองไปทางไหนก็เห็นแต่ต้นข้าวปลิวไสวเล่นลมอยู่กลางท้องทุ่ง ในช่วงนี้จึงมีการจับจองพื้นที่เพื่อทำนาเป็นจำนวนมาก ทั้งจากผู้ที่อาศัยอยู่เดิมและคนที่เข้ามาใหม่ โดยการซื้อขายหรือเช่า การใช้ประโยชน์พื้นที่จะมีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนเป็นพื้นที่ชุมชนหมู่บ้าน และพื้นที่ทำนา

3.6.2 การเปลี่ยนแปลงเทคนิคการทำนา จากเดิมที่เคยทำนาครั้งเดียวอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ได้เปลี่ยนมาเป็นการทำนาสองครั้ง หลังจากมีระบบชลประทานเข้ามา มีการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐผ่านทางเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ในด้านการใช้ปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง การใส่ปุ๋ยเคมีบำรุงดิน การกำจัดศัตรูพืชด้วยสารเคมีชนิดต่างๆ

และการใช้เครื่องจักรแทนแรงงานสัตว์ ส่งผลให้วัตถุประสงค์ของการทำนาเปลี่ยนจากทำเพื่อบริโภค เป็นการทำให้ขายเป็นหลัก ตามความต้องการของตลาดภายนอก ซึ่งเมื่อวัตถุประสงค์ของการทำนาเปลี่ยนไป เกษตรกรจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการและเทคนิคการทำนาเพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการทำนาดังนี้

(1) การเตรียมดิน มีการใช้รถไถเดินตามแทนแรงงานสัตว์ ซึ่งใช้เวลาเพียงครึ่งวันหรือน้อยกว่านั้น สำหรับที่นา 1 ไร่ นอกจากนั้นการใช้รถไถเดินตามยังสามารถพลิกดินได้ลึก และสามารถย่อยดินได้ละเอียดกว่าการไถด้วยวัวหรือควาย

(2) พันธุ์ข้าว เกษตรกรได้รับคำแนะนำจากรัฐ ให้ใช้พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูงที่ได้รับการปรับปรุงสายพันธุ์จากสถาบันวิจัยข้าวต่างๆ เช่น พันธุ์ชัยนาท หรือพันธุ์กข. ซึ่งพันธุ์ข้าวเหล่านี้มีลักษณะพิเศษสามารถให้ผลผลิตต่อไร่สูงและมีอายุเก็บเกี่ยวสั้น รวมทั้งเป็นที่ต้องการของตลาด

(3) การปลูกข้าว มีการเปลี่ยนเทคนิคการทำนา จากนาหว่านแห้งมาเป็นนาดำ เนื่องจากการทำนาดำจะทำให้ข้าวมีรวงใหญ่และสวยเป็นที่ต้องการของตลาด และให้ผลผลิตต่อไร่มากกว่าการทำนาแบบหว่านแห้ง นอกจากนั้นการทำนาดำยังสอดคล้องกับการใช้เครื่องจักรในการเตรียมดิน พันธุ์ข้าวส่งเสริม และการใช้ปุ๋ยเคมีหรือสารเคมีปราบศัตรูพืช

(4) การดูแลรักษาและการใส่ปุ๋ย เกษตรกรจะนำเอาปุ๋ยเคมีที่ได้รับการแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมาใช้ทดแทนการใช้ปุ๋ยคอกที่เขาที่เริ่มหายากขึ้น เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้พันธุ์ข้าวที่ได้รับการส่งเสริม จึงทำให้ต้องมีการใส่ปุ๋ยเคมีตามคำแนะนำเพื่อให้ได้ผลผลิตต่อไร่สูง สูตรปุ๋ยเคมีที่เกษตรกรนิยมใช้คือ 16-20-0 นอกจากนั้นเป็นสูตร 15-15-15 และ 21-0-0 ซึ่งการใช้ปุ๋ยเคมีสามารถทำได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว โดยมีอัตราการใส่ปุ๋ยเคมีประมาณ 20 กิโลกรัมต่อไร่ และเมื่อใส่ปุ๋ยแล้วก็เห็นการเจริญเติบโตของต้นข้าวได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้การใส่ปุ๋ยเคมีแพร่หลายอย่างรวดเร็ว ส่วนการป้องกันโรคและแมลง เกษตรกรก็ได้รับคำแนะนำให้ใช้สารเคมีในการกำจัด เช่น ไซยาไนด์หรือหนู เป็นต้น

(5) การเก็บเกี่ยว การที่เกษตรกรได้เปลี่ยนมาปลูกพันธุ์ข้าวส่งเสริมซึ่งมีลักษณะลำต้นเตี้ย ดังนั้นในการเก็บเกี่ยวจึงต้องเปลี่ยนมาใช้เคียวทดแทนการใช้แกระ และหลังจากการเก็บเกี่ยวแล้วการเก็บรักษาก็แตกต่างไปจากเดิม เนื่องจากการตัดด้วยเคียวจะต้องทำการนวดทันที ต่างกับการเก็บด้วยแกระที่มีลักษณะเป็นเลียงและสามารถนำไปเก็บในยุ้งฉาง “เรือนข้าว” โดยการวางซ้อนทับกันไว้ได้เป็นเวลานาน ต่อมาเริ่มมีการจ้างรถเก็บเกี่ยวบ้าง แต่ยังไม่ได้รับความนิยมมากนัก เนื่องจากในช่วงแรกค่าจ้างต่อไร่ค่อนข้างแพง เมื่อเทียบกับการจ้างแรงงานคน คือประมาณ 450-500 บาท/ไร่ และมีปัญหาการตกหล่นของข้าวรวมทั้งการเจือปนของวัชพืช แต่ในช่วงหลังเมื่อแรงงานคนหายากและมีราคาสูง จึงนิยมจ้างรถเก็บเกี่ยวกันจำนวนมาก

3.6.2 การจัดองค์กรชุมชน การบริหารจัดการในชุมชนจะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สำหรับตำแหน่งผู้นำอย่างเป็นทางการนั้น เป็นตำแหน่งที่ทางรัฐได้ตั้งขึ้น เพื่อให้เป็นตัวแทนในการแก้ปัญหาให้กับชุมชน และนำมูลข่าวสารต่างๆ จากรัฐกระจายสู่คนในชุมชนให้รับทราบ ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการชุมชนของรัฐ มีบทบาทในโครงการพัฒนาต่างๆ ในทุกด้าน และหากบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็เกษตรกรตำบลพัฒนาชุมชน ต้องการต้องการทราบปัญหาของชุมชนก็สามารถสอบถามจากผู้ใหญ่บ้านได้โดยตรง และเมื่อหน่วยงานเหล่านี้นำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการทำเป็นโครงการพัฒนาต่างๆ เช่นการสนับสนุนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การพัฒนาอาชีพต่างๆ เพื่อสนับสนุนชุมชน โครงการเหล่านี้ก็ต้องผ่านมาทางผู้ใหญ่บ้านอีกครั้ง จึงกล่าวได้ว่าผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทสำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาในฐานะที่เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ แต่ในขณะเดียวกันผู้ใหญ่บ้านก็มีบทบาทการเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเกิดจากการยอมรับของชาวบ้าน ในด้านความสามารถในการจัดการแก้ปัญหาต่างๆ ดังนั้นเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นชาวบ้านจึงมักปรึกษาผู้ใหญ่บ้านเป็นอันดับแรก ซึ่งการเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการนี้มักจะยึดติดกับตัวบุคคลเป็นสำคัญ โดยที่บุคคลเหล่านี้จะมีลักษณะเฉพาะ เช่น เป็นคนที่มีทรัพย์สินเงินทองมาก เป็นคนใจนักเลง เป็นต้น การจัดองค์กรชุมชนในช่วงนี้จึงมีลักษณะไม่แตกต่างจากระบบสังคมเกษตรก่อนหน้านี้นัก

3.6.3 ระบบตลาดและการแลกเปลี่ยน เมื่อมีถนนเชื่อมต่อระหว่างอำเภอกับถนนเพชรเกษม รวมทั้งมีการสร้างถนนสายบางแก้ว-หาดไขเต่า ทำให้การขนส่งสินค้าโดยเฉพาะข้าวเป็นไปอย่างรวดเร็วและสะดวกมากขึ้น ประกอบกับช่วงนี้ข้าวเปลือกกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดและทางรัฐเองก็ได้เข้ามาส่งเสริมแนะนำเทคนิคการทำนาสมัยใหม่ ส่งผลให้การทำนาขยายตัวอย่างรวดเร็ว ระบบการซื้อขายข้าวจึงเริ่มเปลี่ยนไป จากเดิมที่ชาวนามีการตกลงซื้อขายข้าวกับโรงสีด้วยตนเองและขายข้าวแต่ละครั้งปริมาณไม่มากนัก จึงสามารถทำให้มีอำนาจต่อรองสูง ต่อมาเมื่อผลผลิตข้าวมากขึ้น ชาวนาจึงนิยมมัดข้าวในที่นาและขายทันที พ่อค้าคนกลางจึงเข้ามามีบทบาทในการซื้อขาย โดยเป็นตัวกลางรับซื้อข้าวจากชาวนาไปขายต่อให้กับโรงสี ซึ่งจะมีการไปรับซื้อถึงที่และจะจ่ายเงินสดให้ทันที จากนั้นพ่อค้าจะทำการขนข้าวไปขายต่อให้โรงสีอีกทอดหนึ่ง แต่การซื้อขายแบบนี้ทางพ่อค้าคนกลางจะเป็นคนกำหนดตกลงราคาขายต่อเกี่ยวเอง ทำให้ชาวนาจะมีอำนาจต่อรองน้อย เพราะเมื่อนวดข้าวเสร็จแล้วจำเป็นต้องรีบขายทันที หากทิ้งไว้จะทำให้ข้าวมีความชื้นมากขายได้ราคาไม่ดี อย่างไรก็ตามการซื้อขายแบบนี้ก็มีข้อดี เนื่องจากชาวนาได้รับเงินสดทันที ทำให้สามารถนำเงินไปซื้อสินค้าบริโภคได้ตามตลาดในเมืองตามกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยมสินค้าตะวันตก ด้วยเหตุนี้ชาวนาจึงไม่มีความรู้สึกถูกละเลยจากพ่อค้าคนกลาง เพราะการทำนาขายข้าวแต่ละครั้งจะได้เงินจำนวนมาก ซึ่งเมื่อเทียบกับการประกอบอาชีพอื่นแล้วพบว่ารายได้จากการทำนาขายข้าวไม่ได้ ฉะนั้นในช่วงเวลานี้ชาวนาจึงตั้งหน้าตั้งตาทำนาเพียงอย่างเดียวหวังสร้างรายได้เข้าสู่ครัวเรือนเป็นหลัก แต่ต่อมาในช่วงหลังเมื่อการทำนาเริ่มประสบปัญหาในหลายๆ ด้าน ทั้งต้นทุนที่สูงขึ้น ราคาข้าวตกต่ำ ขาดน้ำ และผลผลิต

ลดน้อยลง ชาวบางส่วนจึงเริ่มหันไปประกอบอาชีพด้านอื่น แต่ก็ยังมีพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้ทำนาเพื่อการบริโภค

3.6.4 การใช้แรงงาน ลักษณะการใช้แรงงานเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุประสงค์บริบทนิยม ที่ต้องการทำนาเพื่อขายผลผลิตเป็นหลัก และทำแบบเข้มข้นตลอดปี จึงมีการนำเครื่องจักรขนาดเล็กมาช่วย เช่น รถไถเดินตาม เครื่องนวดข้าว แต่กระนั้นก็ตามในบางเวลายังจำเป็นต้องใช้แรงงานคน เช่น การปลูก และการเก็บเกี่ยว และด้วยเหตุที่ต่างคนต่างก็ต้องทำของตนเอง ในช่วงวิกฤตที่ต้องการแรงงานคนมากจึงปรากฏการณ์ว่าแรงงานที่มีอยู่ในครัวเรือนไม่เพียงพอจำเป็นต้องหาแรงงานจากภายนอกเข้ามา แต่การช่วยเหลือกันโดยไม่มีเงินเป็นค่าตอบแทนเริ่มหมดไป การจ้างงานหรือการช่วยเหลือที่มีเงินเป็นค่าตอบแทนเข้ามาแทนที่ ลักษณะการจ้างงานหรือการช่วยเหลือกันในช่วงนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ การจ้างงานหรือการช่วยเหลือกันในฐานะญาติมิตรโดยมีเงินเป็นค่าตอบแทน ซึ่งจะเป็นการช่วยเหลือกันในหมู่ญาติมิตรหรือคนบ้านใกล้เคียง มีการให้เงินเป็นค่าตอบแทนบ้างแต่ไม่ได้เป็นอัตราค่าจ้างที่แท้จริง และการช่วยเหลือกันแบบนี้จะมีเฉพาะในช่วงวิกฤตจริงๆ เท่านั้น เช่น ช่วงเก็บเกี่ยวข้าวที่มีข้าวสุกพร้อมกันมาก ๆ ซึ่งหากไม่ช่วยเหลือกันจะทำให้ข้าวเสียหายได้ แต่การช่วยเหลือก็ไม่ได้ช่วยเหลือจนกระทั่งเสร็จทั้งหมด แต่จะช่วยเหลือเฉพาะให้ผ่านช่วงนี้ไปได้เท่านั้น อาจจะเป็นเวลา 1-2 วัน เพราะต่างคนก็ต้องทำของตนเองด้วย ขณะที่การจ้างแรงงานอีกลักษณะหนึ่งเป็นการจ้างเต็มเวลา ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ โดยจะมีการกำหนดอัตราค่าจ้างรายวัน เช่น เป็นเงิน 100 บาทหรือตามตกลง โดยเริ่มทำงานตั้งแต่แปดโมงเช้าเลิกสี่โมงเย็น และเจ้าของที่นาอาจต้องทำอาหารเที่ยงเลี้ยง 1 มื้อ ลักษณะการจ้างงานแบบนี้จะทำในช่วงการปลูกหรือการเก็บเกี่ยวข้าว ทั้งนี้เพื่อให้สามารถทำได้ทันในช่วงวิกฤต เนื่องจากในช่วงนี้มักจะมีการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ ประมาณ 30 ไร่ต่อครัวเรือน การจะใช้แรงงานในครัวเรือนเพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถทำได้ทัน นอกจากนั้นการเปลี่ยนเทคนิคจากการทำนาหว่านเป็นนาดำ รวมทั้งการใช้ปัจจัยการผลิตสมัยใหม่เข้ามาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ล้วนส่งผลต่อการใช้แรงงานที่เพิ่มขึ้น ลำพังแรงงานในครอบครัวที่มีอยู่จึงไม่สามารถตอบสนองการทำนาช่วงวิกฤตทั้งการปลูกและเก็บเกี่ยวได้ จึงจำเป็นต้องจ้างแรงงานนอกถึงแม้จะมีเครื่องจักรมาช่วยบ้างแล้วก็ตาม

4. ระบบสังคมเกษตรช่วงปี พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน(2548) : วิกฤติการทำนาและการแสวงหาทางออก

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานแล้ว โดยเฉพาะหลังจากที่มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และมีการผลิตอย่างเข้มข้น ที่ได้เริ่มมีมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2514 ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อมาในพื้นที่เป็นอย่างมาก แต่คนในพื้นที่ยังสามารถฝ่าฟันอุปสรรคปัญหาและประคับประคองครอบครัวให้อยู่รอดมาได้ ปัญหาประการแรกเป็นปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาของรัฐในช่วงที่ผ่านมา ที่เน้นเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้าน

วัตถุ เช่นการสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐาน หรือส่งเสริมให้ปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ และปัญหาประการที่สองเกิดจากการพัฒนาของคนในพื้นที่โดยมีแรงกระตุ้นจากภายนอก ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นการพัฒนาที่ขาดแนวทางในการดำเนินการที่ดี และชุมชนยังไม่มีความพร้อม ส่งผลให้ปัจจุบันพื้นที่ศึกษาประสบปัญหาในด้านการเกษตรเป็นอย่างมาก แต่ถึงแม้จะประสบปัญหาต่างๆ อย่างไร สังคมการเกษตรโดยเฉพาะการทำนายนังไม่ถึงกับล่มสลาย เพียงแต่ชาวนาต้องปรับกลยุทธ์ในการดำเนินการผลิตทางการเกษตรให้มีความหลากหลาย เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ถึงแม้ในช่วงนี้จะมีปัญหาต่าง ๆ เข้าสู่เกษตรกรในพื้นที่มากมาย แต่ยังมีน้ำพระทัยจากสมเด็จพระบรมราชินีนาถ โดยพระองค์ทรงห่วงใย และเล็งเห็นถึงความทุกข์ยากของราษฎร ซึ่งเป็นเกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่มีอาชีพหลักคือการทำนา จึงได้ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างขึ้นในพื้นที่ เมื่อปี พ.ศ. 2544 เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร ซึ่งสามารถช่วยเหลือเกษตรกรในพื้นที่ได้มาก

4.1 สภาพปัญหาวิกฤติการเกษตร

จากการเข้ามามีบทบาทของรัฐในรูปแบบโครงการพัฒนาต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับรายได้และเพิ่มผลิตภาพทางการเกษตร ได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงของวัตถุประสงค์การผลิตทางการเกษตร จากที่ผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัย พันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง ปุ๋ยและสารเคมีต่างๆ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้มากที่สุด ส่งผลให้เกษตรกรสามารถสะสมเงินจากการขายผลผลิตส่วนเกินได้ และนำเงินไปซื้อหาสิ่งของอำนวยความสะดวก เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ซึ่งเป็นค่านิยมสมัยใหม่ที่แสดงถึงความทันสมัยและร่ำรวย นอกจากนั้นเกษตรกรบางกลุ่มยังได้นำเงินที่ได้จากการกู้ยืมมาใช้จ่ายในสิ่งฟุ่มเฟือยเหล่านี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกษตรกรถูกดึงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่เน้นกลไกระบบตลาดเป็นสำคัญโดยไม่รู้ตัว การมุ่งเน้นผลิตสินค้าตามความต้องการตลาด และการที่ต้องพึ่งพาจากภายนอกในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยการผลิตหรือระบบการตลาด หรือแม้แต่การรับค่านิยมบางอย่างจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน ส่งผลทำให้ความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งเป็นค่านิยมดี ๆ ของชุมชนแบบดั้งเดิมบางอย่างได้สูญหายไป เช่นการช่วยเหลือกันด้วยแรงงาน หรือการ “ขอแรง” ในกิจกรรมทางการเกษตร ที่มีการแทนที่ด้วยการจ้างด้วยเงิน

4.1.1 ปัญหาเรื่องน้ำ เป็นปัญหาสำคัญที่ได้ประสบในช่วงหลัง คือน้ำไม่เพียงพอ เนื่องจากลักษณะชลประทานเป็นฝายทดน้ำ ไม่มีอ่างเก็บน้ำ จึงไม่สามารถกักเก็บน้ำเพื่อใช้เป็นน้ำต้นทุนสำรองได้ ดังนั้นในช่วงหน้าแล้งหรือในปีที่ฝนตกน้อยน้ำจึงมีไม่เพียงพอที่จะระบายเข้าสู่พื้นที่นาของเกษตรกร และปัญหาอีกประการหนึ่งของระบบชลประทาน คือ การระบายน้ำเข้าสู่ที่นาของเกษตรกรทำได้ยาก เนื่องจากคลองส่งน้ำชลประทานอยู่ลึกกว่าพื้นที่นาของเกษตรกรมาก หากปีใดมีน้ำในคลองเหลือน้อย การระบายน้ำเข้าสู่พื้นที่นาแทบทำไม่ได้เลย ส่วนคลองย่อยที่เชื่อม

ต่อจากคลองสายใหญ่ในส่วนใหญ่เป็นคูดิน “เหมืองดิน”มีความสามารถในการระบายน้ำน้อย และปัจจุบันคูเหมืองดินเหล่านี้มีสภาพตื้นเขินจนแทบระบายน้ำไม่ได้ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการปรับพื้นที่ของเกษตรกร โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการปรับพื้นที่เพื่อปลูกยางพารา โดยเจ้าของที่ดินเหล่านี้มักไม่คำนึงถึงประโยชน์จากเหมืองดินเนื่องจากตนเองไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้น้ำอีกต่อไป ทำให้เกษตรกรที่ยังทำนาและอยู่ตอนปลายคลองส่งน้ำได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากไม่สามารถระบายน้ำเข้าสู่ที่นาของตนเองได้ จนบางครั้งได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทุกปี คือการแย่งน้ำกันระหว่างผู้ที่อยู่ต้นน้ำและผู้ที่อยู่ปลายน้ำ เพราะชาวบ้านที่มีที่นาอยู่ใกล้หรือช่วงต้นสถานีส่งน้ำชลประทานจะทำการระบายน้ำได้ก่อนโดยการปิดกั้นคลองส่งน้ำ ส่งผลทำให้จะมีน้ำเหลือมาสู่พื้นที่ปลายคลองชลประทานน้อยหรือไม่มีเลย จึงมีการโต้เถียงขัดแย้งกันเป็นประจำระหว่างเกษตรกรที่อยู่ต้นน้ำ และเกษตรกรที่อยู่ปลายคลองส่งน้ำและกำลังเป็นปัญหาที่สำคัญในปัจจุบัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าในปัจจุบันเกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์จากระบบชลประทานได้น้อยมากและในบางพื้นที่ไม่สามารถใช้น้ำได้เลย โดยเฉพาะในพื้นที่ตอนปลายของคลองส่งน้ำชลประทาน

(พื้นที่ตอนบนของคลองส่งน้ำ)

(พื้นที่ตอนล่างของคลองส่งน้ำ)

ภาพประกอบที่ 7 คลองส่งน้ำชลประทาน

ถ่ายภาพโดย : วีระชาติ เงินถาวร 20 พฤษภาคม 2548

4.1.2 การระบาดของศัตรูข้าว เป็นการทำลายข้าวของหนูนานที่เกิดขึ้นในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา ทำให้ผลผลิตข้าวในนาได้รับความเสียหายมาก บางรายข้าวในนาถูกหนูกัดกินข้าวเสียหายมากกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่นา แต่มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งจากชาวบ้าน คือหากมีการใช้ข้าวพันธุ์ส่งเสริมหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ข้าว 3 เดือน เช่น ข้าวหอมมะลิ หรือชัยนาท จะมีหนูกัดกินมากกว่าการทำข้าวพันธุ์หนัก เช่น เล็บนก ข้าวขาวมาเลย์ หรือหัวนา ซึ่งชาวบ้านได้ตั้งข้อสังเกตว่า

ข้าวอายุสั้นหรือข้าวหอมมะลิที่ปลูกเป็นข้าวลำดับต้นเตี้ยการกีดกันทำลายของหนูจึงทำได้ง่าย ส่วนข้าวพันธุ์พื้นเมืองซึ่งเป็นข้าวลำดับสูงการทำลายของหนูนาจึงเป็นไปได้ยากขึ้น และจากปัญหาที่เกิดขึ้นชาวบ้านจึงได้มีการแก้ปัญหาพร้อมกับทางเจ้าหน้าที่เกษตร โดยการวางยาเบื่อเพื่อกำจัดหนูแต่ไม่ได้ผลเท่าที่ควร

จากปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลทำให้ผลผลิตข้าวที่ได้น้อยกว่าที่ควรจะเป็น เช่น ในอดีตที่ผ่านมาหากมีการทำนา 10 ไร่ จะได้ข้าวเปลือกประมาณ 5 เกวียน แต่เมื่อเกิดปัญหาเช่นนี้ขึ้น ผลผลิตข้าวกลับลดลงเหลือเพียง 2 เกวียน ทำให้เกษตรกรเกิดความท้อแท้สิ้นหวัง บางรายถึงกับเลิกทำนา และหันไปประกอบอาชีพอื่น ที่ยังคงทำนาก็ลดพื้นที่นาลง ส่วนบางรายได้เปลี่ยนที่นามาปลูกยางพารา ขณะที่บางรายได้ปล่อยพื้นที่ทิ้งร้างไว้ โดยหันไปรับจ้างนอกพื้นที่ เช่น การทำงานโรงงาน หรืองานก่อสร้าง เป็นต้น

4.1.3 แรงงานทางการเกษตรในพื้นที่ ปัจจุบันมีแรงงานทำการเกษตรในครัวเรือนเหลือน้อย แต่มีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานนอกภาคการเกษตรนอกพื้นที่มากขึ้น เนื่องจากการทำนามีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวันของคนในครอบครัว ประกอบกับโรงงานอุตสาหกรรมได้เพิ่มมากขึ้น ผู้ที่ได้ออกทำงานในโรงงานส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าไม่เหนื่อยและมีรายได้ประจำ ดังนั้นกระแสความนิยมในการออกไปทำงานในโรงงานจึงมีมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มคนหนุ่มสาว ภาพที่ปรากฏจึงเป็นการที่คนหนุ่มสาวที่อยู่ในวัยแรงงานของครอบครัวออกไปทำงานโรงงาน ส่วนพ่อแม่ที่อายุมากแล้วอยู่บ้านทำการเกษตร โดยเน้นทำเพื่อใช้บริโภคในครอบครัวเท่านั้น นอกจากนั้นแล้วการเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกพื้นที่ยังส่งผลให้อัตราค่าจ้างแรงงานภาคเกษตรในพื้นที่สูงขึ้น เนื่องเหลือแรงงานเกษตรในพื้นที่มีน้อย จึงมีความจำเป็นต้องนำแรงงานรับจ้างจากนอกพื้นที่เข้ามา และเกิดการแย่งแรงงานกันขึ้น ส่งผลให้อัตราค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น

4.1.4 การเกิดชนชั้นผู้ประกอบการปัจจัยการผลิต จากการทำมีการนำปัจจัยการผลิตสมัยใหม่เข้ามาส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ นำมาซึ่งการแบ่งแยกทางชนชั้น นั่นคือ ชนชั้นนายทุนที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและชนชั้นชาวนาที่เป็นผู้ใช้ปัจจัยการผลิต หมายถึงปัจจัยการผลิตสมัยใหม่เหล่านั้นเป็นสิ่งที่เกษตรกรหรือชาวบ้านเองไม่สามารถผลิตขึ้นมาได้เอง แต่มีความจำเป็นต้องใช้ จึงต้องซื้อหาจากภายนอกและกลุ่มบุคคลที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือเป็นกลุ่มที่นำปัจจัยการผลิตเหล่านั้นมาขาย ส่วนใหญ่จะเป็นชนชั้นชาวจีนหรือนายทุน เนื่องจากคนเหล่านั้นมีเงินทุนในการซื้อหาปัจจัยมาจากโรงงานซึ่งต้องใช้เงินทุนมาก โดยมีการเปิดร้านขายปัจจัยการผลิตเหล่านี้ตามบริเวณตลาดที่สำคัญได้แก่ตลาดบางแก้วหรือที่ตลาดแม่ขี ลักษณะการขายปัจจัยการผลิตเหล่านี้ทั้งการขายเป็นเงินสด เช่น พันธุ์ข้าว สารเคมี ปุ๋ยเคมีต่างๆ ขณะที่เครื่องจักรมีทั้งที่ขายเป็นเงินสดและผ่อนชำระเป็นงวดๆ ไป ลักษณะภาพรวมที่ปรากฏออกมาในช่วงนี้ คือชาวจีนหรือนายทุนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ส่วนชาวไทยที่เป็นเกษตรกรเป็นผู้ใช้ปัจจัยการผลิต ชาวจีนหรือนายทุนเหล่านี้จึงสามารถสั่งสมความมั่งคั่งและเงินทุนได้อย่างมาก

มาจากการขายปัจจัยการผลิตเหล่านี้ ส่งผลให้ในช่วงนี้มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน โดยชาวจีนหรือนายทุนเหล่านี้มีการซื้อหาและครอบครองที่ดินมากขึ้น ส่วนชาวไทยที่เป็นเกษตรกรบางรายเริ่มมีที่ดินลดลง ทั้งจากการขาย และการแบ่งให้ลูกหลาน

4.1.5 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มห่างเหินกันไป เนื่องจากการที่สามารถทำนาได้ 2 ครั้งต่อปี และการที่ต้องแบ่งแรงงานบางส่วนไปทำงานนอกภาคการเกษตร ทำให้ชาวบ้านมีเวลาว่างน้อยลง ต่างจากในอดีตที่เมื่อเสร็จจากงานเกษตรในไร่นาแล้ว ในช่วงเย็น ๆ จะมีการรวมตัวกันนั่งสนทนาบริเวณศาลาของหมู่บ้านในเรื่องต่างๆ หรือเกี่ยวกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงในบ้านเมือง ปัจจุบันเมื่อมีภาระงานทั้งในภาคการเกษตรในครัวเรือนและงานนอกภาคการเกษตรรัดตัว ทำให้เหลือเวลาที่จะนั่งพูดคุยกันน้อยลงหรือไม่มีเลย รวมทั้งทำให้การช่วยเหลือระหว่างกันมีน้อยลงไปด้วย ส่งผลทำให้ประเพณีการลงแขก และการละเล่นต่างๆ ที่เคยมีเริ่มเลือนหายไป มีการใช้เครื่องจักรและจ้างแรงงานเป็นเงินสดเข้ามาทดแทนการลงแขก ภาพการช่วยเหลือกันทางด้านการเกษตรจึงมักไม่ค่อยพบเห็น จะมีการช่วยเหลือกันอยู่บ้างก็เป็นงานบุญหรืองานศพเสียมากกว่า

4.2 การปรับตัวเพื่อแสวงหาทางออก

จากปัญหาการเกษตรตามแนวทางเกษตรแผนใหม่ และปัญหาการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจที่ผ่านมาส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนต่างๆ ของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ เพื่อปรับตัวให้สามารถคงอยู่ได้ในสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้ในการปรับตัวดังกล่าวได้มีความพยายามนำเอาความรู้ภูมิปัญญาในอดีตมาปรับใช้กับความรู้ในปัจจุบัน การนำผลสรุปบทเรียนที่ได้จากการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นแนวทางการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการทำงานต่อไป ทั้งนี้ในการปรับเปลี่ยนดังกล่าวนี้ในพื้นที่ศึกษานั้น อาจแยกการปรับเปลี่ยนเป็นสองด้านดังนี้

4.2.1 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบการเกษตร มีการปรับสู่ระบบเกษตรที่มีความซับซ้อนมากขึ้น มีความหลากหลายของชนิดพืชที่ปลูก ทำการผลิตเพื่อกินหรือขาย เน้นการพึ่งตนเองทั้งปัจจัยการผลิต และความมั่นคงทางอาหาร เช่นจากเดิมที่ทำนาเพียงอย่างเดียวก็ลดพื้นที่ทำนาลง และนำที่นาบางส่วนไปปลูกพืชชนิดอื่น หรือบางครัวเรือนเปลี่ยนเป็นทำนาปีอย่างเดียว โดยแบ่งแรงงานส่วนหนึ่งออกไปรับจ้างนอกพื้นที่ มีการลดการใช้แรงงานคนในการเตรียมดิน โดยจ้างรถแทรกเตอร์แทน เปลี่ยนจากการทำนาดำเป็นการทำนาหว่านเพราะไม่ต้องใช้แรงงานและต้นทุนมาก และมีการปรับระบบการผลิตโดยเน้นการทำเพื่อบริโภคเป็นหลัก ซึ่งทำให้สามารถลดระดับการใส่ปุ๋ย และการใช้เคมีหรือสารกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรลดน้อยลงหรือบางส่วนเปลี่ยนเป็นระบบการทำสวนยาง ซึ่งในระบบนี้เกษตรกรจะมีการแบ่งพื้นที่นาบางส่วน ที่อยู่ห่างจากคลองชลประทานทำการปลูกยาง เนื่องจากการใช้พื้นที่ทำนาได้ผลผลิตน้อยผลตอบแทนต่ำ ในขณะที่การปลูกยางพาราให้ผลตอบแทนสูงและไม่ต้องใช้แรงงานหรือดูแลรักษามาก โดยจะมีการไถยกร่องในนาดอน และขุดคูยกร่องในนาลึก เพื่อป้องกันน้ำท่วมในขณะเดียวกับแรงงานบางส่วนในครอบครัวจะออกไปรับจ้างนอกพื้นที่ หรือทำอาชีพอื่น เช่น

ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เพื่อหารายเข้าสู่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง นอกจากนั้นบางครัวเรือนก็มีการปรับเปลี่ยนเป็นระบบการทำไร่นาสวนผสม โดยในการทำเกษตรระบบนี้ เกษตรกรจะแบ่งพื้นที่นาบางส่วนที่อยู่ใกล้คลองชลประทานมาทำการขุดคู ยกร่อง เพื่อปลูกไม้ผลเป็นพืชหลัก เช่น กระท้อน เงาะ มะม่วง มะพร้าว โดยระหว่างที่ไม้ผลยังไม่ให้ผลผลิตจะมีการปลูกผักอายุสั้น เช่น พริกชี้หนู มะเขือ เพื่อหารายเข้าสู่ครอบครัวไปก่อน เกษตรกรที่ทำการผลิตในระบบนี้จะมีการใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก ซึ่งจัดเป็นระบบที่ใช้แรงงานอย่างประณีต ดังนั้นจึงไม่มีแรงงานที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ และรายได้หลักเข้าสู่ครัวเรือนในขณะที่ไม้ผลยังไม่ให้ผลผลิตก็มาจากพืชผักอายุสั้นที่ปลูกไว้เป็นส่วนใหญ่

4.2.2 การปรับตัวของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เกษตรกรเริ่มออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน โดยแรงงานชายออกไปทำงานรับจ้างก่อสร้างหลังจากเสร็จจากการทำนา ส่วนแรงงานหญิงก็จะออกไปทำงานโรงงานในพื้นที่จังหวัดสงขลา เพราะในขณะที่บุตรอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนเกษตรกรจะมีภาระค่าใช้จ่ายมาก รายได้ที่ได้จากภาคการเกษตรในครัวเรือนเพียงอย่างเดียวไม่พอกับรายจ่าย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรเพื่อหารายได้เสริม แต่หลังจากที่บุตรทุกคนจบจากการศึกษา ภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมีน้อยลง เกษตรกรบางคนจึงหันมาทำงานเกษตรอยู่กับบ้าน เช่น เลี้ยงโคเนื้อ ปลูกผักสวนครัว ซึ่งเป็นงานไม่หนัก เนื่องจากภาระค่าใช้จ่ายน้อยลงและตัวเกษตรกรเองก็มีอายุมาก ส่วนเกษตรกรที่ลูกทำงานราชการหรืองานประจำ มักจะปรับเปลี่ยนพื้นที่นาไปปลูกยางพาราโดยที่ตนเองจะเป็นผู้ดูแลให้ เพราะตนเองทำนาไม่ไหว และหากจะปล่อยพื้นที่ให้รกร้างว่างเปล่าก็เสียหาย อีกประการหนึ่งเกษตรกรเหล่านี้พอจะมีทุนอยู่บ้าง จากการที่ลูกส่งมาให้ จึงทำให้สามารถลงทุนในการปลูกยางพาราได้ ส่วนแรงงานหนุ่มสาวที่ออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้านซึ่งมีงานไม่แน่นอน เมื่อถึงช่วงเวลาหนึ่งก็ได้กลับมาอยู่บ้านทำงานเกษตร รวมทั้งในครัวเรือนที่เพิ่งคลอดบุตรก็จะกลับมาอยู่บ้านเพราะมีค่าครองชีพต่ำกว่าในเมือง นอกจากนั้นแล้วยังมีการลดภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือนโดยการพึ่งพิงตนเองและธรรมชาติให้มากที่สุด เช่นเมื่อถึงช่วงฤดูการทำนาฝ่ายชายจะออกหาปลาตามแหล่งน้ำธรรมชาติ เนื่องจากช่วงนี้เริ่มมีฝนตกและน้ำเจิ่งนองในบางพื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มทำให้สามารถจับสัตว์น้ำได้บ้าง ส่วนแรงงานหญิงก็จะมีการเก็บไม้เผาถ่านไว้ใช้ในครัวเรือนโดยใช้ร่วมกับเตาแก๊ส เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนอีกทางหนึ่ง และในบางครัวเรือนจะทำน้ำตาลปีบจากตาลโตนดจำหน่าย ส่วนแรงงานหญิงที่สูงอายุ ก็จะทำรายได้โดยทำขนมพื้นบ้านขายตามบ้าน และเก็บพืชผักขาย เช่น ยอดต้นขี้เหล็ก เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่าในปัจจุบันเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาได้พยายามปรับตัวเป็นอย่างมากเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางระบบเศรษฐกิจที่บีบคั้นพวกเขาอยู่ มีการปรับตัวในหลายวิธีทาง ตั้งแต่การลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยการพยายามใช้สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ การออกไปทำงานรับจ้างในบางช่วงเวลาที่ว่างจากการทำนา รวมทั้งมีการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าไปทำงานในเมือง และการปรับเปลี่ยนพื้นที่บางส่วนไปปลูกยางพารา

หรือการเลี้ยงสัตว์ เช่นวัว หรือไก่ เพื่อขาย (ตารางที่ 6) เพื่อเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัวอีก
ทางหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรส่วนใหญ่ก็ยังไม่คิดที่จะเลิกการทำนา เนื่องจากยังเป็น
แหล่งอาหารและความสุขใจที่มีค่าแก่พวกเขาเสมอมา

ตารางที่ 6 สรุปวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมเกษตรในพื้นที่ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

ระบบสังคมเกษตร	ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม	การผลิตทางการเกษตร
<p>ก่อนปี พ.ศ. 2463</p> <p>การผลิตเพื่อยังชีพควบคู่กับการส่งมอบส่วนเกินผลผลิต</p>	<ul style="list-style-type: none"> - มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนครั้งแรกบริเวณ ม. 2.5, 4, 9 ของตำบลนาปะขอ เนื่องจากบริเวณนี้มีลำคลองท่ามะเดื่อไหลผ่านจึงเหมาะกับการตั้งถิ่นฐานในขณะนั้น ในบริเวณพื้นที่การตั้งชุมชนจะมีการแบ่งพื้นที่เป็น ที่อยู่อาศัย ที่ทำนา ที่เลี้ยงสัตว์ และพื้นที่ป่าหนาแน่นสำหรับหาของป่า - มีการดำรงชีพโดยการพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก - ทำการผลิตเพื่อยังชีพและส่งมอบส่วนเกินผลผลิต โดยใช้แรงงานคนและสัตว์ แต่ทำได้อย่างจำกัดเท่าที่กำลังแรงงานในครัวเรือนจะสามารถทำได้ รวมทั้งไม่สามารถส่งมอบส่วนเกินผลผลิตได้ - เริ่มมีการเข้ามาของชาวจีนเมื่อมีทางรถไฟตัดผ่านปี พ.ศ. 2463 ทำให้เกิดชุมชนชาวจีนขึ้นตามริมสองข้างทางที่รถไฟผ่าน และบริเวณสถานีรถไฟบางแก้ว คนเหล่านี้มีทั้งการทำเกษตรและค้าขาย 	<ul style="list-style-type: none"> - ในการทำเกษตรหลังจากที่แผ้วถางพื้นที่แล้วจะทำข้าวไร่ในช่วง 1-2 ปีแรก โดยมีการปลูกข้าวร่วมกับพืชชนิดอื่นที่สามารถนำมาบริโภคในครัวเรือนได้จำพวกเผือกหรือมัน โดยทำให้ลักษณะไร่เลื่อนลอย หลังจากนั้นก็ไปบุกเบิกพื้นที่แห่งใหม่ ส่วนการเลี้ยงสัตว์จะมีการกันพื้นที่ส่วนหนึ่งสำหรับการเลี้ยง มักเป็นพื้นที่ทุ่งหญ้าที่มีน้ำท่วมขัง โดยในช่วงที่มีการทำนาอาจจะทำการผูกล้าม แต่หลังจากหมดฤดูการทำนาก็จะปล่อยให้หากินหญ้าตามธรรมชาติ สัตว์ที่เลี้ยงเป็นวัว หรือควาย โดยจะเลี้ยงไว้ใช้แรงงานเป็นหลัก และยามว่างก็จะหาของป่าเพื่อบริโภคและส่งส่วยเป็นค่าภาษีให้รัฐ
<p>ช่วงปี 2463-2510</p> <p>เริ่มเปิดตัวเข้าสู่การค้า</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พ.ศ. 2467 มีคณะชาวจีนเข้ามาจับจองทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ - พ.ศ. 2471 มีการจัดตั้งบริษัทและโรงสีข้าวขึ้นเป็นครั้งแรกชื่อว่าโรงสีปากพลการเกษตรโดยคนจีนที่ทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ - การค้าขายเริ่มขยายตัว โดยมีศูนย์กลางการค้าที่สำคัญบริเวณสถานีรถไฟบางแก้วซึ่งมีคนจีนเป็นเป็นกลไกสำคัญในการทำการค้า และในช่วงนี้การค้าข้าวกับพื้นที่ใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้านมีการขยายตัวมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - วิธีการทำนาได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นในพื้นที่ หลักจากที่มีคนจีนกลุ่มหนึ่งเข้าทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ เมื่อ ปี พ.ศ. 2467 มีการใช้เครื่องจักร ปุ๋ยมายาเขา และการทำเหมืองน้ำเข้าสู่พื้นที่นา แต่ยังคงจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มชาวจีน ส่วนการผลิตของคนไทยในพื้นที่ยังไม่มี การเปลี่ยนแปลงมากนัก เทคนิคการผลิตแบบชาวจีนเริ่มแพร่หลายเขาสู่ชาวไทยมากขึ้น เช่นการใช้ปุ๋ยมายาเขาคลุกเมล็ดข้าวก่อนนำไปปลูก

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ระบบสังคมเกษตร	ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม	การผลิตทางการเกษตร
<p>ช่วงปี 2510-2540 เข้าร่วมการตลาดอย่าง เข้มข้น</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มมีการขยายตัวของชุมชนไปยังเขตป่าหนาแน่น ทั้งการเคลื่อนย้ายของคนในพื้นที่เอง และการเข้ามาของคนจากต่างถิ่นหลังจากมีการสร้างถนนสายพัทลุงตรัง และพัทลุงสายรัษฎุมิแล้วเสร็จ โดยเข้าไปจับจอง และซื้อจากผู้ที่ได้ทำการจับจองไว้ก่อน - มีการพึ่งพาช่วยเหลือกันของคนในชุมชนสูง ทั้งด้านการเกษตร และด้านอื่นๆ รวมทั้งประเพณีวัฒนธรรมยังมีผลต่อค่านิยมชีวิตของคนในชุมชนมาก - มีการอพยพของคนจีนออกนอกพื้นที่เป็นจำนวนมากในช่วงปี พ.ศ. 2483-2484 เนื่องจากราคาข้าวตกต่ำ และการถูกจำกัดพื้นที่ถือครองที่เกิดจากนโยบายของรัฐที่มีมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2478 โดยคนจีนเหล่านี้เลิกทำนาและหันมาทำการค้าเพียงอย่างเดียว คนไทยบางส่วนจึงเข้าไปจับจองพื้นที่เหล่านี้แทนและทำการขอใบเหยียบย่ำจากทางอำเภอ - มีการออกกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดิน แทนใบเหยียบย่ำให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ เพื่อเป็นการช่วยลดปัญหาข้อพิพาท ในปี พ.ศ.2497 - มีการผลิตเพื่อการค้าอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะหลังจากมีระบบชลประทานเข้ามาในพื้นที่ หลังปี 2514 มีการใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการบุกเบิกพื้นที่ป่าเสม็ดบริเวณตะวันออกของสถานีรถไฟสำหรับการทำนามากขึ้น และส่วนหนึ่งก็ได้มีการบุกเบิกจับจองพื้นที่ในเขตป่าหนาแน่นทางด้านฝั่งตะวันตกเพื่อใช้เป็นพื้นที่ทำเกษตรเพิ่มขึ้น โดยในปีแรกจะแผ้วถางและปลูกข้าวไร่ ปีต่อมาในพื้นที่ที่สามารถทำนาได้ดีก็จะปรับพื้นที่เป็นที่นา ส่วนพื้นที่ดอนหรือที่สูงก็จะทำการปลูกยาง โดยการปลูกด้วยเมล็ด ซึ่งในช่วงนี้ได้มีการปลูกยางในระดับชาวบ้านมากขึ้น แต่ยังเป็นการปลูกที่ไม่ได้หวังผลทางเศรษฐกิจ ปายางจึงมีไม่หลายชนิดขึ้นผสมกันไป - การทำนามักทำเป็นแปลงนาเพื่อกักเก็บน้ำ หรือป้องกันน้ำท่วม วิธีการโดยการใช้โคหรือควายไถ แล้วหว่านเมล็ดข้าวที่คลุกมายาเขาหรือแช่น้ำ โดยการหว่านแห้ง หรือหากต้องการกล้าสำหรับการปักดำก็จะทำเทือกแล้วหว่านเมล็ดพันธุ์ ข้าวที่นิยมจะเป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมือง - ในปี พ.ศ. 2510 ได้เริ่มมีการใช้รถไถเดินตามครั้งแรก ในหมู่คนจีน - มีการผลิตอย่างเข้มข้น เนื่องจากสามารถใช้น้ำจากชลประทานได้ รวมทั้งมีการสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐอย่างเต็มที่ มีการใช้ปัจจัยมีการผลิตจากภายนอก ทั้งเครื่องมือเครื่องจักร ปุ๋ยเคมี และสารเคมี

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ระบบสังคมเกษตร	ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม	การผลิตทางการเกษตร
<p>ช่วงปี พศ 2540-ปัจจุบัน (2548) การปรับตัวเพื่อแสวงทางออก</p>	<ul style="list-style-type: none"> - คนในชุมชนเริ่มมีหนี้สินเนื่องจากการกู้ยืมจากสถาบันการเงินเพื่อลงทุนในการผลิต - การที่ต้องใช้แรงงานทำการเกษตรโดยเข้มข้น ส่งผลให้มีเวลาการช่วยเหลือกันน้อย การจ้างงานจึงเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนแทนการช่วยเหลือที่มีอยู่เดิมเป็นอย่างมาก ทั้งการจ้างแรงงานคนและแรงงานเครื่องจักร - ในช่วงหลังๆตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ระบบนิเวศเริ่มเสื่อมโทรมอย่างเห็นได้ชัด การทำนาเริ่มประสบปัญหา ทั้งในด้านผลผลิต สัตว์พืช และต้นทุนที่สูงขึ้น รวมทั้งราคาขายที่ตกต่ำไม่แน่นอน ส่งผลให้เริ่มมีแรงงานส่วนหนึ่งเลิกทำการเกษตรและหันไปเป็นแรงงานรับจ้าง เช่น ก่อสร้างหรือโรงงาน - มีการสร้างบ้านเรือนริมถนนมากขึ้น ซึ่งการสร้างบ้านเรือนริมถนนส่วนหนึ่งได้ทำให้เกิดปัญหาการขวางทางไหลของน้ำ ส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในบางพื้นที่เกือบทุกปี - คนในชุมชนเริ่มเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร เช่นงานรับจ้างหรืองานก่อสร้างมากขึ้น เนื่องจากรายได้ทางการเกษตรเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพในภาวะปัจจุบัน 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการทำทั้งนาปีและนาปรัง โดยการการหว่านแห้งและหว่านน้ำตม - เริ่มมีการใช้ รถไถเดินตามในหมู่คนไทย เมื่อ ปี พ.ศ. 2515 หลังจากนั้นเป็นต้นมามีการใช้รถไถเดินตามกันอย่างแพร่หลายเกือบทุกครัวเรือน - มีการใช้ข้าวพันธุ์ส่งเสริม ซึ่งเป็นข้าวอายุสั้นที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในเวลาสามเดือน แต่พันธุ์ข้าวเหล่านี้ก็มีความต้องการปุ๋ยเคมีสูง จึงมีการใช้ปุ๋ยเคมีจำนวนมาก ทำให้ระบบนิเวศเริ่มเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว - ในช่วงหลังจึงต้องเพิ่มอัตราการใช้ปุ๋ยเคมีในทุกปี - เมื่อการทำนาประสบปัญหา ได้มีการปรับพื้นที่บางส่วนปลูกยางพารา โดยเป็นการปลูกเพื่อผลทางเศรษฐกิจ มีการดูแลจัดการเป็นอย่างดี แต่ก็ยังจำกัดอยู่เฉพาะเกษตรกรที่มีเงินทุนเพียงพอเท่านั้น เนื่องจากต้องลงทุนในครั้งแรกสูง ส่วนเกษตรกรที่มีเงินทุนน้อยยังลั้งเลที่จะปลูกยางพาราในช่วงนี้ - มีการปรับระบบการผลิตให้มีความหลากหลายทั้งการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ โดยลดพื้นที่ทำนาลงเพื่อการบริโภคในครัวเรือน หากพื้นที่อในบริเวณที่สามารถใช้น้ำชลประทานได้ดีก็จะมีการทำนาปรังบ้าง - นิยมทำนาปีใช้พันธุ์เสีบนกเป็นส่วนใหญ่ โดยมีการทำนาแบบหว่านแห้งมากกว่าการดำเนื่องจากมีข้อจำกัดของแรงงาน ส่วนการไถหรือการเก็บเกี่ยวมักจะใช้เครื่องจักรเกือบทุกระบวนการ

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ระบบสังคมเกษตร	ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม	การผลิตทางการเกษตร
<p>ช่วงปี พศ 2540-ปัจจุบัน (2548) การปรับตัวเพื่อแสวงทางออก(ต่อ)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - มีการจ้างแรงงานเนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนไม่นิยมเป็นแรงงานในภาคการเกษตร แรงงานที่เหลือทำเกษตรอยู่เป็นคนในวัยกลางคนถึงสูงอายุเป็นส่วนใหญ่ - การช่วยเหลือทางการเกษตรของคนในชุมชนมีน้อยลง หากมีการช่วยเหลือกันก็จะเป็นในกลุ่มของตนเอง หรือญาติพี่น้องเท่านั้น แต่การช่วยเหลือทางด้านอื่นก็ยังมีให้เห็นอยู่บ้าง เช่นงานบุญหรืองานศพ แต่ก็ไม่ได้มีที่มากนัก เนื่องจากแต่ละคนต้องมีภาระที่ต้องทำ - มีการดำเนินการในรูปของกลุ่มมากขึ้น เนื่องจากสามารถสร้างอำนาจต่อรองได้ แต่การดำเนินงานก็ยังไม่เห็นผลเป็นรูปธรรมมากนัก 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยการปรับพื้นที่ส่วนหนึ่ง ปลูกยางพารา และสวนผสมยกทรง ส่วนการเลี้ยงสัตว์เน้นการเลี้ยงโคเป็นหลัก เนื่องจากมีต้นทุนในการเลี้ยงต่ำ นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชหลังนาเสริม จำพวกแตงโม หรือถั่วงอก โดยเฉพาะถั่วงอกได้เริ่มปลูกอย่างจริงจังเมื่อปี 2543 - การปลูกยางพาราเริ่มไม่มีการจำกัด หรือคำนึงถึงเงื่อนไขของพื้นที่เช่นเดิม เริ่มมีการปลูกมากขึ้นในเกษตรกรทุกระดับ เนื่องจากการที่ได้เห็นผู้ที่ปลูกก่อนหน้านี้ได้ผลดี และการปลูกในปัจจุบันคำนึงถึงรายได้ที่จะได้รับเป็นหลัก ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมขังจะทำการขุดคูยกทรง ส่วนในพื้นที่ดอนจะไถยกทรงเพียงอย่างเดียว พันธุ์ยางที่นิยมปลูกจะเป็น พันธุ์ RRIM 600เป็นส่วนใหญ่

ตอนที่ 3 ลักษณะฟาร์ม-ครัวเรือน

ผลการศึกษาในหัวข้อนี้เป็นการประมวลให้เห็นภาพรวมของลักษณะฟาร์ม-ครัวเรือนในพื้นที่ศึกษา จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ได้คัดเลือกไว้ ดังรายละเอียดของวิธีการศึกษาในบทที่ 3 โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยใช้คำว่า “ฟาร์ม-ครัวเรือน” เนื่องจากในสภาพความเป็นจริงของระบบการผลิตของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ไม่สามารถแยกออกชัดเจนระหว่างการผลิตทางการเกษตรกับลักษณะอื่นๆ ของครัวเรือน กล่าวคือ ครัวเรือนเป็นทั้งหน่วยการผลิตและหน่วยบริโภคในตัวเอง ผลผลิตทางการเกษตรแม้จะมีการผลิตไว้ขาย แต่สัดส่วนของผลผลิตที่นำมาบริโภคเองมีอยู่ในระดับสูง และแรงงานในครัวเรือนนอกจากจะทำหน้าที่ผลิตทางการเกษตรแล้ว ส่วนหนึ่งยังประกอบกิจกรรมนอกภาคการเกษตร ที่สามารถสร้างรายได้เข้าครัวเรือนได้อีกทางหนึ่ง โดยที่ตนเองยังอาศัยอยู่ในครัวเรือนนั้น รวมทั้งบางครัวเรือนมีลักษณะของการอยู่อาศัยของหลายๆ ครอบครัวรวมกัน ที่เรียกว่าครัวเรือนขยาย ซึ่งผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้นอกจากจะอธิบายลักษณะทั่วไปของครัวเรือนแล้ว ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพิจารณาตัวแปรที่เหมาะสม ในการจำแนกประเภทของฟาร์ม-ครัวเรือน ในช่วงหลังต่อไป

1. พัฒนาการของโครงสร้างการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน

ลักษณะฟาร์ม-ครัวเรือนของชาวนาในอำเภอบางแก้วมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามช่วงยุคสมัย โดยในยุคก่อนปี พ.ศ. 2500 การผลิตทางการเกษตรมีการพึ่งพิงธรรมชาติเป็นอย่างมาก อาศัยการใช้แรงงานจากสมาชิกในครัวเรือน ทั้งด้านการผลิตและการบุกเบิกขยายพื้นที่ทำกิน มีการประกอบอาชีพการเกษตรที่เน้นกิจกรรมทางด้านการปลูกพืช มีการเลี้ยงสัตว์บ้างจำพวกวัวหรือควายเพื่อการใช้แรงงานในครัวเรือน ต่อมาเมื่อมีระบบชลประทานเข้าถึงเมื่อประมาณปี พ.ศ.2514 ที่ระบบชลประทานสร้างเสร็จและสามารถปล่อยน้ำให้เกษตรกรได้ การทำนาก็มีการผลิตที่เข้มข้น มีการนำปัจจัยการผลิตจากภายนอกเข้ามาใช้ และการขยายพื้นที่เพื่อทำนาเพิ่ม แต่การขยายพื้นที่เพื่อการทำนาในช่วงนี้ ไม่สามารถบุกเบิกจับจองได้ดังที่เคยทำมาในอดีตเนื่องจากเริ่มมีประชากรหนาแน่นมากขึ้น การเช่าพื้นที่จากเพื่อนบ้านหรือนายทุนที่มีการครอบครองจำนวนมากจึงเป็นทางเลือกที่เกษตรกรสามารถทำได้ ซึ่งในความเป็นจริงการเช่าพื้นที่ได้มีมาก่อนหน้านี้แล้วแต่มีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากในช่วงก่อนหน้านั้นยังสามารถถือครองพื้นที่โดยการจับจองได้ เพราะประชากรไม่หนาแน่น และยังมีพื้นที่ซึ่งไม่ได้ทำประโยชน์อยู่มาก หลังจากปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา เมื่อการทำนาเริ่มประสบกับปัญหาในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นในด้านของผลผลิตที่มีราคาถูกลง ในขณะที่ต้นทุนการผลิตกลับสูงขึ้นรวมทั้งความแปรปรวนของธรรมชาติ เช่นฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานานทำให้ขาดน้ำ หรือฝนตกชุกในบางปีจนทำให้เกิดน้ำท่วม และบางปีเกิดภัยจากหนูทำลายข้าวที่ปลูกในนาได้รับความเสียหายเป็นจำนวน

มากทำให้การทำนาเริ่มซบเซาลง พื้นที่การทำนาจริงๆเริ่มลดลง ส่งผลให้พื้นที่เช่าต่อครัวเรือนก็เริ่มลดลงเช่นกัน

จากการศึกษาลักษณะฟาร์มของครัวเรือนเกษตรกรทั้งสามหมู่บ้าน (ตารางที่ 7) พบว่าก่อนปี พ.ศ. 2500 การถือครองพื้นที่ต่อครัวเรือนอยู่ในอัตราที่สูง เนื่องจากประชากรและครัวเรือนเกษตรกรในช่วงนั้นยังมีน้อย โดยในช่วงดังกล่าวมีการถือครองพื้นที่ทางการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน 23.11 ไร่ พื้นที่ถือครองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของตนเองมากที่สุดร้อยละ 48.14 ส่วนการเช่าพื้นที่เริ่มมีมาแล้วในช่วงนี้แต่ยังมีไม่มากนักมีเพียงร้อยละ 14.81 เท่านั้น มีการใช้พื้นที่เพื่อการทำนาสูงสุดถึงร้อยละ 92.03 ของพื้นที่ทั้งหมด รองลงมาเป็นพื้นที่สวนยางพาราซึ่งเป็นยางพื้นเมืองหรือ “ยางน้ำ” ร้อยละ 3.74 จะเห็นได้ว่ายางพาราได้มีการปลูกในพื้นที่มาก่อนปี พ.ศ. 2500 แต่การปลูกในช่วงนั้นจะปลูกในที่ดินที่ไม่เหมาะสมการทำนาและไม่ได้มีการเอาใจใส่ดูแลมากนัก ต่อมาเมื่อประชากรเริ่มเพิ่มมากขึ้น การถือครองที่ดินโดยการจับจองเพื่อครอบครองเป็นของตนเองก็เริ่มลดลง แต่พื้นที่ทำกินได้รับมรดกจากบิดามารดากลับเพิ่มมากขึ้น จะเห็นว่าหลังจากปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2540 พื้นที่ที่เกษตรกรใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่ได้รับมรดกจากบิดามารดา อยู่ในสัดส่วนที่สูงเกือบตลอดเวลาในแต่ละช่วง 10 ปีที่ศึกษา ในขณะที่เดียวกันการเช่าพื้นที่ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากการขาดแคลนที่ดินทำกินเพราะมีความต้องการพื้นที่เพื่อจะทำนาในลักษณะที่เข้มข้นมากขึ้น ในช่วงเวลานี้รายได้หลักในครอบครัวส่วนใหญ่มาจากการทำนา ข้าวจึงเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่นำรายได้เข้าสู่ครอบครัว ส่งผลให้ในช่วงเวลานั้นสัดส่วนของการเริ่มต้นทำการเกษตรของครัวเรือน ด้วยการปลูกยางพาราเป็นส่วนหนึ่งของระบบการผลิตทางการเกษตรไม่มี

หลังจากปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา เมื่อการทำนาเริ่มมีปัญหาอุปสรรคในหลายหลายๆ ด้าน สัดส่วนของพื้นที่การทำนาก็เริ่มลดลง ในขณะที่พื้นที่ยางพารามีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงในช่วง (ปี พ.ศ. 2531-ปี พ.ศ. 2540) ก็ยังไม่เห็นเด่นชัดมากนัก เนื่องจากถึงแม้การทำนาจะเริ่มมีอุปสรรคแต่ก็ยังเป็นอาชีพที่สร้างรายได้หลักเข้าสู่ครัวเรือนเกษตรกรเช่นเดิม ส่วนยางพาราถึงแม้จะมีแนวโน้มจะมีพื้นที่การปลูกเพิ่มมากขึ้นแต่ยังเป็นการปลูกเฉพาะเกษตรกรที่มีเงินทุนเพียงพอ และมีพื้นที่ถือครองจำนวนมากที่อยู่ในบริเวณที่เหมาะสมที่พอจะทำสวนยางพาราได้เท่านั้น ส่วนเกษตรกรที่มีเงินทุนน้อยหรือมีพื้นที่ทำกินน้อยยังลังเลที่จะเปลี่ยนแปลงไปปลูกยางพารา เนื่องจากในช่วงแรกของการปลูกยางพารามีค่าใช้จ่ายสูง และการปลูกในพื้นที่ไม่มากก็ไม่แน่ใจว่าจะมีรายได้เพียงพอสำหรับเลี้ยงครอบครัวหรือไม่ แต่สำหรับการทำนายังสามารถเป็นหลักประกันความมั่นคงด้านอาหารให้แก่ครอบครัวได้อย่างดี

ต่อมาการเปลี่ยนแปลงได้เริ่มเห็นเด่นชัดมากขึ้นหลังจากปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา เมื่อพื้นที่การทำนาลดลงจากเดิมมากเหลือเพียงร้อยละ 79.17 ในขณะที่ในช่วงก่อนหน้านี้อัตราพื้นที่การทำนามีเกินร้อยละ 90 มาโดยตลอด ส่วนพื้นที่ปลูกยางพารากลับมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นถึง

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ลักษณะ	ช่วงปี พ.ศ.					
	ก่อน2500	2501-2510	2511-2520	2521-2530	2531-2540	2541-ปัจจุบัน
รวมพื้นที่ช่วงเริ่มต้น(ไร่)	427.00	620.00	952.00	856.00	688.00	240.00
รวมพื้นที่ในปัจจุบัน(ไร่)	327.00	530.00	815.00	1,022.00	215.00	273.00
พื้นที่ทำการเกษตรต่อครัว						
เรือนในช่วงเริ่มต้น(ไร่)	25.12	18.24	18.67	15.56	16.00	10.91
พื้นที่ทำการเกษตรต่อครัว						
เรือนในปัจจุบัน(ไร่)	19.24	15.59	15.98	18.58	5.00	12.41

2. การใช้ที่ดินในปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามหมู่บ้านที่ศึกษา

2.1 บ้านสหกรณ์

บ้านสหกรณ์มีพื้นที่อยู่ต้นน้ำระบบชลประทาน ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ราบที่มีการทำนาเป็นจำนวนมาก แต่ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่บางส่วนมาทำการปลูกยางพารา เนื่องจากปัญหาในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะปัญหาความไม่เหมาะสมของการจัดการน้ำระบบชลประทานในการควบคุมน้ำเพื่อการทำนา รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศที่เกิดขึ้น

ถึงแม้ว่าบ้านสหกรณ์จะอยู่ต้นน้ำชลประทานก็ไม่สามารถใช้น้ำจากระบบชลประทานสำหรับการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากในช่วงหน้าแล้งลำคลองชลประทานแห้งจนแทบจะไม่มีน้ำ เหตุการณ์ทำนองนี้เกิดขึ้นเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ในอำเภอบางแก้วที่มีระบบชลประทานผ่าน เนื่องจากขาดน้ำต้นทุนที่ผันเข้าสู่คลองชลประทานเหล่านี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่พูดในทำนองเดียวกันว่า “น้ำมีมากยามที่ไม่มีความต้องการ” คือในช่วงทำนาปีหรือช่วงหน้าฝนในคลองชลประทานมีน้ำมาก แต่ชาวบ้านไม่มีความจำเป็นต้องใช้ เนื่องจากสามารถใช้น้ำจากธรรมชาติได้ แต่ในฤดูการทำนาปรังเมื่อมีความต้องการใช้น้ำกลับมีน้ำไม่เพียงพอ มีหน้าเข้าคลองชลประทานบางช่วงยังขวางทางน้ำทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในบางพื้นที่ จึงเป็นสาเหตุให้หลายครัวเรือนในหมู่บ้านนี้แรงงานส่วนหนึ่งเลิกทำนาและหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน เช่นทำงานโรงงานหรืองานรับจ้างอื่นๆ และบางครัวเรือนก็เริ่มปรับเปลี่ยนพื้นที่มาทำการปลูกยางพารามากขึ้น

ในปัจจุบันบ้านสหกรณ์มีพื้นที่การปลูกยางพารารวมทั้งสิ้นมากกว่าพื้นที่การทำนา โดยมีพื้นที่ปลูกยางพาราทั้งสิ้นคิดเป็นร้อยละ 44.05 แยกเป็นยางพาราที่เปิดกรีดได้แล้ว ร้อยละ 23.18 และยางพาราที่ไม่สามารถเปิดกรีดได้ เนื่องจากเพิ่งทำการปลูก - ยังไม่ถึง 7 ปี อีกร้อยละ 20.87 ในขณะที่มีพื้นที่นาโดยรวมทั้งนาปีและนาปรังเพียงร้อยละ 41.38 แยกเป็นนาปี ร้อยละ 38.71 และนาปี-นาปรัง

ร้อยละ 2.67 ซึ่งการที่มีพื้นที่การทำนาโดยเฉพาะพื้นที่นาปรังน้อยมากเนื่องจากการประสบปัญหาดังกล่าวข้างต้น (ตารางที่ 8)

2.2 บ้านช่างทอง

มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบและที่ราบลุ่มสลับกับที่ดอน เกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ยังนิยมการทำนาทั้งนาปีและนาปรัง โดยมีพื้นที่นาปีมากที่สุดร้อยละ 39.59 รองลงมาเป็นพื้นที่นาปรังร้อยละ 21.01 ส่วนพื้นที่ยางพาราก็มีเช่นกันแต่น้อยกว่าพื้นที่การทำนา เนื่องจากในบริเวณนี้ยังทำนาได้ผลดีถึงแม้จะมีปัญหาเรื่องน้ำเช่นพื้นที่อื่น ๆ แต่สามารถใช้น้ำได้ดีกว่าพื้นที่ต้นน้ำและปลายน้ำชลประทาน จึงทำให้มีการทำนาปีกันแทบทุกครัวเรือน ส่วนการทำนาปรังถึงแม้จะมีปัญหาเรื่องน้ำบ้างแต่พื้นที่ส่วนหนึ่งยังสามารถทำนาปรังได้ดี และสำหรับการปรับเปลี่ยนพื้นที่นาไปปลูกยางพาราพบเห็นได้บ้างก็มีจำนวนไม่มากนัก

พัฒนาการการปลูกยางพาราในพื้นที่ ของบ้านช่างทองเริ่มจากการปลูกในที่ดอนที่ทำนาไม่ได้ผล เกษตรกรในบางครัวเรือนจึงมีการนำยางพารามาปลูกแต่ไม่ได้เอาใจใส่มากนัก เนื่องจากในช่วงเวลานั้นผลตอบแทนจากยางพารายังไม่แตกต่างกับข้าวมากนัก ในพื้นที่ปลูกยางพาราจึงมีทั้งต้นยางพาราและต้นไม้ชนิดอื่น ๆ ขึ้นปะปนกันไปในลักษณะที่เรียกว่า “ป่ายาง” ต่อมาเมื่อยางเริ่มมีราคาขึ้นเกษตรกรจึงได้หันมาเอาใจใส่ และเกษตรกรบางส่วนเริ่มขยายพื้นที่เพาะปลูกยางพารามากกว่าเดิม โดยขยายพื้นที่ปลูกไปยังพื้นที่ที่ทำนาไม่ค่อยจะได้ผลเช่นเดิม ในช่วงหลังประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาเมื่อการทำนามีต้นทุนสูงขึ้นรวมทั้งมีปัญหาในหลายประการ เช่นขาดน้ำ หรือน้ำท่วม ปัญหาศัตรูพืช แรงงานเริ่มขาดแคลน การปรับเปลี่ยนพื้นที่นามาปลูกยางพาราจึงเป็นทางเลือกที่เกษตรกรเห็นว่าน่าจะเป็นหนทางสร้างรายได้อีกทางหนึ่งให้แก่ครัวเรือน ปัจจุบันพื้นที่บ้านช่างทองมีพื้นที่สวนยางพารารวมทั้งหมดร้อยละ 30.95 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด แยกเป็นยางที่เปิดกรีดแล้วร้อยละ 16.99 และที่ยังไม่สามารถเปิดกรีดได้อีก ร้อยละ 13.96 ส่วนพื้นที่การเกษตรอื่น ๆ ก็มีพื้นที่สวนผสมแบบยกร่อง ร้อยละ 4.40 สวนผสมแบบไม่ยกร่อง ร้อยละ 2.76 ที่เหลืออีกเล็กน้อยก็เป็นพื้นที่ ผัก และแปลงหญ้าอีกร้อยละ 0.36 และ 0.27 ตามลำดับ (ตาราง 8)

จะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่ายางพาราจะเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรมากขึ้น แต่เกษตรกรในบ้านช่างทองส่วนใหญ่ก็ยังไม่ละทิ้งการทำนา เนื่องจากยังสามารถให้ผลผลิตที่ดี และการทำนาถึงแม้จะไม่สร้างรายได้ให้อย่างงดงาม แต่ก็ยังเป็นทางเลือกที่ดีในการที่จะลดรายจ่ายในครัวเรือน เนื่องจากข้าวยังเป็นอาหารหลักที่เกษตรกรยังต้องบริโภค และยังสามารถใช้พื้นที่หลังจากฤดูการทำนาสำหรับเป็นแหล่งอาหารสัตว์ได้อีก เช่นการเลี้ยงโคที่เกษตรกรนิยมเลี้ยงเนื่องจากเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญทางหนึ่ง

2.3 บ้านนาปะขอ

มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบและที่ราบลุ่มอยู่ตอนปลายของคลองส่งน้ำชลประทาน เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมทำนาเช่นเดียวกันกับเกษตรกรในหมู่บ้านอื่น ๆ โดยมีพื้นที่นาปีสูงสุดถึง

ร้อยละ 54.47 ซึ่งเกินครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทางการเกษตรทั้งหมด แต่มีพื้นที่นาปรังเพียงร้อยละ 12.90 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ตอนปลายของคลองส่งน้ำชลประทาน โอกาสที่จะใช้น้ำจากคลองส่งน้ำชลประทาน สำหรับการทำนาปรังมีน้อยมาก ส่วนการปลูกยางพาราก็มีเพียงร้อยละ 20 แบ่งเป็นยางที่เปิดกรีดได้ร้อยละ 6.03 และที่ยังไม่เปิดกรีดอีกร้อยละ 13.97 เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่มไม่เหมาะกับการเจริญเติบโตของต้นยาง อย่างไรก็ตามถึงแม้พื้นที่จะไม่เอื้ออำนวยในการปลูกยางพารามากนัก เกษตรกรก็พยายามที่จะปรับเปลี่ยนพื้นที่นาไปปลูกยางพาราเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน เนื่องจากการทำนาถึงแม้จะยังสามารถทำได้และให้ผลผลิตที่ดีพอสมควร แต่ต้นทุนเพิ่มขึ้น และอีกประการหนึ่ง สืบเนื่องจากการที่ไม่สามารถใช้น้ำในการทำนาปรังได้ ทำให้รายได้ที่ได้รับจากการทำนาปีเพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น ตามค่าครองชีพโดยทั่วไป เกษตรกรบางส่วนจึงมีความพยายามที่จะปลูกยางพารา เพื่อให้เป็นแหล่งรายได้สำหรับครอบครัวอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้แล้วเกษตรกรในบ้านนาปะขอจำนวนหลายครัวเรือนมีการทำสวนผสมแบบยกร่อง โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐในช่วงที่ผ่านมา จึงทำให้มีพื้นที่สวนผสมแบบยกร่องสูงถึงร้อยละ 10.66 (ตาราง 8) (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อ 4.2)

ตารางที่ 8 พื้นที่ทางการเกษตรของเกษตรกรทั้งสามหมู่บ้านของอำเภอบางแก้วในปัจจุบัน

พื้นที่ทางการเกษตร	บ้านสหกรณ์		บ้านนาปะขอ		บ้านช่างทอง	
	พื้นที่(ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่(ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่(ไร่)	ร้อยละ
ยางพารายังไม่เปิดกรีด	172	20.87	118	13.97	157	13.96
ยางพาราเปิดกรีด	191	23.18	51	6.03	191	16.99
นาปี	319	38.71	460	54.47	445	39.59
นาปรัง	22	2.67	109	12.9	244	21.01
สวนผสมยกร่อง	67	8.13	90	10.66	49.5	4.4
สวนผสมไม่ยกร่อง	10	1.21	9	1.06	31	2.76
ผัก	9	1.09	1	0.12	4	0.36
แปลงหญ้า	34	4.13	6.5	0.76	3	0.27
รวม	824	100	844.5	100	1124	100

3. ครัวเรือนและแรงงาน

3.1 ลักษณะโครงสร้างของครัวเรือน

จากลักษณะของพื้นที่ที่มีการทำนาเป็นหลัก และพื้นที่ในบริเวณนี้เคยเป็นผืนนาขนาดใหญ่ เกษตรกรที่นิยมทำนาในอดีตก็มักจะเป็นชาวพุทธเสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนชาวไทย

มุสลิมมักนิยมทำอาชีพประมง จึงตั้งถิ่นฐานอยู่ริมทะเลสาบซึ่งอยู่นอกเขตหมู่บ้านที่คัดเลือกมาศึกษา จากการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนของเกษตรกรในพื้นที่ทั้ง 222 ครัวเรือน (ตารางที่ 9) พบว่าเกษตรกรทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ครัวเรือนส่วนใหญ่ยังมีทั้งสามีและภรรยาอาศัยอยู่ด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 89.1 ส่วนครัวเรือนที่ขาดสามีหรือภรรยา เนื่องจากการเสียชีวิตของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือเกิดจากสาเหตุอื่น ๆ มีเพียงร้อยละ 10.37 หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคน เพศชายมีอายุเฉลี่ยประมาณ 51.4 ปี เพศหญิง อายุเฉลี่ย ประมาณ 49 ปี มีสมาชิกโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 4 คน อัตราส่วนระหว่างสมาชิกชายและหญิงใกล้เคียงกัน โดยเป็นสมาชิกชายร้อยละ 49.6 และสมาชิกหญิง ร้อยละ 50.4

ด้านการศึกษา พบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับภาคบังคับ (ประถมศึกษา) คิดเป็นร้อยละ 75.67 ของจำนวนหัวหน้าครัวเรือนทั้งหมด รองลงมาจบชั้นมัธยมปลาย มัธยมต้น ปวช/ปวส ร้อยละ 9.00, 3.60, 1.80 ตามลำดับ ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีมีน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 0.90 เท่านั้น อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จะจบการศึกษาในระดับประถมศึกษา แต่ก็มีเกษตรกรที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนอีกกลุ่มหนึ่งประมาณร้อยละ 4.50 ที่ไม่ได้เรียนหนังสือในระบบโรงเรียนเลย (ตาราง 9) ส่วนใหญ่หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มนี้จะเป็นคนสูงอายุ สาเหตุที่คนกลุ่มนี้ไม่ได้เรียนหนังสือเนื่องจากในสมัยก่อนนั้นโรงเรียนมีน้อยและการคมนาคมไม่สะดวก แต่การไม่ได้เรียนหนังสือก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำการเกษตรของคนกลุ่มนี้มากนัก โดยพวกเขาถือคติว่า “ความรู้หรือจะสู้ความขยันได้สำหรับกิจกรรมทางการเกษตร” ซึ่งคตินี้ก็ยังใช้ได้ดีในยุคปัจจุบัน และหากมีทั้งความรู้และความขยันก็จะดียิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันเกษตรกรที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาในระดับสูงกว่าภาคบังคับตั้งแต่มัธยมต้นถึงระดับปริญญาตรี นอกจากทำการเกษตรแล้วยังนิยมทำงานเพื่อหารายได้เสริมเข้าสู่ครอบครัว ทั้งงานประจำแบบไปเช้าเย็นกลับเช่นงานโรงงาน และงานรับจ้างอื่น ๆ งานรับจ้างที่นิยมทำมากที่สุดก็เป็นงานก่อสร้าง เนื่องจากสามารถใช้เวลาในช่วงที่ว่างเว้นจากการเกษตรทำงานได้

ลักษณะของครอบครัวส่วนใหญ่คือร้อยละ 74.3 เป็นครอบครัวเดี่ยว ที่เกิดจากการแต่งงานแล้วแยกครอบครัวออกมา ส่วนครอบครัวขยายมีร้อยละ 25.7 ความต้องการแรงงานคนในการทำเกษตรในปัจจุบันถึงแม้จะยังมีอยู่ แต่ปริมาณแรงงานครัวเรือนที่นำมาใช้ทำเกษตรลดลง ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมดินหรือการเก็บเกี่ยวผลผลิต เนื่องจากสามารถจ้างเครื่องจักรทดแทนแรงงานคนได้เป็นอย่างดี เช่นการไถนาที่มีการจ้างรถไถเดินตามของเพื่อนบ้านหรือรถแทรกเตอร์ของนายทุน และการเก็บเกี่ยวมักจะมีการจ้างรถเกี่ยวข้าวของนายทุนที่มาจากพื้นที่ภาคกลางเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยเกษตรกรให้เหตุผลว่ามีความสะดวกสบายและรวดเร็วกว่าการใช้แรงงานคน และการจ้างงานยังทำให้แรงงานในครัวเรือนมีเวลาในการทำกิจกรรมอย่างเพื่อสร้างรายได้เข้าสู่ครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง ส่วนครัวเรือนที่ยังเป็นครัวเรือนขยายมีสมาชิกหลายคน สมาชิกในครัวเรือนเหล่านี้ก็มักไม่นิยมเป็นแรงงานทางการเกษตร แต่พยายามหางานทาง

ด้านอื่นเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน กล่าวได้ว่าการที่มีจำนวนสมาชิกจำนวนมากอาศัยอยู่ในครัวเรือนมิได้เป็นตัวบ่งบอกถึงแรงงานสำหรับกิจกรรมทางการเกษตรของครัวเรือนเสมอไป

ตารางที่ 9 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนเกษตร

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	เฉลี่ย
ศาสนา(ครัวเรือน)			-
พุทธ	222	100	-
รวม	222	100	-
องค์ประกอบของครัวเรือน(คน)			
คู่สามีและภรรยา	198	89.18	-
เป็นหม้าย	24	10.82	-
อายุของหัวหน้าครัวเรือน(ปี)			
เพศชาย	-	-	51.4
เพศหญิง	-	-	49.0
ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน(คน)			
ไม่ได้เรียน	10	4.50	-
จบชั้นประถม	168	75.67	-
จบชั้นมัธยมต้น	18	3.60	-
จบชั้นมัธยมปลาย	20	9.00	-
จบชั้น ปวช ปวส	4	1.80	-
จบชั้นปริญญาตรี	2	0.90	-
รวม	222	100	-
ลักษณะครอบครัว			
ครอบครัวเดี่ยว	165	74.3	-
ครอบครัวขยาย	57	25.7	-
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน(คน)			
ชาย	448	49.6	2.12
หญิง	454	50.4	2.09
รวม	902	100	4.06

3.2 แรงงานและการใช้แรงงาน

ปัจจุบันถึงแม้จะมีทางเลือกในการประกอบอาชีพเพื่อนำรายได้เข้ามาสู่ครอบครัวได้หลายทาง แต่อชีพทางการเกษตรโดยเฉพาะการทำนาก็ยังมีความสำคัญ เป็นวิถีชีวิตที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติอยู่ แม้การทำนาจะไม่ได้เป็นอาชีพที่สร้างรายได้หลักให้แก่ครัวเรือนเช่นในอดีตก็ตาม แต่สามารถแบ่งเบารายจ่ายให้แก่ครัวเรือนได้ เกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่ยังนิยมที่จะทำนาทั้งนี้เพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเพื่อขายผลผลิต ซึ่งการทำนาที่เน้นเพื่อการขายผลผลิตเป็นหลักมักจะเป็นการทำนาปรังเสียเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าในปัจจุบันการทำนาจะไม่ได้ใช้แรงงานในครัวเรือนอย่างเข้มข้นแล้วก็ตาม เนื่องจากสามารถจ้างแรงงานจากภายนอกหรือจ้างเครื่องจักรแทนได้ในบางกิจกรรม แต่แรงงานในครัวเรือนก็ยังเป็นแรงงานหลักที่มีความจำเป็นอยู่ มีบางครัวเรือนที่มีจำนวนแรงงานน้อยหรือไม่มีเวลาให้กับกิจกรรมทางการเกษตรได้อย่างเต็มที่จึงหันไปทำกิจกรรมทางการเกษตรอย่างอื่นที่ไม่ต้องใช้แรงงานอย่างเต็มที่มากนัก เช่นการปรับเปลี่ยนพื้นที่ไปปลูกยางพาราเนื่องจากใช้แรงงานน้อยกว่า หรือบางครัวเรือนก็ลดพื้นที่การทำนาลง แล้วสร้างกิจกรรมอย่างอื่นเสริมรายได้ทดแทน เช่นการเลี้ยงวัว

3.2.1 แรงงานในครัวเรือน ถึงแม้ว่าจะมีการจ้างแรงงานจากภายนอกครอบครัว หรือการจ้างเครื่องจักรแทนในหลายกิจกรรม แต่ในบางกิจกรรมก็ยังจำเป็นต้องใช้แรงงานในครัวเรือน เนื่องจากการจ้างถึงแม้จะมีความสะดวกสบายและประหยัดเวลาแต่มีค่าใช้จ่ายสูง ส่งผลทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นไปด้วย การจ้างจึงไม่เหมาะสมอย่างยิ่งกับกิจกรรมที่เน้นการบริโภคในครัวเรือน และกิจกรรมที่มีพื้นที่การผลิตไม่มากนัก ไม่ว่าจะเป็นการทำนาที่เน้นทำเพื่อการบริโภคในครัวเรือน การเลี้ยงวัว การปลูกผัก การกรีดยาง กิจกรรมเหล่านี้หลายครัวเรือนยังจำเป็นต้องใช้แรงงานจากสมาชิกในครัวเรือนเสียเป็นส่วนใหญ่

ปัจจุบันพบว่าแรงงานที่ทำการเกษตรในครัวเรือนมักจะเป็นคนในวัยกลางคนถึงวัยสูงอายุ เป็นสามีหรือภรรยาที่อาศัยอยู่ประจำในครัวเรือน ส่วนบุตรหลานหรือคนวัยในหนุ่มสาวหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับส่วนหนึ่งศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อทำงานประจำในเมืองที่เขาคิดว่ารายได้ที่มั่นคงและสะดวกสบายกว่าการหวนกลับมาเป็นแรงงานทางการเกษตร และส่วนหนึ่งที่ไม่ได้ศึกษาต่อมักจะออกไปทำงานประจำอยู่ในเมือง ประเภทของงานโรงงานหรืองานรับจ้างอื่น ๆ หรือหากจะต้องทำการเกษตรก็เพราะไม่มีทางเลือกแหล่งงานอื่น และถึงแม้จะทำเกษตรก็มักไม่ได้ให้เวลาในการทำการเกษตรอย่างเต็มที่มากนัก หากแรงงานเหล่านี้หันมาช่วยทำการเกษตรบ้าง ก็เป็นช่วงเลิกลงานตอนเย็น หรือในช่วงวันหยุด

จากตารางที่ 10 พบว่าคนที่มีอายุอยู่ในช่วง 16-60 ปี ซึ่งถือว่าเป็นวัยแรงงาน คนกลุ่มนี้มีจำนวนมากที่สุด แต่มีเพียงร้อยละ 44.85 เท่านั้นที่สามารถใช้เวลาในกิจกรรมทางการเกษตรได้มากกว่า 6 เดือนในหนึ่งปี โดยแยกเป็นคนที่สามารถใช้เวลาไปกับกิจกรรมทางการเกษตรได้มากกว่า 10 เดือนในหนึ่งปีร้อยละ 39.18 และที่เหลืออีกร้อยละ 5.67 สามารถใช้เวลาไปกับกิจกรรมทางการเกษตรได้ มากกว่า 6 เดือนแต่ไม่เกิน 10 เดือนในหนึ่งปี

อย่างไรก็ตามคนกลุ่มนี้ก็ถือว่าเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางการเกษตร และมีรายได้หลักจากกิจกรรมทางการเกษตรเช่นกัน ส่วนคนในวัยนี้ยิ่งเกินกว่าครึ่งหนึ่งร้อยละ 55.14 ไม่ค่อยให้เวลากับกิจกรรมทางการเกษตร โดยในจำนวนนี้มีถึงร้อยละ 16.67 ที่ไม่ทำการเกษตรเลย ร้อยละ 26.59 ที่ทำการเกษตรน้อยกว่า 3 เดือน และร้อยละ 11.88 ที่ทำการเกษตรไม่เกิน 6 เดือน สาเหตุที่คนกลุ่มนี้ไม่มีเวลาให้กับกิจกรรมทางการเกษตรมากนักเนื่องจากมีงานด้านอื่นที่ต้องทำ เช่นรับราชการ หรือทำงานประจำ โดยหากจะใช้เวลาทำการเกษตรก็มักจะใช้เวลาว่างจากงานอื่นๆ เหล่านั้น (ตารางที่ 10)

ในจำนวนทั้งหมด 222 ครัวเรือนที่มีการศึกษา มี 117 ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนทำงานนอกภาคการเกษตร ในจำนวนนี้มีการออกไปรับจ้างทั่วไปและโรงงานมากที่สุด ซึ่งเกินครึ่งหนึ่งของครัวเรือนทั้งหมด และรองลงมาคือรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และรับจ้างกรีดยาง ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน นอกจากนั้นทำงานในหน่วยงานธุรกิจเอกชน (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 10 สัดส่วนของการใช้แรงงานทางการเกษตรในช่วงอายุต่างๆ

การใช้แรงงานในครัวเรือน	ช่วงอายุ 1-15 ปี		ช่วงอายุ 16-60 ปี		ช่วงอายุมากกว่า	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ	จำนวน(คน)	ร้อยละ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ไม่ทำการเกษตรเลย	143	58.6	94	16.67	31	26
ทำการเกษตร						
ทำไม่เกิน 3 เดือน	76	31.14	150	26.59	14	12
ทำ 4-6 เดือน	12	4.91	67	11.88	10	8.4
ทำ 7-9 เดือน	6	2.46	32	5.67	12	10
ทำ 10-12 เดือน	7	2.86	221	39.18	52	44
รวม	244	100	564	100	119	100

ตารางที่ 11 แรงงานในครอบครัวที่ออกไปทำกิจกรรมนอกภาคการเกษตร

รายการ	เฉลี่ยทั้งหมด(คน)	รวม(คน)	ร้อยละ
รับจ้างกรีดยาง	0.076	17	14.52
รับจ้างทั่วไป/โรงงาน	0.32	70	59.82
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	0.099	22	18.8
เอกชน	0.036	8	6.84
รวม	0.531	117	100

ตารางที่ 12 ปัญหาแรงงานทางการเกษตร

รายการ	จำนวน(ครัวเรือน)	ร้อยละ
ครัวเรือนที่ไม่มีปัญหาเลย	145	65.31
ครัวเรือนที่มีปัญหา	67	30.18
รวม	222	100.00

3.2.2 การจ้างแรงงาน จากลักษณะการใช้แรงงานที่กล่าวมาแล้ว การจ้างงานจึงมีความจำเป็นสำหรับบางครัวเรือน โดยเฉพาะในกิจกรรมการทำนามีการจ้างแรงงานสูงที่สุด และการจ้างส่วนใหญ่จะเป็นการจ้างเครื่องจักรเสียมากกว่าการจ้างแรงงานคน เนื่องจากการจ้างเครื่องจักรมีความสะดวกรวดเร็วและมีความแน่นอนกว่าการจ้างแรงงานคน เช่นในการจ้างรถเกี่ยวข้าวสามารถขายข้าวได้ทันทีหลังจากที่รถเกี่ยวเกี่ยวเสร็จโดยไม่ต้องนำไปนวดอีก ซึ่งต่างจากการจ้างด้วยแรงงานคนที่หลังจากจ้างเกี่ยวเกี่ยวเป็นเลียงแล้วต้องจ้างนวดอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเมื่อคิดค่าจ้างทั้งหมดจนกระทั่งขายข้าวค่าจ้างก็สูงกว่าการจ้างรถเกี่ยวข้าว

การจ้างแรงงานคนในการเกี่ยวเกี่ยวข้าวในปัจจุบันค่าจ้างตกคนละประมาณ 120 บาท ต่อวัน และยังจะต้องจ้างนวดอีกถึงละ 5 บาท (ภาษาในท้องถิ่นเรียก “ปอด”) ซึ่งหากจ้างด้วยแรงงานคน พื้นที่ 1 ไร่ต้องเสียค่าจ้างประมาณ 600-700บาท เมื่อเทียบกับการจ้างรถเกี่ยวข้าวแล้วแตกต่างกันมากโดยหากจ้างเกี่ยวเกี่ยวข้าวพื้นที่ 1 ไร่จะเสียค่าจ้างไม่เกิน 450 บาท อัตราค่าจ้างรถเกี่ยวข้าวขึ้นอยู่กับชนิดของพันธุ์ข้าว หากเป็นพันธุ์ข้าวนาปรัง จำพวกข้าวขาวเบาหรือข้าวหอมประทุมซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้าวต้นเตี้ย ค่าจ้างเกี่ยวเกี่ยวตกไร่ละประมาณ 350 บาท ส่วนข้าวนาปีซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้าวพื้นเมืองลำต้นสูง ต้องเสียค่าจ้างเพิ่มมากขึ้น โดยมีรายจ่ายในการจ้างรถเกี่ยวเกี่ยวไร่ละประมาณ 400-450 บาท ข้อดีของการเกี่ยวเกี่ยวด้วยรถคือหลังจากเกี่ยวเกี่ยวเสร็จก็สามารถขายพ่อค้าได้เลยโดยไม่ต้องยุ่งยากในการนวดอีก หรือหากต้องการให้ได้ราคาสูงขึ้นไปอีกก็เพียงแต่นำไปตากให้แห้งและเก็บใส่ยุ้งฉาง (“ห้องข้าวหรือเรือนข้าว”) ไว้ขายในช่วงที่ข้าวราคาแพง ข้าวที่เกษตรกรนิยมเก็บไว้ขายในช่วงราคาสูงโดยเก็บไว้ในยุ้งฉางคือข้าวนาปี เช่นพันธุ์ข้าวเล็บนกและข้าวสังข์หยด ซึ่งข้าวทั้งสองชนิดนี้หากเกี่ยวเกี่ยวเสร็จและขายทันทีจะราคาตกเกี่ยวคนละประมาณ 5,000-6,000 บาท แต่หากขายในช่วงข้าวราคาแพงจะได้ถึงเกี่ยวคนละ 7,000-8,000บาท

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ตามมาจากการจ้างรถเกี่ยวเกี่ยวคือข้าวเปลือกที่ได้มีคุณภาพไม่ค่อยดี เนื่องจากมีการปะปนกันทั้งข้าวลีบและที่ยังไม่สุกดีรวมทั้งวัชพืชอื่น ๆ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ถูกพ่อค้าคนกลางกดราคาลงได้ และข้าวที่เกี่ยวเกี่ยวด้วยรถเกี่ยวข้าวยังไม่เหมาะที่จะนำไปทำเป็นข้าวปลูกในปีต่อไป เนื่องจากไม่มีคุณภาพดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ดังนั้นการจ้างรถเก็บเกี่ยวจึงนิยมจ้างเฉพาะที่ต้องการขายและสำหรับการบริโภคในครัวเรือน ส่วนการนำไปทำข้าวปลูกจะยังใช้วิธีเก็บเกี่ยวด้วยแรงงานคน โดยการให้ “แกระ” เก็บเกี่ยวเช่นที่เคยทำมาในอดีต

ส่วนการจ้างงานในกิจกรรมอื่น ก็มีบ้างเช่นกันแต่น้อยกว่าการจ้างในกิจกรรมการทำนามาก โดยมากเป็นการจ้างในกิจกรรมยางพารา ซึ่งเป็นการจ้างแรงงานประจำสำหรับการกรีดยาง แต่ในกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีเพียง 11 ครัวเรือนเท่านั้นที่จ้างแรงงานกรีดยาง เนื่องจากครัวเรือนเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วเจ้าของทำงานประจำ หรือไม่ก็มีรายได้หลักจากด้านอื่น เช่น รับเหมาก่อสร้างหรือค้าขาย ทำให้ไม่มีเวลากรีดยางด้วยตนเอง ส่วนการจ้างงานในกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้นมีสัดส่วนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (ตาราง ที่ 13)

ตารางที่ 13 ลักษณะการจ้างแรงงานประจำและแรงงานชั่วคราวของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	ร้อยละครัวเรือน (N=222)	เฉลี่ย/ครัวเรือนทั้งหมด (บาท)	เฉลี่ย/ครัวเรือนที่จ้าง (บาท)
จ้างแรงงานประจำ			
ครัวเรือนที่ไม่มีการจ้าง	94.1	-	-
ครัวเรือนที่มีการจ้างมีการจ้าง	5.9	-	-
กิจกรรมที่จ้าง			
กรีดยาง	4.95	2,163.96	43,672.72
ดูแลสวน	0.45	10.81	2,400.00
ขับแทรกเตอร์	0.45	180.18	4,000.00
รวม	-	2,354.95	50,072.72
จ้างชั่วคราว			
ครัวเรือนที่ไม่มีการจ้าง	61.31	-	-
ครัวเรือนที่มีการจ้างมีการจ้าง	38.69	-	-
กิจกรรมที่จ้าง			
เกี่ยวข้าว	35.13	975.27	2,775.76
นวดข้าว	0.9	23.96	2,660.00
ไถนาและไถสวน	33.78	1,108.37	3,280.80
ขุดหลุมปลูกยาง	0.45	13.06	2,900.00
ดำนา	4.05	104.50	2,577.77
ใส่ปุ๋ย	1.35	5.40	400.00
ตัดหญ้า	2.7	104.05	3,850.00
ห่อผลไม้	0.45	4.50	1,000.00
รวม	-	231.51	10,727.77

4..การถือครองที่ดินและเครื่องมืออุปกรณ์ทางการเกษตร

4.1 การถือครองและระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

ปัจจุบันที่ดินที่มีการครอบครองและใช้ประโยชน์ ทั้งการทำการเกษตรและที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่เป็นที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.14 ของที่ดินทั้งหมด เฉลี่ยมีพื้นที่ประเภทนี้ครัวเรือนละ 10.46 ไร่ ซึ่งถือว่ามีจำนวนไม่มากนักแต่เพียงพอสำหรับการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน สำหรับการถือครองประเภทอื่น ๆ มีสัดส่วนของการใช้พื้นที่ ทำฟรีย้อยละ 13.64 รับจ่าน้อยละ 8.88 และให้เช่าร้อยละ7.34 โดยเมื่อคิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 2.03,1.32 และ1.09 ไร่ ตามลำดับ

ในการครอบครองที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองพบว่ามีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.08 ของจำนวนที่ดินที่เป็นของตนเองทั้งหมด รองลงมาเป็นที่เสียภาษี ภบท.5 คิดเป็นร้อยละ 21.65 ที่เหลือเป็นพื้นที่ นส.3 (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 การถือครองที่ดินและกรรมสิทธิ์ในที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	เฉลี่ย(ไร่)	รวม(ไร่)	ร้อยละ
การถือครองที่ดิน			
ของตนเอง	10.46	2,323.00	70.14
รับจ่านอง	1.32	294.00	8.88
เช่า	1.09	243.00	7.34
ทำฟรี	2.03	452.00	13.64
รวม	14.90	3,312.00	100.00
ระบบกรรมสิทธิ์ที่เป็นของตนเอง			
โฉนด	7.86	1,744.00	75.08
นส.3	0.34	76.00	3.27
ภบท.5	2.26	503.00	21.65
รวม	10.46	2,323.00	100.00

4.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร

การใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภทคือ (1) การใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย (2) การใช้ที่ดินสำหรับกิจกรรมทางการเกษตร โดยส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะมีพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัยเฉลี่ยครัวเรือนละ 2.38 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 15.96 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด พื้นที่ส่วนนี้เป็นทั้งที่ตั้งบ้านเรือน และพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่สำหรับทำคอกสัตว์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคอกวัวซึ่งมักจะตั้งอยู่ใกล้บริเวณตัวบ้าน หรือบางครัว

เรือนจะมีคอกวัวอยู่ใต้ถุนบ้าน แต่ปัจจุบันการทำคอกวัวไว้ใต้ถุนบ้านพบเห็นได้น้อย จะมีบ้างก็เป็นการทำคอกวัวไว้ใต้ถุนข้าง (เรือนข้างหรือห้องข้าง) ที่อยู่ในพื้นที่บริเวณที่ตั้งบ้านเรือน สาเหตุที่พบเห็นคอกวัวอยู่ใต้ถุนบ้านเรือนน้อยในปัจจุบันเนื่องจากบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นลักษณะเป็น บ้านชั้นเดียวพื้นเดี่ยว หรือไม่ก็เป็นบ้านเรือนสองชั้น ซึ่งต่างจากอดีตที่นิยมยกบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง แล้วมักทำเป็นคอกวัวด้านล่างเพื่อสะดวกในการดูแลรักษาเนื่องจากมีโจรชุกชุมมาก มีการกล่าว กันว่าในสมัยอดีตนั้น “ใครปล้นจี้ไม่เป็นจะไปขอลูกสาวใครทำภรรยาฝ่ายพ่อแม่ผู้หญิงจะไม่ยอม ยกให้ เนื่องจากกลัวว่าไม่สามารถปกป้องทรัพย์สินได้” นอกจากตั้งบ้านเรือนและเป็นคอกสัตว์ แล้วพื้นที่ส่วนนี้ยังเป็นพื้นที่สำหรับเก็บผลผลิตหรือแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่นเป็นที่ตั้งยุ้งฉาง (เรือนข้างหรือห้องข้าง) และโรงสีข้าว เป็นต้น

สำหรับพื้นที่ทางการเกษตรพบว่าในปัจจุบันการใช้พื้นที่สำหรับทำนาขังอยู่ใน อัตราสูงสุดเมื่อเทียบกับพื้นที่ทางการเกษตรอื่น ๆ โดยมีพื้นที่นาปีสูงสุดถึงร้อยละ 36.95 ของ พื้นที่ทั้งหมด เฉลี่ยครัวเรือนละ 5.52 ไร่ ส่วนพื้นที่นาปี-นาปรัง มีจำนวนไม่มากนักเฉลี่ย ครัวเรือนละ 1.68 ไร่ เนื่องจากตั้งที่ได้กล่าวแล้วว่าปัจจุบันการทำนาประสบปัญหาในหลายๆ ด้าน ปัญหาที่สำคัญนอกจากการขาดแรงงานแล้วก็เป็นปัญหาเรื่องน้ำ โดยเฉพาะการขาดน้ำในช่วงฤดู การทำนาปรัง ส่งผลให้เหลือพื้นที่ทำนาปรังน้อย ส่วนพื้นที่นาปีที่ยังมีจำนวนมากพอสมควรก็ เนื่องจากในหลายพื้นที่ยังสามารถใช้น้ำจากธรรมชาติได้ดีโดยเฉพาะในพื้นที่ลุ่ม และเหตุผลอีก ประการหนึ่งก็คือการทำนาปีส่วนใหญ่ทำเพื่อการบริโภคในครัวเรือนหากเหลือจึงขายผลผลิต การลงทุนในเรื่องปุ๋ยหรือสารเคมีไม่มากเหมือนการทำนาปรัง และการทำนาปีมักจะเป็นข้าวพันธุ์ พื้นเมืองที่มีอายุการเก็บเกี่ยวนานและทนต่อโรคได้ดี แตกต่างจากการทำนาปรังที่ส่วนใหญ่เป็น ข้าวพันธุ์ส่งเสริมหากขาดน้ำหรือไม่ใช้ปัจจัยการผลิตจำพวกปุ๋ยหรือสารเคมีอย่างเพียงพอ ก็อาจ จะไม่ได้รับผลผลิต หรือได้ผลผลิตน้อย อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการทำนาเพียงอย่างเดียวไม่ สามารถสร้างรายได้เพียงพอสำหรับเลี้ยงครอบครัว จึงมีเกษตรกรหลายครัวเรือนพยายามใช้พื้นที่ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่นการปลูกพืชหลังนาจำพวกพืชผักต่างๆ บางส่วนก็ปรับเปลี่ยนพื้นที่ ไปทำสวนผสมทั้งที่ยกร่องและไม่ยกร่อง และมีเกษตรกรส่วนหนึ่งหันไปปลูกยางพารา โดยปัจจุบัน มีพื้นที่ยางพาราทั้งหมดถึงร้อยละ 26.29 โดยเป็นพื้นที่ยางพาราที่ยังไม่เปิดกรีดร้อยละ 13.5 เฉลี่ยครัวเรือนละ 2.01 ไร่ และยางพาราที่เปิดกรีดแล้ว ร้อยละ 12.79 เฉลี่ยครัวเรือนละ 1.9 ไร่ และมีแนวโน้มว่าพื้นที่การปลูกยางพาราจะมีเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากมีหลาย เงื่อนไขที่เป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาปลูกพืชชนิดนี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของราคา แรงงาน หรือการดูแลรักษา (ตารางที่ 15)

จะเห็นได้ว่า การใช้ประโยชน์พื้นที่ในปัจจุบันเกษตรกรพยายามใช้พื้นที่ทำการ ผลิตเพื่อปลูกพืชที่มีผลตอบแทนสูง เช่นยางพาราที่สามารถทำได้และไม่แก่งแย่งแรงงานกับการ ทำนา ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรยังไม่ได้ละทิ้งการทำนาไปเลยทีเดียว ถึงแม้จะให้ผลตอบแทน ที่ไม่สูงมากนัก มีบางครัวเรือนเท่านั้นที่มีความจำเป็นที่ต้องเลิกการทำนา เนื่องจากการขาดน้ำ

และขาดแรงงานในครัวเรือน สำหรับครัวเรือนที่ขาดแรงงานมักเป็นกลุ่มครัวเรือนของเกษตรกรสูงอายุ ที่ตนเองไม่สามารถทำการเกษตรหรืองานที่ต้องใช้กำลังมาก ๆ ได้และไม่มีคนคอยช่วยเหลือ เนื่องจากลูกหลานต้องออกไปทำงานนอกบ้านทำให้ขาดแรงงานจึงต้องเลิกทำนา

ตารางที่ 15 การใช้ที่ดินเฉลี่ยต่อครัวเรือนของเกษตรกร

การใช้พื้นที่	ครัวเรือน	เฉลี่ย(ไร่)	รวม(ไร่)	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัย	222	2.38	528.5	15.96
พื้นที่ทางการเกษตร				
ยางพารายังไม่เปิดกรีด	68	2.01	447	13.5
ยางพาราเปิดกรีด	60	1.9	433	12.79
นาปี	173	5.52	1224	36.95
นาปรัง	63	1.68	375	11.33
สวนผสมยกร่อง	39	0.94	206.5	6.23
สวนผสมไม่ยกร่อง	19	0.22	50	1.51
ผัก	8	0.06	14	0.42
แปลงหญ้า	9	0.19	43.5	1.31
รวมพื้นที่ทำการเกษตร	-	14.9	3321.5	100

4.3 การให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ที่ดิน

สำหรับการให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ในที่ดินโดยการให้เช่า จ้างนองที่ดิน การให้ทำแบบแบ่งผลผลิตหรือให้ทำโดยวิธีอื่นๆ จากการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างพบว่าครัวเรือนที่ให้ผู้อื่นใช้ที่ดินในลักษณะต่างๆเหล่านี้มีจำนวนไม่มาก โดยเมื่อคิดตามครัวเรือนจะมีครัวเรือนที่ให้เช่าที่ดินมากที่สุด มีจำนวนร้อยละ 5.9 ของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งในการให้เช่าที่ดินผู้เช่ามักจะใช้ในการทำนาทั้งหมด เนื่องจากที่ดินเดิมเคยใช้ทำนา ครัวเรือนร้อยละ 4.10 ให้จ้างนองที่ดิน โดยที่ดินที่จ้างจะนำไปใช้เพื่อการทำนาเช่นกัน การให้ทำแบบแบ่งผลผลิตซึ่งมีจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 1.80 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยพื้นที่ที่ให้ทำแบบแบ่งผลผลิตมักจะเป็นสวนยางพารา ส่วนการให้ทำโดยวิธีอื่นที่มีจำนวนร้อยละ 2.25 ของครัวเรือนทั้งหมดเป็นการใช้พื้นที่ทำนาทั้งหมด เมื่อคิดจำนวนพื้นที่พบว่าการให้เช่าที่ดินยังคงมีจำนวนสูงสุด รองลงมาเป็นการให้ทำในลักษณะอื่น ๆ การให้ทำแบบแบ่งผลผลิตและการจ้างนองที่ดินตามลำดับ

การปล่อยให้ที่ดินว่างเปล่ามี 13 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 5.90 ของครัวเรือนทั้งหมด ที่ดินว่างเปล่าเป็นที่นาทั้งหมด สาเหตุที่มีการปล่อยให้ที่ดินว่างเปล่ามาจากการทำนาไม่ได้ผลเนื่องจากการขาดน้ำ รongลงมาเป็นปัญหาการขาดแรงงานและต้นทุนการผลิตสูง บางครัวเรือนจึงมักไปทำงานประจำนอกบ้านเนื่องจากสามารถมีรายได้ที่แน่นอนกว่า (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 การให้ผู้ทำประโยชน์ในพื้นที่ และที่ดินว่างเปล่าของครัวเรือนเกษตรกร

ลักษณะการใช้ที่ดิน	ครัวเรือน	เรือนทั้งหมด	พื้นที่(ไร่)	เกษตร
ประโยชน์				
ให้เช่าที่ดิน	13	5.90	99	2.99
จ้างนongที่ดิน	8	4.10	43	1.30
ให้ทำแบบแบ่งครึ่ง	4	1.80	53	1.60
อื่นๆ	5	2.25	80	2.42
ที่ดินว่างเปล่า	13	5.90	84	2.54

4.4 การเป็นเจ้าของอุปกรณ์และเครื่องมือทางการเกษตร

แม้ว่าครัวเรือนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางการเกษตร แต่ไม่ใช่ว่าทุกครัวเรือนจะมีอุปกรณ์ทำการเกษตรอย่างสมบูรณ์ มีไม่ถึงครึ่งหนึ่งของครัวเรือนที่มีอุปกรณ์ทำการเกษตร พบว่ารถไถเดินตามซึ่งมีผู้เป็นเจ้าของมากที่สุดนั้นมีครัวเรือนที่เป็นเจ้าของเพียงร้อยละ 48.1 และขังข้าวร้อยละ 47.2 ส่วนอุปกรณ์อื่นๆ คือเครื่องนวดข้าวมีร้อยละ 34.7

การใช้อุปกรณ์เพื่อทำการเกษตรนั้น ยังมีระบบการจ้างผู้ที่ครอบครองอุปกรณ์เหล่านี้มาปฏิบัติในพื้นที่ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไถนาและการเก็บเกี่ยวข้าว นวดข้าว ส่วนเครื่องรีดขางมีครัวเรือนถึงร้อยละ 23.8 ที่มี เนื่องจากการทำยางแผ่นหากใช้เครื่องมือร่วมกันหลายครัวเรือนจะไม่สะดวก สำหรับอุปกรณ์ทางการเกษตรอื่น ๆ มีน้อยมาก ยกเว้นเครื่องสูบน้ำซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการทำนา โดยอุปกรณ์อื่นๆ มีครัวเรือนที่เป็นเจ้าของไม่ถึงร้อยละ 10 (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 การเป็นเจ้าของอุปกรณ์ทางการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร

เครื่องมืออุปกรณ์	ครัวเรือน	ร้อยละ(N=222)
รถไถเดินตาม	107	48.1
ยุงข้าว	105	47.2
เครื่องนวดข้าว	77	34.7
เครื่องรีดยาง	53	23.8
เครื่องสูบน้ำ	47	21.1
รถพ่วง	36	3.6
เครื่องพ่นยา	18	8.1
เครื่องตาดหญ้า	18	8.1
เครื่องสีข้าว	11	4.9
กระบอกฉีดยา	8	3.6
รถแทรกเตอร์	2	0.9

5. การเป็นสมาชิกกลุ่มและการรวมกลุ่มแปรรูปทางการเกษตร

การรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมทางการเกษตรในพื้นที่ศึกษายังมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มทางการเงินไม่ว่าจะเป็นกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ หรือกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มขายน้ำยาง ในจำนวนสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ทั้ง 4 กลุ่มข้างต้น มีสมาชิกของกลุ่มกองทุนหมู่บ้านสูงสุด ร้อยละ 51.58 รองลงมาเป็นกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มขายน้ำยางมีจำนวนน้อยที่สุด โดยมีสมาชิกเพียงร้อยละ 0.79 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (ตารางที่ 18)

เหตุผลของผู้เป็นสมาชิกกลุ่มเพื่อเป็นแหล่งการกู้ยืมเงินเป็นสำคัญ ส่วนการรวมกลุ่มแปรรูปทางการเกษตรมีเพียงกลุ่มเดียวคือกลุ่มข้าวซ้อมมือ ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 8 ในกลุ่มนี้มีครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเข้าเป็นสมาชิกเพียงร้อยละ 22.22 วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มนี้ก็เพื่อผลิตข้าวกล้องขาย เนื่องจากในพื้นที่มีการทำนาและมีวัตถุดิบเพียงพอ รวมทั้งต้องการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตที่ได้ แทนที่จะขายเป็นข้าวเปลือกเพียงอย่างเดียว การดำเนินการของกลุ่มโดยให้สมาชิกรับข้าวเปลือกของตนเองมาขายให้กับทางกลุ่ม จากนั้นทางกลุ่มจึงนำข้าวเปลือกเหล่านี้มาแปรรูปเป็นข้าวกล้องโดยใช้แรงงานสมาชิกด้วยกันเอง และหลังจากที่ขายผลผลิตได้แล้วจะปันผลให้แก่สมาชิกตามแรงงานที่ได้ลงไป

ตารางที่ 18..การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรของเกษตรกร

ประเภทของสมาชิก	ครัวเรือน	ร้อยละ
กลุ่มออมทรัพย์	17	13.49
กลุ่มขายน้ำยาง	1	0.79
กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	65	51.58
กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน	15	11.90
กลุ่มข้าวซ้อมมือ	28	22.22
รวม		100.00

6. ระบบสินเชื่อและภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

6.1 ภาวะหนี้สิน

ปัจจุบันเกษตรกรในอำเภอบางแก้ว มีหนี้สินเฉลี่ยครัวเรือนละ 30,427.45 บาท โดยแหล่งเงินกู้ที่นิยมกู้ยืมมากที่สุด เป็นการกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 32.43 ของครัวเรือนทั้งหมด เฉลี่ยมีเงินกู้จากสถาบันการเงินแห่งนี้ครัวเรือนละ 16,547.29 บาท รองลงมาเป็นการกู้จากกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเงินทุนส่วนนี้ได้รับการจัดสรรของรัฐให้ในช่วงที่ผ่านมา ปัจจุบันเงินส่วนนี้จึงเป็นแหล่งสินเชื่อสำคัญของคนในชุมชน ทั้งในด้านการเกษตรและการใช้จ่ายในครัวเรือนโดยมีครัวเรือนที่กู้ร้อยละ 30.18 เฉลี่ยครัวเรือนละ 4,126 บาท ถึงแม้จะมีครัวเรือนกู้จากกองทุนหมู่บ้านมาก แต่จำนวนเงินกู้ต่อครัวเรือนก็ไม่ได้มีมากนัก เนื่องจากความจำกัดของจำนวนเงินทุนที่ให้กู้ ทั้งนี้ต้องมีการจัดสรรเงินให้ทั่วถึง แหล่งเงินกู้ลำดับที่ 3 ได้แก่สหกรณ์การเกษตรมีร้อยละ 10.36 ของครัวเรือนที่กู้ โดยเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 6,463.96 บาท ส่วนการกู้จากแหล่งเงินกู้อื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงไทย มีการกู้เพียงไม่กี่ครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วการกู้จากสถาบันการเงินเหล่านี้มีเพื่อกิจกรรมทางด้านอื่นมากกว่าการนำมาใช้ในกิจกรรมทางการเกษตร และที่เหลือก็มีการกู้จากกลุ่มแม่บ้าน สัจจะหมู่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งก็มีเพียงเล็กน้อย (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

แหล่งสินเชื่อ	ครัวเรือน	ร้อยละ (ครัวเรือน)	จำนวนเงินรวม (บาท)	เฉลี่ย/ครัวเรือนทั้งหมด (บาท)
ธ.เพื่อการเกษตรและสหกรณ์	72	32.43	3,673,500.00	16,547.29
ธ.กรุงไทย	1	0.45	260,000.00	1,171.17
ธ.ออมสิน	3	1.35	350,000.00	1,576.57
กองทุนหมู่บ้าน	67	30.18	916,000.00	4,126.12
สัจจะหมู่บ้าน	6	2.7	40,000.00	180.18
สหกรณ์การเกษตร	23	10.36	1,435,000.00	6,463.96
กลุ่มแม่บ้าน	14	6.31	33,500.00	150.90
กลุ่มออมทรัพย์	9	4.05	46,900.00	211.26
รวม	195	87.83	6,754,900.00	30,427.45

6.2 วัตถุประสงค์ในการกู้

โดยส่วนใหญ่แล้วจะมีการกู้เพื่อลงทุนทางการเกษตรสูงสุดถึงร้อยละ 48.72 ของครัวเรือนที่มีการกู้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการซื้อเครื่องมือเครื่องจักร การจ้างแรงงาน หรือซื้อปัจจัยการผลิตอื่น สำหรับการกู้เพื่อลงทุนทางการเกษตรแหล่งเงินกู้ที่นิยมกู้มากที่สุดคือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เนื่องจากการกู้ในแต่ละครั้งมียอดเงินกู้สูงพอสมควร รองลงมา ก็เป็นการกู้เพื่อใช้จ่ายในครอบครัวมีร้อยละ 27.63 นอกจากนี้เป็นการกู้เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ ซึ่งมีครัวเรือนจำนวนน้อยที่กู้เพื่อการต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการลงทุนค้าขาย การศึกษาของบุตรหลาน เพื่อจ่ายหนี้ ซื้อที่ดิน ซ่อมมอเตอร์ไซด์หรือรถยนต์ (ตาราง 20)

ตารางที่ 20 วัตถุประสงค์ในการกู้เงินของครัวเรือนเกษตรกร

วัตถุประสงค์	รวม	ร้อยละ
ลงทุนด้านการเกษตร	95	48.72
ที่อยู่อาศัย	18	9.23
ใช้จ่ายในครอบครัว	54	27.69
การศึกษา	8	4.11
ลงทุนค้าขาย	8	4.11
จ่ายหนี้	2	1.03
ซื้อที่	6	3.07
ซ่อมมอเตอร์ไซด์	3	1.53
รถยนต์	1	0.51
รวม	195	100

7. ระบบการผลิตทางการเกษตร

การผลิตทางการเกษตรที่มีการทำกันแทบทุกครัวเรือน คือการทำนาปลูกข้าว และเลี้ยงสัตว์จำพวกโคและไก่พื้นเมือง ส่วนยางพาราถึงแม้ว่าจะมีแนวโน้มการปลูกยางเพิ่มมากขึ้น แต่ยังไม่เต็มที่ได้มากนัก เนื่องจากพื้นที่ไม่เหมาะสม เช่นในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมขัง ส่วนการผลิตทางการเกษตรด้านอื่น ๆ มีจำนวนเล็กน้อย ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชหลังนาหรือการทำสวนผสมทั้งการยกทรงและไม่ยกทรง

7.1 ระบบการปลูกพืช

7.1.1 ระบบการทำนา สามารถแบ่งได้เป็นการทำนาปีและนาปรัง ซึ่งก็มีวัตถุประสงค์และข้อจำกัดที่แตกต่างกันโดยในการทำนาปีเกษตรกรมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ซึ่งมักจะทำในที่ราบหรือที่ราบลุ่มเนื่องจากต้องใช้น้ำฝน ส่วนการทำนาปรังส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์เพื่อขายผลผลิต โดยทำในพื้นที่ซึ่งสามารถใช้น้ำจากคลองชลประทานได้ แต่ในปัจจุบันพื้นที่การทำนาปรังมีน้อยมากเนื่องจากไม่สามารถใช้น้ำจากคลองชลประทานได้อย่างเต็มที่ ยิ่งในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา น้ำในคลองชลประทานแทบจะไม่มีให้ใช้สำหรับทำนาปรังเลย

7.1.1.1 การทำนาปี พบได้เกือบทุกสภาพภูมินิเวศของพื้นที่ศึกษา จัดได้ว่าเป็นอาชีพโดยส่วนใหญ่ของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา การทำนาปีมีทั้งการทำแบบหว่านและแบบการดำ ซึ่งการดำส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการซ่อมแซมในส่วนที่การหว่านไม่ได้ผลหรือในบริเวณนาเล็กกว่าปกติ มักไม่นิยมทำการปักดำในพื้นที่ทั้งหมดเนื่องจากเสียเวลาและต้องใช้แรงงานคนมาก

การเตรียมพื้นที่ ในการทำนาปีจะเริ่มไถประมาณตั้งแต่เดือน กรกฎาคม เรื่อยไปจนกระทั่งประมาณเดือนสิงหาคมหรือกันยายน ขึ้นอยู่กับการตกของฝน “การให้หยามของฝน” ในการไถครั้งแรกส่วนใหญ่นิยมจ้างรถแทรกเตอร์ก่อน หลังจากนั้นจึงไถด้วยรถไถเดินตาม เนื่องจากหน้าดินแข็ง การจ้างไถสำหรับการไถในครั้งแรกด้วยรถแทรกเตอร์หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “รถจักรใหญ่” นั้นต้องเสียค่าใช้จ่ายในอัตรา 150-180 บาท/ไร่ หลังจากนั้นจึงไถแปรและคราดด้วยรถไถเดินตาม หรือเกษตรกรบางรายจ้างไถด้วยรถแทรกเตอร์ทั้งหมด ซึ่งค่าใช้จ่ายสำหรับการจ้างไถทั้งสามครั้งตกประมาณไร่ละ 450 บาท จากนั้นจึงทำการหว่านกล้าข้าวในพื้นที่ 1 ไร่ใช้พันธุ์ข้าวประมาณ 13 กิโลกรัม หรือ 1 ปิบ “ปอด” ส่วนในพื้นที่ที่เตรียมต้นกล้าสำหรับปักดำต้องใช้เมล็ดพันธุ์มากกว่าการหว่านปกติ โดยในพื้นที่ 0.5 ไร่ จะหว่านเมล็ดพันธุ์ประมาณ 3 ปิบ หรือ 48 กิโลกรัม และเมื่อหว่านแล้ว 15 วัน ใส่ปุ๋ย 2-3 กิโลกรัม และใส่ปุ๋ยอีกครั้งก่อนทำการถอน จำนวน 2-3 กิโลกรัม จากนั้นประมาณ 1 เดือนจึงสามารถถอนกล้าได้

ในกรณีของการทำนาปีแบบหว่านน้ำตม เมื่อเกษตรกรได้ทำการคราดดิน“ทำเทือก” แล้วจึงหว่านข้าว เกษตรกรต้องนำข้าวเปลือกที่จะหว่านใส่กระสอบแล้วนำไปแช่น้ำไว้ 1 คืน จากนั้นนำมาเก็บไว้โดยใช้ผ้าคลุมอีก 1 คืน เพื่อให้เมล็ดข้าวออก แล้วจึงนำไปหว่านในนาที่ได้ทำเทือกไว้แล้ว ในการหว่านข้าวเกษตรกรจะแบ่งที่นาเป็นส่วน ๆ และมีทางเดินเพื่อใช้ในการเดินหว่านข้าวและปุ๋ยต่อไป เพราะว่าการหว่านน้ำตมจะทำให้ต้นข้าวขึ้นหนาแน่น การเดินลงไป

หว่านปุ๋ยจะทำความเสียหายให้ต้นข้าวได้ เมื่อหว่านข้าวและประมาณ 7 วันทำการระบายน้ำสู่ที่นาเพื่อหล่อเลี้ยงต้นกล้า

พันธุ์ข้าว การทำนาปีจะมีการเลือกใช้ข้าวพันธุ์หนักเช่นข้าว ข้าวเล็บนก ข้าวขามเกลย์หรือข้าวสังข์หยดโดยมีระยะเวลาเก็บเกี่ยวประมาณ 5-6 เดือน

พื้นที่ซึ่งต้องการปักดำ เมื่อสามารถถอนกล้าได้แล้วก็จะทำการถอนแล้วมัดรวบต้นกล้าด้วยเชือกไว้เป็นมัดและตัดส่วนของยอดต้นข้าวทิ้ง จากนั้นทำการชนกล้าที่ถอนไว้แล้วด้วยวิธีการนำไม้ไผ่ยาวประมาณ 2-3 เมตร และวางต้นกล้าที่เตรียมไว้เป็นมัดบนไม้โดยแบ่งข้างสละเท่า ๆ กัน การจะแบกได้ครั้งละจำนวนเท่าไรนั้นขึ้นอยู่กับความแข็งแรงของผู้แบก แต่โดยทั่วไปจะแบกครั้งละ 4-6 มัด ในการปักดำสำหรับการดำเพื่อซ่อมแซมบางส่วนและไม่มีการไถคราดทำเทือกพื้นที่มาก่อน สามารถปักดำได้โดยการใช้ไม้ปักให้ดินเป็นรู (ชาวบ้านเรียกว่า ไม้จูง) จากนั้นจึงนำต้นกล้าที่เตรียมไว้ใส่ลงในหลุม ประมาณ 2-3 ต้นต่อหลุม แล้วจึงใช้มือเกลี่ยดินกลบโคนต้นกล้าไว้ป้องกันต้นกล้าลอยขึ้นมา ส่วนในพื้นที่ซึ่งได้มีการไถและคราดทำเทือกไว้เรียบร้อยแล้วก็ไม่จำเป็นต้องใช้ไม้ปักก่อนการดำต้นกล้า โดยสามารถนำต้นกล้าปักดำลงไปได้เลย เนื่องจากดินร่วนซุยดีอยู่แล้ว ลักษณะการดำจะเดินถอยหลังและพยายามให้ต้นกล้าที่ดำเป็นแถวเป็นแนวมากที่สุด เพื่อความสวยงามและง่ายในการกำจัดวัชพืชและใส่ปุ๋ยต่อไป

การดูแลรักษา เกษตรกรจะเข้าไปดูแลแปลงนาเป็นระยะเพื่อซ่อมแซมต้นข้าวที่ได้รับความเสียหายหรือไม่สมบูรณ์ ตลอดจนการควบคุมน้ำให้เพียงพอและคอยกำจัดศัตรูพืช เช่น ปู หนู ต่าง ๆ ส่วนการใส่ปุ๋ย สำหรับพื้นที่ที่มีการปักดำต้นกล้า หลังจากปักดำประมาณ 7 วันจึงใส่ปุ๋ย โดยเกษตรกรจะเดินลงไปในพื้นที่นาจากนั้นจึงทำการหว่านปุ๋ยหรือที่เรียกว่าการ “ซัด” ปุ๋ยไปให้ทั่วพื้นที่นา และถ้าหากเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่จะแบ่งระยะห่างในการเดินเป็นช่วง ๆ เพื่อให้สามารถใส่ปุ๋ยได้ทั่วถึงมากที่สุด หากมีคนหว่านปุ๋ยหลายคนก็จะเดินเรียงแถวหน้ากระดาน ในพื้นที่ 1 ไร่อาจจะใช้ปุ๋ยประมาณ 20 กก และใส่ปุ๋ยอีกครั้งในช่วงที่ข้าวแตกกอหรือในช่วงข้าวตั้งท้อง โดยใช้วิธีการใส่เหมือนเดิม ซึ่งปริมาณการใส่ปุ๋ยต่อพื้นที่จะมีปริมาณมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเงินทุนและวัตถุประสงค์ของเกษตรกรเป็นสำคัญ โดยเกษตรกรที่มีเงินทุนมากและทำเพื่อขายจะใส่ปุ๋ยในปริมาณที่มากกว่าเกษตรกรที่มีเงินทุนน้อยและทำเพื่อบริโภคในครอบครัวเป็นหลัก

การเก็บเกี่ยว จากนั้นประมาณเดือนมีนาคมจึงสามารถเก็บเกี่ยวได้ โดยวิธีการเก็บเกี่ยวจะแตกต่างกันตามชนิดพันธุ์ข้าวที่ปลูกนั่นคือ หากเป็นข้าวพันธุ์สังข์หยดที่มีลักษณะต้นเตี้ยเกษตรกรนิยมใช้เคียวตัดหรือจ้งรถเกี่ยวข้าวเพราะสะดวกรวดเร็วกว่า โดยอาจใช้แรงงานครอบครัวหรือจ้างแรงงานวันละ 120 บาท หากจ้งรถเก็บเกี่ยวก็ตกไร่ละ 350 บาท ส่วนข้าวพันธุ์พื้นเมืองหากจ้างรถเก็บเกี่ยวก็ตกไร่ละ 400-450 บาท เนื่องจากเป็นข้าวที่มีลำต้นสูงขณะที่การเก็บด้วยแกะจะใช้ในกรณีที่ต้องการนำพันธุ์ข้าวสำหรับการเพาะปลูกในปีต่อไป

การนวดข้าว เกษตรกรที่เกี่ยวข้องข้าวโดยการไถเกี่ยวตัด จะทำการนวดข้าวที่เกี่ยวข้องได้ทันที ด้วยเครื่องนวดข้าวที่ใช้เครื่องยนต์ของรถไถเป็นต้นกำลัง จากนั้น จึงนำไปใส่กระสอบเก็บไว้ที่บ้าน ส่วนการเก็บเกี่ยวด้วยแกระ เกษตรกรอาจจะไม่นิยมนวดข้าวทันที แต่จะนำข้าวที่เก็บเกี่ยวมาทำการวางซ้อนกันไว้ในยุ้งข้าวที่ได้เตรียมไว้ โดยจัดเรียงไว้เป็นชั้นๆ รอเวลาทำการนวดเพื่อนำไปบริโภคหรือขายต่อไป ส่วนการเก็บเกี่ยวด้วยรถสามารถนวดไปในตัวได้เลย เพียงแต่นำใส่กระสอบเพื่อขาย หรือนำไปเก็บในยุ้งฉางได้ทันที

7.1.1.2 ระบบการทำนาปรัง การทำนาปรังในปัจจุบันมีน้อยลง เนื่องจากปัญหาน้ำชลประทานไม่เพียงพอในช่วงทำนาปรัง และการระบายน้ำสู่พื้นที่นาทำได้ยากเพราะคลองส่งน้ำชลประทานอยู่ต่ำกว่าพื้นที่นา ส่วนพื้นที่ที่ตอนปลายของคลองชลประทานก็มีน้ำไม่เพียงพอ แต่กระนั้นก็ตามยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ยังคงทำนาปรังโดยมีวัตถุประสงค์ทำนาเพื่อขายเป็นหลัก ในการทำนาปรังก็มีลักษณะทั่วไปคล้ายกับการทำนาปี แตกต่างกันที่ช่วงฤดูการทำและการใช้ปัจจัยการผลิตต่อไร่ที่นาปรังมีการใช้เข้มข้นกว่า

การเตรียมดิน นาปรังจะเริ่มไถประมาณเดือนเมษายน โดยเกษตรกรจะปล่อยน้ำเข้าที่นาแล้วทิ้งไว้ระยะหนึ่งเพื่อให้ดินชุ่มน้ำ จากนั้นจึงทำการไถโดยเกษตรกรจะเน้นใช้รถไถเดินตามมากกว่าการจ้างรถแทรกเตอร์ เพราะเกษตรกรที่ทำนาปรังมักมีรถไถเดินตามเป็นของตนเอง ในการไถเกษตรกรจะไถตะทิ้งไว้ประมาณ 7 วันจากนั้นจึงทำการไถแปร คราดและทำเทือก แล้วจึงทำร่องเป็นแปลงขนาดเล็กเพื่อให้น้ำไหลและสะดวกในการหว่านข้าว

พันธุ์ข้าว ในการทำนาปรังเกษตรกรจะเลือกใช้พันธุ์ข้าวขาวมาเลย์เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาก็เป็นพันธุ์เล็บนก เนื่องจากเห็นว่าราคาขายดีตลอดปีและทนต่อโรคมากกว่าพันธุ์อื่น

การใส่ปุ๋ย เกษตรกรส่วนใหญ่จะใส่ปุ๋ยเต็มที่ โดยใส่ 2 ครั้งและในแต่ละครั้งประมาณ 10-25 กิโลกรัมต่อไร่ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของเกษตรกรในระบบนี้จะทำนาเพื่อขายเป็นหลัก ดังนั้นจึงดูแลรักษาอย่างดี

โรคและแมลง ปัญหาโรคที่เกษตรกรเจอจะเป็นพวกเพลี้ย ไรแดง แต่มีปัญหาไม่รุนแรง เกษตรกรจึงไม่ให้ความสนใจ แต่ปัญหาการรบกวนของหนูจัดว่าเป็นปัญหาที่สำคัญของเกษตรกร ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องออกไปดูนาข้าวของตัวเองเป็นระยะ

การเก็บเกี่ยวข้าวนาปรัง จะเก็บเกี่ยวประมาณเดือนกรกฎาคม โดยในการเก็บเกี่ยวจะนิยมจ้างรถตัดข้าวในราคา 350 บาทต่อไร่ หรือหากตัดด้วยเคียวจะทำการนวดด้วยเครื่องนวดที่มีรถไถเป็นต้นกำลังในพื้นที่นา และขายแก่พ่อค้าที่เข้ามารับซื้อหรือโรงสีในพื้นที่

จากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มีการทำนาปีทั้งหมด 1,224 ไร่ ทำนาปรัง 375 ไร่ สภาพพื้นที่และการใช้น้ำในการทำทั้งนาปีและนาปรังจัดว่าอยู่ในสภาพที่ไม่เหมาะสมเสียเป็นส่วนใหญ่ เมื่อคิดค่าใช้จ่ายในการทำนาที่เป็นเงินสดเฉลี่ยต่อไร่รวมทั้งสิ้น 829.78 บาท ค่าใช้จ่ายที่มีจำนวนมากเป็นค่าจ้างแรงงานและค่าเตรียมดิน ผลผลิตของการทำนาโดยเฉลี่ยต่อไร่ 305.45 กิโลกรัม เมื่อคิดเป็นมูลค่าตามราคาซื้อขายจริงจะมีรายได้ 1,496.74 บาทต่อไร่

ทำให้รายได้หลังจากหักค่าใช้จ่ายเหลือเป็นตัวเงินประมาณ 666.96 บาทต่อไร่ ทั้งนี้ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่ายที่ไม่เป็นเงินสดซึ่งเกษตรกรจะต้องใช้เช่น ค่าแรงงานตนเองและครอบครัว ค่าเช่าแรงงาน ค่าพันธุ์เป็นต้น สำหรับนาปรังมีการใช้ปัจจัยผันแปรสูงกว่านาปีเล็กน้อย ผลผลิตที่ได้เฉลี่ยต่อไร่มากกว่านาปีประมาณ 90 กิโลกรัม อย่างไรก็ตามเมื่อคิดรายได้หลักจากหักค่าใช้จ่ายแล้วนาปรังกลับมีรายได้เฉลี่ยต่อไร่เพียง 1459.67 บาท ซึ่งน้อยกว่ารายได้เฉลี่ยต่อไร่ของนาปีเล็กน้อย (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 รายได้และค่าใช้จ่ายผันแปรในการทำนา

รายการ	นาปี	นาปรัง
พื้นที่รวม(ไร่)	1,224	375
สภาพดิน(ไร่)		
ดี	12	-
ปานกลาง	417	51
เลว	795	324
การใช้น้ำ(ไร่)	-	-
ดี	137	12
ปานกลาง	422	50
เลว	665	313
ค่าใช้จ่าย(บาท/ไร่)		
ค่าเตรียมดิน	210.69	259.80
ค่าพันธุ์	75.96	45.5
ค่าจ้างแรงงาน	284.10	351.37
ค่าปุ๋ยเคมี	199.81	187.96
ค่าน้ำมัน	59.22	61.61
รวม	830	870.24
ผลผลิตและรายได้		
ผลผลิต(กก/ไร่)	305	394.50
รายได้มูลค่าผลผลิต(บาท/ไร่)	1,497	1,459.67
รายได้หลังหักค่าใช้จ่าย(บาท/ไร่)	667	589.43

7.1.2 ระบบการทำสวนยางพารา

การเตรียมพื้นที่ ในการเตรียมพื้นที่ปลูกจะแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่ หากพื้นที่ อยู่บริเวณที่ดอนหรือที่ลาดลอนลูกคลื่นจะมีการไถด้วยรถไถใหญ่ เพื่อปรับพื้นที่และพลิกหน้าดิน แต่หากเป็นที่ราบ เกษตรกรต้องทำการไถยกร่องเพื่อป้องกันน้ำท่วมขัง ซึ่งอาจจะทำให้ต้นยาง ตายได้ง่าย หรือหากเป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ในบริเวณที่ลุ่มเกษตรกรก็จะจ้างรถขุดยกร่องป้องกันน้ำท่วมเช่นกัน

พันธุ์ยาง พันธุ์ที่เกษตรกรเลือกปลูกส่วนใหญ่จะเป็น RRIM 600 เพราะเป็น พันธุ์ที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในทุกสภาพพื้นที่และให้ผลผลิตสูง ตลอดจนสามารถซื้อต้นยาง ได้ง่ายพื้นที่ รองลงมาเป็นพันธุ์ BPM 24 ขณะพันธุ์อื่น ๆ เช่น GT1 PB5 มีการปลูกน้อย เมื่อเกษตรกรได้ปรับสภาพพื้นที่เสร็จแล้วจึงทำการกำหนดระยะปลูก ซึ่งอาจเป็นระยะ 6 x 4 เมตร หรือ 7 x 3 เมตร แล้วแต่ความต้องการโดยเกษตรกรทำการตัดไม้ยาวประมาณ 1 เมตร หรือที่เรียกว่า “ไม้ปักทิว” เพื่อใช้ปักตรงจุดที่ปลูกต้นยาง จากนั้นจึงทำการขุดหลุมให้มีขนาด 50 x 50 x 50 แล้วทิ้งไว้ประมาณ 1-2 สัปดาห์ จากนั้นจึงนำต้นยางมาปลูก

การดูแลรักษา หลังจากนั้นเกษตรกรจะดูแลต้นยางทั้งการกำจัดแมลงศัตรู เช่น หนอน หรือการตายหญ้าเป็นระยะ ๆ ใส่ปุ๋ย 2 ครั้งต่อปี วิธีการใส่จะขุดหลุมรอบโคนต้น หรือ การโรยระหว่างรอบโคนต้นยาง สูตรปุ๋ยที่ใช้ใส่ เช่น 16-20-0 , 14-4-9 , 16-8-14, 15-15-15 หรือ 20-8-20 ทั้งนี้สูตรปุ๋ยที่ใช้ขึ้นอยู่กับอายุของต้นยาง สูตรปุ๋ยหรือแหล่งที่มาของปุ๋ยมาจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางและตลาดทั่วไป สำหรับการควบคุมวัชพืช เกษตรกรจะใช้วิธีการถางด้วยมือหรือการใช้สารเคมีฉีดพ่น ขณะที่โรคแมลงศัตรูพืชนั้น เกษตรกรไม่ได้สนใจมากนัก

การกรีดยาง ระบบการกรีดยางมีลักษณะแตกต่างกัน โดยการกรีดยางมีการกรีดยางครั้งละ ต้น และหนึ่งในสามของลำต้น โดยจะมีการกรีดยาง 3 วัน เว้น 1 วัน เป็นส่วนใหญ่ หรือบาง รายอาจกรีดยางวันเว้นวัน การกรีดยางจะเริ่มกรีดยางเวลาประมาณ 01.00 น. และจะเก็บน้ำยาง ประมาณ 07.00 น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนพื้นที่และแรงงานที่มีอยู่ในครัวเรือน ซึ่งตั้งแต่เริ่มกรีดยางกระทั่งกรีดยางเป็นแผ่นใช้เวลาประมาณ 8-10 ชั่วโมง แต่หากกรีดยางและขายน้ำยางโดยไม่ทำแผ่นก็ใช้เวลาเฉลี่ยน้อยลงอีก

จากการศึกษาพบว่าสภาพดินที่ใช้ในการทำสวนยางพาราส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 54 อยู่ในสภาพที่ไม่เหมาะสมต่อการทำสวนยาง ร้อยละ 42 เหมาะสมปานกลาง สำหรับพื้นที่เหมาะสมมีเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น ส่วนความเหมาะสมของการใช้น้ำพบว่ามีความเหมาะสมดีและปานกลางรวมกันร้อยละ 60 ส่วนที่เหลือไม่เหมาะสมเลย (ตารางที่ 22)

การศึกษาค่าใช้จ่ายและรายได้ที่เป็นตัวเงินดังแสดงในตารางที่ 22 สามารถแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ดังนี้

(1) ค่าใช้จ่าย ประกอบไปด้วย ค่าเตรียมดิน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นตลอดทุกช่วงอายุของยางพาราตั้งแต่เริ่มปลูกจนกระทั่งปลูกยางได้ แต่ค่าใช้จ่ายส่วนนี้จะมีค่าสูงในช่วงแรกคือ ตั้งแต่เริ่มปลูก-3 ปี เนื่องจากต้องเตรียมพื้นที่และเตรียมหลุมปลูกในช่วงปีแรก ค่าพันธุ์ยาง_ เกิดขึ้นในปีแรกของการทำสวนยางพารา ค่าแรงงาน เกิดขึ้นในช่วงที่ยางกรีตได้มากกว่าในช่วงอื่นๆ เนื่องจากในบางครั้เรือ่นมีการจ้างแรงงานจากนอกครั้เรือ่นมากรีตยางแบบแบ่งครั้่งผลผลิต ค่าปุ๋ย ปุ๋ยเคมีเกิดขึ้นในช่วงที่ยางกรีตได้มากกว่าในช่วงเริ่มต้นของการผลิต เนื่องจากเมื่อยางกรีตได้ ความต้องการธาตุอาหารสำหรับการบำรุงลำต้นมีมาก เพื่อทดแทนความสูญเสียกับน้ำยางที่กรีตออกมา ส่วนช่วงยางเล็กจำนวนปุ๋ยเคมีจะใช้น้อยกว่า การใช้ปุ๋ยคอกเกษตรกรมักจะทำให้ในช่วงที่ยางเปิดกรีตไม่ได้ นอกจากนั้นในช่วงยางเล็กอายุ 1-3 ปี เกษตรกรยังมีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในสวนยางอีกด้วย สารกำจัดศัตรูพืชและสารฆ่าหญ้า ใช้ในช่วงก่อนเปิดกรีตมากเนื่องจากในช่วงที่ยางยังเล็กหากภายในสวนมีวัชพืชมากเกินไปวัชพืชเหล่านี้จะไปแย่งปุ๋ยที่ใส่ให้ต้นยาง และหากวัชพืชปกคลุมมากก็จะทำให้เกิดเชื้อโรคได้ง่ายเนื่องจากความชื้นมีมาก ส่วนในช่วงที่ยางสามารถเปิดกรีตได้การใช้สารเคมีสำหรับฆ่าหญ้าลดน้อยลงหรือในบางสวนจะไม่ใช้เลย แต่จะทำการกำจัดวัชพืชโดยการตัดแทน เพราะการตัดนอกจากจะไม่ต้องเสี่ยงกับอันตรายจากสารเคมีแล้ว หญ้าที่ตัดยังสามารถเป็นปุ๋ยคลุมดินได้อย่างดีอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามในช่วงที่ยางพาราเปิดกรีตได้แล้ว อาจจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับค่าสารเคมีทาหน้ายางเพื่อป้องกันหน้ายางเกิดเชื้อราเพิ่มขึ้นไปอีก ค่าใช้จ่ายอื่นๆ จำพวกค่าน้ำมัน ค่าถ่าน หินค่าน้ำกรด จะเป็นรายจ่ายในช่วงที่ยางเปิดกรีตได้ สำหรับ ค่าจ้างกรีต ยางจะเกิดขึ้นเฉพาะบางครั้เรือ่นเท่านั้น ซึ่งอาจเป็นครั้เรือ่นที่มีสวนยางมากเกินกว่าที่แรงงานในครั้เรือ่นจะกรีตได้ทั้งหมด หรือเป็นครั้เรือ่นที่ใช้แรงงานประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรเป็นหลัก แต่ทำสวนยางแล้วให้คนอื่นทำหน้าที่กรีตยางแทนโดยแบ่งครั้่งผลผลิต

(2) ผลผลิต มูลค่าผลผลิตและรายได้ ในช่วงยางอายุ 1-3 ปี ในพื้นที่ศึกษามีการปลูกพืชแซมน้อยมาก และหากปลูกก็มักจะเป็นพืชที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินสด ส่วนยางอายุ 4-6 ปี มีร่มเงามากจึงไม่ได้มีการปลูกพืชอื่น ๆ แซมเพื่อให้เกิดรายได้ ดังนั้นในช่วงระหว่างที่ยังไม่สามารถกรีตยางได้ รายได้หลังหักค่าใช้จ่ายจึงมีค่าติดลบ สำหรับในปีที่ 7 ซึ่งสามารถกรีตยางได้จะได้อย่างประมาณ 256 กิโลกรัมต่อไร่/ปี เมื่อคิดเป็นรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายโดย (ไม่หักค่าจ้างแรงงานกรีต) เป็นจำนวนเงิน 7505.69 บาทต่อไร่/ปี

ตารางที่ 22 รายได้และค่าใช้จ่ายผันแปรในการทำสถานยางพารา

รายการ	ยาง 1-3 ปี	ยาง 4ปี- ยังไม่เปิดกรีต	ยางเปิดกรีต
พื้นที่(ไร่)	243.00	204.00	433.00
สภาพดิน(ไร่)			
ดี	35.00	-	4.00
ปานกลาง	85.00	100.00	183.00
เลว	123.00	104.00	246.00
การใช้น้ำ(ไร่)			
ดี	73.00	62.00	103.00
ปานกลาง	88.00	27.00	163.00
เลว	81.00	93.00	167.00
ค่าใช้จ่าย(บาท/ไร่)			
ค่าเตรียมดิน	485.80	257.07	360.27
ค่าพันธุ์ยาง	1,243.39	-	-
ค่าจ้างแรงงาน	181.86	169.66	469.94
ค่าปุ๋ยเคมี	273.04	447.11	538.52
ค่าปุ๋ยคอก	100.00	200.00	-
ค่าสารกำจัดศัตรูพืช	-	130.00	300.00
ค่าสารฆ่าหญ้า	151.44	119.55	82.95
ค่าน้ำมัน	-	23.07	76.19
ค่าถ่านหิน	-	-	86.53
ค่าน้ำกรด	-	-	29.16
ค่าปุ๋ยอินทรีย์	58.33	-	-
ค่าจ้างกรีต	-	-	2,432.43
รวมค่าใช้จ่าย(บาท/ไร่)	2,493.86	1,346.46	4,375.99
ผลผลิตและรายได้			
ผลผลิต(กก/ไร่)	-	265.20	265.20
มูลค่าผลผลิต(บาท/ไร่)	-	-	9,449.19
รายได้หลังหักค่าใช้จ่าย(บาท/ไร่)	-2,493.86	-1,346.46	5,073.20

7.1.3 ระบบสวนผสม การปลูกพืชระบบนี้เกษตรกรจะมีการปรับพื้นที่ โดยการขุดคูยกร่องพื้นที่สร้างคันดินให้สูงขึ้นกว่าพื้นที่นาเดิมเพื่อป้องกันน้ำท่วม จากนั้นจึงขุดคูขอยในพื้นที่เพื่อยกร่องในการปลูกพืชลักษณะการขุดคูของเกษตรกรจะแตกต่างกัน โดยทั่วไปจะกว้างประมาณ 3 เมตร คูน้ำกว้างประมาณ 1.5 เมตร ลึก 1.25 เมตร โดยเกษตรกรอาจจะได้รับการสนับสนุนจากทางราชการหรือลงทุนเอง

เกษตรกรจะเลือกปลูกไม้ผลเป็นพืชหลัก ได้แก่ เงาะ กระท้อน มะพร้าว สลับกับการปลูกกล้วยน้ำว้า โดยพันธุ์พืชเหล่านี้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการของทางราชการ จะได้รับการแจกฟรี แต่เกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการต้องซื้อจากตลาด ซึ่งเงาะราคาต้นละ 30 บาท กระท้อนราคาต้นละ 20 บาท มะพร้าวราคาต้นละ 15 บาท และกล้วยราคาหน่อละ 5 บาท แต่เนื่องจากไม้ผลเหล่านี้ต้องใช้เวลานานอย่างน้อย 3 ปี จึงจะให้ผลผลิตได้ ดังนั้น ในช่วงที่ไม้ผลยังไม่ให้ผลผลิตเกษตรกรจึงต้องหารายได้จากการปลูกผักเป็นพืชเสริม ได้แก่ พริกชี้หนู มะเขือ ซึ่งการปลูกพืชเสริมยังเป็นการช่วยกำจัดวัชพืชและใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การปลูกไม้ผล ในการปลูกเกษตรกรทำการขุดหลุมขนาดประมาณ 50x50x50 เซนติเมตร ทั้งนี้ไม่มีการจำเพาะเจาะจงว่าหลุมปลูกจะขนาดเท่าไรจึงจะเหมาะสม แล้วแต่ความต้องการของเกษตรกรเป็นสำคัญ จากนั้นจึงนำปุ๋ยคอก มักเป็นมูลไก่ผสมลงไปหลุมปลูก โดยจะใส่ในปริมาณไม่มากนัก เนื่องจากถ้าใส่มากอาจทำให้ต้นไม้ตายได้ ซึ่งมูลสัตว์ที่จะนำมาใช้ต้องเป็นมูลสัตว์ที่แห้งไม่ควรนำมูลสัตว์ที่สดมาใช้ เนื่องจากจะทำให้เกิดความร้อนมากเมื่อผสมปุ๋ยคอกแล้วก็ปลูกต้นไม้ที่เตรียมไว้ โดยช่วงเวลาที่เกษตรกรเลือกปลูกต้นไม้จะเป็นช่วงตอนเย็นเพราะเมื่อปลูกแล้วต้นไม้จะไม่เหี่ยว เนื่องจากความร้อนของแสงแดด เมื่อปลูกแล้วเกษตรกรจะรดน้ำทันทีเพื่อให้ความชุ่มชื้นแก่ต้นไม้ หลังจากนั้นประมาณ 3 เดือน จึงใส่ปุ๋ย โดยมักเป็นปุ๋ยคอก สลับกับการใช้ปุ๋ยเคมี สูตรเสมอเช่น 15-15-15 หรือ 16-16-16 โดยปริมาณและความถี่ที่ใส่ในแต่ละครั้งจะขึ้นอยู่กับทุนของเกษตรกรเอง ขณะที่การปลูกผัก เกษตรกรนิยมปลูกพริกชี้หนูในช่วงปีแรกเนื่องจากพริกชี้หนูต้องการแสงแดดมาก จึงเจริญเติบโตได้ดีในที่แจ้ง และในปีแรกต้นไม้ผลและกล้วยยังโตไม่มาก จึงไม่ไปบังร่มเงาของพริกที่ปลูก และมีราคาค่อนข้างสูงตลอดปี ในการปลูกเกษตรกรจะนิยมเพาะต้นกล้าก่อน เพราะจะทำให้เจริญเติบโตได้ดี และในการปลูกเกษตรกรจะนำมูลสัตว์ผสมกับแกลบในการรองหลุม ระยะห่างระหว่างต้นและแถวไม่แน่นอน เกษตรกรจะใช้การกระะยะเอง จนบางครั้งมองดูไม่เป็นแถวเป็นแนวแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามเกษตรกรที่เลือกกระะบบการผลิตระบบนี้เป็นเกษตรกรที่ประสบปัญหาจากการทำนาที่มีผลผลิตภาพลดลงจนไม่คุ้มทุนมาก่อน จึงพยายามปรับตัว และแสวงหาทางเลือกใหม่ ๆ ในการทำการเกษตร และมักเป็นเกษตรกรที่ขยันและกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เนื่องจากกระะบบการปลูกไม้ผลผสมกับผักนี้ต้องมีความรู้ในด้านการปลูก

และดูแลรักษา เพราะเป็นระบบที่ต้องใช้การทำงานที่ประณีตและมีความซนอดทนอย่างแท้จริง แต่กระนั้นการที่ต้องลงทุนในช่วงแรกสูง จึงทำให้การทำไร่นาสวนผสมยังมีไม่มากนักในพื้นที่นี้

นอกจากนั้นยังมีการปลูกพืชผสมในพื้นที่รอบๆบริเวณบ้าน การปลูกไม่ได้เป็นแถวเป็นแนวมากนัก ซึ่งพืชที่นิยมปลูกจะเป็นพืชที่สามารถนำมาบริโภคในครัวเรือนได้ เช่น มะพร้าว มะม่วง ขนุน มะนาวมะกรูด มะขาม หมวก เป็นต้น จำนวนการปลูกแต่ละชนิดไม่มากนัก บางชนิดก็ตั้งใจปลูกและดูแลรักษาอย่างดี บางชนิดก็ปล่อยปละละเลยไม่ได้เอาใจใส่ เนื่องจากพืชผักที่ปลูกเหล่านี้ไม่ได้มีรายได้เข้าสู่ครัวเรือนมากนัก และพืชส่วนใหญ่จะมีความทนทานต่อสภาพอากาศสภาพพื้นที่ได้ดี

ส่วนการปลูกพืชไร่หรือผัก โดยพืชไร่ที่พบเห็นมีการปลูกกันมากกว่าชนิดอื่นก็จะเป็นถั่วลิสง เนื่องจากปลูกง่ายไม่ต้องดูแลรักษามาก ซึ่งนิยมปลูกหลังจากฤดูการทำนาปี โดยหากไม่ทำนาปรังก็จะไถพื้นที่แล้วปลูกถั่วลิสง ส่วนพืชชนิดอื่นที่ปลูกรองลงมาก็เป็นจำพวก แตงโม พริก มะเขือ แต่การปลูกที่ทำเพื่อการขายพบเห็นได้จำนวนน้อยมาก ส่วนพืชจำพวก พริกหรือมะเขือหรือตะไคร้จะนิยมปลูกในบริเวณตัวบ้านเพื่อใช้สำหรับการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น

7.2 ระบบการเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ มีการเลี้ยงเกือบทุกครัวเรือน เป็นการเลี้ยงเพื่อใช้บริโภค ที่เหลือขายบ้างเล็กน้อย ชนิดสัตว์ที่เลี้ยงเช่น โคพื้นเมือง ไก่บ้าน เป็นต้น ส่วนการเลี้ยงสัตว์เพื่อขายได้แก่ การเลี้ยงสุกรขุน และไก่กระທง แต่มีน้อยมาก

7.2.1 สภาพการเลี้ยง สำหรับการเลี้ยงวัว โดยทั่วไปจะมีการสร้างโรงเรือนหรือคอกวัวด้วยไม้ทำเป็นรั้วกัน มีหลังคามุงด้วยจากหรือสังกะสี บริเวณพื้นจะถมดินให้สูงขึ้นเล็กน้อยเพื่อป้องกันน้ำท่วมขัง หรือชาวบ้านบางคนก็ใช้บริเวณใต้ถุนบ้านมากขึ้นเป็นคอกวัวก็มี ส่วนอาหารสำหรับวัวนั้นจะเป็นหญ้าตามทุ่งนาหรือบริเวณบ้าน โดยในตอนเช้าของทุกวันชาวบ้านจะนำวัวออกจากคอก นำไปล่ามไว้บริเวณที่มีหญ้า ลักษณะการล่ามจะนำเชือกวัวผูกด้วยกอหญ้าหรือต้นไม้และปล่อยให้วัวกินหญ้าไป จากนั้นประมาณเที่ยงจึงกลับมาอีกครั้งเพื่อนำวัวไปกินน้ำและย้ายวัวไปล่ามบริเวณที่ใหม่ที่มีหญ้ามากกว่าเดิมแล้วปล่อยให้วัว จนกระทั่งช่วงเย็นจึงไปเอาวัวกลับมาล่ามไว้ในคอก ซึ่งลักษณะการเลี้ยงจะเป็นไปแบบนี้ทุก ๆ วัน แต่จะหมุนเวียนสลับเปลี่ยนพื้นที่แปลงหญ้าไปเรื่อย ๆ ส่วนการเลี้ยงไก่พื้นเมือง จะเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติ มีการให้ข้าวเปลือกหรือเศษอาหารที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนบ้าง แต่สำหรับผู้ที่เลี้ยงเป็นไก่ขุน จะมีการสร้างโรงเรือนอย่างดี มีการซื้ออาหารสำเร็จรูป และการผสมอาหารเองโดยผสมกับข้าวสารหัก (ชาวบ้านเรียกว่า “ปลายสาร”) นำมาต้มเป็นอาหารให้ไก่กิน เนื่องจากข้าวสารหักจะมีวิตามินและโปรตีนสูงจะทำให้ไก่โตเร็ว ส่วนการเลี้ยงหมู ส่วนใหญ่มักจะเลี้ยงเป็นระบบฟาร์มปิด มีการดูแลรักษาและจัดการเป็นอย่างดี ไม่ได้เลี้ยงแบบตามธรรมชาติเช่นในอดีต

ดังนั้นครัวเรือนที่จะทำการเลี้ยงหมูได้จึงต้องมีแรงงานและใช้แรงงานในครัวเรือนของตนเองรวมทั้งต้องมีเงินทุนพอสมควร เนื่องจากในการลงทุนครั้งแรกจะมีค่าใช้จ่ายสูงมาก

7.2.2 การดูแลรักษาสัตว์เลี้ยง การเลี้ยงส่วนใหญ่มีการดูแลเกี่ยวกับสุขภาพของสัตว์น้อยมาก จะมีบ้างเช่นการการเลี้ยงวัวที่ต้องมีการถ่ายพยาธิ หรือฉีดวัคซีนป้องกันโรค ส่วนการเลี้ยงไก่หรือเป็ด ซึ่งเลี้ยงไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือนมักไม่ค่อยดูแลมากนัก แต่สำหรับไก่ขุนหรือไก่เนื้อที่เลี้ยงเพื่อขายต้องเอาใจใส่เป็นอย่างมาก เนื่องจากหากเกิดไก่เป็นโรคขึ้นมาและไม่ทำการดูแลรักษาอย่างทันท่วงที อาจทำให้ประสบภาวะขาดทุนได้

7.2.3 วัตถุประสงค์การเลี้ยงสัตว์ ขึ้นอยู่กับทุนและผลตอบแทนเป็นสำคัญ เช่นในการเลี้ยงวัวกล่าวได้ว่าทุกครัวเรือนต้องการเลี้ยงไว้ขาย เนื่องจากราคาวัวค่อนข้างสูงตลอดและการดูแลรักษาไม่ยุ่งยากมากนัก รวมทั้งค่าอาหาร และโรงเรือน ก็แทบจะไม่ต้องลงทุนเลย ส่วนราคาขายก็สามารถกำหนดด้วยตนเองได้ หรือต้องใช้แรงงานในการดูแลรักษามาก ส่วนการเลี้ยงสุกรก็มีวัตถุประสงค์เพื่อขายเช่นกัน แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่นิยมเลี้ยง เนื่องจากต้นทุนในการเลี้ยงสูงทั้งค่า อาหารและค่าโรงเรือน รวมทั้งการขายก็ไม่สามารถกำหนดราคาด้วยตนเองได้

7.2.4 การซื้อปัจจัยการผลิตและขายผลผลิต และปัจจัยอื่นๆ ส่วนใหญ่จำพวกอาหารหรือปัจจัยอื่นๆมักจะซื้อหาที่ตลาดบางแก้ว นอกจากการขายผลผลิตเช่นโคที่มักมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงบ้าน

7.2.5 ปัญหาการเลี้ยงสัตว์ ถึงแม้ว่าการเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะการเลี้ยงโคสามารถสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนเกษตรกรอย่างงดงาม แต่ปัจจุบันเกษตรกรในหลายครัวเรือนกำลังประสบปัญหาเนื่องจากไม่มีพื้นที่เลี้ยง บางครัวเรือนถึงกับต้องเช่าที่เพื่อใช้เลี้ยง ปัจจุบันการจะเอาโคไปผูกมัดในที่ของผู้อื่นเช่นเมื่อก่อนไม่ได้แล้ว แต่เกษตรกรส่วนใหญ่จึงนิยมเลี้ยงถึงแม้จะต้องเช่าที่ เนื่องจากมีรายได้เป็นแรงจูงใจอย่างดี

ตารางที่ 23 จำนวนสัตว์เลี้ยงเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำนวนและร้อยละของครัวเรือนที่เลี้ยง

รายการ	เฉลี่ยต่อครัวเรือน		ร้อยละครัวเรือนที่
	(ตัว)	จำนวนครัวเรือนที่เลี้ยง	เลี้ยง
โค	3.8	166	74.78
หมู	0.34	5	2.52
ไก่พื้นเมือง	17.14	166	74.78
ไก่เนื้อ	0.68	2	0.9
เป็ดเนื้อ	0.98	12	5.41
เป็ดไข่	0.43	8	3.6

8. รายได้และรายจ่ายต่อปีของครัวเรือนเกษตรกร

ในสถานการณ์ปัจจุบันครัวเรือนเกษตรกรคงไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง หากแต่เพียงการพึ่งพิงรายได้จากการเกษตรเพียงอย่างเดียว จำเป็นต้องมีรายได้จากในหลายๆ ทางเข้ามาสู่ครัวเรือน ทั้งจากรายได้ที่เกิดจากระบบการผลิตทางการเกษตรในฟาร์มของครัวเรือนเกษตรกรเอง และรายได้จากกิจกรรมนอกฟาร์ม ซึ่งบางครัวเรือนหัวหน้าครัวเรือนต้องออกไปทำงานด้วยตนเองเพื่อนำรายได้เข้ามา และบางครัวเรือนอาจได้รับรายได้จากการที่สมาชิกคนอื่นๆ ออกไปทำงาน ทั้งที่เป็นงานประจำไปเข้าเย็นกลับ เช่นงานโรงงานหรืองานก่อสร้างซึ่งนับวันจะมีเพิ่มมากขึ้น และงานประจำที่ต้องพักอาศัยอยู่ใกล้สถานที่ทำงานจะกลับบ้านเป็นบางครั้งและส่งเงินมาให้เป็นครั้งคราว ส่วนบางครัวเรือนมีรายได้ที่เกิดจากลูก ๆ ที่แยกครอบครัวออกไปแล้วส่งเงินมาให้ใช้จ่าย โดยครัวเรือนที่ได้รับเงินส่วนหลังนี้มักจะเป็นครัวเรือนที่บุตรรับราชการเสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากการรับราชการมีเงินเดือนที่แน่นอน ทำให้สามารถส่งมาให้พ่อแม่ที่อยู่ทางบ้านได้อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งส่งผลให้เกิดค่านิยมที่จะให้ลูก ๆ รับราชการของหัวหน้าครัวเรือนในหลายครัวเรือน

ในการวิจัยครั้งนี้จึงได้แบ่งกลุ่มรายได้และรายจ่ายต่อปีเป็นสามกลุ่ม (1) รายได้รายจ่ายที่เกิดจากกิจกรรมทางการเกษตรในฟาร์ม (2) รายได้รายจ่ายที่เกิดจากนอกฟาร์มทั้งที่เป็นรายได้จากการเกษตรและรายได้นอกภาคการเกษตร (3) รายจ่ายเกี่ยวกับค่าครองชีพในการดำรงชีวิตประจำวันของเกษตรกร

8.1 รายได้และรายจ่ายทางการเกษตรในฟาร์ม

เป็นรายได้จากพืชและสัตว์ โดยคิดจากมูลค่าของผลผลิตทั้งหมดเฉลี่ยต่อครัวเรือน ซึ่งถือว่าเป็นรายได้รวมจากการผลิต พบว่าเกษตรกรมีรายได้จากพืชเฉลี่ยครัวเรือนละ 30,793.47 จำแนกเป็นรายได้จากยางพาราสูงสุด 18,430.18 บาท รองลงมาเป็นรายได้จากข้าว 11516.24 บาท ที่เหลือเป็นรายได้ที่เกิดจากกิจกรรมเสริมทางการเกษตรเป็นรายได้จากพืชไร่/ผัก 153.6 บาท หนุ่ยที่ปลูกสำหรับเลี้ยงสัตว์ 13.51 บาท และรายได้ที่เกิดจากการทำสวนผสมแบบยกร่องและไม่ยกร่อง โดยมีรายได้จากสองกิจกรรมหลังเฉลี่ยนี้ครัวเรือนละ 522.29 และ 157.65 บาท ตามลำดับ (ตารางที่ 24)

การที่รายได้จากยางพาราและข้าวมีรายได้มากกว่ารายการหลัง เนื่องจากข้าวและยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของครัวเรือนเกษตรกร ถึงแม้ว่ายางพาราจะมีพื้นที่ปลูกน้อยกว่าการทำนา แต่เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วผลตอบแทนต่อไร่ของยางพาราสูงมากกว่าข้าว และในการปลูกยางพารา ตัวเกษตรกรมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อขายผลผลิตแตกต่างจากการทำนาที่เกษตรกรส่วนใหญ่ผลิตเพื่อการบริโภคในครัว จะมีการทำนาเพื่อขายผลผลิตเป็นหลักก็เฉพาะการทำนาปรัง ส่วนการผลิตพืชชนิดอื่นไม่ว่าจะเป็นการผลิตพืชไร่/ผัก หรือสวนผสมที่ไม่ยกร่องและการปลูกหนุ่ยก็มีวัตถุประสงค์เพื่อการขายผลผลิต เพียงเพื่อการบริโภคเช่นกัน ส่วนที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนจึงนำออกขาย มีเพียงการทำสวนผสมยกร่องเท่านั้นที่มีวัตถุประสงค์

เพื่อขายผลผลิต แต่ก็เฉพาะครุฑเรือที่ลงทุนด้วยตนเองเท่านั้นที่ตั้งใจผลิตเพื่อขายผลผลิต ส่วนครุฑเรือที่ทางภาครัฐลงทุนให้ ส่วนใหญ่มิได้เอาใจใส่เท่าที่ควร เหตุผลเนื่องจากในช่วงแรกที่รัฐลงทุนให้ก็ได้รับการสนับสนุนจากรัฐเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นพันธุ์หรือการตลาด และมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง แต่มาในช่วงหลังกลับไม่ได้รับการเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ บางปีเมื่อผลผลิตออกมาแล้วก็ไม่มีตลาดรองรับ และในบางปีผลผลิตก็เสียหายจำนวนมาก เนื่องจากปัญหาน้ำท่วม หรือขาดน้ำ ส่งผลให้ในช่วงหลังเกษตรกรส่วนใหญ่จึงไม่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมด้านนี้มากนัก เนื่องจากไม่คุ้มกับแรงงานและเวลาที่เสียไป คิดเพียงแต่ว่าหากได้ผลผลิตเท่าไรก็เอาเพียงเท่านั้น

ส่วนรายได้จากกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยครุฑเรือละ 35,432.63 บาท เป็นรายได้จากการเลี้ยงโคสูงสุดถึง 32,714.55 บาทต่อครุฑเรือ เนื่องจากการเลี้ยงโคมีต้นทุนต่ำและไม่ยุ่งยากในการเลี้ยง ทำให้เกษตรกรให้ความสำคัญกับกิจกรรมด้านนี้มาก รองลงมาก็เป็นรายได้จากการเลี้ยงไก่และเป็ดโดยมีรายได้จากกิจกรรมด้านนี้เฉลี่ย 1,892.56 บาทต่อครุฑเรือ สำหรับการเลี้ยงไก่นั้นแยกเป็นการเลี้ยงไก่พื้นเมืองซึ่งมีเกือบทุกครุฑเรือ และเป็นการเลี้ยงเพื่อการบริโภคในครุฑเรือเป็นหลัก และการเลี้ยงไก่ตอนและไก่เนื้อเพื่อขายเป็นหลักซึ่งมีไม่กี่ครุฑเรือ

8.2 รายจ่ายทางการเกษตร

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีรายได้จากกิจกรรมเหล่านี้ มีรายจ่ายที่เกษตรกรต้องจ่ายออกไปเช่นกัน โดยมีทั้งรายจ่ายคงที่และรายจ่ายผันแปร รายจ่ายคงที่เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการลงทุนในปีแรกและสามารถใช้งานได้หลายปีโดยไม่ต้องลงทุนหรือสร้างใหม่ในทุก ๆ ปีที่ดำเนินการผลิต เช่นค่าสร้างโรงเรือน อุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น สำหรับการปลูกพืชในที่นี้ให้คิดค่าอุปกรณ์ต่างๆเป็นต้นทุนคงที่ เช่นรถไถและอุปกรณ์อื่นๆที่ลงทุนในครั้งแรกแล้วสามารถใช้ได้ตลอดไป รวมทั้งค่าชุดคูยกร่องเพื่อทำสวนผสมก็ให้คิดเป็นต้นทุนคงที่ด้วยเช่นกัน ส่วนรายจ่ายผันแปรเป็นรายจ่ายที่แปรผันตามการผลิต เช่นค่าปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ และค่าแรงเป็นต้น ในที่นี้จึงได้แบ่งรายจ่ายผันแปรและรายจ่ายคงที่เฉลี่ยต่อครุฑเรือตามระบบการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ โดยในกิจกรรมการปลูกพืชมีรายจ่ายหรือต้นทุนคงที่เฉลี่ยต่อครุฑเรือ 77.47 บาทต่อครุฑเรือต่อปี โดยคิดเฉพาะการชุดคูยกร่องในกิจกรรมการทำสวนผสมแบบยกร่อง และมีค่าใช้จ่ายแปรผันเฉลี่ยต่อครุฑเรือ 8,982.32 บาท โดยค่าใช้จ่ายผันแปรนี้เกิดจากกิจกรรมการทำสวนยางพาราสูงสุดถึง 4,371.41 บาทต่อครุฑเรือ รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายผันแปรของการทำนาเฉลี่ยครุฑเรือ 3,720.19บาท ส่วนค่าใช้จ่ายในการปลูกในกิจกรรมอื่นๆ มีเพียงเล็กน้อยจะมีค่าใช้จ่ายที่สูงอยู่บ้างก็เป็นในกิจกรรมการทำสวนผสมแบบยกร่อง ที่ต้องลงทุนในด้านพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์และค่าชุดคูยกร่องสูงในปีแรก โดยเฉพาะในครุฑเรือที่ต้องลงทุนด้วยตนเอง ส่วนครุฑเรือที่ภาครัฐลงทุนให้ในช่วงแรกก็ไม่ได้มีการลงทุนเพิ่มเติมมากนัก

รายจ่ายด้านการเลี้ยงสัตว์มีทั้งที่เป็นรายจ่ายแปรผันตามการผลิต และรายจ่ายคงที่เฉลี่ยต่อปีเช่นกัน โดยในด้านรายจ่ายผันแปรมีเฉลี่ยต่อครัวเรือน 1,060.52 บาท เป็นค่าใช้จ่ายแปรผันจากการเลี้ยงสุกรสูงสุดถึง 690.76 บาทต่อครัวเรือน รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงเป็ด,ไก่ 314.36 บาท ค่าใช้จ่ายที่สูงสำหรับการเลี้ยงไก่เฉพาะครัวเรือนที่เลี้ยงไก่ขุนหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าไก่มันเพื่อขายผลผลิต จึงลงทุนสูงทั้งค่าอาหารและค่าใช้จ่ายด้านอื่นมาก ส่วนค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนคงที่ของกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์เป็นค่าโรงเรือนเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยมีค่าใช้จ่ายด้านนี้เฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ที่ 273.09 บาทต่อปี หากพิจารณาค่าจากตัวเลขในตารางอาจจะเห็นว่าไม่มากนัก เนื่องจากคิดเฉลี่ยทุกครัวเรือน (ตารางที่ 24) แต่ในความเป็นจริงแล้วค่าใช้จ่ายของโรงเรือนมีสูงมากโดยเฉพาะกิจกรรมการเลี้ยงหมู ซึ่งบางครัวเรือนต้องลงทุนด้านโรงเรือนในครั้งแรกสูงถึง 150,000 บาท

8.3 รายได้สุทธิทางการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน

เป็นการคิดจากรายได้ทั้งหมดหลังหักต้นทุนแปรผันและต้นทุนคงที่ออกแล้ว จะเหลือรายได้สุทธิทางการปลูกพืชครัวเรือนละ 21,922.59 บาทต่อปี เป็นรายได้สุทธิที่เกิดจากกิจกรรมยางพาราสูงสุด รองลงมาก็เป็นกิจกรรมการทำนา ส่วนบางกิจกรรมมีรายได้สุทธิติดลบ เนื่องจากต้องลงทุนในช่วงแรกสูง เช่นการทำสวนผสมแบบยกร่องที่ต้องลงทุนในการขุดคูยกร่องในปีแรกสูง และกิจกรรมการปลูกหญ้าที่ต้องลงทุนในการปรับพื้นที่และพันธุ์ในปีแรกสูงเช่นกันแต่ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้อีกหลายปี หากมองในระยะยาวแล้วจะคืนทุนในที่สุด ส่วนรายได้สุทธิทางการเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 34,099.02 บาท ต่อตัวเรือน โดยเป็นรายได้สุทธิที่เกิดจากกิจกรรมการเลี้ยงโคสูงสุดถึง 32,501.62 บาท ส่งผลให้เกษตรกรในพื้นที่นิยมการเลี้ยงโคกันเป็นจำนวนมาก มีการเลี้ยงเกือบทุกครัวเรือน ส่วนรายได้สุทธิในการเลี้ยงสุกรมีค่าน้อยที่สุดเนื่องจากต้องมีการลงทุนสูงมากทั้งค่าอาหารและค่าโรงเรือน โดยเฉพาะในครัวเรือนที่เพิ่งเริ่มทำในปีแรกต้องลงทุนค่าโรงเรือนมากทำให้ในปีแรกแทบจะไม่มีรายได้สุทธิหรือกำไรเลย แต่หากผ่านไปช่วงระยะเวลาหนึ่งก็จะสามารถมีกำไรขึ้นมาได้ แต่ทั้งนี้ต้องมีตลาดที่แน่นอนและราคาไม่ผันผวนมากนัก รวมทั้งไม่มีการเกิดโรคระบาดขึ้นในพื้นที่ (ตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 รายได้ รายจ่าย และรายได้สุทธิทางการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน

รายการ	รายได้(บาท)	ค่าใช้จ่ายผันแปร	ค่าใช้จ่ายคงที่	รายได้สุทธิ
รายได้จากพืช				
ข้าว	11,516.24	3,720.19	-	7,796.05
ยางพารา	18,430.18	4,311.41	-	14,118.77
สวนผสมไม่ยกร่อง	157.65	103.07	-	54.58
สวนผสมยกร่อง	522.29	688.31	-	-243.49
พืชไร่/ผัก	153.60	127.77	-	25.83
แปลงหญ้า	13.51	31.57	-	-18.06
รวม	30,793.47	8,982.32	974.27	21,733.68
รายได้จากสัตว์				
โค	32,717.55	55.40	160.53	32,501.62
สุกร	822.52	690.76	31.39	100.37
ไก่/เป็ด	1,892.56	314.36	81.17	1,497.03
รวม	35,432.63	1,060.52	273.09	34,099.02
รวมทั้งพืชและสัตว์	66,226.10	10,042.84	350.56	55,832.70

8.4 รายได้และรายจ่ายต่อปีนอกฟาร์ม

เป็นรายได้และรายจ่ายจากแหล่งต่างๆ ทั้งที่เป็นรายได้จากภาคการเกษตรและรายได้จากนอกภาคการเกษตร โดยครัวเรือนเกษตรกรรมมีรายได้ส่วนนี้เฉลี่ยครัวเรือนละ 49788.03 บาท ซึ่งสูงกว่ารายได้ที่ได้จากกิจกรรมภายในฟาร์ม โดยเฉพาะรายได้จากการรับจ้างสูงสุดเฉลี่ยครัวเรือนละ 20,018.33 บาท รายได้ส่วนนี้มาจากการรับจ้างทั่วไป ทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร รวมทั้งรายได้จากการรับจ้างก่อสร้างและการทำงานโรงงานซึ่งเป็นแหล่งงานที่สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนเกษตรกรรมค่อนข้างจะมากและแน่นอน ส่วนรายได้ที่ได้รับรองลงมาคือรายได้ที่เกิดจากการค้าขายมีโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ที่ 13,208.33 บาท ครัวเรือนที่ทำการค้าขายมีไม่มากนัก ถึงแม้จะมีครัวเรือนที่ทำการค้าขายน้อยแต่รายได้ที่ได้รับก็คุ้มค่ามากกว่ากิจกรรมด้านอื่นๆ ส่วนรายได้ที่เกิดจากการรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ และพนักงานเอกชน รวมทั้งรายได้ที่สมาชิกที่ไปทำงานที่อื่นส่งมาให้ โดยมีรายได้ที่เกิดจากการรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจสูงสุด เฉลี่ยครัวเรือนละ 11,652.70 บาท, 2,109.00 บาท และ 457.20 บาท ตามลำดับ อย่างไรก็ตามรายจ่ายก็มีด้วยเช่นกัน เช่นค่าพาหนะการเดินทาง หรือค่าน้ำมันสำหรับการทำงานโรงงานหรือรับจ้างก่อสร้าง ส่วนการค้าขายก็เป็นรายจ่ายในการซื้อของมาขาย โดยครัวเรือน

เกษตรกรมีรายจ่ายในกิจกรรมนอกฟาร์มเฉลี่ยครัวเรือนละ 3,083.33 บาท ซึ่งถือว่าเป็นรายจ่ายที่น้อยมากเมื่อเทียบกับรายได้ที่รับเข้ามาสู่ครัวเรือน (ตารางที่ 25)

ตารางที่ 25 รายได้รายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนของเกษตรกรที่ไม่ได้เกิดจากการผลิตในฟาร์ม

แหล่งรายได้และรายจ่ายนอกเหนือจากรายได้ในฟาร์ม	รายได้เฉลี่ย(บาท)	รายจ่ายเฉลี่ย(บาท)
การกรีดยางจ้าง	2,342.34	-
รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ	11,652.70	-
งานบริษัทเอกชน	2,109.00	-
มาชิกที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่งให้	457.20	-
รับจ้าง	20,018.46	1,432.12
ค้าขาย	13,208.33	1,651.21
รวม	49,788.03	3,083.33

8.5 ค่าใช้จ่ายในการครองชีพ

เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของครัวเรือนเกษตรกรมีทั้งค่าใช้จ่ายที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ในที่นี้ค่าใช้จ่ายในด้านอาหารไม่ว่าจะเป็นผัก ปลา เนื้อ หรืออาหารอื่นที่ใช้สำหรับการบริโภคในครัวเรือนมีค่าสูงสุด เฉลี่ยครัวเรือนละ 24,036.26 บาท ส่วนรายจ่ายรองลงมาคือค่าการศึกษาของบุตรหลานเฉลี่ย 14,070.24 บาทต่อครัวเรือน ส่วนรายจ่ายอื่นๆ สามารถดูได้จากตาราง (ตารางที่ 26) และเป็นที่น่าสังเกตว่ารายจ่ายในส่วนที่เป็นค่าข่าวสารมีน้อยมากเมื่อเทียบกับรายจ่ายอื่นๆ ทั้งที่ข่าวสารเป็นสิ่งที่ทุกครัวเรือนต้องบริโภคกันทุกวันในทุกครัวเรือน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังนิยมการทำนาเพื่อการบริโภคในครัวเรือนดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น แต่กลับมีค่าใช้จ่ายในส่วนของค่าน้ำมันสำหรับยานพาหนะและค่าโทรศัพท์เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน โดยเฉพาะค่าโทรศัพท์มีเฉลี่ยถึง 2,545.49 บาทต่อครัวเรือน เป็นผลมาจากในปัจจุบันเทคโนโลยีต่าง ๆ มีความเจริญมากขึ้นรวมทั้งทางด้านการสื่อสารด้วย พบว่าในปัจจุบันเกือบทุกครัวเรือนมีโทรศัพท์มือถืออย่างน้อยครัวเรือนละ 1 เครื่อง เช่นเดียวกันกับการมีรถจักรยานยนต์ในเกือบทุกครัวเรือน ซึ่งหากย้อนไปในอดีตเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา สิ่งเหล่านี้แทบจะหาไม่ได้เลยในครัวเรือนของเกษตรกร

ตารางที่ 26 รายการจ่ายสำหรับค่าครองชีพโดยเฉลี่ยในครัวเรือนของเกษตรกร

รายการ	รายจ่ายเฉลี่ย(บาท)
ค่าข้าวสาร	1,223.80
ค่าอาหารอื่นๆ	24,036.26
ค่าเสื้อผ้า	2,028.24
ค่ายารักษาโรค	849.68
ค่ารักษาพยาบาล	517.92
ค่าสำหรับกิจกรรมบันเทิงและการท่องเที่ยว	550.00
ค่าการศึกษาของบุตร	14,070.24
ค่างานทางสังคมและศาสนา	4,530.94
ค่าน้ำ,ค่าไฟ	3,215.31
ค่าโทรศัพท์	2,545.49
ค่าน้ำมันรถ(ยานพาหนะ)	5,104.00
รวม	58,671.88

ตารางที่ 27 สรุปรายรับ รายจ่าย และรายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	เฉลี่ยต่อครัวเรือน(บาท)
1.รายได้ทางการเกษตรในฟาร์ม	
1.1 รายได้จากพืช	30,793.47
1.2 รายได้จากสัตว์	35,432.63
รวมรายได้ทางการเกษตร	<u>66,226.10</u>
2.รายได้นอกฟาร์ม	
2.1 รายได้จากภาคการเกษตร	2,342.34
2.2 รายได้จากนอกภาคการเกษตร	47,445.69
รวมรายได้นอกฟาร์ม	<u>49,788.03</u>
3.รวมรายได้ทั้งหมด	116,014.13
4. รายจ่าย	
4.1 รายจ่ายในฟาร์ม	
4.1.1 ต้นทุนผันแปรทางด้านพืช	8,982.32
4.1.2 ต้นทุนผันแปรทางด้านสัตว์	10,042.84
4.1.3 ต้นทุนคงที่ของฟาร์ม	1,324.83
รวม	<u>20,349.99</u>
4.2 รายจ่ายที่เกิดจากกิจกรรมนอกฟาร์ม	3,083.33
4.3 รายจ่ายเกี่ยวกับค่าครองชีพ	58,671.88
5.รวมรายจ่ายทั้งหมด	82,105.20
6. รายได้สุทธิทางการเกษตรในฟาร์ม	45,876.11
7.รายได้สุทธิของครัวเรือน	33,908.93